

Borger = Bennen:

Et

Ugeskrift,

udgivet af

det foreenede Understøttelses Selskab.

J. K.

Første Aargang.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Christian Frederik Holm.

1788.

05.6 1788/89
Bo 85 aug. 1

4185

Trykfeil og Rettelser.

Foruden de i No. 10. 11. 18. 21. 26. 44. allerede anførte Rettelser, vilde de gunstige Læsere endnu behage i No. 16. S. 126. Lin. 2 og fr. i Stedet for "Tilfældet, som ofte styres bedre, end Klogskab, " havde givet ham en god Minister, som han regier- " te," at læse: Tilfældet, som ofte styrer bedre end Klogskab, havde givet ham en god Minister, der elskede Retfærdighed, sin Monark, og den Stat, som han regjerte.

Og end videre:

S. 24	Lin. 12	Intercessentere	l.	Interessentere
" 30	" 25	fomme	l.	fomme
" 31	" 4	vanvittige	l.	rafende
" 59	" 5	vegeterer næsten og en,	l.	vegeterer næsten, og en
" 67	" 21	uforsørdet	l.	uforsørdet
" 86	" 13	Fædighed	l.	Færdighed
" 94	" 3	misfiende hele	l.	misfiende den hele
" —	" 12	høiere	l.	høire
" 98	" 9	betroes	l.	betroer
" 112	" 3	Frandsmand	l.	Fransmand
" —	" 22	hidintil	l.	hidindtil
" 114	" 18	fadt	l.	fat
" 127	" 19	matte	l.	maatte
" 128	" 1	Anekdote	l.	Anekdote
" 130	" 16	alle Ridderlige	l.	i alle Ridderlige

§. 139	Lin. 1	sin Lands	l.	sine Landes
" —	" 12	Ridesale	l.	Riddersal
" 171	" 10	Nytte	l.	Nytte
" 172	" 7	det Unges	l.	den Unges
" 183	" 11	fammensamlde	l.	fammensamlde
" 187	" 14	Anekdode	l.	Anekdote
" 188	" 13	undskylde	l.	undskylde
" 200	" 10	ramser al	l.	ramser op
" —	" 13	Ordgoader	l.	Ordgaader
" 201	" 13	endnu	l.	endnu
" 237	" 16	distinguere,	l.	distinguere
" 253	" 18	verhaand	l.	Overhaand
" —	" —	Ovant	l.	vant
" 256	" 4	over hele	l.	over det hele
" 275	" 24	Ungari	l.	Ungari
" 292	" 21	ildsindet	l.	iilsindet
" 320	" 3	Lands Grændser	l.	Lande Grændser
" 323	" 20	tydeliger	l.	lydeligere
" 330	" 6	Holmsted	l.	Holmstad
" 340	" 8	Dannemark	l.	Danmark
" 345	" 16	Jugen	l.	Jugen
" 350	" 14	engaug	l.	engang
" 357	" 3 og 4	Indkasseling	"	Indkassering.
" 391	" 6	Bønder maae skikke	l.	Bønder maaе ei skikke

Borger = Bennen.

No. I.

Fredagen den 1. August 1788.

Enhvert patriotisk Selskabs Hoved - Niemeed er at nytte det Almindelige, at opmuntre Dyd og Virksomhed, at gribe den Trængende under Arme, og saavidt det kan, at udbrede Velstand og Velsignelse; Dette er ligesom Middelpunkten, hvori alle dets Ønsker og Handlinger foreene sig; ogsaa det foreenede Understøttelses - Selskab haver giort denne ædle Hensigt til sin egen; Hæld være dets Formaal og Anlæg! Lykke faae det til de beste Udsigter, og den varigste Fuldførelse af dets Plan!

Varme af Glæde over det udmærkede Gode, Menneske = Bennen stifter, ville vi noget næiere udvikle Selskabets Hensigt. Mennesket er underkastet Lykkens Ubestandighed, nu kan det sidde i Overflødigheds Skød og have

A

alting

2

alting efter Ønske; men hvor uvis er det paa sin milde Skiebne! hvor snart kan Bladet vende sig! hvor snart Livets Ubehageligheder indfinde sig! Tilfælde af Trang og Fattigdom ere ofte uventede, anseelige Familier ere ofte imod al Formodning komne i ulykkelige Omstændigheder, som have giort dem og deres Børn brødløse. Mangel og Trang bliver ikke sjelden den retskafne, den bedste Medborgers Lod, men hvor mismodig gior den ham! hvor dybt nedtrykker den hans Sind! især naar han fra den Side betragtet bliver ufiertligen bedømt, tidt miskiendt, ofte mishandlet. Bisseligen sukker han under sine tunge Kaar, naar der imod hiin Uretfærdige opdynger sig Rigdom paa Ruinerne af hans Lettroenhed og Uforsigtighed, stolt ophøier sig over ham, med Forsagt trodser ham i Ulykken, og med et skærende Die skuer ned paa hans Elendighed. Velsignet, uendelig velsignet være den sande Menneſke-Ben! som affkyer saadan sort Karakter og raader Gud paa den uskyldige Medborgers Trang. Her komme vi til een usiagtigere Forklaring af vort Selskabs overlagde og stadfæstede Plan. Den Rige, den Formuende af dets Medlemmer opfordrer det til at blive riig

riig i gode Gierninger, og at være den Blin-
des Øie, den Haltes Fod, den Fattiges Faa-
der; Og den Fattige selv stræber det at sætte i
Stand til virksom Menneske-Kierlighed. Er
den redelige Medborger yderlig trængende,
Selskabet kommer ham til Hielp, gjør hans
Tilstand taaleligere, ansporer ham til Arbeid
og Flid, at han ei skal blive det Almindelige
til Byrde. Eruer Skiebnen den retskafne
Kunstner og Haandværksmand med Mangel
og Trang, Selskabet forekommer hans yder-
ligere Nød, sætter hans Velstand paa en mere
sikker Fod, bestræber sig endog at han ved en
fornuftig Sparsommelighed kan have tilovers
for dem, som ere mere trængende end han.
Elendige seer Selskabet ei ved sin Side uden
Begierlighed at hielp dem, og Færdighed at
fyldestgjøre samme Begierlighed. Ingentid
kiender det nogen af sine Medlemmer i mislige
og forvirrede Omstændigheder uden at staae dem
bi med Raad og Daad. Gierne og med Eyst
gør det velgiørende Forslag og sætter dem vir-
kelig i Værk; Og jo større det Omfang er, i
hvilket det kan nytte, desto mere vil det glæde
sig, desto lykkeligere agte sig.

Her er Selskabets Plan, paa hvilken dets Foundation grunder sig. I Følge heraf giver ethvert Medlem eet ugentlig Tilskud af 4 Skill., hvoraf i 3 Aar samles et for evig urørligt Understøttelses Fond. Forinden disse 3 Aars Forløb kan ingen Paaæskning til Understøttelse imodtages; men naar de ere forløbne, og nogen af Selskabet er trængende dertil, forestilles det Selskabet af Directionen og Paaæskningen bliver efter fleste Stemmer antaget til Understøttelse for den Trængende, hvilken Indretning saaledes for Eftertiden vedbliver.

Selskabets Antal af Medlemmer er nu 360. Haabet smigrer med Tilvert af mange veltænkende Medborgere, som vil tage Deel i denne velgjørende Stiftelse; med glade Hjærter give Retsindige et saa lidet ugentlig Bidrag, for at virke noget til det almindelige Beste.

De følgeværdigste Exempler frembyde sig og opmuntrø Patrioten i denne Henseende, Monarkens Hierte er det ømmeste og meest medlidende, med udmærket Mildhed og Naade

de tager han Deel i Undersaatternes Trang, med de meest velgiørende Hænder afhielper han Fattigdoms trykkende Kaar. Gierns vilde Regentens Die see alle Borgere i Staten lykkelige, og derpaa anvender han al Kongelig Formue. De beste Anordninger, de mildeste Stiftelser forevige Kongens og Hoffets dyrebare Navn. Og hvor riig er ikke nærværende Tidspunkt paa andre vel udtænkte Forslag og opmuntrende Foranstaltninger, for at komme Trængende til Hielp! Kiøbenhavns Frue Sogn har det værdigste Understøttelses- Monster for de andre Kirke-Sogne til Efterlignelse. Borgerdyds-Selskabet har allerede deels ved sig selv, deels ved andres Tilskud, en Kapital til Bedste for de Sogne, som omhyggeligst antager sig de Fattiges Trang, og hielper Arbeidsomhed paa Gode; det udlover i den Henseende Præmier. Hvor nyperlig er ikke den Kommissions Anstalt, som skal undersøge og raade Bod paa det for Landet saa skadelige Betlerie. Ikke uden den behageligste Indflydelse i manges Vel ere adskillige Spindestøler og Understøttelses-Anstalter allerede oprettede paa Landet af veltænkende Patrioter; mange træde med Lyst i deres Godspoer! Saa følger værdige

Dige disse og flere Exempler ere, saa meget troe vi, at vort Selskab efter sin Natur og Indretning efterligner de samme, intet kan derfor mere bestyrke vort Haab, end at mange Patrioter vil finde dem opmuntrede, til at tage Deel i Stiftelsen, og at gjøre eet med os, for at opnaae de ædelste Hensigter ved de bedste Midler.

Ogsaa et Ugeblad er agtet fornødent til Selskabets Vedligeholdelse, Fremme og Tilvæxt, hvilket nogle af Selskabet for det første have paataget sig. Det skal glæde os meget, om vi dermed kan udrette noget til Nytte og Fornøielse, saa vist vi vente at enhver Menneskeven baade i og uden Selskabet vil derved gjøre sig det til Lyst, at bidrage til Stiftelsen. Store Ting til Bladets Indhold love vi ikke; Hierere skal det være os at holde mere end vi love. Lærde Recensioner og kritiske Bedømmelser af andres Skrifter maae ingen vente af os; vi troe, at de passe sig ikke paa det Selskab, af hvilke vi ere Lemmer. Vi ville stræbe at levere nyttige og moersomme Afhandlinger, saavel originale som Oversættelser, især skal det fornøie os, om vi i vort Valg kan træffe det, som har vigtig

rig Indflydelse i det borgerlige Liv, og vi skulde enhver den største Taknemmelighed, som ville bidrage dertil. Nu og da ville vi ogsaa give Efterretninger om een og anden god Bog, som kan nytte Borgeren.

I Selskabets tvende Forsamlinger den 18 og 24de Julii er den af Commissionen forfattede Fundation bleven Selskabet forelæst, og paa nogle saa Forandringer nær antaget. Nu er den under Pressen og kan med det første ventes udgivet, da den strax ved Selskabets Bud bliver ombragt ethvert Medlem under dets Nummer imod een Marks Betaling *).

I Mødet den 18 Julii bleve de nu værende Selskabets Directeurer valgte i følgende Orden, nemlig :

Hr. Capitain Lühau, som Formand.	
— Justitsraad Müller.	Hr. Pastor Manthey.
— J. Karlebye.	— Chir. Jacobsen.
— Agent Meinig.	— Insp. Waken.

I

*) For samme Priis kan enhver uden for Selskabet erholde samme.

I sidste Møde blev Kishmand Abraham Hviid antaget til Selskabets Bogholder. Hans Boepæl er No. 68. i store Kongensgade.

Dersom nogen vil indsende Bidrag til Ugebladet, bedes de at henvende dem til bemeldte Bogholder Hviid med deres Skrivelser, og maatte da i Udskriften gives tilkiende, at det er Ugebladet vedkommende.

Borger = Bennen.

No. 2.

Fredagen den 8. August 1788.

Alle Religions Partier findes gode
Mennesker.

Da Edvard den første, Konge af Engelland, paa et Korstog beleirede Jaffa og stærkt angreb den tyrkiske Statholder, kom en Dag en lumsk Morder til ham i hans Telt, under det foregivende, at han vilde blive en Christen. Men under Samtalen stødte han ham en forgiftet Dolk i Legemet. Saaret blev snart saa farligt, at der ikke mere syntes at være Redning. Endelig fandtes i Krigshæren en Læge, som foregav, det eneste Middel at redde ham fra Døden, var, naar en Person vilde blive Dødens Offer for ham og udsuge Giften af hans Legeme; men denne Person maatte og strax døe deraf. Man kan let tænke, at intet Menneske fandtes dertil. Dog jo; hans unge skionne Gemalinde, Leonore, tilbød sig til

til denne heltemodige Gierning, og ingen Forstillinger, ingen Bønner og Taarer kunde holde hende tilbage, hun fuldførte Gierningen, da han nesten allerede laae i Dødens Angest, eller dog i en saadan Bedøvelse, at han hverken saa eller hørte, hvad der foregik med ham. Neppe var det skeet, saa begyndte hans Helbredelse, Saaret tabte sin Hede, kort, han helbrededes og vaagnede ligesom af en Drøm. Men han vaagnede til en langt skrækkeligere Scene, i det mindste for ham og hans følsomme Siel, thi nu fandt han sin Gemahlinde i den samme Tilstand af en sig nærmende Død, hvoraf hun kun kort tilforn havde udrevet ham. Hans Fortvivlelse lader sig meget snarere forestille end beskrive, især da han hørte, at hans Redning var Aarsag dertil. Han tilsvor alle dem Døden, som havde tilladt hende det, og der blev ham ingen Trost tilovers, end at han kunde døe med hende. I denne skrækelige Forventning af hendes Endeligt forlangte en Fremmed at tale med ham. Da han allerede forhen havde været saa ulukkelig ved en lumsk Morder, saa kan man let begribe, hvor vanskeligt han erholdt Tilladelse dertil, og det havde aldrig skeet uden den Forsikring,

fikring, at han havde noget at aabenbare
 ham, hvorpaa hans hele Ufsalighed beroede.
 Da han traadde ind i Teltet, gav han tilkiens-
 de, at han var Selim, Statholderen i Jassa.
 Edvard brød ud i de skrekkeligste Bebreidelser
 imod ham, fordi man holdt ham for Stifteren
 af Mordet, og troede, han havde ved Edwards
 Død vildet befrie sig fra den svære Beleiring.
 Han sagde, Mistanken havde ikke været ubila-
 lig, endskjønt han ei var i Stand til saa stor
 en Nederdrægtighed; Gierningsmanden havde
 været en sværmende Tyrk, som havde troet sig
 alting tilladt imod en Vantroende, men han
 selv havde med Livs Fare vovet sig herhid
 igiennem den christelige Hær, for at overbes-
 vise ham om sin Ufskyldighed. Dog jo mere
 han undskyldte sig, desto bittrere bleve Bes-
 breidelserne. Got, sagde han, saa maae jeg
 da give dig det sikkerste Beviis derpaa, gik
 derpaa ud af Teltet, og forlod ham i en endnu
 skrekkeligere Misforstaaelse over, at han ikke
 havde hevet sig. — Men hvor forfærdet blev
 han, da han kort derefter saae sin formeentlige
 Morder træde ind med sin elskede Leonore.
 Forundring og Henrykkelse betogte ham hans
 Sandsers Brug, og hvor beskjemmet blev

han ikke, da hans Gemalinde sagde til ham: hun havde hans Fiendes Edelmødighed at takke for hendes hastige Frelse; thi da han besad Hemmeligheden af en Modgift, som strax viiste sin Virkning, havde han, saasnart han havde hørt hendes Ulykke, skyndet sig dermed, ikke skyet nogen Fare, indgivet hende Modgiften, og derved reddet hende fra Døden. — Edvard var af denne Edelmødighed saa rørt, at han strax ophævede Beleiringen, og gjorde Fred.

Weisse.

Et godt Menneske er meget værd.

Wilhelm Pen, en ærlig Dvæler, erholdt af det engelske Hof, som hans Fader havde viist store Tjenester, Pensylvanien, saaledes kaldet efter ham, og een af de meest blomstrende Kolonier, som Engellænderne besidde i Amerika. Her anlagde han en Stad, Philadelphia, eet af tvende græske Ord sammensat

at Navn, som betyder Broder-Kierlighed. Ved et berømt Dokument, hvori han erklærede alle dem for frie Folk, som vilde nedsætte sig sammesteds, de maatte være af hvad Folk og Troe de vilde, lokkede han en Mængde Menneſker fra alle Lande derhen, forſtrakte dem med Penge til deres Reife, forſynede dem med de nødvendige Levnetsmidler, udbælte Jorder til dem, understøttede dem i deres Handel og Wandel, og gjorde de viiſte Love og Indretninger til Retfærdighed, Rørlighed, Enighed og Lykſalighed, ſaa at Philadelphia blev en af de rigeste og ſkønneste Stæder i Amerika, og har ſtedſe mere og mere forſkønnet, beriget og formeret ſig i Folkesmængde ved den overmaade ſtore Handel, ſom den underholder med de engelliſke, franſke, ſpanſke og hollandiſke Kolonier, med de Mozariſke og Canariſke Der, med Madera, Engeland, Holland, Spanien og Portugal. Men det ſom meeſt er at beundre, er ikke ſaa meget den utrolige Forſkiel af Folk, Religioner og Sprog, man her finder, ſom meget mere den Eenighed, hvori alle diſſe leve. Ethvert har ſine Kirker og Bedehuse, og man finder ikke, at Pen og hans Religions-Forvandre,

Quækerne, som dog havde al Magt i Hæn-
 derne, deels fordi de vare de talrigste, deel-
 og fordi de vare Stifterne af denne Kolonie
 have misbrugt deres Anseelse, forfulgt de an-
 dre Religioner, undertrykket dem eller gior-
 dem til Slaver. Hvo som bekiendte et høiest
 Bæsen, ikke begik noget imod Lovene og Sta-
 ten, var her velkommen, og fandt Middel
 ved sin Flid at blive stor og riig. Den fræve
 ikke de Bilde, hans Naboer, deres Land ved
 Bold og List; men han købte af dem det,
 hvorpaa han vilde nedsætte sig, indgik Forlig
 med de Indfødte, som og hellig bleve iagt-
 tagne, og var sikker midt iblant dem uden
 Soldater og uden Forskandsninger. Saales-
 des gav en eeneste rerskaffen Mand et vidtløf-
 tigt Landskab sit Navn, gjorde det ved Dyd
 og Edelmødighed frit, dannede af et i første
 Oprindelse ringe Antal Fordrevne og Nødli-
 dende en Republik, som i et halv Aarhundrede
 blev en folkerig og blomstrende Nation; for-
 vandledede en uhyre Ørken til et veldyrket Land,
 opfyldte det med en Mængde rige, i Overflø-
 dighed levende og folkerige Stæder; forhver-
 vede sig Kierlighed og Høiagtelse midt iblant
 Bilde og Usædelige, og blot ved Maadelig-
 hed

hed og Retfærdighed gjorde Mennesker fri og lykkelige. Hvilken langt større Roes, end om han havde opdaget en heel Hær nye Verdens Dele, og paalagt Millioner Mennesker Slavebaand! Ewig være en saadan Mands Navn velsignet og i Ere.

Weisse.

Om Samvittighed.

En Anekdote.

I de fleste Lande er Meeneed temmelig almindelig. I Irland tænker man endnu anderledes. En gammel fornem Jomfrue befalede, at fire Jomfruer af 24 Aars Alder skulde bære hendes Liigklæde ved Begravelsen. Hun testamenterede enhver af dem een Guinee, med den Betingelse, at sværge, at de vilde leve og døe Jomfruer. Hun døde og blev begravet

Begraven, uden at hendes sidste Willie blev opfyldt, thi ikke en eeneste Dige i den hel Egn var at finde, som vilde aflægge Eed.

Anmeldelse.

Selskabets Antal af Medlemmer er nu fra sidste Fredag fra 360 voret til 410. Enhver der behager at lade sig anmelde, henvender sig desangaaende til Selskabets Bogholder.

Uf dette Blad udgaaer et halv Ark hver Fredag. De som ville bidrage til sammes Udgave, behage at sende deres Skrivelser til Selskabets Bogholder, Abraham Hviid, No. 68. i store Kongensgade, med Udskrift: Til Ugebladet Borgervenner. Alle uden for Selskabet, saavel i Bven som udenbyet og i Provindserne, kunde erholde Ugebladet for 2 Skilling hver Nummer, dog ikke uden at tegne sig for en heel Aargang.

Borger = Bennen.

No. 3.

Fredagen den 15. August 1788.

Borger-Bennen har lovet i No. 1. at beskief-
tige sig med Ting som have Indfyndelse i det
borgerlige Liv, dem vil han især dele med sine
Medborgere; Han har desaaarsag forelagt sig
en Plan, den skal være hans Lov hele Foredra-
get igiennem, den vil han gaae frem efter,
for at fremlegge bestemte Ideer; Kundskab,
Overbeviisning og Erfaring skal føre hans
Pen, Tydelighed og Grundighed skal være
ham en alvorlig Bestræbelse; men jo rigere
Stoffet er, jo fuldstændigere de Sandheder,
om hvilke han vil skrive, desto mere forbunden
er han til at følge en vis Orden, Tanken vil
dog have noget at binde sig til. Her er i
Korthed hans Udsigt over det Hele: han vil
skrive om Borger-Navnet, borgerlig Tæn-
ke- og Handle-Maade, borgerlig Duelig-
hed og Flid i forskiellig Birketreds, bor-
gers

gerlige Fortienester og deres betydelige Indflydelse i Statens Lyksalighed. Disse ere de Gienstande, hvilke han vil have for sine, dem vil han anvende og gjøre saa brugbare som mueligt, dem vil han oplyse ved uimærkede Exempler, og heri skal Historien komme ham til Hielp.

Nu skal da Borger - Bennen udvikle Begrebet af Benævnelser Borger. Navnet er stort og har det viideste Omfang. Borger ere alle de, som ere forenede under fælles Regent, til fælles Niemeed, baade offentlig og privat Ære, Sikkerhed og Lyksalighed. Borgeren er altsaa ethvert Lem i Staats - Regeme og Regenten dets Hoved. I egentlig Forstand kan da Kongen ikke kaldes Borger. Han er Borgernes Anfører, Borgernes Overherre dog har han een og samme Hensigt, een og samme Bestræbelse efter Ære og Lykke tilføjes med Borgeren. Den kloge og rettskafne Borger attraaer Høiagtelse og Bisald i Staten ved gode Egenskaber, ved ædle Handlinger; den viise og dydige Regent ligesaa. Her tillade man Borger - Bennen med nogle faa usfuldkomne Træk at skildre Regenten fra denne beha

behagelige Synspunkt. Smigrere giøre intet til Regentens sande Ære og Lykke; Thronen vakler, naar Hylleren under Masken opsvinger sig paa de vigtigste Ærestrin, Kryberen søger at fordunkle Regentens Roes, just naar han gjør over ham de fineste Lovtaler; Smigrerie og Falskhed er derfor den viise, den dydige Regent ufordragelig og evig forhadt; endog Masken tager han af Hylleren, naar hans Dine kan trænge den igiennem, fremstiller ham i hans affkyelige Gestalt, forhaaner hans Laster, straffer hans Forbrydelser. Den fornuftige og gode Fyrste søger altsaa sin Ære ved Dyder og Handlinger, som kan forskaffe ham hans Undersaatteres uforstilte Bifald og varige Hviagtelse; alles Dine ere henvendte paa ham, han lyser derfor med sit Exempel, idelig vaager han over sit eget Hierte, forsigtig er han i at vælge sine Fortroelige, omhyggelig for at passe paa ethvert Skridt han gjør, at han ei skal opvække usordeelagtige Tanker om sit Forhold, med den sødeste Lyst, med den varmeste Glæde, stifter han godt i Staten, og jo længere, jo mægtigere hans Arm er, jo fortrinligere Ævne og Formue han besidder, desto større Lykke og Vel udbreder han over sit

C 2

Land.

Land. Virksom sidder han paa Thronen, giver de viiseste Love og Anordninger, gjør de beste Anlæg og de veldædigste Indretninger, kort: han er Velgiører, han er Fader; det gjør Regentens Navn udødeligt. Lykkelige ere de danske Stater, som kan fremvise Monarcher af saa værdige Egenskaber, høidige Fædrenelandets Borgere under dens Anførere som Patrioter, som almindeligt Vels Befordrere. Annalerne tale lydelig og opgive de uforglemmeligste Prøver paa de danske Kongers Kierlighed til deres Undersaatter; ei alene have de selv været Dyds Mønstre og der ved fortient Beundring og Høiagtelse, men de have ogsaa skønnet og belønnet borgerlige Fortienester; Tiden skal aabne Leilighed at anføre Exempler paa deres Borgerelskende Carakterer; denne gang vil Borgervennen kun gjøre sine Medborgere opmærksomme paa eet nyt og usorligneligt af Christian den Syvende. Man har følgende Handels-Beretning fra en Patriot derfor at takke. „Efter sikkre Breve fra Holsteen har den velgiørende Kongl. Anordning, den fri Kornhandel betreffende, allerede havt den behagelige Følge, at Prisen paa den holsteenske Rug er i den sydlige Deel af

af Norge falden til 15 Mark Lønden. Et
 holsteensk Skib, som var ladet med Rug og
 havde lagt op ved Christiania, maatte igien
 gaae tilbage med Ladningen, da det ei kunde
 overlade det for bemeldte Priis."

Fortsettelsen af Borgernavnets Bes-
 grebet skal følge.

Almisser.

Søn! — sagde Dervissen Santon
 til den unge Asmail, sin Fostersøn — tien
 enhver, hvor du kan. Bliver du lønnet med
 Utaaknemmelighed, med Spot, desto uegen-
 nyttigere, desto ædlere er din Handling. Thi
 naar man indhøster Tak, saa har vores
 Forsængelighed allerede sin Løn, og der kan jo
 enhver give, hvor det bringer Frugter. Er
 Manden en Ondskabsfuld, som du beviser
 got, desto værre for ham, han er desto uluk-
 keligere, desto mere en Gienstand for Medli-
 denhed. Glem aldrig, at det er bedre at
 blive hundrede gange bedragen, end en gang
 at

at lade den Fattige sukke i Elendighed der, hvor man kunde gøde Trost i et krænket Hierte. Nu! og kan man endelig slet ikke hjælpe, o saa græd en Jammers Taare med den Ulykkelige, og ofte skal denne broderlige Gave være ham mere værd end Sække fyldte med Guld. Det er og undertiden mere Fortieneste at aabne sit medlidende Hierte, end sin Pung.

Anekdote.

For nogen Tiden siden døde i London en gammel Mand af Stand, som endnu besad alle det forrige Aarhundredes stive Høflighed og Komplimenter, men som, i hvor meget han endog overdrev sin Høflighed, var en brav Mand. Strax efter hans Død sagde en af en Hændelse paa et Kaffehuus: „Åh, den arme Sir Wilhelm! han er gaaet ud af Verden, men han var en god Mand og han er vist kommen i Himmelen!“ „Ja, det er han, — svarede en Spøgedokter — og jeg kan berette dem hvad han har sagt, da han ankom i Himmelen.“ — Naturligviis spurgde man ham hvad

svad da dette var. „Det vil jeg sige dem, varede han, da Sir Wilhelm kom i Himme-
 len, og saae en saa stor Mængde af de Afsø-
 des Sieler som han ikke kiendte, gjorde han til
 høire og venstre en dyb Kompliment, bad om
 Forladelse, befrygtede at han maatte falde dem
 besværslig, og om saa var, saa vilde han strax
 igien recommendere sig.“

Med den største Ret beundrer Borgers-
 vennen et meget merkværdigt Beviis paa
 Edelmødighed, som nogle her værende Das-
 mer med Fortielse af deres Navne have givet
 derved, at de have tilsendt den her subsisterens-
 de Ruffiske Agent en Summa af 500 Rdr. og
 derhos tillige anmodet ham, at uddele dem
 iblant de bedrøvede Landbeboere i Skaane, som
 ved den bekiendte i disse Dage dem overkomne
 Brand have lidt meest Skade.

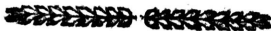
Den 3 August er i Stokholm en Kona-
 gelig Forordning bleven publiceret, i Kraft
 af hvilken alle udenlandske neutralske Skibe til-
 lades Fart i de svenske Havne og tillige til-
 staaes

staaes dem alle Rettigheder og Fordele ihen
 seende til Udgiufter, saaledes som de inden
 landske svenske Skibe nyde dem; ligeledes
 er den indkommende Told af alle Kornvare fra
 den 15de i denne Maaned, nedsat til det halve
 saa at for Fremtiden skal betales i Told og Ac
 cise af 1 Tønde Hvede 28 S. 3 R. Sp.

1 Tønde Rug 17 — 8 —

1 Tønde Byg 17 — 2 —

Antallet paa Interessenterne er tiltaget siden
 forrige Fredag fra 410 til 447. I tilkommende
 Uge ventes Fundationen og Liste over Interessenterne
 fra Pressen.

Borger = Bennen.

No. 4.

Fredagen den 22. August 1788.

Borger-Bennen vil nu fortsætte sine anstillede Betragtninger over Borger-Navnet. Ethvert Lem af Adelsstanden, Middelstanden og Bondestanden kalder han Borger, men med megen Forskiel. Der er baade Lighed og Ulighed imellem Mennesker i Verden, ligesaa imellem Borgere i Staten. En vis naturlig Lighed have de tilfælles med hverandre, og efter den kunde de for nogen Deel indrette deres Forhold; den paa sig selv, sit Væsen, sin Tilværelse opmærksomme Borger, gjør det til noget stort, at han er Menneske, ei een af de ringere Slabninger, ei et livløst Træ, ei et vildt og usornuftigt Dyr; men hans Medborgere have ogsaa Menneskelighedens Fortrin, disse bemærker han med Vrefrøgt, erkiender deres Værd, beundrer Algodheden, som meddeelte dem; Borgere og Medborgere have een og samme Op-
D ring

rindelse; det Forhold, de staae udi til Staa-
 beren, er altsaa eet og det samme, lige Tak,
 lige Underdanighed ere de ham skyldige; Bor-
 gere og Medborgere ere underkastede lige Trang,
 lige Fornemmelser, lige Svagheder og Mang-
 ler, lige Lykkens Afvevlinger, lige Endeligt,
 de behøve derfor vovelviis hverandres Hielp og
 Begiærninger; Borgere og Medborgere have
 af Naturen lige Ret til alt det, som endnu
 ikke er eller kan blive andres Eiedeel, og
 den ene har naturligviis ingen Rettiighed til
 den anden; just paa denne Lighed er Rets og
 Billigheds første Love grundede, det er kun i
 besynderlige Tilfælde, at de ved Natur og
 Folkerettens øvrige Regler blive nøiere be-
 stemte. Just denne Lighed gotgiør den store
 den gyldne Regel, at Borgeren bør behandle
 sine Medborgere som han selv vil hændes og
 have. Stræb kun, Du fortienstfulde Mand
 i Staten! at udmærke Dig, søg ved Rang
 og Titler at blive hædret! sving Dig op paa
 eet Crestrin efter det andet, gjør det til Din
 Lyst at være en stor Mand, men føl aldrig for
 meget for Din Fuldkommenhed og Dine udvor-
 tes Fortrin, ophøi Dig ingentid over Din
 Medborger, fordi Du har noget forud for
 ham,

ham, mød ham altid med den Betragtning, at han er Dig liig af Naturen; Ydmyghed og Medlædelse gjør den store Mand i Staten dobbelt agtværdig. Egerriighed og Stolthed derimod danner smaae Sieler, fordunkler deres Anseelse, tilvender dem Foragt. Her tillade man Borgervennen at gjøre det redelige, det oprigtige Ønske: maatte enhver Borger i de danske Stater, maatte Adelsmænd og Geistlige, Kunstnere og Lærde, Fabrikantere og Handlende, Handværksmænd og Bønder, maatte de alle, ligesom de ligne hverandre af Naturen, opvarmes af en og samme patriotiske Ælsk og Nidkierhed! maatte de ligne hinanden i borgerlig gode og ædle Handlinger! maatte især en og samme Medlidenheds og Menneskekerlighedens Aand besiele dem og gjøre dem særdegs til Fattiges Understøttelse! da skulde de og ligne hinanden i glad Medvidenhed, i Ære og Bifald, i Lykke og Belsignelse.

(Fortsættelsen om Ulighed imellem Borgere skal følge.)

Kierlighed for Kierlighed.

Den unge Azamet var sin Herres, der tyrkiske Kaisers Yndling. Denne ophøiede ham i en kort Tid til de høieste Vres-Embeder, og gjorde ham endelig til sin Storvezier *).

Azamet, ledet ved sin Vens, den viise Usbels Raad, saae sig neppe ved Statens Roer, førend han vilde foretage adskillige nyttige Forandringer til Landets Beste. Men derved gjorde han sig mange Fiender blant de Store i Riget, som søgte at styrte ham. Det lykkedes dem — Azamet blev affat og hans Formue confisqueret. Fattig og hielpeløs vankede han en lang Tid omkring, indtil han endelig nedlod sig i en eensom Dal, imellem Klippefulde Bierge. Her levede han alene i en liden Hytte, som han selv havde bygget sig, og dyrkede et lidet Stykke Land ved Bredden af den forbislydende Bæk. Længe havde hans

belym-

*) Dette er, som bekiendt, en tyrkisk Premierminister.

Bekymrede Ven intet kundet erfare om ham. Endelig erholdt han Efterretning om hans Opholdssted og ilede at opsøge ham. Han fandt ham ved Arbeidet paa hans liden Alger, og styrtede sig i hans Arme. Begge bleve stumme af Glæde. Endelig udraabte den viise Usbek: „o min Azamet! jeg seer at Du har taget Din Dyd med i denne Ør, den trøster Dig, som jeg læser i dette tilfredsfulde Die, over Dit lidte Tab paa Ære og Gods, men har den og kundet trøste Dig over Selskabs Forliis? hvorledes kan man være lykkelig uden at see sig elsket.“

Azamet tilstod, at hans Benners Forliis havde været det eneste, som havde faldet ham tungt at finde sig i. „Imidlertid, søiede han til — gives der ingen saa øde og ufrugtbar Egn, hvor Kierlighed ikke skulde være, naar man veed at udstrøe sammes Sæd.“ Hans Ven forstod ikke ret, hvad han dermed vilde sige. Imidlertid nærmede de sig til hans Hytte, de hørte en ung Hestes Brincken, som kom dem springende i Møde. Den stod stille for Azamet, lod sig klappe af ham, vrinskede, og sprang paa nye, som om
den

den vilde legge sin Glæde for Dagen over sin Herres Ankomst. Strax derpaa løbe tvende unge Kæer fra den nærvæd værende Eng til, og gik frem og tilbage for Azamet, som om de vilde tilbyde ham deres Melk, eller fordre et Nag paa deres Horn. Ikke længe derefter saae man nogle Gieder med deres Unger at springe ned fra Klippen, og løbe deres Herre i Møde. Det syntes, som de ikke vidste hvor de vilde hen for Glæde over hans Ankomst, saa glade hoppede og dandsede de omkring for ham. Det samme gjorde fire eller fem Faar, som søiede sig til dem. Paa samme Tid fløi og nogle Duer til, som satte sig paa hans Hoved, paa Skuldrene og paa Haanden, og pikkede venlig med deres Næb, som om de vilde kysse ham. I det de traadte ind i den liden Gaard, blev Hanen ham neppe vaer, førend den opløstede et stort Frydesfrig; alle Hønsene bleve derved tillokkede, og udtrykkede deres Glæde ved en almindelig Kaglen.

Men alle disse Glædesbeviisninger vare intet imod den Kierlighed, som tvende ud af Hytten springende hvide Hunde beviste ham. De vare ikke komne ham i Møde, just som for

at

at vise ham, hvor troeligen de bevogtede den dem anbetroede Boelig. Nu vare de ude af sig selv af Glæde. De gave Frydskrig, løbe som vanvittige omkring ham, og krøbe strax derpaa i den ydmngste Stilling til hans Fødder, som de slikkede. Ved den mindste Benvigheds Beviisning, som de erholdte af ham, rendte de som drukne af Glæde rundt omkring Hytten, og giøede og hylede af alle Kræfter. Derpaa kom de ganske aandeløse tilbage og lagde sig igien for deres Herres Fødder.

Usbek blev ved alt dette rørt til Taarer.

„Du seer, sagde Azamet til ham, at jeg endnu
 „er den samme, som jeg fra Barndom af har
 „været — en Ven af alle levende Væsener, jeg
 „ønskede at see mig elsket af Mennesker;
 „Skiebnen har skilt mig fra dem. Hvad
 „skulde jeg gjøre? At leve uden Kierlighed og
 „Gienkierlighed, var mig umueligt. Jeg
 „giorde disse Skabninger got, og nyder deres
 „kierlighedsfulde Taknæmmelighed. Du seer
 „altsaa, at der endog imellem disse steile ube-
 „boede Klipper ikke fattes mig Selskab, og
 „at min Ørk er ingen Grav; jeg lever endnu,
 „min dyrebare Usbek! jeg lever, thi jeg elsker
 „og bliver endnu elsket. „

Efter den Russiske Vice-Admiral von Dessens Ordre bortsalges den 1 Septem-ber i Kiøbenhavn, ved de Hrr. de Coninc og Keiersen, de indbragte Svenske Priis Skibe med Ladninger, den bestaaer af

Rug	1746 Tønder	Cassfloer=
Korn	85 —	5 Baller
Malt	5 —	
Sild	1468 —	

Stokfisk 23 Skipp. 3 Fisp. 8 Pd.

Salt 1200 Tønder og 111 Modine

Jern 420 Skippd. Foruden en

deel endnu deels ulossede og uveiede Vahre.

Uf en tilforladelig Haand har man her fra en skaanske Havn erhholdet den Esterretning, at en Koureer fra Stokholm har overbragt den Kongel. Befaling, ei at sende mere Proviant til Helsingfors, ligesom ogsaa fra nu af at indeholde med alt Indkøb for Armeen og Flaaden.

---

3 No. 2 af dette Ugeblad er den Trykfeil indløben, at alle uden for Selskabet skulde erhholde Bladet for 2 Skill., hvilket i Følge Foundationen skal være 4 Skill. paa Tryk, og 5 Skill. paa Skrivpapir.

Foundationen har forladt Pressen, og er hensendt til Indbinding, hvorfra den forventes i en af disse Dage.

Borger = Venner.

No. 5.

Fredagen den 29. August 1788.

Ligesom Borgervenneren har overveiet og anvendt Ligheden imellem Borgere, saa fastsætter han og en dobbelt Ulighed imellem dem, dels ihenseende til deres forskjellige Stand, Wilkaar og Forretninger, dels ihenseende til deres forskjellige Tænke- og Handlemaades Ved Betragtning af den første faaer han Leilighed at giøre sig selv og andre opmærksomme paa det borgerlige Selskabs Indretning og Form; ved at forestille den sidste, kommer han een af sine forhen giorte Bestemmelser nærmere. Uorden og Forvirrelse vilde herske i Staten, naar ikke Forskiel paa Stand og Kaar, Embede og Forretninger, satte dens Borgere i en nærmere eller længere Afstand fra hverandre; uden denne Ulighed skulde de gyseligste Udeleggelse anrettes; uden den kunde Verden ikke bestaae et Dieblif. Lad os forestille os en Stat,
E hvori

hvori alle besadde lige Ære og Anseelse, lige
 Rigdom og Formue, lige Magt og Styrke,
 hvilket slygt Skilderie! hvilken uheldig Ban-
 skabning paa Verdens store Skueplads! Tak
 være den Uvise, som aldrig gjorde nogen uor-
 dentlig Indretning! Tak være ham, at hans
 Uddeelsler af Gaver, Stand og Kaar, ere
 ulige! just denne Ulighed knytter og bestyrker
 det store Baand, som sammenbinder det hele
 menneskelige Selskab; just den stifter og for-
 fremmer et angenemt, et lykkeligt Sammen-
 hold imellem Borgere i Staten; Paa Grund
 af den, boer den Høie og Lave, den Rige og
 Fattige, den Stærke og Svage sammen; paa
 Grund af den er enhver Stand uundværlig for
 Staten, den Høiere og Ringere uundværlig
 for hinanden. Statsministeren og Riisbman-
 den ligesaa trængende til Bonden, som denne
 til hiin, kort: den ene Borger er nødvendig og
 nyttig for den anden, ligesom et Lem paa Le-
 gemet for det andet. Man bemærk denne be-
 hagelige Forsatning i det Hele, mon da nogen
 Ubetænkksomhed kan tænkes større, end at kaste
 Foragt paa Stand og Handtering! mon ikke
 ethvert Embede, enhver Kunst og Videnskab,
 enhver Handtering og Forretning, har sin
 Nytte

Nytte i Staten! vel sandt, at deres Indflydelse paa det almindelige Beste er forskjellig efter deres større eller mindre Bigtighed og Frugtbarhed, deres nærmere eller længere Afstand fra Maalet, dog har enhver af dem en vis borgerlig Værd, og bidrager til Statens Floer og Lyksalighed. Saa behagelig er Ulighedens imellem Borgeres Stand og Kaar.

(Fortsættelsen følger.)

Opmærksom paa Tiden og dens Begivenheder seer Borger-Bennen sig om i Staten, mange forskjellige Domme om nærværende Krigs-Uroeligheder opfordre hans Ugtpaagivenhed. Han prøver, saavidt hans Indsigter tillade, de ubehagelige Anmærkninger, han hører; de over Nabo-Nationen i Forhold til den Danske, opvække især hans Forundring; hvorfor, spørger han, er nærværende Tidspunkt saa frugtbar paa dem? stemme de overeens med en næie Forbindelse, med et naboeligt Venkab? Den svenske Nation er jo ikke vor

Fiend

Fiende, hvorfor skulle vi hade den? hvorfor gjøre den ugrundede Vebreidelser? hvorfor haane dens Navn? Vær ei indtaget, Du danske Almue! af Fordomme imod Naboer: Nationen! beklag den heller, at en uskyldt Krig er den overført; tak det velgiørende Forsyn, at Din Skiebne er mildere; skion paa Din Lykke, at Du lever under Konger, som ikke uskyndede og af en blot Herske- og Erobrings-Engge drage Sverdet imod Naboer; overalt skal Tiden, som udvikler alt, ogsaa her lære, hvor anstændigt det er, for Naboer at tænke og tale vel om hverandre.

Skildring

af Gustav Adolph, Konge i Sverrig,

fød i Stockholm 1594,

død i Slaget ved Lützen d. 16 Novbr. 1632.

Gustav var en velgiørende, retfærdig, menneskekierlig og høimodig Konge; han
 fiendte

iendte sine Pligter og strengeligen opfyldte
 em. Han gav sit Folk gode Love, og holdt
 ver deres Jagttagelse. Han affskaffede man-
 e Misbruge i Regieringen. Han opmuntrede
 ne Undersaatters Flid; duelige og fortiente
 Rønd imodtog han vel; Videnskaber og Kun-
 ter ærede han; een af hans største Fornøiel-
 er var at studere Historien og Krigskunsten,
 sær læste han gierne Hugo Grotius de jure
 belli & pacis. Han var veltalende, holdt
 selv undertiden Taler, forstod og med megen
 letthed talte adskillige Sprog. Hvem besad
 mere, end han, Talent til at commandere, at
 forskaffe sig Lydighed, at tildrage sig baade
 Officeeren og den Gemene; at sætte Mod i Ar-
 neen, at anordne alle dette store Regems Be-
 vægelsler, at være dets Hoved og Støtte? Han
 vidste nøie at afveie sine Fienders Feil og Dy-
 der. Han undersøgte og kiendte ogsaa sine
 Allieredes Interesse og Projecter. Hans
 store Siel havde den Gave at trænge igiennem,
 mod dens fortrinlige Virkninger var intet at
 adrette, en Egenkab, som gav ham Leilighed
 at overgaae enhver. Ingen besad i høiere
 Grad den Kunst at kiende Mennesket, og at
 anvende denne Kundskab. Verre var hans
 her-

herfkende Lidenskab, og han søgte den i Kri-
gen, med et henrivende Mod, med en Forvo-
venhed, som altid maae dadles hos en Gene-
ral og Konge. Han havde Legemet fuldt af
Saar, ligesom Soldaten, der er udsat for
Krigs-Luen, thi han var selv Soldat, og gav
sig helst dette Navn. Hans Feldtoge og
Seiervindinger satte ham i Rang med de be-
rømmeligste Krigere. Man forestiller os denne
Helt med et majestætisk og martialsk Ansyn,
med store dog ikke raae Træk, med en smilende
og familier Mine. Han havde Middel-Sta-
tur, men var ugemeen tyk, desuagtet meget
let og smidig. Han besad den ullykkelige Gaa-
ve at spotte, og gjorde det gierne. Man dad-
ler hans alt for store Hengivenhed til Fruens-
timmer, til Brede og Viin, den sidste var
hans Tids og hans Lands Feil, altsaa mindre
Lidenskab hos ham. Da hans Legeme blev
aabnet, fandt man hans Hierte meget større
end det sædvanligt skulle være.

Lacombe.

Rier:

Kierlighed.

En Pendant til Kierlighed for Kierlighed i No. 4.)

En velfortient Mand, som havde spillet en anseelig Rolle i Paris, levede sammesteds i sin Alderdom, forladt af Verden og nedsynsfuld i saa kummerlige Omstændigheder, at han maatte underholde sig af sit Sogns Almisser. Han raakte ham ugentlig det til hans Underholdning nødvendige Brød, han lod begiere mere. Præsten anmodede ham ved en Billet at komme til ham; han kommer. Præsten spørger ham, om han lever allene for sig selv. — „Med hvem skulde jeg leve, De seer, min Herre, jeg er uheldig, derfor modtager jeg Almisser, hver Mand har forladt mig, ja hver Mand!“ svarede den Uheldige hulkende. — „Men, min Herre! vedblev Præsten — naar De er alene, hvorfor begiere De mere Brød, end De har nødig?“ — Han syntes bestyrret, og til sidst endelig, at han havde en Hund. — Præsten bebrejdede ham dette, foreskrev ham, at det var ham paalagt at uddele Brød og Almisser til Nødtørstige og ikke til Hunde; og foreskrev ham at affkaste Hunden. — „Åh, min Gud! skreeg den Fattige grædende, hvem

„ hvem skal da elſke mig, naar jeg ineen Hun
 „ har mere? “ — Præſten blev rørt indti
 Taarer, gav ham ſin Pengepung og ſagde
 „ Tag De her, min Herre! dette kan je
 „ ſkienke bort, dette tilhører mig.“

Det Rngte, ſom for nogle Uger ſiden
 her har gaaet, at et Lübeckſk Skib, ſom havde
 ført ruſiſk Flag, var bleven tagen og gjort
 til Priſe af de Svenske, er fuldkommen ugrun
 det; vel er det ſandt, at en Lübeckſk Skipper
 ved Navn Kiegels, er bleven opbragt til Hel
 ſingfors, men det er for hans og hans Rhe
 ders Regning, fordi Lübeck ikke betiener ſig
 af noget fremmed Flag, og efter ſlig Befin
 dende ſkal, efter Forlydende, ſaavel Skibe
 ſelv ſom Beſætningen, allerede fuldkommen
 være frikiendt.

Antallet paa Interſſenterne er nu med den
 ſom have meldt ſig 487.

Af dette Blad udgaaer et halv Ark hver Fre
 dag. De ſom ville bidrage til ſammes Udgate, be
 hage at ſende deres Skrivelſer til ſelſkabets Bog
 holder, Abraham Hviid, No. 68. i ſtore Kongens
 gade, med Udſkrift: Til Ugebladet Borgervennen

Borger = Bennen.

No. 6.

Fredagen den 5. September 1788.

At udpille Egensindighed af Børn.

Borgervennen kan ikke andet efter sin Bestemmelse, end at ønske af Hjertet, at en med Nationens Orden mere passende Opdragelse maatte snart forjage den herskende, der ikke er bygget paa andre Grundfætninger, end de vaklende Begreber om Anstændighed, om hvad der er smukt og brugeligt, og paa Menneskets Ukyndighed om Foreningen imellem Børnets moralske og physiske Evner, hans egne Luner, hastige og fortredeelige Sind, alt dette giver Børnene deres første Opdragelse, siden i en høiere Alder dannes de til Christne efter Skik og Brug. Hukommelsen allene anstreges, Indbildningen bliver ikke ledet, og Tænkraften endnu mindre forstærket. Eids

deusfaberne indfinde sig, og ingen fornuftige
 Grunde kan Fornuften brække deres Magt
 med, thi den lærte aldrig at sætte Bevæg-
 grundene til Dyd i Bevægelse, at prøve deres
 Styrke eller Svaghed; Barnet lærte Be-
 væggrundene uden ad, men ikke at bruge dem.
 Intet er vigtigere i Opdragelsen, end at agte
 paa Barnets visse Grader i hans physiske Con-
 stitutions Styrke, og disse Grader ere bundne
 til Aarene; moralsk frie handlende Væsen er
 ikke Barnet, saa længe det ikke kan tale, og
 denne første Periode udsætter jeg at være til
 det femte Aar. Fra det femte til tiende Aar
 forener de moralske og physiske Kræfter sig sam-
 men, men disse sidste have stedse Overvægten;
 fra det Tiende til 18de prøver Sielen paa at
 erhverve sig Enevælden over de physiske Kræf-
 ter, og her er det at Oplæren, Underviisning
 skal styre og hjælpe Sielens Bestræbelser, for-
 syne den med Bevæggrunde, som Mennesket
 kan øve sig i at sætte i Værk. Fra hans 18
 til 25, i hvilken Tid Videnskaberne stræber at
 have Herredømmet. Fra det 25 til Døden
 er Menneskets mandlige Arbeids-Tid, her hø-
 rer Opdragelse op, og Mennesket ledes af sin
 egen Fornuft og frie Villie. Opdragelsen
 stræks

strækker sig egentlig kun til Menneskets 18de Aar, thi fra den Tid af skal han ledes ved Raad, Venfkab og Fornuftgrunde. Vi vil her tale om Gluttens, Barnets, det unge Menneskes, Karlens Egenfindighed, og hvorledes den i hver Tidspunkt bør udpilles. Strax siger Fornuften, at det er daarligt at behandle Glutten paa samme Maade som Karlen, og dog have Forældrenes Magelighed vedtaget samme Maade; man forbyder, truer, slaaer. Glutten skal kunde begribe Befalningen, nei det kan den ikke, men Trudslen frngter den for, skielver og veed ikke hvorfor. Bevisthed om at have handlet Uret, kommer vist ikke hos Barnet, førend naar den kan erindre sig Forbud, og at den er blevet straffet for dets Overtrædelse, saa kan Barnet vide med sig selv, om det haver forseet sig, og om det fortjener Straf, og altsaa taaler det Straf til Forbedring. Men denne Erindring maae ikke søges hos Glutten. Vi vilde allene her beskæftige os med Gluttens Egenfindighed, betragte hvad det er og hvorledes den udpilles. Banskeliat er det i alle Tilfælde at kunde sige: nu er Glutten egenfindig, og endnu tungere er det at bestemme, hvad er Egenfindighed hos

en Slut. Efter almindelig Talebrug bliver hos Slutten Arrighed forbyttet med Egenfindighed, og imod begge bruger den letteste Cuur Prygl og Haardhed. Egenfindighed og Arrighed er, at Slutten vil have sin Willie frem, og vil ikke rette sig efter Forældrenes eller Tienestefolknes. Arrighed er hos Slutten Egenfindighed, der viser sig i heftig Graad og Skraal. Slutten skal rette sig efter Forældrenes Willie. Men, kan man spørge, have Forældre overlagt hvad der hører til, endog for dem selv at rette sig efter? En Klogeres Willie, skal denne ikke være fattelig, nyttig og stadig? Tale Forældrene det Sprog for Slutten som den forstaaer? Kan Slutten see, at det, Forældrene fordrer af ham, er ham tienligt, stemmer med hans Onsker, hans Trang? og endelig er Forældrenes Willie, de foreskriver Slutten, ikke foranderlig, ikke imodsigende? Hvor vanskeligt for Kiøbenhavns flaneburne Forældre at besvare sig selv disse Spørgsmaal, de have aldrig tænkt alvorlig i denne Sag, de have blot befalet deres Slutte og straffet dem, fordi de ikke fulgte det de ikke begreb.

Giøre Forældrene sig Umage for at tale det Sprog, Glutten forstaaer? Nei til visse ikke, at lære dette Sprog, var en nyttigere Deel af Philologien, end den nu brugelige, hvormed utige Mennesker knækker idel ormstukne Nodder. Vilde Forældre, for at lære dette Sprog ret, blot lægge Mærke til, først hvor saare lidet den spæde Glut begriber, indtil han kan gaae selv, og derfra til hans femte Aar. I de tvende sidste Aar af denne Periode er Gluttens Sprog noget ganske andet end i det første $1\frac{1}{2}$ Aar, og fra $1\frac{1}{2}$ til tre Aar er det atter forskjelligt. Hvilket Sprog skal Forældrene da tale til Glutterne i de første $1\frac{1}{2}$ Aar? Ingen menneskelig Sprog, blot Naturens kielne og lokkende Stemme; Glutten maae beriges med idel behagelige Indtryk, alsom opvækker Latter, Glæde, Miner, Lust til at hoppe, maae ene bydes Glutten, i denne Alder maae man ikke have mindste Mistanke om Egenfindighed. At Glutten lader vredlæden og vranten, kommer stedse fra indvortes Smertes, som Glutten kuns kan udtrykke med Graad. Lad kuns Glutten i denne Tid faae den Die, der blev til med Fosteret, og naar han er vaagen, da at moere ham, at

han

Han brav faaer Eyst til at hoppe og springe, a lade ham kravle selv, thi ved at anstræng Musklerne, vore de, og med dem tager de bruskagtige i Venene af, de nødes til at imod tage den Form de skal have, og Glutten vei for megen Stillesiddende udsættes ikke for, a Venene groe ud i en unaturlig Direction, si den Muskernes Bevægelse ikke styrer dem, og derved spæes den engelske Syge. Naar vare Dyrenes Unger udsadte for denne Svag hed? og hvori ligger Aarsagen? deri at Dyrenes Unger maae arbeide, for at faae Patte, de maae strax kravle og bevæge sig, de fødes med et Svøb der hverken er dem for hedt, end nu mindre hindrer dem fra at bruge Arme og Been, ei heller haver Dyrenes Unger alt for varmende Bugge-Klæder, eller alt for indsluttet Luft. Og sært nok er det, at Lægerne ikke tilraade Mødrene, at lade deres Børn ligge i den mindst varme Luft der er i Huset, helst de vide af Anatomien, at ikke al Gluttens Blod gaaer igiennem hele Lungen strax, og at Gluttens Blod er derfor mere varmt, mindre afskilet, end naar det første halve Aar er forbi. Naar man saaledes sørger for, at den diende Glut bliver sulten, bevæger og trætter sig

Ig i det Mellemrum han skal møtte sig, haver sine Ledemod i sin Magt, og sover uden at bides for meget, saa haver ingen Egenfindighed Sted hos Glutten. Skriger da Glutten, saa ligger Aarsagen i Egemets Smerter, disse forbydes ikke af kloge Flok med buldrende Ord, endnu mindre høves med Haardhed.

Naar Glutten forlader Dien, og hans Mave bliver vandt til stærkere Føde, saa er Tiden, hvori han er vaagen, langt længere, end da han laae ved Patten. I denne Tid skal Sandserne bruges, Musklerne bevæges, bort: Lust til at løbe, til at blive træet, til at have Forandringer, viser sig alt mere. Naturdrifterne ere Gluttens Beviser til hans vedie Aar, han er som oftest sulten, kan det mindste æde ofte, alt, hvad der synes ham spiseligt, attraaer han, heri er ingen Egenindighed, legger man ham skadelige Spiser for, da er det de Fornuftiges Skyld, og ikke Gluttens, at han vil spise dem. Det var Afornuft at lade dem ligge, og blot forbyde Glutten at han ikke maae røre dem. Glutten kunde ikke forstaae denne Befalning, thi naar Spyttet kom ham i Munden, Maven fordrede
Mad,

Mad, saa følger Glutton sin Naturdrift, o vil have det; ved at prygle Glutton blive Maveu ikke tilfredsstillet, og Sulten, forenet med Bedrøvelse og Arriahed, forsøger Gallen Løb, og Glutton føler baade Sulten og endnu Kniben i Maveu til, skriger altsaa hastiger saarer endnu flere Prygl. Og Glutton mis handles.

(Mere herom i neste Blad.)

I Forgaars den 3 Septemb. blev til de øvrige her beliggende svenske Priser, af Russern her paa Rheden endnu indbragt en riig belad svensk Bestindiesfarer, hvis Cargaison fornemmelig bestaar i raae Sukker og Caffebønner. Ligeledes er i Gaar indløben Esterretning, og den for længe siden fra Archangel ventede Esquadre af 5 Orlogsskibe, under Contra-Admiral Pavalisin, er ankommen ved Linder-Næs i Nordsøen, hvor samme fra Helsingøer de behøvende Botser ere tilsendte. Denne Esquadre har en anseelig Forraad af Rug til Ladning

Selskabets Medlemmers Antal med dem, som siden forrige Anmeldelse derom ere tilkomne, beløber sig 510.

Borger = Bennen.

No. 7.

Fredagen den 12. September 1788.

Botgervennen har i No. 5. af dette Ugeblad bestemt en dobbelt Ulighed imellem Borgere i Staten; den første udgjorde der hans Betragtninger; over den anden, som kommer hans Formaal nærmere, maae han udbrede sig mere vidtløftig. Menneskers moralske Carakteer er forskiellig, Borgeres Tænke- og Handlemaade ligesaa, denne Forskiel gjør, at de inddeles i onde og gode, en Inddeeling saa meget mere beklagelig, som enhver har de stærkeste Opfordringer, de kraftigste Bevægsgrunde til at kunde være god; dog Lykke midt i Statslemmernes ubehagelige Blanding, at der ere virkelig gode Borgere; Lad os foresille os en Stat, hvor alle Borgere vare onde, hvilken fæl Afbildning paa Helvede selv! hvilken gyselig Forfatning, naar det ene Lem er anstuet af det andets Gift, naar de ligesom

G,

Fappes

Kappes om at fortære hinanden indbyrdes. Vel da Staten! naar den lige ved Siden af onde Borgere kan fremvise mange gode; disse ere ligesom dens Salt til at bevare den fra Forsraadnelse.

Vi vil noget mere udvikle den moralske Forskiel imellem Borgere; hvorledes tænket den onde? hvorledes den gode? Disse Spørgsmaale skal først besvares. Den onde Borger føler intet for Religionens Fordringer, Religionens Uksaliggjørelse; christeligt Sindelag, Christendoms Aand besidder han ikke, just derfor er hans borgerlige Tænkemaade, hans borgerlige Bestræbelser af intet Værd; hvad er dog Dyden uden Forbindelse med Religion og Christendom? og hvor lidet nytte blotte politiske Dyrer, som vel ere glimrende, men ikke virkelige? Aldrig kan nogen være god Borger, som ikke er god Christen, disse to Begreber lade sig ikke adskille. Har den onde Borger noget ædelt Sindelag i Forhold til sin Konge? er han som en retskaffen Undersaat ham og hans Huus hengiven? har han sand Tillid til hans viise og velgjørende Love? besidder han frivillig Lydighed imod hans Befal-

ninger, rebelig Midkierhed for hans Ære? Nei! dette Sindelag imod Kongen er ham gandske fremmed, med Uvillie opfylder han Kongens Anordninger, uden at skamme sig tager han ei i Betænkning at overtræde dem, naar han kan undgaae Straffen; saa ubekymret er han for at opnaae sin Overherres Agt og Bisald. Og i hvad Forsatning er hans Sindelag imod Staten, imod Fædrelandet? er det opfyldt med en herskende Kierlighed til samme, med Beredvillighed til at bidrage til dets Opkomst, med Redebonhed at opofre egne Fordele, for at ophielpe og forfremme Statens, med Eyst at bære de Byrder, som dens Forsatning udkræver? nei! tvertimod, han er ligegyldig ved Statens Tab og Fordeel, kan han endskiønt, saa har han dog ikke Villie til at virke til National Lyksalighed, heller søger han at nytte, at berige sig selv, end at tabe det ringeste for det Almindeliges Skyld; og hvordan staaer det med hans Tænkemaade, i Forhold til hans Medborgere? er han oprigtig, fredsommelig, tienstagtig, hielpsom, søielig og omhyggelig for deres Vel? nei! Falskhed er hans Hovedtilbøielighed, trætterkier anretter han Ufred, hevngierrig forfølger han Fornærmere,

mere, ubarmhertig seer han sin Næstes Elendighed uden at raade Bod derpaa. Saa let findes er den onde og upatriotiske Borger.
(Fortsættelsen følger.)

Borgervennen saae nyelig den Danske Flaade paa Keden, og erindrede sig at have læst i et Ugeblad 1785 en Beregning over Lasten af et Orlogsskib paa 100 Kanoner og 1000 Mand. Denne Beregning troede han ei overflødig at meddele, maaskee den kunde bringe andre paa Spoer, maaskee man kunde saae den Fornøielse, at kyndige Svømænd vilde nytte med een mere paalidelig Beregning. Et sundt Menneske fortærer i 24 Timer omtrent 8 Pund i Spise og Drikke; i een Dag forbruges altsaa af Næringsmidler paa et saadant Skib 8000 Pund, naar nu Skibet skal provianteres paa 3 Maaneder, udgjør det 720000 Pund. En 42pundig Kanon af Metal veier gemeenlig 6100 Pund, een af Jern 5500 Pund, og af dette Slag ere 28 til 30 paa Skibet; de udgjøre altsaa 183000 Pund, uden at regne Lævetterne. Paa andet Døel er 30 Stkr. 24pundige, som hver veier 5100 Pund, tilsammen

men 153000 Pund. Paa 3die Dæl er 26 til 28 12pd., som veie tilsammen 75400 Pd.; Paa Skantsen 14 6pund., som veie 26600 Pund; og endnu paa Mastkurvene ere 3pundige Kanoner og Svingbasser. Naar man nu vil regne, at en skarp Ladning til en 42pundig Kanon veier 64 Pund, og 100de Ladninger til hver, saa gjør denne Last ligesaa meget som Kanonerne selv; man legge endnu til, at Skibet har dobbelt Segl, Ankertoug, Tougverk, Linier, Forraad af Planker, Tiere og Begverk, samt Matrosers og øvrige Veiendes Kister, med andre nødvendige Ting til en Sæereise, foruden Gevehrer, Bajonetter, Kisser, Pistoler og Sabler; Man regne endelig Mandskabets Vægt, som er anseelig, saa maae et saadant Orlogsskib i det mindste bære 2162 Tønder eller 4324000 Pund.

Borgervennen anseer det for en Fornøielse, at kunde meddele følgende paalidelige Fortegnelse paa den udrustede Danske Flaade:

Orlog, Skibe.

- Nordstiernen, paa 74 Kanoner. Capit. N. Bierck, under Contreadm. Krieger, liggende paa Rheden.
 Arveprinds Friderik. 74 Kan. Comand. Cap. Grev Reventlau, ligeledes.
 Norske Løve. 70 Kan. Com. Cap. Ranshart; ligeledes.
 Ditmarsken. 64 Kan. Com. Cap. Stockfleth; ligeledes.
 Prins. Wilhelmine Caroline. 60 Kan. Com. Cap. Fastring; ligeledes.
 Justitia. 74 Kan. Com. Cap. Bording; fraværende Nord paa.
 Prins. Lovise Augusta. 64 Kan. Com. Cap. Winthersfeldt; ligeledes.
 Oldenburg. 64 Kan. Com. Cap. Tønder; ligeledes.

BloK Skibe.

- Jisland. 50 Kan. Capit. Lieut. Krieger; liggende ved 3 Kroner.
 Stormarn. 50 Kan. Com. Cap. Kruuse; inden for Bommen.
 Ebeneker. 44 K. Com. Cap. Thura; ligeledes.
 Grønland. 44 K. Cap. Günthelberg; ligeledes.

Fregatter.

- Pommern. 42 Kan. Cap. Lütken; inden for Bommen.
 Store Belt. 36 K. Cap. N. Tønder; fraværende Syd paa.
 Møen. 36 K. Cap. N. F. Lüchow; ligel. Nord paa.
 Bornholm. 36 Kan. Cap. Lieut. Kølmer; Bagtskib i Øresund.
 Hvide Drn. 24 Kan. Cap. L. Fisser; inden for Bommen
 Christiania. 20 Kan. Cap. Herbst; paa Rheden.

Alsen.

Alsen. 20 Kan. Capit Lieut. Kleist ; Bagtskib her paa Rheden.

Kronprindsens Postfregat. 10 Kan. Cap. C. Lütken ; paa Rheden.

Chebeqvæn.

Ind Ormen. 22 Kan. Cap Lieut. Lovensørn ; inden for Bommen.

Bombarderere.

Mandigheden og Alvorligheden , hver paa 16 Kan. og 2 Mørttere ; Cheserne ubenævnte ; inden for Bommen.

Lutteren.

Forsvareren. 16 Kan. Lieut. Kosob. paa Rheden.

Snove.

Fama. 12 Kan. Capit. Lieut. Platon ; Bagtskib ved Nyeborg.

Erste. 12 Kan. Lieut. Stub ; inden for Bommen.

Konge Vaade.

Speideren. 8 Kanoner. Cap. Lieut. D. Holstein ; paa Rheden.

Maagen. 4 Kan. Lieut. Holck ; paa Rheden.

Synkefrie Pram.

Hjælperen. 3 Mørttere og 10 Kan. Cap. Knudsen ; paa Rheden.

Skyt:Pramme.

Kensborg. 22 Kan. Cap. Lieut. Grib ; inden for Bommen.

Aggershuus. 22 Kanon. Cap. Lieut. Schrødersee ; paa Rheden.

Nyeborg. 22 Kan. Chesen ubenævnt ; inden for Bommen.

Riempen. 18 K. Lieut v. Thun ; i Lynet Havnen.

Glydende Batterier.

No. 1. 24 Kan. Cap. Lieut. Bagge ; inden for Bommen.

No.

No. 2. Eensidig. 10 Kan. Cap. Lieut. Günthelberg ;
i Lynet Havnen.

No. 3. ditto. 10 Kan. Lieut. Fisser ; ligeledes.
Kanoneer-Baade.

hver paa 2 Kanoner og 6 Haubitser.

Ahrendahl. Lieut. G. S. Vile ; paa Rheden.

Odense. Lieut. Bluhme ; ligeledes.

Christiansund. Chef. ubenævnt ; inden for Bommen.

Nykjøbing. — —

Langesund. — —

Biborg. — —

Nalborg. — —

Steege. — —

Glensborg. — —

Naschou. — —

Skær-Baad.

Bøveren. Lieut. Egede ; paa Rheden.

Koffardie-Skibe.

Lucie Emerenke. 20 Kan. Cap. Lieut. Ahrenfeldt ;
inden for Bommen.

Postillionen. Cap. Lieuten. v. Doctum ; fraværende
Syd paa.

Friideriche Lovise. 8 Kan. Lieutenant Krieger ; inden
for Bommen.

Selskabets Medlemmers Antal med dem, som
siden forrige Anmeldelse derom ere tilkomne, beløber
sig 521.

Borger = Bennen.

No. 8.

Fredagen den 19. September 1788.

Alt udpille Egensindighed af Børn.
(See No. 6.)

Forældrene skulde i dette Tilfælde tale Naturens Sprog, tage den skadelige Mad bort, give Glutten det den maae nyde, da er den Egensindighed hævet, eller rettere, denne Naturdrift tilfredsstillet, og Forældrene lære herefter at sætte saadan Mad for Glutten som den maae nyde, eller lade ham blive derfra, hvor sliq Fristelse er for Gluttens Naturdrifter.

Sulten er ikke den eneste Naturdrift. Naar Glutten er mæt, indfinder sig den anden Naturdrift. Glæde, Lyst til Bevægelse, denne er Følgen af en god naturlig Fordøielse, og denne sidste kan ikke bestaae uden ved Hielp af Glæde og Bevægelse; Glutten attraaer alt-

5

saa

saa alt hvad der kan tilfredsstillе denne Natur-
 drift, og Sandsernes behagelige Kildren ere
 heri hans Veiledere. Seer han noget Glim-
 rende, vil han føle paa det, Diet glæder sig,
 og formedelst Sammenbindingen imellem alle
 Sandserne, vil han, at flere af hans Sand-
 ser skal have samme Glæde som hans Dine.
 Ligeledes haver det sig med behagelige Lyde;
 Disse ere nu hans Sandseres Fordringer; lig-
 ger ham nu noget glindsende i Veien, og han
 vil gribe efter det, forbydes det ham, for-
 staaer han det ikke, faaer han Prygl, da er
 det jo Synd, thi Glutten skal jo følge Natur-
 drifterne; hvorforre legger man andet glind-
 sende for Glutten end det den tør lege med?
 de Fornuftige bør vise Skionsomhed og ikke
 Glutten; Hans Beens, Hænders, hele Krop-
 pens Muskler skal have Bevægelse, Glutten
 vil kravle, gaae, løbe, spøge, lee, denne
 Naturdrift hindret, sætter ham og i Bedrøvel-
 se, som ikke er Egenfindighed. Naturdrif-
 ten Søvn kommer af sig selv, og hindres ikke
 af Forældre, men skal ofte indfinde sig inden
 Glutten enten er mæt eller træt nok. Den
 rolige friske Søvn kan kuns følge paa Mæthed
 til Maade og Mødighed, og begge Dele er

Hovedsagen ved Gluttens Opdragelse; og Glutten til tre Aar kan ikke være egensindig, den er Naturdrifterne troe, kiender hverken Had eller Bredde, thi den føler endnu ingen Kræfter, Glutten vegeterer næsten og en Blomst straffer man vel ikke for Egensindighed. Skal Gluttene være friske til 3 Aar, maae de stedse have deres Billie, thi vi have seet at det er Naturens Billie; vi kunde hert dristig følge Dyrenes Exempel, de bide og tugte ikke deres Unger, førend at disse have samlet Kræfter, som de bruge til deres Medungers Skade, da forekommer Moderen denne Skade, ved at tæmme dem stærkere.

Fra Gluttens tredie Aar til hans femte begynder Glimt af Fornuft at brække frem, Sukommelsen viser sig, det nærværendes Magt er ikke saa heftig som før, Glutten kan liden tæmme sine Naturdrifter, han nyder et lovet Gode, tilfredsstilles ved Løvter, kan ligesom nyde det Gode inden det kommer, forstaae en deel Ord, hvortil han kiender Begreberne; den Mad han før har spiiist, den Vidssk han har leiet med, kan han nævne og forstaae naar andre taler om den; er han sulten, skriger han

han ikke strax, naar han loves Mad, han veed af Erfarenhed at Maden kommer, Glutten har Erfarenhed, kan styres baade ved Løvter om det Gode og det Onde. Her voxer nu deres Pligter som skal omgaaes med den halv fornuftige Glut, og hvor store ere ikke de Feil her begaaes. Forældrene troer, at fordi Glutten forstaaer nogle Ord, forstaaer han alle; nu heder det i en bydende Tone: vil du være artig, og hvor mange tusende Stilninger, Miner og Bøininger kan ikke dette Ord betynde, hvilket skal Glutten vælge, og han faaer Prygl, hvis han ikke imellem tusende Mueligheder just vælger den, Faderen tænker paa. Hvor ofte love Forældrene deres Glutte tilladelige Ting, glemmer siden Løvterne, eller gav dem paa Skramt, for at narre Glutten til at tie; herved drages Gluttens Hierte bort fra Forældrene, thi Brede opstaaer hos Glutten, naar han bliver narret, Glutten seer blot paa sig selv, Kiærlighed til Forældre skal læres ved Forfinelsen. Egenkiærlighed er Hovedhiulet hos Gluttene. Gluttene begynder fra deres tredie Aar af at samle Kræfter, de kan brække itu, de kan tage det bort fra den svagere Glut hvad han haver, og med disse Kræfters Udøvelse følger Brede, naar

naar Kræfterne blive hindrede i at yttre sig. Hvor sindig og sparsom skulde ikke Forældre være, i at hindre deres Glutte i at bruge deres Kræfter, for at forekomme Brede, thi naar denne ved Trudster bliver hindret i at bryde frem, saa gaaer den hos nogle Glutte, der har megen Galde, over til Arrighed, og kan, ofte igientaget, forårsage Slag; hos andre og i sig selv svagere Glutte, udarter Brede til Forstillelse, Glutten er vreed men stiller sig mild an. Ufornustig Opdragelse fremlokker og forstærker Lidenskaberne, endog Godhed og Mildhed til Barnets femte Aar udrydder allerbest Egensindighed, som i denne Alder lader sig mærke, thi Glutten haver Onsker, Kræfter, som den kan skiule, og skal Bøgnen straffes, da maae det ikke være ved Trusser, men ved virkelig smertelig Følelse. Uden nogen Frygt kan Glutten ikke dannes til at vilde det, som de Fornuftigere vil. Men de Fornuftigere skulde heller ikke danne andet end en oprigtig, munter og søielig Glut. Vil han i denne Alder danne Glutten til et fornuftig Barn, da forgriber han Naturens Orden og gjør Glutten til en Maskine, hvorved hans Sundhed og Munterhed lider saa overmaade meget.

Glut.

Glutten har Naturdrivter, disse skal tilfreds-
 stilles paa saadan en Maade, at hans physiske
 Constitution kan vore og blomstre. Natur-
 drivternes overdrevne Fordringer, som er Glut-
 ten egne, maae kunns Forældrene ene forebygge
 og det med oprigtig Omhed, uden Luner og
 Brede, og uden Begelsindighed. Glutten
 elsker ingen Herredomme over sig, derfor bør
 han ikke have andre Herrer end sine Forældre,
 og hvor mange ugudelige Herrer maae ikke
 Gluttene adlyde i Kiøbenhavn, hvor saa mange
 Fædre hverken forstaae at opdrage, men det
 som værre er, elske Udspredelser og Dovens-
 skab langt høiere end deres Børn. Glutten
 danner sig ene efter Exempler, Fornuftgrunde
 kan den ikke begribe, endnu mindre følge. For-
 ældrenes og Tienestefolkenes Arrighed, Luner,
 Evinerie, bliver Glutten ønskelige, og denne
 faaer saa mange flette og vrangte Begreber og
 Ønsker, som man paa en Studs og med
 Magt vil udpille, ikke tænkende paa deres Ud-
 spring, og derfor at handle lempelig med
 Glutten, overbære, og med det Gode og be-
 dre Exempler at lede Glutten paa den bedre
 Wei.

Gluttens Egenfjndighed fra 3 til 5 Aar er endnu ikke farlig, men bliver det ved ufornuftig Haardhed, naar man ikke lidt efter lidt med det Gode vil pille det ud.

Denne Gluttens Alder er saa nær forenet med Barnets, at den udgjør et med den, og altsaa til næste Gang vil vi forbeholde os, at tale mere om Barnets Egenfjndighed og om Maaden at danne Barnets gode Sindselaug.

Enst til at komme Sandheden nær, haves Paastaaenhed, fordi det er Modvind der fører den Krydsende bort fra Sandheds Havn; det overbevise om Feil, at berige med Erfaringer, er det største Gode der kan hændes en Sandheds Elsker, og denne Hielp skal jeg udsæde mig af mine Læsere, for at kunde skrive desto fatteligere og grundigere om Opdragelsen, hvis usle Tilstand baade den offentlige og huuslige ofte haver nedslaget mit Sind, som en Land Borgerven.

π...

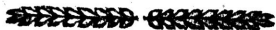
Den

Den hellige Catharines Fest i Siena.

I Siena, den lærde og hellige Katharines Fæderne stad, pleier et til denne Helgens Vere stiftet Broderskab hvert Aar paa Katharine Dag at udstyre et Antal fattige Haandværks-Døttre; men derved er den besynderlige Sædvane, at Pigerne ganske hvid klædte og med et Slør over Hovedet først høre den høie Messe, og derpaa blive førte i Procession igiennem Staden, hvor Mændene, som vilde have een af dem, staae paa Gaden og række den valgte Pige et Tørklæde. Behager han hende, saa slaaer hun en Knude derpaa og beholder det, hvis ikke, saa kysser hun Tørklædet og giver det tilbage. Men Forældrene ere altid fornøiede med Svigersønnen, fordi de formode, at den hellige Katharine har styret Valget.

Selskabets Medlemmers Antal med dem, som siden forrige Numædelse derom ere tilkomne, beløber sig 532.

Borger = Bennen.

No. 9.

Fredagen den 26. September 1788.

Borger-Bennen har i No. 7. beghudt sine Betragtninger over den moralske Ulighed imellem Borgere. For at bevise den, vil han holde den onde og gode Borger imod hverandre, saa stridige disse Characterer ere, saa forskjellige Virkninger have de i ethvert borgerligt Selskab. Mishag og Skiendsel følger den onde Borgers uredelige Sindelag, lad ham endog være udvortes æret og tilbedet, hans flette Tænkemaade fordunkler den Glands, der omgiver ham, den onde Mand var aldrig agtværdig i Retsindiges Dine; men hvor meget adskille den gode Borger sig fra den onde? hvor uendelig afvigende hines Tænkemaade fra dennes? maatte jeg være i Stand til at beskriver denne himmelhøie Forskiel! maatte jeg efter Fortieneste kunde skildre den ærværdige Mand, den gode Borger, den retskafne Patriot!

triot! Man sig mig noget høiere Navn end den gode Borgers, et Navn, som ophøier Regentens Ære, og gjør hans Diadem glimrende? et Navn som ædler den Biises Roes, og befæster hans Bølfærd og Lykke; hvor roesværdige ere den gode Borgers Tilbøieligheder, hvor høie hans Følelser, hvor redelige alle hans Hensigter? Oprigtighed styrer Patriotens hele Tænkemaade, Oprigtighed er Siælen i alle hans Dyrer, denne Egenffab gjør ham yndig Denne giver hans patriotiske Handlinger deres rette Værd. — Lad os følge hans Sindelag imod Religionen, imod Kongen, imod Staten, imod Medborgere, vi skal finde det lig redeligt, lige ædelt; igiennemtrængt er hans Hierte af Høiagtelse for Religionen, saa velgiørende den er, saa meget føler han for den Værd, saa uendelig er han den hengiven. Religionen har oprettet og udviklet i ham Guddommens Billede selv, den har ved sine høidige Kræfter gjort ham til een god Borger, t et nyttigt Lem i Staten, den har virket Orde i hans Aand, og den bliver ved at føre ham paa den lykkelige Bane, som han betræder t Menneffelighedens Ære, hvad Under, at han elsker den selv, og ønsker Kierlighed til de
ini

indprentet og virkende i alle Gemytter; han
veed hvor meget denne Tænkemaade bidrager
til Statens og Fædrelandets Lyksalighed; han
veed, at intet almindeligt Væsen kan være
lykkelig, naar ikke dette Sindelag deri er her-
skende, just Religionens Følelser opretter Or-
den og Harmonie imellem Borgere, just de
stifte den lykkeligste Roelighed i Staten; der-
imod lærer Erfarenhed, hvor meget Eiegenyl-
dighed imod Religionen og dens Foragt, hvor-
meget Lidenskaberne og onde Tilbøieligheder
forvirre Gemytterne, hvormeget de forstyrre
Statens Forsatning, hvilken uendelig Række
af de affkneligste Ulykker de opgive, og hvor
dybt de fornødre Menneskeligheden; alt det
derfor, som har Indflydelse paa Religion og
Dyd, er Patriotten, den gode Borger, sær-
deles vigtigt; aldrig er hans Tænkemaade
mindre ligegyldig og mere ivrig end just i Re-
ligionens Sag, med et Heltetmod søger han at
redde dens Ære, uforsærdet kiemper han imod
dens Fiender, og seirer han efter Striden, saa
er ingen Triumph ham hældigere. Saa me-
get føler den gode Borger for Religionen.

En økonomisk Nyhed.

(Indsendt)

Den 18 Juni's sidstleden, faldt min Bei igiennem lille Kjøbmagergade, og endskjønt jeg endnu ikke havde betalt min Termin, forblev dog Hovedet og Dinene i en Stilling, som gjorde mig deelagtig i et meget behageligt og sieldent Syn. Mine Læsere venter nok her noget herligt eller besynderligt, behageligt og sieldent Syn; maaskee en Skønhed i et Bindue; rigtig nok behageligt, naar hun er dydig, men ikke sielden; eller maaskee en gandcke nyemodens Equipage med et par Heste uden Lige; ja! samme kan være skøn nok, naar mine Medborgere har Fortieneste, og Heste uden Lige har alletider været en god Handels-Artikel for Danmark. Nei! endnu langt fra Maalet. En Lustmaskine da; ja min lille Datter giattede paa en Soelhat. Rigtigt nok er det løierligt, at see en lille bitte Stolt saa herlig og stiv at sveve frem under en nyemodens Lustmaskine. Min Søn giattede paa en Sverm af Bogne, med Telte og Gynger til Dyrehangen. Det var just samme Dag

de

de drog til Feldts; men for ikke at falde alt for keedsommelig maae jeg vel ud med Hemmeligheden; dog maae mine Læsere i Forveien forrestille dem en ganske siv Patriot.

Jeg veed ikke om vi har mere end 2de Lindolie-Møller her ved Staden eller i Riget, de bringer maaskee ikke saa megen Lindolie tilveie som vi forbruger til vore Vinduer, Døre, Paneel og Betræk; det øvrige, til Meubler, Kjøretøi, Skibe, Haugebilleder, Lysthuuse, Bænker, Stakitter og Plankeværker m. m. bliver hentet fra Holland, endskiønt vi har nærmere efter Lindfrøet og med mindre Risiko, og dog stryger vi frisk vel Oliefarve paa vores prægtige grundmurede Gaarde og Huse, og det saadanne deilige Couleurer, saa de seer ud som de herligste Myruberger Duffeskabe; man kan svare: Malerne skal og leve. Men jeg er en stor Hader af Ordsproget: leben und leben lassen, naar Staten taber, om det er nok saa lidet. Tilforn er Potten kjøbt her for 16, 17, 18 Sk., nu koster den 26 Sk. Bexelcoursen eller vores Underbalance er nok Marsagen; vi skal nærmere faae at see, at en Kalkkost kan gjøre det samme, og Malerne vil

vil derfor ikke mangle Levebrød, naar han er vindskibelig og Huusholder tillige. Nu vil mine Læsere nok forstaae, det behagelige og steldne Syn som jeg saae, nemlig:

At Urtekræmmer Hr. Borup, paa Hjørnet af lille Riøbmagergade og Landemærket, hvis Huus tilforn har været malet med Oliefarve, lod alle Fugerne udhugge og aspudse med Kalk; tvert imod hans egen Interesse, da han som Urtekræmmer handler med Lindolie, jeg tager alting i den beste Mening, og kan ikke troe andet, end dette saaledes foretoges af reen Fædrenelands-Kierlighed, og ikke af Modesyge; han bør billig derfor at udmerkes med Ære iblant sine Medborgere, om ikke tillige af Regieringen; hvor meget vilde det glæde mig som en Borgervæn, herester at see alle Riøbenhavns og Provindsstedernes Huuseiere at følge saa priisværdig et Exempel. Besparelsen for Landet i det Hele blev ikke ubetydelig, og det gamle Ordsprog vil til alle Tider blive Sandhed, at den som ikke vil spare en Skilling faaer aldrig en Daler. Ved en anden Leilighed skal, saa nøie som mueligt, blive anført, hvad vores Oliemøller aarlig leverer, og
 hvad

hvad som bliver indført af Lindolie til Forbrug her i Staden, eller forsendt til Provindsstederne.

Hosten for 1788 i Provindserne Volland og Falster.

Hveden haver ingen Stæder hverken været stærk eller reen. 8de Korn er heraf det almindeligste, Rugen haver derimod været bedre, dog ikke saa giftig som i Fjor, 10 Skpr. af Traven giver den i det helee. Bygget derimod er meget frugtbart, det giver mange Stæder 12te Korn. Erterne ere og giftige og i temmelig Mængde. Høesletten var de fleste Stæder temmelig god, blev høstet saa overmaade tørt, tilligemed det meste Korn, at Foeret vil blive udrøit, og fordrer at der maae foeres med Forsigtighed.

Kornøret. En Fabel.

„Hvor du staaer der! skam dig dog, og
 „hold Hovedet i Veiret, at vores Herre kan
 „have Glæde over os, naar han gaaer forbi.“
 Saaledes talede et mod Himlen kneisende
 Kornøret til sin Nabo, som boiede sig til Jor-
 den. Det dadlede Ær taug stille, da det var
 sig sin egen Værd bevidst, liig den fortienste
 fulde Mand, som har Medlidenhed med den
 sladderagtige Misundere. Ikke længe derefter
 gik Eiermanden af Marken forbi. Han
 værdisjede det ranke Ær neppe et Blik, men til
 dets Nabo sagde han: „Vær mig velsignet!
 „Du skulde ikke boie dig saa dybt, naar du
 „ikke var saa sterkt belæstet.“ — Det har
 jeg dog stedse seet, at de hovmodigste Hoveder
 ere nesten altid de tomme.

Selskabets Medlemmers Antal med dem, som
 siden forrige Annældelse derom ere tilkomne, beløber
 sig 532.

Borger = Bennen.

No. 10.

Fredagen den 3. October 1788.

Med Afsværlinger at kunde underholde sine Medborgere paa en angennem Maade, og tillige saa meget som mueligt, at være dem nyttig, dette er Borgervennens Ønske, dette hans Bestræbelse, og Opfyldelsen af denne Pligt er hans behageligste Beskæftigelse. Hans Opmærksomhed er derfor henvendt til alt det, som han troer at kunde være hans Medborgere saavel til Nytte som til Fornøielse; han antager sig tillige forpligtet til dermed at gjøre dem bekendt, og saaledes at overlade det til deres videre Undersøgelse eller Anvendelse; og i denne velmeente Hensigt meddeler han dem i nærværende Blad nogle af ham samlede nye Opdagelser og Opfindelser.

Det har Inkleedes Kiøbmanden Dame bouren i Rouen at forskaffe sig over 900 forskjellige Farver, uddragne af Blomster, Frugter og adskillige Træarter, som vore der i Eggen, hvilke holde sig paa Uld, baade imod Sæbe og Viinædike. Denne vigtige Opdagelse har han paa Statholderskabets Befalning, tilligemed en tydelig Forklaring over hans Fremgangsmaade, offentlig maattet bekiendtgjøre.

Enhver veed, at det formædelst den lette Antendelse, er høist farligt at kaage Olie. Vil man bruge Vand for at slukke med, saa sætter man sig derved i en uundgaaelig Fare. Et Laag over Potten kan man ei altid anbringe, og dette er undertiden ei heller ved Haanden. Derfor er det bedste Middel at holde kold Olie i Beredskab, og i Nødsfald at gøde det til; thi derved slukkes Flammen paa Dieblirket.

Den saa kaldede Argandske Lampe, som er en af de skønneste og nyttigste Opfindelser, er nu af en Mand i Frankfurt am Mayn, der har giort Mathematik, Physik og Mechanik til sit Yndlings=Studium, saa meget bleven forbedret, at man kan ansee ham som den anden Opfinder. Den af ham forfærdigede Lampe har blant mange andre især følgende Fortrin: 1) Det skønneste, meest hvide og stærkeste Lys, hvilket man efter Behag kan forsøge eller formindske. 2) Under Skiermen af Lampen er endnu 30 Grader Hede efter Reaumur. 3) Over Cylinderen er Heden tilstrækkelig til at gjøre Vand kaagende eller til at distillere Dvægsølv. 4) Man seer ikke den allermindste Røg at opstige, saasom den fortærer sig i sig selv. 5) Giver Olien ikke den mindste Damp eller Lugt fra sig. 6) Man bruger ikke mere Olie, end det, som Omkostningerne af 2 Tællelys kan beløbe sig til. 7) Lampen oplyser et Bærelse af 20 Fod i Quadrat saa stærkt, at man kan læse Skrift i enhver Krog af Bærelset.

Bergamot-Olie bliver reccommanderet som det beste Middel imod Bæggeluus. Man stryger det med en Pensel i Sengeridserne, og i Sømmene af Dynner, Matrader og Gardiner, og Insekterne saavelsom deres Yngel skal da i Dieblicket blive dræbt. Et herligt Middel, ifald det ellers i Virkningen befindes at være probat. I øvrigt anmærker Professor Büsch i Hamborg, i en liden Afhandling som han i det Hamborgiske Adresse-Contoir haver ladet indrykke om disse uvelkomne Giester, at For- og Esteraaret just er den rette Tid, man bør anvende, for at fordrive dem, hvilket han grunder paa den meget rimelige Formodning, at de, ligesom Bladlusene, have en dobbelt Maade at for- mere dem paa, nemlig deels ved Æg og deels ved om Sommeren strax at frembringe levende Unger, hvorved det da paa den Tid bliver saa meget vanskeligere at fordrive dem.

Et Fruentimmer i Wien skal besidde den Hemmelighed, af Perred at forsærdige et Slags uldagtigt Løt, hvilket ikke allene er
let

let at bære, men endog godt Kiøb for Landmanden; hverken Vand eller andre Fugtighe-
der skal saasnart kunde giennemtrænge det.
Man taler om at hun deraf vil oprette en
Fabrik.

Exempel paa qvindelig Tabshed.

I Kirkesognet Beruge tildrog sig den
Hændelse, at en 10 til 12 Aars gammel Pige,
imedens hun vogtede Faar, fordrev sig Tiden
med at opkradse Jorden rund omkring det Træ,
hvorunder hun sad, og derover fandt en Mæng-
de Guldstykker. Denne Fangst fortryllede
hende, dog havde hun saa megen Sindighed,
at hun ikke lod hendes Medsøster, som vog-
tede Faar nogle Skridt fra hende, see noget
deraf. Hun forvarede hendes Skat med den
dybeste Stiltienhed. I hendes 20de Aar blev
hun gift med en rask Møllerkarl, som hun
fattede Kierlighed til, og endog for den, som
sov i hendes Arme, fortiede hun Skatten —
fortiede det hele 20 Aars Egtestand igiennem,
indtil

indtil endelig Møllen, hvori hendes Mand
 riante, skulde sælges. Da foreslog hun hen-
 des Mand, selv at købe Møllen. — „ Du
 „ Nar! sagde han, hvormed da? ” —
 „ Sørg du ikke derfor, ” svarede hun ham,
 forkalte ham nu hendes Historie, og foer fort:
 „ see, denne Fangst, som allerede skulde være
 „ ødelagt, hvis jeg ikke havde sparet den til
 „ en saa god Leilighed. ” Manden prisede
 sin Kone høit formedelst hendes Klogskab.
 Man omveylede Guldmynterne, de bleve der-
 ved imod 6000 Livres rige, og Møllen blev
 kjøbt. — Hvad det var for et Fruentimmer
 Til Trods for alle Anfegtelser af Sladdre- og
 Pynne-Syge, af Erobrings- og Rang-Syge
 som ugiyt Pige og som Kone, under Ægtestan-
 dens mange Skiebner, snart Kierlighed, snart
 Hug, at giemme en saadan Hemmelighed hos
 sig selv i 30 Aar, og at beholde den saa længe
 uaabenbaret.

Italienske Reise = Anmerkninger.

I mangen Egn i Sardinien er den Sæd-
 vane, at en ung Sardinier kaster Lemoner ef-
 tet

ter den Vige som behager ham. Behager hans Hensigt hende, saa øser Vigen ham Vand paa Hovedet den første Gang han gaaer hendes Huus forbi, dog gjør hun det ikke uden han har Hat paa.

I Italien er det brugeligt at fæste Billeder paa de paa Bognene læssede Kufferter og Badsække, paa det, naar samme holde op at klinge, man kan vide, naar noget foregaaer.

Det for nyelig udbredte, forfløine og utroværdige Rygte, at de Svenske ved Trum-
merup Bne paa Falster skulle have gjort Land-
gang, skudt og borttaget Creaturerne paa
Marken, har havt sin Grund i følgende vir-
kelige Begivenhed: En gammel Kierling, som
saae tvende Skibsfolk at drive Faar af en Flok
og at skyde dem, meldte det i største Hast.
Dagen derpaa bleve tvende mistænkelige Per-
soner grebne i Holland, tvende Mile fra Trum-
merup, og man fandt deres Baad, hvori laae
Faare-

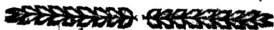
Faareffind nyelig skudte; de bekiendte at være en af Slaveriet undvigte Slave, med en Pottemager til Staldbroder, som vilde drive Søerøveri under deres eget Flag.

Hosten i Fyen

har kun været maadelig, fornemmelig med Havren og Bygget, hvilke begge ere bortvorne. Rugen er den beste. Boghveden er temmelig. Urterne ere giftigere end man havde ventet. Den lange Tørke er Skyld i, at Kornet ingen Længde fik; der vil altsaa foreses med Forsynlighed.

Fra den 19de til den 26de September have som Selskabets Medlemmer anmeldt sig 9, og fra den 26de September til den 3die October ere endnu 8 nye Medlemmer tilkomne, saa at deres Antal i alt beløber sig til 549. Følgelig er Anmeldelsen, i forrige Nummer en Trykfeil.

Borger = Bønnen.

No. II.

Fredagen den 10. October 1788.

At udpille Egensindigheden af Børnet
fra 5 til 10 Aar.

Vi indbefattede den Tid, i hvilket Mennesket skulde opdrages og oplæres, i fire Perioder, nemlig i Gluttens Alder fra 1 til 5 Aar, i Børnets fra 5 til 10 Aar, i det unge Menneskets fra 10 til 18de Aar, endelig i det unge Karls fra 18 til 25 Aar.

Vi prøvede paa at foreslaae nogle Advarstler, ved hvis Hielp man kunde udpille Egensindigheden af Glutten. Dette Løfte lovede vi at opfylde for enhver af disse Perioder, os paaligger sølgelig at fremsætte vore Tanker om Maaden, hvorledes Egensindigheden enten udpilles eller forekommes hos Dreng-Børnene, fra deres 5te til 10 Aar.

Vi have i det foregaaende indskrænket vores Betragtninger til disse Bøsters Opfyldelse: 1) at udvikle for Forældre, hvorledes de kunde vaage over, at den forholdsvise Forening, Naturen fordrer, kan have Sted imellem Barnets Legems og Siels Kræfter; 2) at ingen af disse nedtrykke eller kvæle hinanden, og saaledes danne et stærkt Barn med et godt Sindelaug.

Denne Materie er ligesaa vanskelig som vigtig, derfor beder man om at vilde blot bedømme disse Opdragelses Grundlinier efter Hensigten til at gavne, hvori de bleve skrevne.

Vi have allerede som afgjort Sandhed paastaet, at Erindring om Forseelse og fortient Straf begynder først fra det 5 til 10de Aar; dernæst at Barnet elsker ingen Herredømme, og vi legge til, at det som vi ansaae for Hovedmaalet i Gluttens Opdragelse, ansæe vi og for at være det i Barnets; nemlig: idelig Næthed og Mødighed, afpassede efter enhver Legems Kræfter.

Naar

Naar disse Sandheder os indrømmes, gælder det blot om at udvikle dem tydeligen, det man viser deres skadelige eller gavnlige Indflydelse paa Barnets Sindelaug.

Vi standse her ved det meget vigtige Ord Sindelaug, hvad betyder det Ord? hvorledes dannes Sindelaug? og hvorledes kan det stedse blive det samme?

Barnets varige Villie er hans Sindelaug, og Egensindighed er et ondt Sindelaug; at udpille Barnets Egensindighed, er med andre Ord: at bedre hans Sindelaug og Villie, at det bliver fortroeligt og høieligt.

Ordene Sind, Sindelaug, Gemtshedsbeskaffenhed, Hierte og Hiertelaug, ere af lige Betydning, og have alle Hensigt til Villien, denne er jo Udførelsen af Sielens Bestutninger, den er det samtlige af de Bevæggrunde, hvorefter Menneskene handle og tænke. Sindelaug bliver altsaa en Færdighed i Sielen til at handle eller tænke efter de Bevæggrunde, der allene lede mig til at fremme mit eget Vel, det jeg handler med og paa dem, der ere mig nær

nærmest. Barnet seer ene paa sig selv. Egenbøielighed er stærkest, saalænge Legemet endnu voxer og trænger til saa megen Pleie. Det er først, naar Legemet ikke trænger saa meget, naar det er fuldvokset, at Egenkierlighed kan ved Forfinelse tabe sig i Benskab og almindelig Kierlighed, Belvillie. Hos Dyrene gaar Egenkierlighed ene over til Forplantelses-Lysten, naar denne er tilfredsstillet, vender Egenkierligheden tilbage til sig selv igien. Der ligger stedse en dyrisk Lyst til Grund, naar Mennesket i en moden Alder elsker sig selv overdreven. Fraadseren elsker sin Gane, Dranskeren sin Suus og Døs; disse ere legemlig Kildren, det Physiske oververveier det Moraliske.

At forekomme dette hos Barnet, at vaage over, at Legemets Herredømme, uden selv at svækkes, skridtviis optager og forener sig med de sædelige Dyder og Pligter, er just det meget vanskelige i Opdragelsen, thi til at udføre dette, fordres nøie Kundskab om Legemets Bygning og Sielens skridtwise Udvikling, fra 1 til 10 Aar. Hvor sankes disse hertil passende Erfaringer best? Ved at agte paa,
 hvor

hvorledes Dyrene opdrage deres Unger, thi indtil den Alder kan Børnene være vel tiente med, at have Dyrenes Legems Fuldkommenheder og Styrke, og at have erhvervet disse paa samme Maade som Dyrene erhvervede dem.

Intet uden de Fornuftgrunde, Barnets Fornuft kan begribe, kan danne hans Sindelaug, disse skal da lære ham, ikke stedse at have sig selv, sine egne Ønsker til Formaal i sine Handlinger; Opdragelsen skal forsyne Barnet med Regler, hvorefter han skal attraae og nytte de Ting, der omgiver ham. Sindelaug er altsaa Færdigheden, hvormed han attraaer og bruger alt det, der virker paa ham, dette skal Opdrageren give Barnet.

Saaledes siger man, Barnet har et ondt Sindelaug, naar det vil skrabe alting til sig, og ikke vil meddele andre noget deraf, græder og stamper, naar man med Magt fra river det noget. Barnet er ond, naar det med Løgn og Sladdren stræber at vælte Skylden ind paa den Uskyldige; og endelig naar det glædes over, at see andre, enten at lide, eller og at udstaae den Straf de selv havde fortient.

tient. Det bliver da Egenfindighed hos Barnet, naar det, uagtet alle Raad og Paamindelser, vedbliver at handle overeensstemmende med disse onde Færdigheder.

Men mon denne herskende Maade at fastsætte Barnets onde Sindelaug, og derfor at straffe det, er rigtig? jeg tvivler. Barnet fødes hverken med Legems eller Siels Færdigheder, Blodets Omløb opføde Naturdrifter, overdrives disse og blive til onde Vaner, da er det Opdragelsen, som er heri Skyld, og ikke Barnet; at Barnet bliver ond, er en Eldres Skyld i, hans Vane og Færdighed bliver Barnets.

Exempler, Esterlignelseslyst, Befalninger, Trudsel, Straf og Paamindelser, lære først Barnet hvad der er ondt og godt; Barnet følger Glæde og Smerte, uden at undersøge, hvorledes de opvækkes, og om Midlerne, Nydelsen, der forskaffede dem, ere tilsladelige. Saaledes afføder det Glæde, at slippe fra fortient Straf, at eie ene det en anden attraaer.

(Mere herom i Næste Nummer)

Om de Engelfke Bomulds-Manufacturere.

Hvor meget de Engelfke Manufacturere af alle Slags Bomuldstøier have tiltaget, kan sees deraf, at de i Aaret 1782 af Bahrer leverede og affatte for 2 Millioner Pund Sterling, og at de i Aaret 1787 allerede manufacturerede for meer end 5 Millioner Pund Strl. Den Franske Handels-Tractat med Engeland foranledigede, at Entrepreneurerne angrebe sig endnu meer, men derved bekom disse Manufacturere ogsaa et stort Stød, fordi de udenlandske Markeder bleve overladte med Bahrer. Desuagtet vil de dog nok snart komme sig igien. I et Giennemsnit af 7 Aar kan man antage, at der i Storbrittanien, og især i Manchester, af ovenmeldte Bahrer aarlig forfærdiges for over 5 Millioner Pund Sterling.

Da efter sikker Angivelse af adskillige af vores Selskabs Medlemmer, saavel den maanedlige som den kvartale Betalning for vores Ugeblad, i Budets Navn, uden Dvitering

tering er bleven indfordret; saa har man, for desto snarere at kunne gjøre Indgreb i dette Bedragerie, seet sig nødt til, strax i forrige Mandags Adresse-Avis at lade dette bekiendtgiøre; desuagtet holder man det ikke for overskødig endnu engang i vores Blad at igientage denne Bekiendtgjørelse, og at bede de samtlige Selskabets Medlemmer, ikke at betale noget, enten maanedlig eller kvartaliter, uden Dvittet-ringer, af hvilke de maanedlige skriftlig udstædes af Bogholderen, og de som gielde for et Fierding-Aar paa Tryk blive udstædte i Directionens Navn.

Trykfeil som ere indløbne i No. 6.

Lin. 3. Nationens læs: Naturens

V. 44. L. 3. læs: bruges

Lin. 13. læs: rette sig efter en Klogetes Billie?

Borger = Bennen.

No. 12.

Fredagen den 17. October 1788.

Alt udpille Egensindigheden af Barnet
fra 5 til 10 Aar.

(See forrige Nummer.)

Barnet bør ikke straffes for, at han de første Gange følge disse Legems Følelser, Smerte og Glæde, men Opdrageren skal lede, føre, svække og blande disse legemlige Kræfter med sædelige Kræfter, herved skal han vogte at de physiske Kræfter ikke stedse beholde Overvægten over de moralske, at de opvoxe i et passende Forhold, at Legems Smerte og Glæder kan ledes og føres til de Diemede, hvortil den fornuftige Opdragelse og Forfinelse søger at føre dem. Opdrageren skal give Barnet det Sindelaug, den Færdighed, i at attraae og nyde retteligen de Ting der omgive Barnet, retteligen

ligen at nyde, det er saaledes, at Legemet og Sielens Kræfter ere i et vist Forhold til hin anden. Men dette Barnets Sindelaugs Dannelse kan have Sted, uden at Barnet behøve at lære meget, hvorved hans Legems Væxt og Styrke lider.

Det Barn der er vant til at sladdre ti andres Fortred, og som er blevet fuldvokset med denne Vane, bliver i den modne Alder bagtalende, lumsk, nedrig og falsk; man behøver jo ikke at lade Barnet lære uden ad Befalninger, tage af Religion og Sædelære der forbyder denne lumске Dmgang mod sine Medmennesker; Man kan jo, saa ofte det hændes fra fem til ti Aar, lade Barnet føle haarde Straffe, som Følgen af hans Sladdren, belønne dem af lige Alder naar de ikke sladdre. Barnet vælger snart Godhed for Haardhed, og aflegger en Vane, ikke fordi han veed den er ond, men fordi den haver onde Følger for ham selv.

Naar Barnets Sindelaug, som, uden at kunde altid bruge det selv, vil eie alt, blot at ikke en anden skal have det, eller som græder,

der, fordi han ikke ene faaer det, hvoraf andre faae lige med ham; eller naar det bliver bedrovet, fordi han faaer en mindre Portion end den der er lige gammel. *) Da udarter dette Sindelaug i en moednere Alder til Gierighed, Misthed, Misundelse, Herskesyge og Hofmod. Disse Lidenfkaber kunde qvæles hos Barnet inden de neppe fremspiredes.

Man maae undres over, at saameget der endnu er skrevet mod Laster og Lidenfkaber, haver endnu ingen betragtet dem fra deres Undfangelse, Fødsel og Opvært, alle tordne imod dem naar de have naaet mandlig Førlighed.

I dette Arbeide vilde man og raadsføre sig med Dyrenes Lidenfkaber, og see, hvorledes Sielens Kræfter hos Mennesket gjør dem mere

*) Den offentlige Opdragelse indskrænker sig til en Samling af 8 til 10 Børn af lige Alder, lige Kræfter om mueligt, og denne er langt at foretrække den huuslige, hvor en Families Børn opdrages; i denne Opdragelse udvikler ikke Sindelaug sig nær saa godt, som i hin, i denne kan ei heller den physiske Opdragelse saa godt lykkes; Mødres Sindelaug hindrer

mere skjulte end hos Dyrene, hvor de stedsere overdrevne Naturdrifter.

Jungen Opdrager vil kunde nægte, at det jo er af yderste Bigtighed at aage paa Barnets Tilbøieligheder, inden de blive Færdigheder, og af disse ofte igientagne danner Sindelaug; at forbedre hele Sindelauget inden man haver opløst det i de enkelte Tilbøieligheder, hvoraf det bestaaer, er et daarligt Arbejde, da hver Tilbøielighed skal rettes og forbedres hver for sig. Barnet er blevet arrig efter Stuepigen, sledsk efter Kammerpigen, løgnesfuld efter Tieneren, haard og ubarmhertig efter Moderen, qvindagtig og feig efter Faderen. Nu siger man til Barnet: du skal være skikkelig, god, dydig, man lader ham lære uden ad Guds og Menneskenes Befalninger. Barnet lærer det alt, og vedbliver at ligne sine Mønstre, haver Barnet ikke gode Mønstre at danne sig efter, det danner sig selv, trods al den Gudsfrngt det lærer. Det er ulige lettere for retskafne Forældre, at vaage over, hvilke Exempler deres Børn danner sig efter, og hvorledes de onde Tilbøieligheder hver for sig yttre sig, end at tænke til at opløse

løse et fattet Sindelaug og at forbedre det, thi ikke alt det der er kommet i et Barn kan man lære at kiende, det er lettere at vaage over, hvorledes det erhverver sine Begreber, Ønsker og Begierligheder.

(Mere følger)

Efterretning om den nu af de Keiserlige erobrede Fæstning Choczim.

Man maae oprigtig tilstaae det ene som det andet, og ogsaa lade Tyrkerne vederfares Retfærdighed; de besidde Mood og Behiertighed. Dette have de beviist ved mange Leiligheder, og Choczims Forsvar fortjener Krigerens hele Opmærksomhed; ja selv nogle af de Keiserlige kan ikke lide, at man belægger Tyrkernes Tapperhed med Navn af Dumbristighed, skiont de dog best maae vide, at Tyrkerne meget ofte, uden Nødvendighed og uden Fordeel, styrte sig i den øiensynligste Fare. Af ældre Beretninger fra Syrmien er det bekiendt, hvad nyere fra Bannatet igientager, at nemlig en-

kelte

felte saa kaldede Bravi iblant Tyrkerne ved forskiellige Leiligheder uden den ringeste Hensigt, sølgelig ligesom Affindige, der miskiende hele Nytte af en til rette Tid vel anbragt Tapperhed, løbe lige imod Mundingen af de østerrigiske Kanoner. Dette er dog nok ikke saa meget Tapperhed, som snarere en rasende Forbittrelse, hvilken tiener til Beviis, at Fanatismus hos ingen Nation i Europa er saa stærk eller saa almindelig, som hos Osmanerne.

Choczim ligger paa Hældingen af et Bierg ved Dniester - Flodens høiere Bredde. Slottet er saavel formedelst dets Beliggenhed, som dets udbredte Værker, overmaade fast. Murene er 3 Favne tykke, og Bolværkerne, især de, der vende imod Floden, hvile ikke allene paa steile Klipper, men ere og tillige af en betydelig Høide. Hældingen er af Naturen forsynet med alle til Forfvar nødvendige Fordele, og de mange Udenværker, fra hvilke Fienden først efterhaanden maatte slages tilbage, vilde gjøre en Storm høist blodig.

I Aaret 1718 have Franske Ingeniører givet denne Plads en fuldkommen Fæstnings

nings Dannelsse, og foruden andre Værker ogsaa anlagt nye Miner i Stadens Omkreds. Forstæderne og Haugerne ere indsluttede med en Linie og med opkastede Skandser, hvilke i Aaret 1738 erholdt deres Tilværelse ved den berømte Russiske General Münnich. Alle Værkerne ere vel besadte med svært Artillerie, og dersom de vare blevne saa godt betiente, som de vare talrige til, saa vilde de Keiserlige med deres Batterier ikke have tordet vove sig saa nær ved Fæstningen.

Mange have vel anseet Choczim for saare ubetydelig, fordi Staden for størstedelen bestaaer af Træhuse; men i Henseende til dens Værkers Vidtløftighed og til dens Udstrækning fra Westen til Osten over hele Rykken af Bierget, fortjener den Agtelse. Under Fæstningens Kanoner ligger Flækken Kumaia. Vi nævne dette Sted ikkun for desto bedre at kunde betegne de Keiserliges Mood, hvilke for at tage denne liden af Fienden allerede ødelagde Landsbye i Besiddelse, henved 9 Timer standhaftigen havde udholdt den stærkeste Kanon-Ild. Denne Ild var saa heftig,
at

at de meest erfarne Officerer forsikkre, aldrig at have seet eller hørt deslige.

Uf de smukke Italienske Bønderpiger i det Florentinske Herredamme bliver de mange Straaehatte forfærdigede, som de skønne Engellænderinder saa gjerne bære, og derimod forfærdiger man i Engelland de røde Hatte for Kardinalerne. Denne Hatteverel er i sig selv ret artig, omendskjønt den er meget ulige i Tallet, thi der gaae aarlig over 30000de Straaehatte til Engelland, hvorimod fra Engelland ikkun leveres saa Kardinalshatte; men i Engelland ere og langt flere skønne Ansigter, som behøve en saadan Bedækkelse imod Solens Hæde, end der i Rom vælges Kardinaler af den hellige Fader.

Selskabets Medlemmers Antal med dem, som siden forrige Anmeldelse derom ere tilkomne, beløber sig 561.

Borger = Bønnen.

No. 13.

Fredagen den 24. October 1788.

At udpille Egenfindigheden af Børnet
fra 5 til 10 Aar.

(See forrige Nummer.)

Stole Opdragerne paa, at de Færdigheden
Børn have øvet til deres tiende Aar, nok kan
udryddes, naar Foraufstgrundene kan virke
paa dem i en høiere Alder, da tænke de hert
urigtig, for endeel kan de vel forfines og for-
andres, men ikke høves; thi besynderlig stærke
og næsten uudslukkelige ere, Indtrykkene hos
Børn fra deres femte til tiende Aar.

De Glæder, som de i denne Alder have
føelet, fremstille sig ofte for dem, og den Glæde
tit at have kundet tilbringe Tjenestefolkene
Forred, kommer igien i det 30 Aar, naar
man kan mishandle egne Tjenere; Evang og
Underviisning havde vel ligesom qvalt denne

Lilbøielighed, dette Sindelaug imod Underhavende. Derimod havde det i de første 10 Aar været reent forebygget, da var Barnet som Mand blevet en mild og retfærdig Herre, helst om han var opvokset imellem gode Herrer og Husbønder.

Vi vilde kortelig sammendrage alt dette under den Synspunkt af Opdragernes Pligter imod Barnet.

Naar Moderen leverer Drengbarnet fra sig paa femte Aar, for at Faderens Opsyn skal følge det, saa fortjener hun al Kierlighed og Æmhed, naar det er frisk, munter og stærk, samt elsker hende, og er bøielig under hendes Villie, betroes Moderen alt, og forlanger af hende alt. Glutten, for at blive saadan, haver da været vandt til idelig Bevægelse, jevn Munterhed, at æde lidt og tidt, og sunde Spiser; at have sovet til rette Tid og roelig, samt holdt til Keenlighed, og ikke at være færdig til at vise Egensindighed og Arrogance ved mindste Modgang.

Paa denne gode Grundvold vedbliver Forældrene at bygge. Faderen sørger for, at denne gode physiske Opdragelse fortsættes til Barnets 10de Aar. Han glemmer aldrig, at de vigtigste Diemede i Barnets Opdragelse er

Mun-

Munterhed, Modighed, og Mæthed til Maa-
de; disse ere Driveskedrene i alle Dyrenes Op-
dragelse, naar disse holdes spendte, i Forhold
til Barnets Legemets Kræfter, da opvoxer Bar-
net med et stærkt Legeme, muntert Sind, og
varig Sundhed, er altsaa befriet fra de skrant-
ne enten virkelige eller forstille Luner, fra me-
gen Kielenhed og Uffelhed. Paa en med Na-
turens Orden saa meget overeensstemmende
physiske Opdragelse*), er det værd at bygge
den moralske, eller Oplæren i Videnskaber,
Kunster, Haandværker eller i alt hvad der skal
forskaffe Udkommet.

Grund-

*) Om nogle Aar kunde man maaskee fremstille
vidtløftigere den sande physiske Opdragelse,
Naturhistorien, Philosophisk og Physiologisk
behandlet, kan fremsætte dennes Regler. An-
derledes er det med den moralske, der saame-
get beroer paa Menneskets vedtagne Begreber,
om Anstændighed, Regieringsformer, Staters
Flor, Videnskabers Vigtighed og Religioners
Sandhed, imellem disse Meninger hersker stedse
Ebbe og Flod, altsaa kan de Grundsatninger
ei heller være varige, der skal fremsætte disse
Sandheder, og ei heller den Opdragelse der
skal bibringe dem, kan være altid den samme
uforanderlige, Naturlovene derimod ere det,
altsaa og Opdragelsen, der bør rette sig efter
dem.

Grunden til det givne Raad, at den physiske Opdragelse lidet eller intet maae forstyrres i sin Fremgang af den moralske, indtil Legemet haver faaet en vis Fasthed i det 10de eller 12te Aar, kunde jeg gierne omgierde med Platos, Aristotelis, Galenus, Nemesius's Myndighed, men jeg vil hellere bevise den med Naturens udtrykkelige Befalning. Hvor let kan ikke en Vertfeber, tilbagedrevet Udslæt i Hovedet, gjøre, at Barnet glemmer alt, og langsom kan lære igien; hvormange Børn bliver ikke ved overdreven Siels Anstrengelse liaesom vanvittig, og den største Deel maae dyrt betale meget siddende Arbeide, hvorved Muskel-Bevæelserne standses, Munsterheden qvæles, med austen Ansigtssfarve, ussel svag Gang, og med Lidenskaber, bestemte for en modnere Alder, hvorved de blive gamle og udtærede for Tiden, sig selv til Hinder og Staten til Skade.

Det er jo og begribeligt, naar Anatomien og Physiologien overbeviser os om, hvilket betydeligt Arbeide for Naturen Legemets Væxt er, meget maae den, der er i Væxt, spise af sund Føde, god maae Fordøielsen være, thi Næringen skal ikke allene opholde Legemet, men deraf skal endog tages til Beenbygningens,
Muskel-

Musflernes og alle Deles Tilvært i Forhold derefter; megen Søvn, Bevægelse, Uden, stedse Sundhed, er nødvendig, til at holde Legemet raskt, imedens det vover. Tiden eller ingen Tid bør der, til det 10de Aar, tages til stillesiddende Arbeide, og naarsomhelst Vex-ten er stærkest, bør Legemets Arbeide langt overveie Sielens.

Denne Barnet tilraadte Frihed fra Siels Anstrengelse, og heraf følgende mange ledige Timer, ene tilbragte paa Legemets Pleie, maae dog ikke have Sted uden under Opsigt af Fornuftige, der midt i Leeg og i alle Barnets Foretagender kan agte paa Barnets Sindelaug, Luner og Billie, hvorledes de danne sig efter Exempler, og strax med Opmuntring og Straf at være tilrede, for at rette og lede Barnets Tilbøieligheder. Man komme ikke med den Kierlinge-Omhed, at de givne Raad, der sigte til at opdrage BARNET, uden at lære det noget, danne BARNET blot til at blive et Dyr, da man slet ikke stræber at fremlokke hans Fornuft. Denne Indvending synes at have nogen Grund, hvis man ikke havde lært det, vi i Forveien her i disse Blade have skrevet; vi legge til, at vi blot ønske BARNET
den

den Fornuft, der passer til hans Legems Kræfter, at ikke den 18 Aars Fornuft skal være i den 8te Aars Dreng, hvis saa er, kan Legemet ikke følge Sielen, og al Fornuft, som skal bruges, skal dog stedse have sunde Sandser og ordentlig opvoret Legeme til Brug, ellers snubler Fornuften som oftest.

Den Fornuft vi ønske Barnet, er den, der ikke hindrer hans Legems Væxt, Kræfter eller Sundhed, vi kalde Barnet fornuftigt efter sin Alder, naar det paa sin Viis tænker før det handler; naar det veed at forudsige de Følger, det venter af sine Handlinger, og derefter foretager dem. Slig Fornuft kan Barnet vise i alle sine Lege.

Naar vil man begynde i alt hvor Grækerne slap? De Viiseste iblant dem sadte jo en Værd i at være nærværende ved Børnenes Lege, selv at lege med, her at agte paa Børnenes Tilbøieligheder, Luner og Ønsker, og i Legene selv at undervise dem, beriige dem med Kundskaber. Skal da den Videnskab, der lærer os at bruge Fornuften, stedse være iført den sure og vigtige skolastiske Mine? Skal den stedse læres i Ord og Udtryk, der med deres Barskhed skrækker mange? og var det spildt Arbejde at fremsætte det af Logica, i Skrifter, som

Bar-

Barnet kunde lære ved at leie Trille, drive
Løndebaand, leie Langbolt, bygge Huse, spille
Gnav &c.

(Mere følger)

Fare af Fornøielser.

En allegorisk Fortæling af det Arabiske.

En Dervisk (tyrkisk Munk) berømt for-
medelst sit hellige Levnet, traadde ind i en
Sukkerbagers Bod. Sukkerbageren gjorde
sig ivrig Umage for at beværte denne hellige
Mand; han satte ham et Kar med Honning
for; neppe havde han aabnet samme, saa styr-
tede en Sværm Fluel, lokkede af Sødheden,
sig deri. — Sukkerbageren tog en Biste for
at fordrive Fluerne; de af dem, som opholdte
sig ikkun paa Randen af Karret, undkom let-
teligen, men de graadigere, hestede i den
tykke og seige Honning, kunde ikke undvige.

Dervikken, nedstunken i dyb Estertan-
ke, betragtede dette Skuespil med et opmerk-
somt Øie, og sukke. —

Suf-

Sukkerbageren spurgde forundret om
 Marsagen dertil. — „ Dette Kar — sagde
 „ Derviffen — er Verden, og disse Fluor
 „ ere dens Beboere, de, som ikkun opholdte
 „ sig paa Kanden af Karret, ligne de Blise,
 „ som sætte deres Begierligheder Grændser,
 „ ikke som Banvittige styrte sig i alle Fornøiel-
 „ ser, men ikkun lade sig nøie med at smage
 „ dem; men de andre Fluor, som uden Ops-
 „ hold styrtede sig i Honningen, forestille
 „ dem, som give deres uordentlige Begier-
 „ ligheder Tømmen, og uden Tvang overlade
 „ sig ganske til Belysterne. — Men naar
 „ Afrail, Dødens Engel, uopholdelig skal
 „ flyve over Jordens Overflade, og med sine
 „ Binger bevæge Verden, o! da skulle de,
 „ som ikkun have opholdt sig paa Kanden af
 „ denne Verdens Lyster, letteligen undkomme
 „ og ile til hine himmelske Egne; men Sla-
 „ verne af deres Lidenskaber synke i Belys-
 „ sternes forgiftede Dynd, skulle fordybe sig
 „ endnu mere deri, og blive styrtede i Elen-
 „ dighedens Afgrund.“

Borger = Bønnen.

No. 14.

Fredagen den 31. October 1788.

At udpille Egensindigheden af Børnet
fra 5 til 10 Aar.

(See forrige Nummer.)

See vi ikke med Forundring paa Bøndens
børnene, som have en meget god physisk Op-
dragelse, paa Reenlighed nær, hvorledes de
inden de ere 10 Aar, vide at bruge deres For-
nuft i alt, hvad der angaae Heste Pleie, Pløi-
ning, Harvning, og hvilken Sukommelse!
de kan erindre sig Markstykkernes og Engenes
Maane, der til en Bye ofte ere over 300. Sa-
gen er, Bøndedrengen faaer ikke et Begreb,
uden at samme er bundet til en virkelig Ting.
Han lærer ikke Ord uden ad, hvis Virkelighed
han ikke kan forestille sig. Vi lægge endnu
til, hvor raske ere ikke de, som fra Bøndes
standen af i deres 16 Aar sættes til Studerins-

ger; deres Legems Kræfter svækkes ikke ved deres Siels Anstrængelse, deres Legeme voxer op efter Naturens Orden.

Jo sundere og bedre Legemet pleies, jo svagere er Egenfindigheden, og jo hastigere udpilles den; thi det sunde Barn kan taale Avel, det svage bliver skranten, og han forener snart sin egen Villie med sin Upasselighed, og da er det tungt at udpille det physiske Onde fra det moralske, siden de saa nøie ere forenede.

Børnene vil i Almindelighed knap taale noget Herredømme over sig; Lyst til Frihed voxer med Legems-Kræfternes Tiltagen, des naagtet bringes et sundt og stærkt Barn lettere til at lyde, end en skranten og ussel Skabning. Smerterne, virkelige eller forstilte, lede stedse til at føle og tænke paa sig selv; det raske Barn derimod vil gierne tiene de Ældre, og føie sig efter dem; det giver Leilighed til mere Springen og Tumlen, samt til andre raske Forlystelser, hvilke ere de Beskæftigelser det sunde Barn attraaer over alting. Et sundt Barn veed nok at minde til det, som er det tiensigt; det skrantne derimod er forvirret, forstener i alle sine Drifter og Ønsker; dette ønsker sig snart gloehede Spiser, snart iiskolde, snart Kage, snart Steeg. Den Sunde derimod

spiser helst koldt Mad, og halv kaaft halv stegt er ham kiereft. Naturen ønsker, uden at være sig det bevidst, det som ikke allene lettest fordsies, men som endog indeholder de fleste Nærings-Safter. Den Skrantne er egenfindig, naar han skal løbe eller anstrænge sig, den Sunde bliver vranten, naar han skal sidde stille, dennes Legeme arbejder paa at være stærk og blomstrende, hines paa at nedbrude sig selv.

De som da skal være Herrer over Børn, maatte vel agte paa at gjøre Forskiel imellem den Brantnes og Sundes Egenfindighed, begge kan ikke behandles paa en og samme Maade; og for at være kort, Børnenes Egenfindighed haver sin Grund i de mange vilkaarlige Herrer Børnene maae adlyde, efter disses Luner maae de Uskyldige rette sig, og deres Sindelaug bliver et Aftryk af Originalerne, som de havde at følge; disse ere Skiendegieste, skidne, dovne, bagtalende, løsagtige, lumste. Naaget altsaa Forældrene lade Tienestefolkene opdrage deres Børn, saa klage de dog over, at de ikke have Børnenes Fortroelighed og Føielighed; mon Forældrene nogensinde have overtaenkt, hvorledes disse erhverves og vedligeholdes; mon de have overlagt, at Fortroelighed
eller

eller Føielighed, der ere uadskillelige, kan være tvende Slags, den uskromtede, oprigtige, og den skromtefulde; denne sidste viser sig strax hos Barnet, fra den spædeste Alder af, imod dem, som søier Barnets Luner, som stedse kieler for det, og over hvilke Barnet stedse søger Herredømmet; hos disse fordærves Barnet i Bund og Grund, her bliver det ubøieligt, egenfindigt, vægelsindet, qvindagtig. Den sande Fortroelighed hos Barnet rodfæster sig allene til dem, som mætte Barnet, hjælper det til at lege og fornsie sig, og som tillige aver og straffer det uden Brede og stedse for Forseelser, som Barnet selv frygtede for at han skulde straffes for, ikke just fordi han endnu haver Samvittighed, blot Erindring af Straf for lige Handling fastsætter hos ham det Onde ved en Handling. Ja det er en Hovedregel, at ingen, uden de som dertil ere berettigede, maae straffe Barnet, og det saaledes, at naar Barnet haver bedet om Forladelse, skal alt være glemt, og Barnet skal man forskaffe af den Glæde man kan, det er, stedse at vise sig Barnets Ven.

Allerede fra 5 til 10 Aar er det vigtigt, for at kunde kiende Barnets Egenfindighed, og at kunde straffe det med forbedrende Straffe,

der

der hverken nedtrykke Fortroelighed, Kierlighed, eller Følelse af Ære, at flere Børn af lige Aldere opdrages sammen, og at Opdragere hertil af det Offentlige betales, der sadte deres Fornøielse i at opdrage Børn.

Da den Kunst, at bibringe Børn Følelse af Ære, hører til det unge Menneskes Alder, saa skal derom tales vidtløftigere i næste Afhandling, da vore Tanker skal følge om Maaden at danne de unge Menneskers Sindslaug, fra det 10 til 18 Aar; og vil man vel tilgive, at man, i at tale om Maaden at udspille Egensindighed paa, ogsaa talede om, hvoreledes man ved en forbedret Opdragelse skal forebygge, at ikke Egensindighed rodfæstede sig.

Middel at betage Fiskene deres muddrede Smag.

Efter de giorte Forsøg ligger den muddrede Smag i Skjellenes udvortes Huidslim, og ved Raagningen trænger den alt dybere ind i Kødets. Har man altsaa faaet Fiske fra muddrede Bunde, saa sætter man dem, inden

den de kaages, i en Spand med reent Brønd-
vand, hvortil man kommer noget Risffensalt,
for deri med Hænderne retskaffens at vaske de
levende Fiske, og kan man dertil endnu lægge
noget Klid. Man igientager dette 3 Gange,
men hver Gang med frisk Vand, indtil dette
ikke mere seer sliimagtigt ud, hvorpaa man ta-
ger Fiskene op og kaager dem. Dette Mid-
del er saa tilforladeligt, at Karusserne beholde
den muddrede Smag ved Tungen, naar man
haver glemt at vaske samme.

Middel, til længe at kunne bevare Gær til huuslig Brug.

Efterat man har brygget, kommer man
Gæren i en Serviette eller i et andet linned
Klæde, binder det sammen, og lægger den
derpaa i et Kar med Aske, hermed bestrøer
man Klædet temmelig tykt, og trykker det
godt tilfammen. Saaledes lader man den
ligge en Dag eller længer, Asken trækker da
al Sugtigheden til sig, saa at Gæren bliver
som en tyk Deig, den man siden igiennem en
Nabs

Uabning danner i Skikkelse af smaae Klokker. Disse Klokker sætter man derefter paa et Bret, og lader dem tørre i Dvnen eller anden Steds ved en sagte Varme, derpaa trykker man dem itu og giemmer dem i en Pøse.

Naar man nu vil bruge denne Siær, saa tager man en Haandsfuld meer eller mindre, og opløser i varmt Oll eller Vand. Naar man altsaa forværer Siæren efter enhver Brygning, saa har man altid en Overflødighed deraf til Huusbehov, og kan til enhver Tid betjene sig deraf, saavel til Bagning, Brygning, som Brændevinsbrænden.

Anmærkning om London.

Hvo som ei vil spottes af Pøbelen i London, maae ikke bære røde eller grønne Klæder, ei heller Haarpung og heller ikke, efter tydske Maade, sort Fløiels Reisehue; fordi det første tilkiendegiver en Træl, og de engelske Trælle holdes for halv uærlige af Pøbelen, og fordi man i den sidste Dragt kan blive anseet af samme for en Frandsmand; thi den engelske Pøbel har en saadan Modbydelighed mod

de Franske, at det er Marsag nok til at blive forhaanet, naar man af samme holdes for en Frandsmand.

Med det forrige 13de Nummer af dette Ugesblad er da nu det første Quartal til Ende, og Qvitteringerne udstødte for de af Selskabets Medlemmer, som have forbundet sig til hver Fierdingaar at betale Bladet. Omtalte kvartale Qvitteringer ere, ligesom tilførn er anmeldt, trykte og underskrevne af een af Directoriens Lemmer. Efter den indbyrdes Forening, i Folge hvilken alle ved dette Instituts Forvaltning forekommende Arbeider skal deeles imellem dets Forstandere, er denne Forretning tilfaldet Herr Jens Karlebye, Kongel. Hof Steen og Billedhugger. Ingen uden de af Herr Karlebye underskrevne Qvitteringer maae da udbetales, og da Budet tillige med nærværende Blad skal incassere, saa ønsker man, at denne Indkassering ved dette Blads Omdeeling uden Ophold maatte kunne skee, da man gierne, saa snart som muelig er, ved at forelægge en Balance-Regning, offentlig vilde underrette Selskabet, saavel om Indtægternes Forvaltning hidintil, som og om Kassens nærværende Tilstand.

Indtil i Dag bestaaer Selskabet af 575 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 15.

Fredagen den 7 November 1788.

IBlant de mange forskiellige Farer, som man paa Keiser er udsadt for, vil man i efterfølgende Begivenhed blive underrettet om een af de meest sieldne, og som man saa meget mindre skulle besyngte i et Land, som roeser sig af Frihed, viise og billige Love, og deres omhyggeligste Overholdelse. Ikke allene formædelst det Besynderlige i denne Tildragelse, men meget mere for at opvække den billige Taknemmeligheds Følelse, hvormed et Folk, ved at ansee et saa skrækkeligt Exempel i vore Dage, kan og maae glæde sig over at leve under saadanne Loves Beskyttelse, som med faderlig Omhu beskiermer Uskyldigheden: har Borgervennen vildet meddeele sine Medborgere denne saa mærkværdige, som gyselige Begivenhed:

Herr Barollet, en Sveizer af Fødsel og en anseelig Riøbmand i Yarmouth, reiste for nogen Tid i Handelsforretninger til Brügge, og var, i Følge Magistratens Dom, nær bleven radbrækket. Denne Anecdote fortæller omstændelig at fortælles.

En vis Durand var bleven overbevist om et den 22de September 1782 begaaet hemmeligt Mord, og desaaarsag dømt fra Livet af Magistraten i Brügge, men havde dog været saa lykkelig endnu at undvige den samme Dag, da han skulde henrettes. Otte Maaneder derefter kommer Hr. Barollet, som sagt, til Brügge, og fordi han ulukkeligviis haver glemt at erkjendige sig, om der ikke i Nederlandene fandtes en Skielm, hvis Ansigt lignede hans, saa bliver han gandske uformodentlig sadt i Arrest. Man tager ham sadt i Berts-huset, lægger Jernene paa ham, og slæber ham i et mørkt og dybt Fængsel. Barollet er i Fortvivlelse, men troer dog for Alvor, at han om nogle Dage vil faae sin Frihed igien, saasnart han har fremlagt sin Uskyldighed. Smidlertid ligger hans Forretninger, og af sit gandske Hierte bander han Magistraten, hvis Feiltagelse kunne forvolde ham en betydelig

Glas

Stade. Den arme Barollet, det ahner ham ikke at han snart skal faae andre Marsager til at flage, og gandske andre Farer at frygte for. Dommeren, som en Dag intet bedre veed at giøre, lader den Fængne komme for sig, han bliver forhørt, man beskylder ham for et hemmeligt Mord, man betegner ham Dagen og Timen, man forelæser ham fra Ord til andet, den Proces, efter hvilken han alt otte Maanedes siden var bleven overbeviist om sin Forbrydelse, og endelig ogsaa Dommen, hvorefter Dødsstraffen var bleven ham tilkiendt.

Man sætte sig for et Dieblif i Herr Barollets Sted, ved at anhøre disse for ham saane Complimenter. Han troer allerede at see Skarpretteren, som griber og fører ham paa Skaffottet, og denne Tanke frembringer saadan en Forandring hos ham, at hans Sandser gandske blive ham betagne. Meget viiseligt slutter Dommeren heraf, at Overbeviisning om denne Forbrydelse frembringer denne Virkning. Barollet kommer til sig selv igien og beraaber sig paa sin Uskyldighed. Men det var ikke nok at protestere, man maatte bevise, og imod ham havde man Beviser, der ikke vare saa lette at omstøde; de vare tilstrækkelige til at

at bringe ham paa Skafoffet, uden at man havde nødig at vente paa hans Forsvar. Disse Beviser bestode nemlig deri, at Dommeren, Slutteren og fem andre Personer svore paa det hellige Evangelium, at Barollet var den samme, som under Navn af Durand, havde sadt fanget, været forhørt, og 8 Maaneder tilforn var bleven dømt til at radbækkles. Efter saa talrige og tikforladelige Vidnesbyrd blev Barollet paa Stedet dømt til, Dagen efter at miste Livet.

Naar Indbildningskraften allerede forstrækkes ved enhver Misdæders Dødsstraf, hvor meget mere maae den da ikke forfærdes, naar samme træffer paa en Uskyldig?

Gierne skildrede jeg Barollet i hans nuværende Forfatning, men min Pen fradrager sig dette gruesomme Skilderie. Lettere er det at føle end at beskrive de skræksomme Billeder, den Uro, den Hjertets Beklemmelse, den gruesomme Angest, som i slige Omstændigheder betager en Ulyksalig. Og imedens den Glendige, som et Bytte for den skrækkeligste Fortviøvelse, med Skælven tæller de Minuter, som iler hans Dødsøieblik imøde: sidder den

den bebragede Dommer med sine Benner for-
nøiet ved et Aftensmaaltid, og sover roelig
under Lovenes Beskiermelse.

Det havde været ude med vores reisen
de Engellænder, dersom ikke Lord Torrington,
som just paa den Tid opholdt sig i Brügge,
havde anvendt al sin Credit og de stærkeste
Forestillinger, for at udvirke en Opsættelse i
Dødsdommens Fuldbyrkelse. Derved tænkte
han at vinde Tid for den Anklagede til at lade
de Beviser for sin Uskyldighed, hvorpaa han
beraabte sig, komme fra Engelland. Opsæts-
telsen blev tilstaaet med megen Nøie.

Barollet fik nu Tilladelse til at skrive
til sit Handels-Compagnie. Dette oversendte
ham skriftlige Vidnesbyrd, som beviiste, at
den Anklagede paa den Tid, da Forbrydelsen
var begaaet i Brügge, havde været i Yarm-
mouth, og at han ikke havde forladt dette
Sted, førend da han for en Maanedes Tid var
reist til Brügge. Dommeren fandt, at disse
Vidnesbyrd ikke vare tilstrækkelige, fordi de,
efter hans Meening, endnu ikke beviste, at
Barollet ei var den samme, som i October
1782, under Navn af Durand var bleven for-
dømt.

beemt. Det kom altsaa endnu derpaa an, at bevise, at den Fangne i Sandhed var den Mand, der i September 1782 havde været i Yarmouth. Lord Torrington erholdt end videre Frist, inden hvilken denne Lighed maatte bevises.

Læserne forglemme jo ikke, at Barollet, imedens han ventede disse nye Vidnesbyrd, og nu ei mere havde Dødsstraffen at frygte for, Desuagtet endnu maatte udstaae alle Fængslets Rædser.

Endelig reiser hans Handels = Compagnon, Herr Goach, selv til Brügge. Han medbringer de Handels = Bøger, som Barollet, førend, medens og efter det begaaede Mord, selv havde ført, og hvori han egenhændigen havde antegnet alle Poster. Man sammenligner den Fangnes Skrivt med disse Registre, man erkjender den samme Haand. Men ogsaa disse Beviser vare ikke tilstrækkelige. Dommerne spørge Hr. Goach, om han vel ved Lys kunne kiende Hr. Barollet iblant de øvrige Fanger? Goach forsikrer, at han skulde kiende ham, ikke allene naar han saa ham, men endog naar han kun hørte hans Stemme. Man

skri-

frider til denne nye Prøve, og den lykkes fuldkommen til den Anklagedes Frikiendelse.

Nu, troer man maaskee, bliver Baretrollet paa Dieblicket sadt paa frie Fod. Nei! alt hvad Dommeren har kunne giort for at lindre hans Skiebne, er, at han lod Sænkernes tage af ham, hvori han hidindtil havde laagt. Man maatte endnu først indhente Befaling fra det Brüsselske Hof, inden den Fængne fuldkommen blev sadt i Frihed.

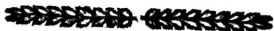
Nogle Anmærkninger om London.

I London raabe Natvægterne hver Time, hvor mange Klokker er, og efter Midnat legge de til hvordan Veiret er; ja de raabe ogsaa, naar Maanen skinner.

Der gives i London selskabelige Cirkler, som man pleier at kalde Klubs. De holdes i Giestgivergaarde, Kaffehuuse eller Privathuuse. Alle Klasser, endog ikke den almindelige Mand undtagen, have deres egne Klubs;

Klubs; Eitghed i Forretninger, Smag og Underviisning give dem deres Tilværelse. De blive rekruterede ved eenstemmigt Valg, og en Fremmed kan ikke optages deri, uden der forud stilles Caution for ham. Damerne have ligeledes deres Klubs. Desuden gives der og, ligesom i Italien, paa fastsatte Dage, meget talrige Assambleer hos Ministerne, Gesandterne, Lords og Ladys. Tilgangen er let; her kan en Fremmed i faae Dage lære at kiende den hele store Verden i London.

Strax ved Børsen i London er en Aviisbod, i hvilken alle de Tidender, som daglig udkomme i et forfærdeligt Antal i denne Hovedstad, tilbydes de forbiegaaende til Læsning. Man sætter sig hen, læser et Blad, hvilket man forlanger, og betaler derfor omtrent 10 Skilling i vore Penge.

Borger = Bennen.

No. 16.

Fredagen den 14 November 1788.

Borger-Bennen har i No. 9. af dette Ugesblad beskrevet den gode Borgers Tænkemaade imod Religionen; nu vil han efter Løfte anstille nogle Betragtninger over hans Sindelag imod Kongen, imod Staten, imod Medborgere. Den retskafne Regent elsker sine Undersaatter, men disse bør ogsaa giøre sig hans Bisald og Kierlighed værdige; er Kongen den, som bestyrer Landets Vel, som beskikker duelige Mænd til Statens Tieneste, som belønner virkelige Fortienester, saa bør hans Agt og Kierlighed ikke være mig ligegyldig; Beviiis paa hans Bisald maae være mig den meest smigrende Belønning, den stærkeste Bevæggrund, den kraftigste Opmuntring til borgerlig god, og om mueligt, borgerlig stor Tænkes og Handlemaade. Saa meget større Glæde skulle jeg føle i denne fortræffelige Egenskab, som lydige Undersaatter er et sikkert Giærde

om Kongens Throne, som han trygt kan sove i hver Mands Skød, naar de elske ham i Sandhed. Hvilke ere da den gode Borgers Grundfætninger i Forhold til sin Konge? Hans hele Sindelag er opfyldt med Hengivenhed til Regenten og hans Huus, med det beste Overlæg indseer han hans Loves Nytte, betynder andre, hvor nødvendige, hvor umistelige Kongens Anordninger ere, undersøger og bemærker deres kjerlige Hensigter, frivillig skienker han dem derfor sin fulde Tillid og sin fyrigste Lydgatighed, saa varmt er hans Hierte af Nidkierhed for Kongens Vre. — Hvor ædelt er ikke ogsaa den gode Borgers Sindelag imod Staten, Kierlighed til den, og alt hvad som hører dertil, igiennemtrænger hans Siel, Landets eget Sprog, Landets egne Produkter, Landets Maanufaktur og Fabriker agter han høit, og at gjøre alt sit til deres Opkomst, dertil er han beredvillig. Han udmærker sig endog i Sinds Kedebonhed, at opofre og fornægte egne Fordele for at forfremme Statens, ikke den mindste Hiertets Begring føler han, ved at bære de Byrder, som Statens Forfatning udfræver. — Den gode og retskafne Borger er ogsaa ædelsindet imod sine Medborgere; Undersætter i en Stat ere Lemmer af et

Le-

Begeme, de maae derfor elske hinanden og
 søge hverandres Kierlighed paa det ivrigste;
 men den grundigste, den varigste og stadigste
 Kierlighed er den, som grunder sig paa Hviag-
 telse, vi trænge til hverandres Tillid og Bel-
 villighed og Hielp, den beste Maade at bane
 os Veien dertil, er, at forskaffe os andres
 fordeeltige Tanker om os, just disse gode
 Tanker, just andres gunstige Bedømmelse sæt-
 ter Mod i os og beforder vort Held; drevet
 af denne velsignede Verelyst er den gode Bor-
 ger, hans Hierte er derfor opfyldt af Redes-
 lighed, Fredsommelighed, Tienstagtighed,
 Hielpsomhed, Føielighed og Omhyggelighed
 for sine Medborgeres Vel, i denne Medvidens-
 hed føler han sig uendelig lykkelig.

(Fortsættelsen følger.)

I Cordonnes Historie, om det spanske
 Rige under Araberne, finder man i Abdorra-
 mas, en af de spanske Kalifers Dagbog, som
 man efter hans Død Anno 961. har fundet,
 følgende bemærkningsværdige Sted:

„Fra

„ Fra det Dieblig jeg kom til Regieringen, indtil nu, har jeg talt alle de Dage, jeg har levet med en reen og sand Fornøielse, og disse Dage har været i alt 14. Dødelige! betænk dog hvad Verden er, og hvor lidet man kan forlade sig paa de Fornøielser, den tilbyder os! og dog troe alle om mig, at jeg er fuldkommen lykkelig. Jeg er riig, æret, med et Ord: jeg er Konge. Man frygter mig, og min Levettids Fyrster agte mig. De misunde mig endog min Roe og min Lykke, og søge mit Benskab. 50 Aar ere allerede borte siden jeg kom paa Thronen, og i denne lange Tid tæller jeg neppe 14 Dage, som ingen Misforøielse har forgiftet for mig.“

Exempel paa en yderst tolerant, men tilslige særdeles besynderlig Ægteskabs Contract.

En sand archivalisk Anekdote.

Da Rudolph, Greve af Sulz, i Aaret 1605. giwtede sig med Agatha, Grevinde af

af Hanau, udfærdigede han følgende Document :

„ Jeg Rudolph, Greve af Sulz, lo-
 „ ver ved min Grevelige Ære, eller Ganden
 „ skal tage mig, at jeg vil lade min tilkom-
 „ mende Gemalinde blive ved sin Religion, og
 „ i det ringeste ingen Anledning give hende
 „ til Frafald. Der oppe har jeg to Bibles,
 „ har hun ikke nok deri, saa vil jeg kisse
 „ hende to endnu. Hun læse ikkun brav og
 „ flittig deri! desuden tager jeg hendes Lege-
 „ me og ikke hendes Siel. Jeg bliver ved
 „ min Religion, i hvilken jeg fra Ungdommen
 „ af er opdraget; jeg veed at jeg er paa den
 „ rette Wei, vil hun ikke i Himmelen, saa
 „ fare hun til Helvede!“ &c.

Den skionne Retfærdiggjørelse.

Mehemet, Konge i Kussistan*) var som
 alle morgenlandiske Fyrster omringet af en
 Mængde

*) Kussistan er en Provinds i Persien, som fordm
 havde sine egne Konger.

Mængde Qvinder, Emigrere og Gildinger. Tilfældet, som ofte synes bedre, end Klogskab, havde givet ham en god Minister, som ham regierte. Hvor kunde det være andet, den troe Minister maatte forfølges. Man besatte Embederne, ikke efter Gunst, det var umueligt, at sælge Naadesbeviisninger. Sultans Qvinder, som kun kiendte Serailets Fornøielser, fandt ingen Leilighed til at beriige Gildingerne, som de frngatede for, eller deres Dottres Mænd. De betiente sig af et af de Dieblikke, i hvilke en Mand saa lidet er i Stand til at aflaae noget, bade om Beziirens Affættelse, og den vellystige Sultan samtykte deri.

Den affadte Bizier vilde hverken retsfærdiggjøre sig eller bede om Naade, han skrev kun til sin Monark: „ Da han stedse havde „ kun bestræbt sig at være nyttig, saa bad han „ hans Høihed om nogle udyrkede Stykker „ Land, som han lovede at gjøre frugtbare, „ og som vare tilstrækkelige til at underholde „ ham. “

Mehemet, som endnu stedse maatte elske en Mand, der havde tient ham saa troe, lod i sit

sit hele Kongerige søge efter en udyrket Egn, men man kunde ikke finde nogen; alle Jorder vare dyrkede; Handel og Agerdyrkning, ligesom meget opmuntret, forsynede de flittige Indvaanere med alt nødvendigt; man fandt i Kusistan hverken Tiggere eller udyrkede Agre.

Monarken, som erholdt denne Beretning af Folk, som ingen videre Slutning drog deraf, lod sin forrige Bezier sige: „Man fandt ingen udyrkede Egne, han skulde vælge sig et dyrket Gods, og det skulde han erholde.“ „Jeg begierer — svarede denne Bezier — ingen anden Belønning for mine udviiste Tjenester, end den Lykke at have udviist dem. Jeg ønskede ikkun, at min Herre måtte see, i hvilken Tilstand jeg forlader hans Rige; nu bliver mig kun det Ønske endnu tilovers, at mine Efterfølgere måtte gjøre ligesaa meget som jeg.“

Dette Svar aabnede Minene paa Sulstanen, han satte Bezieren igien ind i sin Værdighed, i den faste Beslutning, herefter at overlade Omsorgen for sine Fornøielser til sine Qvinder, og sit Riges Regiering til de Biise.

Unekbøde.

I en liden Stad i . . . . . Amerika
 skulde en Misdæder dømmes til Døde. Da
 nu Magistraten ikke kunde blive eenig om
 Døds-Maaden, sagde endelig en Raadsherre:
 Vi ville lade ham Rådbrække, thi det har jeg i
 min Livstid ikke seet.

Anmeldelse.

Skjønt Directionen for 14 Dage siden har gjort
 sig det Haab, at Betalningen for Ugebladet Borgerven-
 nen vilde indløbe saa betids, at den i nærværende Blad
 kunne forelægge Selskabet den lovede Ballante, over
 dette Instituts Indtægt og Udgiyt hidindtil, saa er
 dermed dog skeet saadan en Forhaling, at man dertil
 ikke seer sig i Stand, førend i næstkommende Blad.
 Og paa det at dette nu, uden videre Ophold, og uden
 at besvare Regningen med for mange Restancer, kunne
 skee, saa ønskede man meget, at de endnu ikke indfrie-
 de kvartale Qwitteringer, endelig og tilligemed Omde-
 lingen af dette Nummer, maatte blive bragt i Rig-
 tighed.

Borger = Bennen.

No. 17.

Fredagen den 21 November 1788.

Malerie af Christian den 4de,
Konge i Danmark og Norge.

Fød 1577. døde 1648.

Runs elleve Aar var denne Herre da hans Fader døde, hans Moder tilligemed de fire regierende Raadsherrer besluttede at overantvordede et vel bevaret Skib til en modig og kyn- dig Strymand, dette var Danmark, og denne var Christian den fjerde, som af sin Moder havde lært Sparsomhed, Orden og Ordhol- denhed, og efter sin Hofmester Kaas dannede sin Forstand og sit Hierte. Denne Danne- mand elskede sit Fædreland, besad Lærdom og Kundskab om Verden, elskede alle Stæns- der, og lod Retskaffenhed være den Grund- vold hvorpaa han byggede alle Anslag. Kaas var Christians Ven, ikke hans vrantne, suurs- seende

seende grove Opfynsmand. Kaas lod den unge Prinds i Schanderborg hielp til at hugge de Baade, han brugte til Jagten, hvormed den unge Herre i al slags Veir flakkede om paa Schanderborgs See. Christian lærte alle de den gang brugelige Sprog og Videnskaber, ikke letfærdigt Fransk, Smag paa læt Skient og moersom Læsning, men det alvorlige Latin, der læres af kiernesfulde Skrifter, det lærte han at tale og skrive; ei at tale om Tydsk, Fransk, Engelsk og Italiensk, hvilke han alle taledede, men han dannede selv sit eget Modersmaal, han skrev det Danske syndigt, og som det anstaaer en Dannemand. Han kiendte Mechaniken, ikke allene af Bøger, men endog af Øvelse; alle Ridderlige Øvelser med Riden, Dandsen, Musik, Drik udmærkede han sig. Saa fuldkommen var den unge Mand, der tiltraadte Regjeringen, og græd over sin Benkaases Død. Naturen havde givet Christian en kiempestærk Legemsbygning, hvis Ansigt spillede med muntre Skarpseende Øine, hvis Panden lovede Mod og Standhæftighed, kort, af hvis Miner fremskinnede den trofaste Mand enhver torde betro sig til. Denne lykkelige Naturens Bygning havde ingen Kielen Hofopdragelse nedbrudt. Christians Dre blev ikke

ikke vandt til Hyllernes spæde Stemme. Hans Mave blev ikke fordærvet af Lægenes krybende forstilte Omhed. Hans physiske Kræfter brugte han daglig til at gaae, ride, seile og hugge. Ikke-Lekkerier, mange Retter, kiedende og Søvnopslugende Forlystelser fortærede ham. Sterk Føde, sterk men ublandet Drik gav ham de usorfalskede Kræfter, hans ved Legems Arbejder befordrede raske Vært havde medtaget. Et sterkt Maaltid, der oven paa en god Ruus og sterkt Bevægelse var aldrig saa fordervelig for Sundheden, som et til Ekkelhed, af mange sammensatte Retter, prangende Bord, at nippe til utallige Slags Wine, at fylde Maven med Ting, Fordøielsen svækkes ved, og at æde uden at være sulten. Christian sov aldrig mere end fem Timer, arbejdede tolv Timer, drak og spiste, samt moerede sig med Ridderespil 7 Timer daglig, og naar han reiste omkring til hver en Braae i sit Land, spiste han med Borgeren, Bonden og Præsten, ligesom Reisen fordrede. Han var munter efter at have spist, men aldrig Drukkenbolt. Han maatte følge Tidernes Smag, og i hvor lystig han endog var, maatte jo dog den fremmede Minister tilstaae, som var for pæn til at taale mandig Levemaade, at uagtet Kongen var

var vel lystig, svarede han bedre end Konger, der ikke drak andet end Vand. Christian var omgiven med Mænd, fransk Smag gav os siden sine Skrællinger. Det var ikke smaae Ting der fyldte Christians Hoved, ikke Baletter, Danse, Comedier, Ordenstegn, Masquerader, Etiquette. Men smukke floge Fruentimmere, sine Børns Opdragelse, Orden i sine og Statens Udgifter, Tegninger, Overslaag til Skibe og Slotte, til Dæmninger og Fæstningsværker, til nye Kiøbstæder, nye Handelsqrene, disse overlagde han, vaagede over at de bleve virkeliggjorde, betalte Arbejderne selv, straffede de Doyne, belønnede de Flittige, og lod ikke Licitation skule Rænkerne. Kort, alt det grundmurede i Riget, være sig Indretninger eller Bygninger, skulde jo Christian Tilværelse og Evighed. Lige fra Hovedstaden af og til Nord Polen, og ud til Dæmningerne imod Vesthavet, sees jo endnu, at Christians skabende Mand haver ordnet og grundet alt. Paa hans Arbeidsomhed, Orden og Overlæg, haver endnu Historien ikke givet os Exempler, det maatte være Hadrian, Hendrik den fjerde, og store Friderich af Preussen. Man læse Christians utallige egenhændige Breve, hans mandige Forordninger, og da døme

me om han kiendte selv, ved egen Erfarenhed, og ikke igiennem Collegier, det Land han styrede. At Christian var god Lovgiver, maae følgende bevise. Han arbeidede utrætteligen paa at bringe alle Provindsers Skikke og Betsætter sammen i et Bind, under Navn af en almindelig giældende Lov, men dette naaede han kun 1604 for Norge. Adelen i Danmark hindrede ham fra at udføre dette Forsæt i Danmark. Deres Kættigheders Hellighed kunde han som Balgkonge ikke røre ved, og Følgen blev, at for alle extraordinaire Tilfælde maatte der udgives en særskilt Forordning. Christian saae de dræbende Følger af denne Mængde Forordninger. Men Cantsler Friis kunde ikke afvige fra denne Bane, naar han kom til Kongen, bragte han strax en Forordning med sig til Kongen. Christian vilde lade ham selv indsee det Sandsesløse i denne Udsærd, sagde et Par gange til Cantsleren, naar han kom op paa Slottet, om han om Natten havde drømt om nogen Forordning? Cantsleren, en kyndig og redelig Mand, følte det bittere, og giettede Kongens Mening, begyndte derfor i et Corpus at samle alle Friderik den Andens og Kong Christians egne Forordninger, for saavidt de passede til de fleste Provind-

vinds

vindser, og lagde den jydskke Lovbog til Grund, som den meest ærede og fulgte i alle Retter. Nu viisde han Kongen sit Arbeide. Med Glæde 1639, omfavnede Kongen Cantsleren derfor, og forærede ham og hans Kone prægtige Juveler, og gav hans Søn en Guldkiæde. Men 1640 døde Cantsler Friis, og Christen Thomse Sebested udgav det saa godt han kunde 1643, og er det vi kiender under Navn af Christiani 4ti Recers. som tilligemed den jydskke Lov var Landets Lov til 1683.

Christian vilde regiere frie Undersaattere. Man læse Christiani 4ti Befalning 1634 i Mai til Jørgen Urne, Danmark's Riges Marsk og Raad, hvorved han befuldmægtiger ham at handle med Adelen om, at erhverve alle Scellands- og Hollands-Farers Fødesteds Frihed.

„ Og, (siger en Mand, der selv kiendte
 „ Christian den 4de) om vel skönt, endog at
 „ de gode Herrer samtlige Rigers Raad, med
 „ den største Deel beste og fornemste Adel af
 „ retmessig christelig Bevægelse derudi sam-
 „ thkke, saadant onskeligt Forsæt ikke sin for-
 „ modede Effect erlanget, formedelst nogle
 „ saa, deres Modstræbelse, efterat Kongl.
 „ Ma-

„ Majestet ogsaa ikke begieret Adelens, eller
 „ andre, hans Undersaatters Friheder, og
 „ dem af forrige Konger givne Høiheder, mod
 „ deres Villie dem at betage, formindste eller
 „ ændre, saa forbliver ligevel ikke desmindre
 „ med største Villighed sliq Kongl. Majestets
 „ christelige Bevaagenhed og Affect og Vel-
 „ villie, til disse saavel som andre sine Unders-
 „ saattere at drage, stedse naadigst lod for-
 „ nemme, hos enhver dennem udi evig berøm-
 „ melig Amindelse, og høiest taknemmelig
 „ Erindring. Derimod vel kunde være for-
 „ nøden at ønske, at den som i sliq christe-
 „ ligt Forsæts Forhindring haver været Aars-
 „ sag, ikke derfor med Tiden, med Guds
 „ og Menneskens Barmhæd skulde hjem-
 „ søges.“

Saa mandigt skrev og taleden den Alder,
 der var opdraget under Christian den fjerde.
 Man vovede at tale Frihedens Sprog, og at
 ønske Ondt over Aristocratiets Lænkesmedende
 Rettigheder.

(Forsættelsen følger.)

Ballance over Indtægt og Udgiwt.

Indtægt.		Udgiwt.	
Fra 1ste August til 31 Octob. R.M.S.		Fra 4de Juni til 31 October. R.M.S.	
a) Det som af Selskabets Medlemmer, deels er betalt, deels skal erlægges	310.3.4.	a) For Selskabets første Møde i Hr. Hølters Gaard i Landemærket	12.
b) For Fundationerne er indkommen	66.	b) Trykkerlon for Selskabets Fundationer og Ugeblade	77.
c) Extra ordinaire Tilskud	25.	c) Fundationer og Protocoller at anskaffe indbinde	20.2.1.
		d) Selskabets Signet	4.
		e) Bogholder og Budets Lon, samt Skriv : Materia- lier	104.5.6½.
		f) Kiøbt 2 Kongl. Obligationer hver paa 75 Rdlr. under No. 3541 og 42, som indtil videre er i Formandens Bevaring	150.
		g) ½ Aars Rente deraf	2.3.
		h) Restancer	27.5.3.
			399.1.10½
		Altsaa pr. Cassa ved Oct. Maanedes Udgang	2.5.9½
Summa Indtægt	402.1.4.	Summa Udgiwt	402.1.4.

Det foreende Understøttelses Selskab d. 20 Novbr. 1788.
Lugow, Karlebye, Jacobsen, Madsen.
Som For- mand. Som Kasserer ved Qvartal-Indtægter. Som Revisores.

Ad not. Selskabets Fattigbøsse, Balloteer, Casse, Portefeuille og Lak til Fundationerne, ere anskaffede uden Byrde for Selskabets Fond, af Directionen efter indbyrdes Forening, saavel som Bæreller til Samlingerne; og har man allerede høstet den Glæde, at Fattigbøssen, som staaer hos Med-Directeuren Hr. Past. Manthey, og hvortil Formanden har Nøglen, af adskillige Velgiørere, endog

Borger = Bennen.

No. 18.

Fredagen den 28 November 1788.

Skilderie af Christian den 4de, Konge
i Danmark og Norge.

(See forrige Nummer.)

Christian viisde sig allevegne i Fred at være Landets Fader og alle Stænders Ven; han førte Mildhed i den ene Haand, og straffende Retfærdighed i den anden. Han halsbuggede Admiraler for begangne Forseelser, trak selv om Morgenen Tolderen ud af Sengen, fordi han lode Skipperne vente paa sig. Han eftersaae sin Casses Beholdning, holdt Bog over den, sørgede for gode Mynter, betalte stedse sin Gæld, skabte Flaaden, Søefolk, Armee, Postvæsenet, Forening med fremmede Magter. Var selv lærd, elskede Videnskaber, var stedse omgivet med lærde Mænd. Straffede Universitetets Dorsthed, kunde ikke for-
S
jage

jage den. Oprettede for Anatomien en Lærestoel; saae paa Dissectioner; befoel at de, der studerede Theologien, skulde høre anatomiske Forelæsninger. Kaldte store Mænd ind til Sorø. Var selv General, og den første Konge der baade var Constructeur, Commissariat og Admiralitet i egen høie Person. Han saae let om Rugen laae for høi, og om de hvide Orme vilde snart indfinde sig. Han stak med sin Kiep, som han gik med paa Holmen, baade i Koret og Planker, huggede lidt af med Øren, der sad for Enden, og erfoer snart, om Træet var frisk indvendig. (Mere om denne Konges Fortieneste af Flaaden læses i Kiøbenhavns Skilderie, 2den Aargang fra No. 1—6. pag. 28.) Det, vi have sagt om ham, er ikke Smiger, thi hans Fortieneste fordrede af os denne Ufsildning. Et Dienvidne fortæller, hvorledes Unge og Gamle, Kone og Børn, tilraabte Christian den 4de, ligesaa ofte som han kom og tog fra en Bye, Lykke og Velsignelse, Helbred og alt godt. Vel over 50 Gange havde han giennemreist sit Land, og hver Gang var han Følket lige kjær. Intet er mærkeligere end denne Konges Venskab og Høiagtelse for den store Gustav Adolph i Sverrig, denne søiede Lykken som Erobrer til Lands. Christian, vilde
For

Forsynet skulde være sin Lands Ven og Fader, og at hans Klogskab og Orden skulde skienke Dannemark en uovervindelig Bognborg, en vel øvet og holdt Flaade, som hverken Søvnagtighed, Orme eller Bestikkelser skulde opæde, og endnu mindre Eigegyldighed imod Fors tjenester gjøre ubrugelig.

Tænker man sig ved Christian, den overdrevne, sparsomme og alvorlige Mand, der ikke kiendte andet end Arbeide, og ikke at tale derom, da læse man hans Almanak, og det, Historien haver levnet os om hans Søns Bryllup, samt man eftersee hans prægtige Ridesale paa Rosenborg, hans Kirke og Riddersal paa Fridesrichsborg, hans Sparepenning der. Hans Liste paa hans Capel, og hvad Italienerne fortælle om hans Tournering, og man vil i ham finde den muntre og belevne Mand, der ikke var Konge, uden naar han sagde til sit Raad: det haver jeg overlagt med din Fader eller Farfader. Christian skulde skaffe sig Lydighed ved sin egen Siels Høihed, og ikke ved blotte Befalninger.

Lidernes Levemaade paaførte omsider den høie Alder Svækkelse, i denne var det at
hans

hans Svigersønner misbrugte hans Godhed, og det var Christians Aftendæmring der i de sidste Aaringer gjorde, at Adels-Mand, Partier-Mand sønderled Dannemark, som fordum de onde Mander de Besadte. Og dog, hvor elskværdig var ikke denne dalende Olding; her ere hans Liv-Læges Ole Worms egne Ord: „ I Dag (d. 22 Junii 1644.) blev jeg kaldet til vores milde Konge, som var kommet som Seierherre tilbage fra Søslaget, ikke kan jeg med Ord udtrykke, hvilken Siels Styrke, og hvilken Baragtighed i at forsvare Fædrelandet jeg har fundet hos denne allerbeste Olding. O! vare mange af vores unge Stridere besteede af samme Mod, vilde det snart staae vel til med os.“

Men Adelen, der udgiordte 90 Familier, der eiede de $\frac{3}{4}$ af Landet, tilbød sig jo neppe at give til Krigen 100'000 Rdlr., og det for det meste i Korn og egne holdte Soldater. Christian lønnede selv 5000 Mand Gevorbne, hvorledes skulde han kunde udrette noget med en saa stet Armee, imod de øvede Svenske og Kaiserlige. Hvor skulde han som Balgkonge faae Penge fra til Krig, naar Adelen ikke vilde. Han førte ulykkelig Krig, og

maatte,

maatte, for at kunde betale sine leiede Solda-
tere, true Adelen med, at de gjorde Oprør,
hvis de ikke bleve betalte. Christian den 4de
skulde have imodtaget Souverainiteten, og Fri-
derik den 4de regieret til vore Dage, og over-
antvortet Ste Friderik Riget, men her taber
jeg mig i idel Synner.

Intet af Betydning er her sagt om
Christian, men skamme sig maae Universitetet,
ja næsten alle Lærde, at vi ikke have en Lovtale
over Christian, endnu mindre hans Historie
philosophisk skrevet.

Statistiske Efterretninger.

De franske Stats-Udgifter, for Acade-
mierne, de Lærde &c. udgiøre 323,100 Livres
aarlig; en Summa, der for et Rige, som
Frankrig, vist ikke er for stor. De Perso-
ner, som ere anstillede ved Gardemeublet ko-
ster aarlig 160,000 Liv., og Kongens Jagt
901,277 Liv. Akademiet for Indskrifterne
koster kun 30,000 Liv., da derimod Jagdhun-
denes

ter, thi han vilde ikke tage Hatten af for Haman!

Hr. Niels Detlev Kiegels, Forfatter til Værket *Commentatio historica de fatis faustis & infaustis &c.*, som med almindelig Bifald udenlands er blevet optaget, er blevet i Sommer beceret med Guld-Hyldnings-Medailen fra Kongen af Preussen, og med en anden Guld-Medaille fra Kongen af Sverrig; iligemaade haver Preussens Staatsminister Grev Herberg tilkiendegivet ham sin Fornøielse over dette Værk, og til Erindring beceret ham med sine Værker, og en Sølv-Medaille. Kaiserinden af Rusland haver allernaadigst optaget hans Værk, og til Beviis oversendt ham i disse Dage den store Guld-Medaille, som afskildrer hendes Reise til Cherson.

Trykfeil.

- Rom. 17. Lin. 8. Hofmester læs Cantaler.
 pag. 130. L. 1. Kaas læs Kammel.
 i Ballancen i Indtægten for Foundationerne 66 Rdlr.
 læs 66 Rdlr. 4 Mk.
 i Udgiwt. for Trykkerlon 77 Rdlr. læs 77 Rd. 4 Mk.

Borger = Bennen.

No. 19.

Fredeagen den 5 December 1788.

Character af Charlotta Amalia, Kong Christian den Femtes Gemalinde, en Datter af Landgreven i Hessen = Cassel, Wilhem III. fød 1650, gift med Kronprinds Christian i Nykiøbing 1667, Dronning 1670, døde i Kiøbenhavn 1714. d. 27 Martii.

At kiende Tidernes Smag, samt de vigtigste Mænds Eidskaber, disses Modstand og Sejer er det Vigtigste i Historien, ja sammes Væsen. Naar disse forbigaaes, ere de største Handlinger Skyggeværk, som fare forbi paa Historiens Teppe, og efterlader ingen anden Virkning hos Tilskueren, end forovergaaende Følelser, der hverken hielpes til Forfinelse eller Advarsel.

Denne vise, gudsfrygtige og iegode Dronnings Egenskaber og Fortienester kunde ikke blive os indlysende, inden vi ligesom nykes over de Trængsler hun levede i, og tydelig forestiller os de Hindringer, som Tidernes Smag, Overtroe og Uvidenhed lagde hende i Veien, lige saa ofte hun vilde indføre Overbærenhed imod fremmede Religioner, og med disse almindelig Bindskibeligbed og Oplysning.

1667—1714.

Det er bekiendt, at Dronning Charlotta Analka var opdraget i den reformeerte Religion, hendes Gemal derimod i den dengang strenge lutheriske, heraf reiste sig mange Ubehageligheder for Dronningen, helst hun allevegne traf mægtige og forsølgende Theologer. Naret førend Dronningen kom herind, var en af de dengang lærdeste Mænd, Doctor Theologiae, Nordius, assat, fordi han brugte nogle Exempler i sin Logik, saa og fordi han tvært imod den hellige Skrift sagde, at alle Kloge maatte antage Copernic System, at Jorden bevæger sig om Solen. Man hørte ikke andet, end om Studenternes liderlige Levemaade. Imod Præsterne selv
udgif

udgik Befalninger, der noksom vidne om deres Ryggesløshed og Ukyndighed. Overalt fra Provindserne kom Indberetning om sandfærdige Spøgesser, Besættelser, Dievelens Væsen &c. Præster kom hist og her i Berømmelse for at læge ulægelige Sygdomme, ved blot at bede over de Syge.

Aldrig saasnart steg Christian paa Thronen, førend at han paa den høitideligste Maade forøger Geistlighedens Rettiigheder. Han antager sig den gothaiske Præste Ambassade, som reiste i alle lutheriske Lande, for at overtale Potentaterne til, at oprette en lutherisk Domstoel, der i Religions og Kirkesager skulde have Hals og Haand, bestaaende af 12 Theologer. Universitetet bifalder dette Forslag, og med det samme viser, hvor hierarchisk det var. Dette Collegiums femte Lov lyder saaledes: „ Dette Collegium burde af Potentaterne overantvortes en saadan Myndighed, at alt hvad i samme blev besluttet efter foregaaende Raadførsel med andre fornemme Collegia Theologica, og deres indhentedede Bifald skulde ansees for at være saa gyldig og rigtig afgjort, at hverken noget besynderligt Collegium, eller nogen Lærer ved Academierne eller i Kir-

i Kirken maatte vove at imodfige den tagne Beslutning offentlig, eller at skrive derimod."

Kongen lod svare, at han ikke havde noget imod dette Forslag, vilde endog meget mere stræbe at befordre det.

Dronningen kunde ikke andet end sukke over denne hierarchiske Tænkemaade, det var ikke Tid for hende at tænke paa, at faae en reformeert Menighed oprettet.

Af denne Regjeringens strenge lutheriske Tænkemaade var det en naturlig Følge, at den Forordning, som den der udkom 1672, maatte finde Bifald, den forbyder Bøger i alle fremmede Sprog at indføres, som indeholde det mindste af fremmede Religioner.

De lærdeste Mænd ved Universitet streed heftig, om det var tilladt at æde Blod eller ei, visse Familier holdt sig reent derfra. Ved Hoffet selv maatte fire berømte Theologer more Hoffet med Aar 1677 at stride, om det var mueligt for en Catholik at blive salig, eller for de som bekiende sig at være det, 4 Theologer paa-stode reent ud, at det var umueligt; hvilket siden

iden bidrog til, at Christian den 5tes Datter ikke blev givet med Kaiser Joseph. Kiettere bleve paa det skarpeste af Ketten actionerede og udjagne af Landet, samt Jøderne forbydes paa faa nær at maatte opholde sig i Landet.

Professor Theologiæ Masii Skrifter, udses af Kong Christian den 5te. Thomastus Kiemper imod dem, maatte friste de haarde Recensioner, at hans Skrivt blev af Bødde-
len brændt, Churfyrsten af Saxen forlanger Uresopreisning for Thomastus, og beviser, at Masii Skrift indeholdt de skammeligste Beskyldninger imod den reformeerte Religion og dens Bekiendere. Endelig for ikke at være for haard imod disse Tidens Overtroe, og beskyldte Geistligheden for, at de have handlet uden Grund, vil vi vise, at endog enhver Christen bør takke Magister Ole Biørn, der haver angivet de ubedrageligste Kiendetegn paa Besættelse, som han foresandt 1696 i Thisted, lad os engang høre denne erfarne Practicus. De fornemteste Tegn var: Kundskab om skjulte Ting, en unaturlig Styrke; Bi = Kiendetegnene vare Guds = Bespottelse, Næstens Bagtalelse, uhyre sæl Skrig, forfærdelige Miner, Hærdelse imod Legems Piinsler, besynderlige Bes

Bevægelse. Magisteren fik Lov til at præcisere i Bispens Nærværelse; han tiltalte en Pige paa Latin saaledes: dersom Du er en Dievel, da svar mig i det Sprog jeg tiltaler Dig, at jeg kan erfare Du er det. Pigen nævner blot Ordet Gloria, og heraf beviisde Magisteren, at Pigen havde Kundskab om skjulte Ting.

Alle fremmede Studenter skulde være lutheriske som vilde informere Børn. Bispem i Sieland bad Kong Friderich paa det værdigste i Dannemark, at det ikke maatte tillades en Italiener at sætte Christi Lidelse paa Musique.

Intet kunde da stride mere imod den herskende Tænkemaade, og Theologernes Hiertelaug imod alle andre Sectar, end at en fremmed Religion skulde i Kiøbenhavn selv have eet Samfund, og at Folket skulde vænnes til den Tanke, at flere end Lutheraner med Visshed bleve salige.

Aldrig saasnart begyndte Ludvig den 14de den 6te Julii 1680. at forfølge Huguenotterne, og at pine dem til at forlade deres Religion,

ligion, sørend og Udvandringerne skedte til fremmede Lande, og dette vedvarede lige til den 22 August 1685, da de med Magt bleve forviisde Frankrig. Ved Dannemark standfede mange rige Familier, som kiendte Handel og Fabrik-Vindskibelighed. Dronningen skrev adskillige af disse til, gav dem Haab om Boespæl, havde fra 1680 begyndt at bringe den Sag paa Bane hos Kongen, om ikke de Reformeerte maatte optages her i Landet, og nyde fri Religions-Ovelse, men Sagen gik til Erklæring, fandt allevegne Modstand. Collegii-Status var ikke mere til, kunde altsaa ikke her, som i Sagen med Fridericia, vise sig klog og mild. Imedens Theologerne overlagde denne Sag, boesadte adskillige Reformeerte sig i Bremen, Hamborg og hele Brandenburg. Endelig den 11te Maii 1687 blev Bispen over Siellands Stift, Bager, færdig med sin skammelige Erklæring imod Hugenotterne, denne fulgte Hoffet, og alt det Kongen gjorde, var, at han lod uddele Penge til de fattige Hugenotter, og tillod dem at reise igiennem hans Lande, og det var alt.

Dronningen lod sig ikke affkræfte af disse Hindringer, hun havde fra 11 April 1687 af hos Kongen udvirket Privilegier for de Reformeerte, som man nu maatte lokke ind med Befrielse fra
 Told

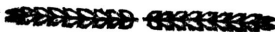

Told og Grundskat i 20 Aar, da man til rette Tid kunde have havt dem i 1000 Tal, og fik kun nu af Franske en reformeert Præst Nos du Menard, med 4 Familier. Aaret derpaa var den hele danske Geistlighed i Oprør, fordi der skulde indføres en nye Kirke-Ritual. De fleste Steder blev den kaldet Slangen i Græsset, og man frygtede, at man vilde forjage den lutheriske Religion, blot for de saa Rettigheders Skyld, der vare forlenede de Reformeerte.

(Fortsættelsen følger.)

Anmeldelse.

Da Directionen for det forenede Understøttelses-Selskab, foruden Cassens allerede anmeldte nærværende Tilstand, endnu i Henseende til adskillige, deels trufne, deels forehavende Indretninger gjerne vilde underrette Selskabet om hiite, og over disse indhente dets nærmere Bestemmelse, saa ønskede bemeldte Direction, at dette i en med det første holdende General-Forsamling maatte kunne skee, som da i næste Blad nærmere skal blive bestemt. I denne Henseende blive da Selskabets samtlige Medlemmer i Forveien herom underrettede, og blive de, som til dette Instituts Beste maatte have noget at erindre, tiensligst anmodet, forinden at meddele samme.

Borger = Bennen.

No. 20.

Fredagen den 12 December 1788.

Fortsettelse af Charlotta Amalias Character, Kong Christian den Femtes Gemalinde.

(See forrige Nummer.)

Nar 1688 havde hendes Majestet den salige Glæde den 20 April selv at legge Grundstenen til den nærværende reformeerte Kirke, hvis sømme Moder og Belgiorerinde hun ikke allene var i levende Live, men endog efter sin Død. Adskillige Breve fra hende til de reformeerte Præster vidne om, hvor ivrigen og sindigen hun antog sig den tydske og franske reformeerte Kirkes Tærv; og hendes Testamente gav denne Indretning al den Barighed, mennesselige Ting kunde imodtage, hun udsatte i fremmede Banquer Capitaler, af hvis evindelige Rente 2 pr. C. hver Præst skulde have aarlig 500 Rd.

Denne sin egen Kirke fik Dronningen ikke anderledes Tilladelse at besøge, end om Eftermiddaaen til Aftensang; thi hun maatte først følge med Kongen i lutherisk Høimesse, Forsigtighed og Kongelovens ordrette Forklaring fordrede det.

Foruden de Hindringer, Tidernes religiøse Smag lagde Dronningen i Weien, inden hun kunde see den reformeerte Religion taalt her i Dannemark, vare der andre for hende langt smerteligere, siden de daglig forbittede hendes Tilværelse. Hun var ved Hoffet omgivet af Partier, der hverken stemte med hendes Redelighed eller Sagmodighed. Kongens Moder, Sophia Amalia, var herskesyg og bydende, og hendes Forstand og Mod gav hende Ret til at ophøje sig langt over Mængden. Hun følte, saalænge hun levede, det vigtige Dieblif, da hun var som Middelpunkten, der opsamlede alle stridige Gemnytters Ønsker. Hun hentyttede sig af Adelens indbyrdes Uenighed, og af Folkets Trængsler, og Uvillie imod samme; brak alle disse Straaler, og frembragte den Støring der var nødvendig, for saa rolig at frembringe Souverainiteten. Dronningen forligede alle Stænder, og befalede

lede næsten over dem indtil hun døde 1685 den
 20 Februarii. Hun havde ikke liden Magt
 over sin Søn, hvis Maitresse hun aldrig var
 uenig med. Griffensfeldt ærede hende, og
 Enke Dronningen med ham bragte ene Egtes-
 skabet til Birkelighed, imellem Sverrius Kon-
 ge Carl XI og Christians Søster Ulrica Eleonores
 Enkedronningen var Charlotta Amalia imod,
 og naturligviis giordte hun sig det til Pligt,
 ikke at see sin Søns Hierte i denne Haand, der
 ene vilde og burde besidde det. Hvor stor
 maatte ikke Charlotta Amalias Græmmelse
 være fra denne Kant. Dog større var vist
 den, Sophia Amalia Moht tilføiede hende.
 I denne Pige, en Datter af Livmedicus Povel
 Moht, forelskede Kongen sig hændelsesviis
 1670, og hende var han troe til sin Død, med
 hende avlede Kongen flere Børn, Christian og
 Ulrich Gyldenløve, der siden beklædte de vig-
 tigste Embeder i Landet, og som berigede sig
 som Kongens farlige Staldbrødre. Charlotta
 Amalia, uden at foruro lige sin Mand, saae
 roelig paa, at Jomfrue Moht blev giort til
 Grevinde af Samsø, fik denne Des aarlige
 Indkomster, og oven i Kisbet imodtog af Chris-
 tians egen Haand hver Løverdag 6000 Rdlr.,
 ja styrede Christians Idrætter, gav ham det

Sel:

Selskab han daglig skulde have. Charlotta Amalia stiftede ingen Uroelighed ved Hoffet, i hvor stor Føie hun end havde; hun leed taaligen, holdt gode Miner med Enkedronningen, viisde sig ikke bitter imod Jomfrue Moht, som levede unægtelig i al den Glands og Vælde nogen Undersaat kunde leve i.

Charlotta Amalia havde ikke noget med Hofrænkterne at gjøre, helst det er vanskeligt at sige, om hun vidste noget af den Elskov, der var imellem hendes Giest og Slegt, Prinsesse af Tarento, Charlotta Amalia de Tremouille og Cantsler Griffenfeldt. Dronningen hørte i det mindste heraf ingen Frugter. Det samme berettiger Historien os at sige om den reformeerte franske Feltmarschal Comte Roy, som blev brugt meget i at indrette og forandre Armeen, uagtet Dronningen skaffede ham Tilflugt og Ophold, tilligemed de første 14 franske reformeerte Familier, saa sees ikke mindste Glimt til, at hun med ham haver havt noget hemmeligt.

Kunde Christian den femte ikke elske sin Gemalinde, saa ærede og agtede han hende høit, hun fulgte ofte med ham paa hans idelige

Ret-

Kæiser, var endog nærværende med ham ved Beleiringen for Bismar; og hvorledes skulde Christian ikke ære hende, som var en saa sm Moders til syv Børn, hvilke hun alle gav selv Opdragelse, saa meget det var hende tilladt, thi Theologerne vare ængstlig bekymrede, at hun skulde rodfæste hos dem den reformeerte Religion, de bleve altsaa tiligen undragne hendes Underviisning, men ikke kunde de hindre hende i, at indskierpe hendes elskte Friderich sand Gudsfrugt og Overbærenhed imod alle Religioner.

Frederik den 4de gav sin Moder Dagen efter sin Faders Død 16000 Rdlr. aarlig Tillæg i hendes Livgeding, han var meget ofte hos hende allene, og intet ønskede hun, som jo hendes Søn med Glæde opfyldte. Friderik paa sin Reise til Italien som Konge, viste sig og at være en værdig Søn af denne herlige Moder. Han udvirkede det næsten Utrolige i Benedig, at Lutheranerne blev bevilget fri Religions-Ovelse i en Ministers Huus, og endnu til Erindring kaldes den nærværende lutheriske Præst il consigliere del Re di Dannemarca: Kongen af Dannemarks Raad. Hvad Friderik den 4de haver gjort for Missions-Værket er

be

bekjendt, og alt dette vare Luer af den Gld, hans Moder stedse nærede i sit Hierte, for Religionens almindelige Udbredelse.

Charlotta Amalia var i sit Egteſkab uheldig, i ſin Egteſtand Inſkkelig, hun opfyldte trolig ſine Pliqter ſom Dronning og Moder, hun var paa en vis Maade en Contrast til Sophia Amalia.

Charlottas Liv ſom Dronning var kummerfuldt, hun ſaae ſin Mand i Mohts Arme, at ledes og føres af beſynderlige Vndlinger, ja at føre en Levemaade, der kunde ſætte den ſtærkeſte Sundhed paa Prøve. Hun ſaae ham i de ſidſte Aaringer uſſel ſyg, kom knap til ham, ſaa meget var det viſſe Familier om at gjøre, at have Kongen allene. Hun ſaae ſin Kiere ældre Friderik giwt, men ikke elſket af Faderen, ja ſtedſe udelukt, ikke allene fra Faderens fortroelige Dmgang, men endog lige til hans 28 Aar var det ham formeent at komme i Statsraadet, nogle Dage før Faderens Død traadte han førſt derind. Charlotta maatte ſee paa, hvorledes Tomfrue Mohts Sønner, de unge Gyldeſlover, den ældſte 27 Aar gammel, vare baade General, Admiral,

miral, blaa Riddere og Statholdere, at de dertil vare tilig og sildig om Kongen. Hædes egne Sønnen saae ikke Faderen uden ved Solenniteter, de maatte lig som skule sig; og endelig var det ikke ligegyldigt for Dronningen, at see paa, hvorledes store Rigdomme strømmede ud paa Christians Yndlinger*), og derimod det Lidet hun ønskede, blev hende ofte nægtet.

(Fortsættelsen følger.)

Nogle Anmærkninger om London.

Intet er traurigere, end Søndagen, saavel i London, som paa Landet; Skuespilhuusene ere lukkede, og Bertshuusene og Skienkeboderne aabnes blot til visse Timer for

*) Man bragte Kong Christian det Budskab, at en af hans Yndlinger havde efterladt sig 50'000 Rdlr. i rede Penge, i den Forventning, at Kongen skulde lade hans Boe gjøre, Regnskab. Kongen svarede: efterlader han sig ikke mere, jeg haver vist af mit Chetol givet ham over 400'000 Rdlr.

for bekiendte Kunner, og med Forsigtighed. Epil, Dands og Musik, er forbuden; selv de politiske Blade tie. Heele London er tvungen, enten at løbe sig træt i Parken, naar det er en skøn Dag, eller at beskiefstige sig om Estermiddagen fra Kl. 5 til 9 i de omkring Byen liggende Egne.

Hvo som kommer til London, maa stemme sin Mave paa en nye Tone. Dagens Inddeeling er meget passende paa en stor Handelsstad, en Stad, hvor Penge, Papiir og Politik ere i Bevægelse. Fra tilig om Morgenens indtil Middagsmaaltidet imod Kl. 5, udfører enhver sine Forretninger. Denne lange Formiddag bliver ikkun afbrudt ved en Frokost, som er ordentligere og varer længere, end andre Nationers Frokost. Man serverer Thee og Aviser paa cengang. Denne Tid opoffres ogsaa til Benskab og Fortrolighed. Før Middagsmaaltidet afflaar man alle Staatsbesøg, og er ikkun hjemme for dem, som komme til Fods og i Negligee. Man klæder sig først ordentlig, naar man vil gaae til Bords, og da ere alle Forretninger for den øvrige Tid af Dagen endte.

Borger = Bennen.

No. 21.

Fredagen den 19 December 1788.

Slutning af Charlotta Amalias Character, Kong Christian den Femtes Gemalinde.

(See forrige Nummer.)

Charlotta Amalia søgte ikke Glæde i Verdens Bulder, hun var en lykkelig Moder, var ordentlig og sparsom, spandt selv, og lod meget Dækketoi være, hvortil hun selv gav Monster. Hun moerede sig med at lave Huusraad, i den virkelige Chymie var hun ikke uerfaren. Den reneste og meest varige Glæde følte hun i Bønnelaug med sine Børn, af disse var hendes Datter, Sophia Hedvig, stedse om hende. Historien roser i alt, denne fortreffelige Printsesse som sin Moders udtrykte Billede.

Hist og her findes nogle af de Breve, Dronningen egenhændigen haver tilskrevet de ulykkelige Hugnotter. Hun fandt sin sande Bederqvægelse i Arbeide, og hun satte den Jordiske Lyksalighed i at være hiemme vel. Til Beviss paa hendes iegode, jevne og borgerlige Tænkemaade, kan tienc nogle Linier af det Brev, hun tilskrev fra Holsteen een af de reformeerte Præster her i Byen. Hun spørger: „haver de endnu saameget Thee som de kan hielp sig med, indtil jeg bringer dem selv et Pund, eller vil De at jeg skal sende Dem det strax.“

Hendes Testamente til reformeert Kirke bærer det beste Bidne paa hendes gode Huusholdning, hun maatte for egne Penge købe Charlottenborg af Gyldenløve, og der gjøre Indretninger, for at have alle sine Børn hos sig, og endda med sin ringe aarlige Gehalt, imedens hendes Mand levede, erhvervede hun sig den Roes hos Fremmede, at hun forekom med sand Hielp de Elendiges Suk.

Denne iegode Dronning bør enhver retskaffen Dansk endnu yde Taknemmeligheds-Taarer. Hun dannede beste Frideriks Hierte,
 sadte

sadte os i Forening med det oplyste Europa,
 hvortra vi selv vilde udelukke os, hun indførte
 Overbærenhed imod alle Religioner; og tillige
 med de Reformeerte, den lille Handel og Fab-
 rik: Vindskibeliqhed vi endnu have. Ikke at
 tale om, at Placette, elsket af hende, skaffede
 Dannemark et større Navn i den lærde Verden,
 end det halve Universitet.

Fremmedes Vidnesbyrd om denne Dron-
 ning ere følgende: „ Hun er velstabt, hens
 „ des Væsen er indtagende, hun er en Til-
 „ flugt for alle Ulyksalige, som uden Besvær-
 „ lighed sandt Udgang til hende, ja hun fo-
 „ rekommer dem ofte og hjælper dem førend
 „ de bede.“

Man glemme ikke, at Mollesworth her
 som engelsk Minister tog misfornøiet fra Chris-
 stian den 5te, bevidner dette.

En anden unævnt engelsk Skribent, der
 selv kiendte Charlotta, ja hele Dannemarks
 Forsætning skriver 1700. i hans Memoires
 de Dannemarck p. 231. „ Dronningen
 „ er en fuldkommen Prinsesse, baade af Siel
 „ og Regeme. Hun er meget smuk og vel-
 „ stabt

„ Skabt, dog overgaaer hendes Siels Evner
 „ langt hendes Legems Fuldkommenheder.
 „ Hun er forekommende behagelig, og af et
 „ indtagende Væsen. Hun har aflagt tusende
 „ Beviser paa Sindighed og Klogskab i hen-
 „ des Opførsel og Maade, paa hvilken hun
 „ yndede, og hjalp de franske Reformeerte
 „ Flyngtninge. “ Ja hun viiste disse Egenskaber
 imod enhver, der var hendes Næst vær-
 dig. Endelig hele Riget ansaae hende for alle
 Betrængtes Tilflugt.

Forfatteren af disse enkelte Træk, til at
 male værdigen denne dydige og gode Dronning,
 ønskede, at retsindige Historie = Elskere vilde
 her i dette Blad anmeldte, om de skulde have
 nogle Efterretninger, der indeholdte mere, end
 her er anført.

Nogle Numærkninger om London.

Smør og Brød blive i Engelland tillas-
 vede til Frokost paa tvende Maader. Det ene
Slags

Slags kaldes Hot roll, dertil blive tynde Brødstykker ristede, indtil Smørret er krøbet deri. Det andet Slags kaldes Toast, her til tager man smaae runde friske Hvedebrød, skjære dem i Midten fra hverandre, og legger et Stykke frisk Smør deri; derpaa bliver dette Brød lagt saa længe tet ved heede Kul, indtil Smørret ganske er trukken ind, og da spiser man det varmt til Thee eller Kaffe.

Det forekommer en Fremmed ganske besynderligt, naar han første Gang seer en skøn Engellænderinde i hendes Ridesiøle; med høie svævende Fiere paa Harten, at ride forbi saa let og utvungen, som hun aldrig havde giort andet. Endnu et andet Fortrin hos Engellænderinderne, for hvilken man beundrer dem. Tvende unge Ladys kjøre i en let aaben Chaise med lange Tømmer, uden at have nogen anden hos sig end en Betient, som rider foran eller ved Siden, igiennem den tykkeste Trængsel af Bogne og Mennesker, saa raff som Hestene ville løbe, og gjøre aldrig nogen Feil i at styre eller geraade i Fare for at velte.

Middel i Huusholdningen at bevare **W**- **dike** fra at fordærves.

Enhver Slags **W**dike fordærves i nogle Uger, især i en varm Sommerluft, der overtrækker dens Overflade med en tyk hvid Slim eller Hinde, under hvilken tilsidst al Syre svinder bort. Herimod har man udtænkt følgende Midler:

Det første er, at brygge en meget suur **W**dike, der kan udholde i adskillige Aar. Men de fleste Huusholdninger betiene sig af almindelig Røbe-**W**dike.

Det andet er, at gjøre en Abning i **W**dikehinden, at lade **W**diken fryse, hvoraf den concentrer sig, og da at sætte det endnu slydende paa Bouteiller. Men da Halvparten gaaer til Spilde, thi **W**dike-Jsen er for største Delen Vand, saa sætter Huusligheden sig derimod, skjønt Midlet i sig selv er godt.

Den tredie **W**ei er, at holde Luften fra **W**diken, det er, altid at holde Bouteillerne fyldte og tilstoppede. Denne Methode bevarer **W**diken længe god; men man har ikke altid

tid noget at gyde til, for at afholde det Elia-
mede tilbage.

At destillere Ediken saaledes, at den
kan vare i nogle Aar, uden at den svækkes af
Luft eller Varme, er for kostbart, og ikke
passende til den huuslige Indretning.

Den letteste Maade, længe at bevare
Ediken, er altsaa følgende: Man sætter
Ediken i een eller flere Bouteiller i en Kiedel,
fyldt med Vand, over Ilden, lader den kaa-
ge stærkt en halv Time eller noget længer, og
sætter den da paa andre Bouteiller. Denne
Edike holder sig i flere Aar, saavel i fri Luft
som i halvfylde Flasker, uden at blive slimed,
og Apothekerne kan, isteden for den alminde-
lige Edike, betiene sig deraf til alle sammens-
satte Ediker, der ellers, naar man ikke der-
til bruger den destillerede, bliver tyk og for-
dæves.

En Merkværdighed om Basel.

Naar man er i Basel, maae man besee
St. Jakobs Hospital og Kirkegaard. Begge
findes

findes ikke langt fra Staden ved en liden *Bel* ved Navn *Birsch*, som er berømt af et heftigt *Feldtslag*, som foresaldt paa dens *Bredder* imellem 1500 *Schweizere* og 30000 *Franske* under *Kommando* af *Dauphin*, som siden blev *Kong Ludvig den XI*. Af den hele *Hob Schweizere* vare der ikkun 16, som vøge fra *Balpladsen*, og disse bleve erklærede for æreløse, fordi de ikke havde opofret deres *Liv* til *Fædrenelandets Forsvar*. Iblant de dødelig *Saaede*, som bleve paa *Balpladsen*, fandt man kun 33, som endnu vare i *Live*. En stor *Deel* af disse tappre *Mænds Navne*, ere omhyggeligen indførte i *Stadskronnikerne*, og have vedligeholdt sig indtil denne *Dag*. *Baslerne* pleie hvert *Aar* at gjøre et *Partie* i et *Bertshuus*, som ligger nær ved *St. Jakobs Hospital* og *Kirkegaard*, for sammesteds ved at drikke en rød *Biin*, som vorer paa *Balpladsen*, at høitideligholde disse brave *Patrioters* heroiske *Gierninger*, som saa roesværdigere døde for deres *Fædreneland*. Denne *Biin*, som kaldes *Schweizerblod*, agtes meget høit af *Baslerne*.

Trykfeil.

I No. 20. pag. 155. næstsidsste Linie læs 1000 Rdlr.

Borger = Bennen.

No. 22.

Fredagen den 26 December 1788.

At danne unge Menneskers Sindelaug
fra 10 til 14 Aar.

(See Nummer 14.)

Det unge Menneske der haver nydt den i de
förrige Nummere önskte physiske Opdragelse,
og som ikke af onde Vaner, Exempler haver
rodfæstet hos sig selv, et enten virkelig ondt
eller falsk Sindelaug, staaer færdig at skienke
sit Hierte, sin Fortroelighed til enhver, der med
det Gode stræber at vinde ham, ja lyder den som
med Billighed og Retfærdighed viser Streng-
hed. Den første Legemets spæde Bært er forbi,
den sidste Bært for Legemet er endnu tilbage.
Fasthed i Benene skal nærme sig den sidste
Grad. Stemmen gjør Overgangen fra det
mindre Spæde til den Mandlige. Skægget
lader

lader sig see, dog kun duunagtigt; alt er sær-
 digt til at imodtage den sidste Fuldkommenhed
 i Styrke, nemlig den mandlige. Ligeledes
 viser Sielen sine Kræfter, levende Indbild-
 ning, graadig Nysgierrighed, en god Sukom-
 melse; men den stadige Tænkekræft hører den
 mandlige Alder ene til, og er dens Hovedmær-
 ke; den kan kun bruges af et suldvoret Begeme.

For ret at være tydelig, i at afhandle
 denne vigtige Materie, om at danne et ungt
 Menneskets Siendelaug til det Gode, eller som
 er det samme, at udpille det Onde eller Egen-
 sindigheden, er det ikke alleene nødvendigt at
 forestille os det unge Menneske under tvende
 Alder, fra 10 Aar til 14, og fra 14 Aar til
 18te. Men endog at vedrøre kortelig hans
 Forstands Dannelselse inden vi tale om Hiertets.
 Vi maae betænke hvor forvildrede nu Menne-
 skenes Følelser og Hjerter ere, da Skarer af
 uphilosophiske Poeter, pibende, klynkende,
 slæbende Syngestykker paa Theaterne have for-
 stenet Hjerterne, og med dem det daglige
 Sprog. Skal Hierte betyde noget hos de Føl-
 somme og Glanevarne, betynder det de første
 Indtryk, som Glæde eller bedrøvelige Hand-
 linger giøre paa dem. Disse Følelser ere som
 Manz

Ånden paa Speilet, de ere henfarende Flammer. De kildre Forsængeligheden, men slet ikke trænger ind til Forstanden og Villien, endnu mindre overtale disse til at sætte sig i Bevægelse af Fornuftgrunde, hvoraf ene kan ventes varige og plansfulde Handlinger.

Saa herlige, som muntre, og naturlige Comedier ere, og med dem sand bedrøvelige Tragedier, saa fordærvelige ere de usle Drengesofstere, som uden Grund, til ingen Nytt, uden Handling, blot med Ord og gyselige Fictio-
ner opvække i en kort Tid Foragt, Had, Kierlighed, Bedrøvelse, Erkiendtlighed. Thi om jeg maae bølge den Eignelse, uagtet den er anatomisk fattig, saa klimpre hine i Utide paa Nerve-Strengene, hvis Bevægelse udgør vore Følelser, Strengene forstemmes, og hele Følelsens Forstemmelse udebliver ikke, og Hiertet forvidres i sit Gehør, hvorefter det skulde sætte Forstanden i Bevægelse, og det som værre er, Nerver, ved ofte at røres, blot efter Indbildningens Bink, rabe deres Følelse, og de der føler ofte og til Utide, føle omstødet slet ikke; deres Følelse hæver tabt sig i følsomt Snak, og om man vil i Nervesvækkelse, og altsaa i en sygelig Tilstand, hvor hverken Hjertet eller Forstand kan arbejde til Gavn, enten

ten for den Lidende, eller den Cirkel hvori de leve.

Vi troe, og det ikke uden Grund, at man kan kalde Hierte det samtlige af vore Følelser, som benævnes, eftersom de henhøre til de vedtagne gode eller onde Lidenskaber. At danne det Unge's Hierte er da at lede ham til at føle ret, eller med andre Ord, at føle saaledes, at Fornuften efter sine Grunde med Glæde stræber at opfylde de Ønsker, Følelsen opvækker.

Den Unge, hvis Følelser enten ere blevne forvildrede ved idelig at høre sølsomme Forældre, og see deres Haardhed, eller som og ved slittig Comodie-Gang haver ofte grædt og leet i Utide, vilde neppe overlade den sultne Tigger, den Steeg han stod med i Haanden; han vilde nake Tiggeren, men aad den selv. Derimod, det ufordærvede unge Menneske gav Tiggeren sin Steg, og bad om mere til ham; Følelsen opvakte hos Fornuften disse Grunde, fik Du ikke Mad naar Du var sulten, da blev Du bedrøvet, Du faaer nok noget igien, Dine Forældre har aldrig nægtet Dig det, naar Du deledede med den Fattige.

Da

Da tvertimod den sølsomme Moder, vel havde saet til sine Uger, hvad gaaer Tiggerne Din Slynge an, vi skal ikke føde Tiggerne, nu kan Du sulte til vi skal spise.

Disse forudskillede Anmærkninger synes tilstrækkeligen at kunde retfærdiggjøre min Afvigelse fra den lagde Plan, at tale først om Forstandens Dannelselse og Opklaring hos det unge Menneske, inden jeg tæler om hans Hjertes Forbedring. Ja man maae tilgive mig den Særhed, at jeg ikke kan stille Hjerte fra Forstanden; de følge sammen i Legemet, som Lys, Straalen og Billedet paa Diet.

(Fortsættelsen følger.)

Sæbe af Bregne Aske.

De svære Afgifter af Sæben har givet Bønderne i Engeland Anledning til at opfinde følgende Slags Sæbe. De samle Bregne- Urten (paa tydsk: Farrenkraut) i Mængde!, og sætter den ligesom Høet, i Stækker, naar disse

disse ere tørre og Veiret er stille, kaster man dem i dertil indrettede Grøfter og opbrænder dem til Aske. Denne Aske bliver vædet med Luud, sammentrøkt og dannet i Kugler, disse tørrer man paa Bræder og bruger dem siden i Vassen som Sæbe. De holde sig længe, og gjøre Væredet hvidt, uden at efterlade den ælle Sæbestanf, som ellers hænger ved Sletskyllet Vass. Derfor behøver man da ei heller at bruge Hauketærskelen, hvorved Tøiet ellers lider saa meget. Endelig kan Bregne-Asken ogsaa bruges i Glashytterne og ved Væredsblege, og vel tørrer Bregne gielder i England dobbelt saa meget, som det bedste Hør.

Hvorledes man skal tilberede Papiir, af det ikke let sænger Ild, og omvendt.

For at giemme Krudt i Papiirspatrosner, saa at det ikke let skal sænge Ild, støder man Alun til Pulver og lader det smelte i tre Dele Vand ved en sagte Ild. Man trækker hvert Ark Papiir to Gange igiennem denne vædne Oplosning, imedens det endnu er vaadt,

og

og derpaa hænges det paa Snøre for at tørres. Dette Alunpapiir er næsten usforbrændeligt, og Engellænderne bevare deres Krudt mod Lustens Svælgthed, ved indvendig at udføre deres Krudttønder dermed. Dette Middel kunne endnu forbedres, naar man først overstrøg Tønderne nogle Gange med heed Alunslud, og derpaa godt lod dem udtørre; Træet antændes da ikke saa let.

Omvendt kan man forfærdige et meget let ildfængende Papiir, ved at opløse Salpæter i koldt Vand, og derigennem at trække hvidt Trykpapiir. Det opfanger Gnisterne af Staal og Steen, og kan af Tobaksmøgerne bruges isteden for Svamp. Desuden er det tienligt for Sundheden, da det tilveiebringer den rene dephlogisterede Luft i Værelset, og naar det antændes i Engestuer, forbedrer det den ufordærvede Luft.

Vel anvendt Veltalenhed.

En Parisers Søn givtede sig uden sin Faders Samtykke. Først nogle Aar derefter erfoer Faderen det. Opbragt over sin Søn anholdt

holdt han hos Justiteen om Egteffabets Op-
 hævelse. Herr Fourcroy (Sønnens Advocat)
 saae vel, at han maatte tabe sin Sag; han
 vovede endnu det sidste, og fersogte at vinde
 Dommernes Hjerter ved Medlidenhed. Da-
 gen, paa hvilken Dommen skulde affiges,
 kommer, og Retten sættes; Sønnens Advo-
 cat kommer og bringer de tvende smaa Børn
 med, som vare avlede af dette Egteffab; han
 anraaber Dommerne om Medlidenhed, tager
 de uskyldige Børn paa sine Arme, og vender
 sig med en røtende Tiltale til deres Bestefader,
 som var nærværende. Længere kunde den
 Gamle ikke udholde det. Taarene strømmede ned
 af hans Dine, hans Hierte smeltede, og han
 erkjendte sin Søns Egteffab for gyldigt.

I Følge den foregaaende Anmeldelse har Direc-
 tionen den Ære at tilkiendegive de høifæredede Medlem-
 mer, at Generalforsamlingen er ansat til Mandagen
 den 29de December, om Eftermiddagen Klokken 4. og
 holdes i Gaarden No. 142. paa gammel Torv i anden
 Etage.

Borger = Bennen.

No. 23.

Fredagen den 2. Januar 1789.

Borgervennen, der ved dette nye Aars Antrædelse ønsker Verden en almindelig Fred, disse Riger og Lande den høieste Flor, og alle denne Stads Indvaanere den varigste Velstand, igientager tillige ved denne høitidelige Heilighed det inderlige Ønske for den trængende Deel af disse, at hines Velstand og Overflod ogsaa i Fremtiden maae have en mild Indflydelse paa disses kummerfulde Tilstand; saaledes som hans Medborgeres velgiørende Deeltagelse, hidindtil at understøtte de Trængende, offentlig og med den varmeste Taknemmelighed erkjendes. Derfor vil ogsaa Borgervennen ved det nye Aars Begyndelse meddele sine Bennis et sieldent Exempel paa en ædel Handling, der ikke allene kan fordre en almindelig Opmærksomhed, men som endog med Rette for tjener enhver veldædig sindet Borger. Bennis Agtelse

telse og Belønning; thi intet i Verden bør vel giøre større Paastand paa vores Yndest og Beundring, end levende Exempler paa uskramtet Dyd og Troeskab, der, hvor der endog ikke er den allerringeste Udsigt til Belønning eller Giengjeldelse.

Borgervennen erindrer for nogle Aar siden at have læst en Beretning om en Tienestepige i Sverrig, som med sin Flid og sin ringe Fortieneste i en Deel Aar havde underholdt hendes fattige og gamle Madmoder. Saa snart det blev kundbar, fik hun, efter samme Beretning, en anseelig Gave, desforuden en aarlig Hielp, og en Medaille, som et velfortient Hæderstegu.

Dagens Historie fortæller os et lignende Exempel om en Tienestepige her i Staden, ved Navn Cecilia Dorothea, barnfødt i Laaland. I Aaret 1753. kom hun her til Staden og i 1755 i Tieneste hos en Mand, som den Gang levede i god Anseelse og Velstand, (Omhed forbyder at nævne ham, da han endnu lever) men efter 12 Aars Forløb geraadede han i yderlig Aemod, og var lige såalidet i Stand til at føde som at lønne en Pige. Alle forlode

da

Da disse nu fattige Folk, undtagen Cicilia. I 12 Aar, uden Løn, deelte hun troeligen Kummer og Armod med dem, indtil Aaret 1779, da hendes gode Forraad af Klæder og Linned, som hun medbragte fra Saaland, med hvad hun i de første 12 Aar havde sammensparet, nu var opslidt og fortæret, og en liden Arv af 70 Rdlr. var paa samme Maade opofret. Ikke uden hendes Husbondes og hans Kones Tillædelse tog hun Tjeneste paa et andet Sted, for igien at tiene lidet til Klæder. I Aaret 1781 faldt hendes gamle Herre i en Sygdom, af denne Marsag forlod hun den antagne Tjeneste, og kom til sin forrige Madmoder igien, for ved sin Flid og Narvaagenhed, saa meget som mueligt at lætte hendes kummerfulde Omstændigheder; hvad hun med denne sin Flid kan fortjene, deler hun med Glæde. Denne brave Pige har altsaa tient i 31 Aar paa et Sted, 19 Aar uden Løn, og er nu 53 Aar gammel.

For Kundskaben om denne saa steldne og ædle Handling, har Borgervennen det Kjøbenhavnske Premie- og Understøttelses-Selskab for troe Tjenestetjender at takke. Ikke fra hendes Husbond, men fra en anden agtværdig og

og troeværdig Mand, er denne prisværdige Handling bleven samme berettet.

Endskjønt dette Selskab kun er i sin Begyndelse, da det først er blevet oprettet sidst i Aaret 1786, og skjønt sammes Hoved-Dissemeed er, ved Udstyrs-Præmier at opmuntre til stadig Flid og Troeskab, og saaledes at befordre nyttige Givtermåale i Arbejdsstanden, saa tvivler man dog ingenlunde paa, at et Selskab med saa ædle Hensigter, jo efter Tid og Eone vil, til Opmuatring for andre, belønne saaielden en Handling.

Meget ville det glæde Borgervennen, om han ved denne korte Beretning kunde opmuntre mange, der elske Dyd og Retsskaffenhed i alle Stænder, til at tage Deel i en Anstalt, der gjør Staden saa megen Ære. Selskabet skal paa nærværende Tid bestaae af 139 Medlemmer af alle Stænder, hvoriblant nogle aarlig betaler 4 Rdlr., nogle 2 Rdlr. og de øvrige hver 1 Rdlr., som er det ordinaire aarlige Tilskud. For Aaret 1787 er af Selskabet uddeelt: 1. Udstyrs-Præmie paa 30 Rdlr. og een paa 25 Rdlr., og desuden en Gave af 15 Rdlr. til en gammel Pige, som endnu

tien-

tiende, og i alt havde tiend 34 Aar paa et Sted. Resten af samme Aars Indkomster blev henlagt til en bestandig Fonde Begyndelse.

De, som med saa ringe en Deel af deres Formue ønske at bidrage til denne Stiftelses Opkomst og videre Udbredelse, behage at henvende dem til Selskabets Bogholder og Meddirecteur, Kastelet = Chef, Hr. Meyer, alle Onsdag og Lørdag Formiddag, boende i Boognagergaden No. 146. i anden Etage, hvor de, som indtræde i Selskabet, bekomme Foundationen gratis.

Forsynet.

Juledag, Kl. 9. Formiddag, besluttede en russisk Capitain, i Selskab med en givt Mand her fra Byen, at gaae ud paa Rheden, for at see til sit Skib, der laae fast imellem Isen. Paa et russisk Skib bleve de opholdte til Kl. 2. Eftermiddag; de begave sig hen til det de vilde egentlig ombord paa, just i Færd med at stige op, driver Capitainens Skib fra dem, og de saae sig paa en Tisflampe, 12 Alen i Firkant, udrevet fra al Hielp. Strax fremhvireledes de af Bølgerne, og folte

Af=

Afgrundens Dønninger under deres Fødder. De saae Land, Bue, Skibe rundt om sig, men Dødens Svælg aaben, for at opsluge dem. Jisflampen, der bar dem over Afgrundens, havde 4 Alen høit optaarret Jis i det ene Hjørne, heri tog Binden. Noget formildedes deres Bedrøvelse, da de mærkede, at de med lige Hast bleve drevne hen til Kalkbrønderiet; en Chasoupe med 4 Mand forud for dem saae de, at kæmpe imod Jis, Bølger og Storm; næsten måtte at fare ind i Dødens Gab. Endelig kom vore tvende Ulykkelige Landet saa nær, at de kunde raabe til Jisposterne. Disse, svæde i Fare, raabe til dem: „ hvor gierne vilde vi ikke hielpe, men at lade „ vores Liv, kan ikke redde Eders. “ Ikke behøver man at beskrive hvor anfælt dette Dødsbud var, for de tvende Ulykkelige, der måtte staae urokkelig paa deres usle Jisflampe, og nu først saae de Fortvivlelsen med alle sine Rædseler, at omspænde dem; den efterladte elskte Familie vandt dem i Sinde. Binden vender sig, de tabte nu alt Mod, bleve følesløse imod al Fare. De drive den tilbage; lagte Bei atter tilbage, men nu i Stormens Hvinen, Mattens Mørke, Sneefog, Jisflammer, og af Bølger som løsrevne Bierge, stødes de frem og tilbage, de ventede hvert Dieblif at

at kastes ind i det aabne Havs Svælg. Kulden betog dem al Høielse af deres Legeme, og Dødsens Svøm vilde hvert Dieblik til at standse Livet. Dog denne havde Erfarenhed lært, den ene af dem, at kiæmpe imod, imedens den anden af Fortvivlelse vilde villig nedstyrte sig i Havet. I denne elendige Tilstand dreve de omkring; Nattens Rødsler og idelige Dødsfarer ængstede dem. Paa eengang hørte de Menneskestemmer fra et seilende Skib. De sammensamlede deres endnu levnedes Kræfter, og raabte høit: redde, redde. Deres Befriere svarede — men maaffee vilde og vi med vores Skibs Fart bringe Eder Død, isteden for Liv. Larebaaden, anstillende sig vildfaren og belæstet med Last, frygtede Isen, tingede længe med vore ulykkelige Benner, endelig blev man enig om 30 Rd.; saaledes efter 12 Timer at have været frystede i Dødens Arme, bragte disse Pengegierrige dem Kl. 2. om Natten i Land, paa Drangø.

Skield her over din Hæffelighed, du steenhaarde Egennytte, hverken Medmenneskers Nød, end ikke Dødens Rødsler selv, kan bringe dig til at øve Menneskelighedens søde Pligter. Du lader Strikken falde, naar din af Afgrunden halv optrukne Broder ikke vil betale hvad du fordrer, i det du trækker.

Voeres fra de Døde opstandne Venner sove ud om Natten paa Dragøe, men endnu have de Kystelse; og hvor de gaae og staae, føle de Havets Dønninger under deres Fødder. En kjerlig Egtefælle og deilige Børn imodtog den Fader, Himmelen saa forunderlig havde skien- set dem.

Betænk, o Menneſke! hvor ofte Du her i Livet kaster Dig i Farer, hvor ingen Redning synes muelig. Takker Du og Forsynet, naar det ofte byder Dig en Jis- klampe, der redder Dig midt imellem Ulyk- kers Rasen. Lad denne sande Historie over- tale Dig til at tænke, ikke allene paa Dine Brødre i Pesthuset, men paa alle Uſte som i denne Vinters strenge Kulde ligesom henbringe deres Liv paa Jisklamper, berøvede al Trøst og Husvælelse, som staae op med Døden paa Læberne, og vrie sig imellem den og de største Piinsler, i deres Leie, langt uſlere end de vilde Dyrs. Vær ikke Laxefiskerne i nærværende nye Aar liig, ei at vise Medlidenhed, førend Du er vis paa Verdens Løn. Luk ikke den Barm for Dine trængende Brødre, som Du i det forbi- gangne Aar saa vennetroe aabnede for dem.

I næste Nummer skal Selskabet blive underret- tet om, hvad der i Generalforsamlingen af sidstafvigte 29 Decembr. er bleven foretaget og resolveret, saa og om Medlemmernes Tilværelse, siden sidste Anmeldelse.

Borger = Bennen.

No. 24.

Fredeagen den 9 Januar 1789.

Kort Tale

ved det

forenede Understøttelse - Selskabs

første ordentlige Møde

den 29 December 1788.

Uagtet jeg noksom erkiender min Ufuldkoms-
menhed til at kunde ved min ukunstlede Tale
tilveiebringe mere for de i Tiden Ulykkelige,
der skal nyde Frugten af dette saa velsindede
Selskabs Foreening; saa dog søler jeg, af
Embeds Drivt som valgt Formand, at være
forbunden til at sette en Prøve derpaa i Dag,
da Selskabet, første Gang efter at det virkelig
er bleven Selskab, holder dets ordentlige Mø-

Na

des

de; og vil jeg derfor, som altid, stræbe i denne Deel at opfylde min Pligt.

Ikke uden Aarsag ville jeg frygte for dette Forétagende, udi et Selskab der bestaaer af endeel med langt større Siel: Eener begavede Mænd; men naar jeg kaster Tanken tilbage til Hensigten af dette Selskabs Forening, da betages mig al Frygt; thi Medlidenhed er jo Grunden til det Hele? Noelig støtter jeg mig da til Selskabets Grundpille, og glæder mig, at jeg ikke i Dag taler for et Selskab samlet til Forlystelser, men for et Selskab, fuld af Medlidenheds omme-Hierter.

Var jeg endog nu i dette Dieblik, det jeg ikke er, begavet med de hyperligste Gaver, hvad skulle jeg da vel kunde virke paa dette Selskab, i hvilket hvert Medlem, alle som et, af følsomste Hierter drives til Medlidenhed, og med forenede Kræfter vil stræbe at understøtte sine trængende Medmennesker. Nei, Bøstalenhed behøves ikke, og opskruede Forbønner ere uforvødne, her hvor Hierterne kappes om at yde Begiæringer. — Jeg behøver altsaa ikkun paa deres Vegne, der i Tiden skal

skal nyde Godt af dette Selskabs christelige Forening, at tilføie dette Ønske:

Herren styrke Eder i det Gode indtil Enden.

Dette Selskab, skjønt det allerede er vokret til næsten 600 Medlemmer, kan dog endnu kun ansees som en Plante; men en Plante, hvilken jeg haaber, og jeg tør troe det hele Selskab med mig haaber, skal udflyde evig fæstende Rødder, og i Tiden give tusindfold modne Frugter.

Ikke uden Grund haaber jeg dette, thi allerede er en fæstende Rod udspiret, i det Hennes Majestet Dronningen, Landets saa høitetsfæde Moder, af medfødt Gæmildhed og Naade, ikke allene i Aar har givet, men hvert Aar vil give 20 Rdlr. til Selskabets Fond. — Desuden er der, den Dag i Dag, iblant Selskabets Medlemmer, ikke saa Formuende, der vist ikke vil lade denne Plante visne, og langt mindre med Rod oprykkes. — Hertil kommer endnu, at vi med største Føie have det smigrende Haab, at denne Plante skal evig rodfæstes, ved Naadegaver af vores eie gode Monark,

nark, af Hans elskelige Søn, Rigernes store Haab, samt af det ganske Kongelige Huus, ved milde Gaver af Landets største og meest Formyende af begge Rion, og ved Tilskud efter Eone af enhver Embedsmand og Borger. Herpaa ville enhver i Selskabet med mig til Slutning af oprigtigste Hierte ønske:

Den almægtige Gud opfylde vores Haab.

Efter at Talen var holdt, blev Selskabets Fattighøse i Følge Foundationens i Capitul §. 19. bragt omkring til alle tilstædeværende Medlemmer, for at indsamle hvad enhver til Selskabets samlende Fond ville give. Dog blev den forinden efter Selskabets Samtykke aabnet, for at see, hvad af ubekiendte Givere, endog uden for Selskabet, var lagt deraf, hvori da befandtes at være 4 Rdlr. 2 mk. 9 ß. Efter dens Omgang i Selskabet blev den atter oplukket, og befandtes da at være tilkommen, af 64 Personer som Forsamlingen bestod af, 18 Rdlr. 3 mk. 14½ ß., i alt 23 Rdlr. 7½ ß., som giver det bedste Haab om

ansees

anføelig Indkomme af hele Selskabet, da man forsikrer sig enhver Fraværende, ligesom allerede nogle Edelsindede haver viist, med sand Glæde indsende deres Gave til Med-Direktøren Hr. Pastor Manthey, hvor Fattigbøffen fremdeles, som forhen, henstaae.

Dernæst blev Selskabet af Formanden foredraget:

- 1) Hans Excellence Geheimeraad Holmskiolds Communications-Skrivelse om Hendes Majestæt Dronningens årlige Raades Gave.
- 2) Forfatteren til Kiøbenhavns Skilderie har viist den Udelmodighed, til Selskabets samlede Fond at lade indflyde Indkomsterne af dette Skrivt, hvorfor Direktionen paa hele Selskabets Vegne haver fundet sig beføiet, ved en Erkiendtligheds-Skrivelse at aflægge Taksigelse.
- 3) Blev tilkiendegivet Aarsagen, hvorfor Listerne over Selskabets Medlemmer endnu ikke vare trykte.

- 4) Anmeldtes de fva Medlemmer der af Selskabet vare udgaaede, og af hvad Aarsag.
- 5) Indstilledes til Selskabets Aftagelse, hver især af de der havde meldt sig til Medlemmer, men af Directionen vare udsatte.
- 6) Selskabets Midler i Følge Fundationens i Capitel §. II. skulle, naar de oversteeg 100 Rdlr., deponeres i Bankpen; men da det imod Formodning ikke havde kundet skeet paa den Maade, at Capitalen ved Renter kunde forøges, saa har Directionen for det første taget den sikkerste Wei til Capitalens Forøgelse, uemlig at kobe, som meldt er udi den i Selskabets Blad No. 18. anførte Balance, Actier a 75 Rdlr. per Stk. med Kongelig Garanties; og indtil videre ved Paaskrivt paa ermeldte Actie, der lyder paa Ijændehaveren, gjort dem ubrugelig uden Directionens Samtykke, hvorefter Actierne hviler hos Formanden, indtil derom nærmere Foranstaltning blev udvirket.

Til Slutning blev Selskabet af Proto-
 kollen forekast, hvorledes Forretningerne vare
 deelte imellem Direktorerne indbyrdes, hvor-
 ledes de meest fornødne Ting, såsom Fakti-
 bosse, Balotterkasse, Portesentler ic. vare an-
 skaffede uden Byrde for Selskabets Fonds og
 hvorledes af Direktionen vare udstædte Sub-
 skriptions Indbydelsler; ved Skrivelser til de
 fornemste Stænder, Stædens Magistrat, og
 de 32 Mænd, samt hele Byens Borgere af
 alle Laug.

Antallet af Selskabets Medlemmer til
 Dato er 612.

Anekdote.

I London har virkelig tildraget sig føl-
 gende Historie. En Pige af ringe Herkomst
 forraadede ved hendes vidtløstige Taille, at
 hun ikke vel havde iagttaget Kyndskheds Lov;
 for at retfærdiggjøre sig, traadde hun frem for
 Dommerne og beskyldte et ungt Menneske, at
 han havde taget hende med Bold. Den An-
 klagede blev fremstævnet for Retten, for at
 blive forhørt tilligemed Klagerinden. Hun
 foregav nu atter for Dommerne hendes Bold-
 tagelse; hvorpaa samme forhørte den Ankla-
 gede.

gede. Men dette unge Menneſke anſtillede ſig
 døv og ſaae ikkun i et vel med ſtive Blik paa
 Dommerne, ſagledes havde hans Advocat un-
 derrettet ham. Da man endelig ſlet intet
 kunde twinge ud af ham, blev han dømt til at
 blive ſaa længe i Fængſel, indtil han havde
 retfærdiggjort ſig eller Klagerinden havde er-
 holdt Fyldſtgjørelſe af ham. Nu traadde
 Kouſtablen (Rettenſ Betient) til den Anklag-
 gede, og ſkreeg ham adſkillige Gange af alle
 Kræfter i Drene, at han var dømt forme-
 delſt Boldtragelſe; nu begyndte endelig det un-
 ge Menneſke at undſkyldte ſig. „Mine naadige
 „Herrer, ſagde han, jeg beder dem ydmygſt
 „om Forladelſe, at jeg ikke har beſvaret de-
 „res Spørgſmaale; men jeg er Døv, efter-
 „ſom jeg ſiden Hændelſen med denne Pige ne-
 „ſtæn ganſke har miſtet min Hørelſe formedelſt
 „hendes den Gang udfødte Skrig.“ „Den
 „fordømte Pognere, ſvarede Klagerinden hef-
 „tig, hvorledes, han er endnu ſaa uforſkamt-
 „met at foregive en ſaadan Uſandhed? Jeg
 „ſkulde have ſkreeget, og jeg har ikke engang
 „lukkert Munden op.“ Dommerne loe og
 friekjendte det unge Menneſke for Klage-
 maalet.

Borger = Bennen.

No. 25.

Fredagen den 16 Januar 1789.

At danne unge Menneskers Sindelaug,
fra 10 til 14de Aar.

(See Nummer 22.)

At vilde vove at bestemme den ene sande Maa-
de hvorpaa det unge Menneske bør undervises,
fra hans 10 til 14de Aar, er et usornuftigt
Foretagende, thi af Quadrillion Mueligheder
at bestemme de rigtige, de passende, overgaae
langt Menneskets Kræfter. Forældrene eller
Opdrageren kunde man blot give nogle Vink,
der enten kunde gjøre dem varsonne i at vise
for megen Haardhed, eller og advare dem,
naar de i den Unge vilde proppe for meget,
hvorved hverken hans Forstand eller Hierte
vandt, ja maaskee og man kunde give Raad,
der havde Kræfter nok til at opvække Lærere

af den Dorskhed og Eiegenldighed, hvormed de Unge i denne vigtige Periode behandles.

Aldrig kunde der skienkes Menneffeligheden en større Gave end Naturens Lovbog, hvori da Lovene for enhver Alders Opdragelse og Opholdelse vilde være tydelige, og disse fulgte vilde gjøre Menneffet til det han skulde være, i det mindste indtil den Alder begynder, hvor hans mandlige Kræfter og frie Villie behandlede disse Love enten med Foragt eller Agtelse. Lige indtil Videnskaberne rase, kunde dog vel Menneffet dannes overeensstemmende med Naturens Orden. Lige vi seil i denne vores Paastand, da skade vi vist ikke vore Medmenneffer, at vi efter Naturens Forskrifter indretter de til en bedre Opdragelse sigtende Raad.

Enhver seer let, at Naturens veiledende Haand forlader Menneffet, naar han, indviklet i Selskabet, skal opfylde dets Forpligtelser, thi her er det blot Spørgsmaal at adlyde, og ikke at undersøge, om Selskabets Love ere overeensstemmende med Menneffets Evner. I Selskabet skal disse forfines, det er blot Menneffets forfinede Legems og Siels Kræfter, som Selskabet bruger til sine forskjellige

lige Siemede. Her hører da Naturens eller den physiske Opdragelse op, her kan Dyrene ikke længere være troe Veiledere.

Men til Menneskets fiortende Aar synes endnu den physiske Opdragelse ikke gandske at kunde tilside sættes, endnu vorer det unge Menneske, endnu ere ikke Selskabets Fordringer til ham vigtige, han maae endnu anvende paa sig selv al den Pleie han kan faae, han skal ikke øde sine Kræfter paa andre, han er ikke arbejdende; thi det var haardt af Selskabet at fordre Pligter, hvortil han ikke havde Kræfter.

Vi kan nu ikke længere, uden nøiere Bestemmelse, bruge Ordet unge Menneske, udet at have Hensigt til de Siemede, hvortil han i Verden skal bruges. Hoved-Inddeelingen af Stænder bliver vel først i dem, der arbeide ene med Hovedet, og paa denne Maade nyttre Staten med deres Granskning. Dernæst i de arbejdende Stænder, som med deres Hænders Gierning, Legems Kræfter opholde og værne om Staten. For det første Slags kan her ikke skrives, de have deres Privilegier, Bannet, Universitets Statuta, Skole-Forordning
ning

ninger, Collegial-Studenten, hvorefter de skal opdrages. Her have hverken Naturens Advarstler, eller den af dennes Granskning opkomne Fornuft, forenet med Kundskab om Staternes Skiebne, Lovenes Værd eller Forsigt, noget at bestille. I denne fine Cirkel er alt rigtigt som er Skik og Brug, og som er befalet. Disse høiere Stænder haver naaet den Grad i Fuldkommenhed, at de ikke kan stige høiere eller falde dybere. Af let antændelig Lust er den Væres-Ballon fyldt, der fører dem op over alle Stænder, nu de ere komne i Værens lette Lustkreds, kan de hverken komme Himmelen nærmere, ei heller have de det mindste med Jorden at bestille, for dem ere Bjer Steenhobe, og hele Naturen et grønt Teppe, de kiende dette fordi de oversee det.

For de arbejdende Stænder, der ere Borgervennens oprigtigste Venner, kunde det ikke være spilt, at give nogle Raad, hensigtende til deres Børns Forstands bedre Dannelsse, helst naar man forestiller sig, ene at have med Fædre at giøre, hvis Velstand tillader dem, at lade deres Børn lære deres Handtering videnskabelig. Skræderen, Smedden, Dreierren

ren og Instrumentmageren kan ligesaa vel som Snekkeren og Architekten og Billedhuggeren tilligemed Maleren, have fornøden at kiende og føle det Edle og Smukke, ikke alene i Konststykker, men og i Naturen. De kan alle trænge til Anatomie og Mathematik, henegnede til deres Handtering. De kan og bør opdrages til at være kloge, fornuftige smagsfulde Mænd, saadan som Grækernes Kunstnere vare. Billedhuggeren Phidias eftergjorde efter Natur i Marmor, hvert Stykke for sig, paa det menneskelige Legeme, dette maatte hans Discipler gjøre efter ham. Phidias hørte ofte Plato, talede med Theophrast, kiende Naturhistorien, og sit eget Lands Historie. Han havde hverken Examen Artium eller havde promoveret. Og man maae lægge Mærke til, at Oplysningen var i Athenen og Rom meest almindelig, inden man fik offentlig betalte Professorer; og det er langt fra at man bliver fornuftig og smagsfuld, at man lærer Videnskabernes Brugbarhed og sælles Trang til hinanden indbyrdes at kiende, fordi man ved Academier efter uphilosophisk Slen- drian bliver opdraget til at være lærd.

Borgeren, Haandværksmanden kan blive flog, tænkende videnskabeligen ved alle hans Synter, uden paa mindste Maade at vandre den skolastiske Vej. Af den søde Drøm henrevet, at vi hos os havde Real-Skoler, hvor Videnskaberne uden al skolastisk og Universitets Pomp og Pral bleve foredragne fatteligen for de arbejdende Stænder, vil jeg da tale om, hvorledes borgerlige Forældre burde opdrage deres Dreng fra 10 til 14 Aar, for at de ret kunde nytte som selvarbejdende og tænkende, den ved Real-Skolerne i Videnskaberne og Haandteringer forenede Underviisning.

Faderen der haver en munter, frisk, og imod ham og Moderen fortroelig Dreng, saadan som de foregaaende Nummere fordrede, som dernæst i al sin Spøg og Leeg var vandt til at handle med det til Alderen passende Overlæg, han skal nu vænnes til en alvorligere Underviisning, efter at have til sit 10de Aar i Spøg lært at læse, tegne, skrive, og som haver med nogle Historier, baade bibelske og verdslige, men sande, beriget sig, og som er vandt til at opskrive Udtog paa egen Haand af det han enten selv haver lært, eller de Synter han i flere Dage, eller andre i Huset have foretaget sig.

Denne

Denne alvorlige Underviisning bør aldrig være saaledes indrettet, at Barnet for samme bliver bange, at han frygter Skolegang som en Straf; meget mere bør Lærersens milde og retfærdige Omgang, der afveksle med Belønninger og haarde Straffe, have til Diemed at knytte Benskabs-Baandet imellem Lærer og Lærling; at opvække hos denne ivrig Kappelyst, saaledes, at han føler Glæde ved at overgaae sine Meddiscipler i at lære.

(Fortsættelsen følger.)

Indsendt af en af Selskabets Medlemmer.

Mednyks milde Stemme raaber;
 Lyder villig dog dens Røst.
 Trøstesløse Brødre haaber,
 Kæf dem venlig Hielp og Trøst.

Han, som skabte Verdens Kloder,
 Som i Vælde seer sin Lyst,
 Det er ogsaa ham som poder,
 Kierlig Mednyk i Dit Bryst.

Lyder

Lyder gjerne da dens Stemme,
 Lindrer Skiebnens haarde Stød,
 Lad vor stakkels Broder glemme
 Al sin Hunger og sin Nød.

Uden Føde, uden Klæder,
 Tænk det! fryser han ihjel,
 Nyd Belgiernings sande Glæder,
 Det er sødt at gjøre vel.

Opsæt ei Din Hielp for længe,
 Det er Tid at hielp nu,
 Tænk, naar nogen sees at trænge,
 Han er Menneſke som Du.

.....h.

Selskabets Antal bestaaer nu af 644 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 26.

Fredagen den 23 Januar 1789.

At danne unge Menneskers Sindelaug
fra 10 til 14de Aar.

(See Nummer 25.)

Enhver sees let, at til sig Underviisning
fordres flere Discipler sammen, og en Lærer der
med rigelig Udkomme kan med et glad Sind
anvende alle sine Kræfter paa Underviisningen,
der fordrer den hele Mand, og ingen Eiegenle-
dighed eller Uvillie hos Læreres; thi denne Kuls-
de, dette maschinagtige Slæben, dæmper Lyf-
sten hos Lærlingerne, og gjør dem tvære og
maschinagtige i alt hvad de skal lære.

Naar en retskaffen Lærer veed det hant
overantvortede Barns Bestemmelse, saa un-
dersøger han dets Legems Constitution, og
dets Nemme; derefter indretter han sin Un-
der

derviisning, og aldrig glemmer han, at Æeg og Spøg er ligesaa nødvendig for Sielen som for Legemet. En glad og munter Lærling lærer snart og vel.

Seer Læreren, at Inderbildningen fører Herredømmet hos den Unge, stræber han ved de grandfænde og alvorlige Dele af Videnskaberne at tæmme den; mærker han, at Husomsælsen fører Herredømmet over de andre Sielens Evner, da i alt hvad han ramser af, standser han ham, ved at lade forklare hvert enkelt Ord. Han lader ham flittig regne, udfinde Ordgoaders Betydning, giver ham alvorlige Materier at skrive sine Tanker over. Derimod finder han hos sin Lærling Dybsindighed, og en al for stor og til Alderen upassende Lyst til at lære, da møder han en saadan med Spil og Æeg, hvortil hører Estertanke, lader ham læse de uskyldige Poeter, moersomme Fabler, Biographier og Historier. Skulde han derimod forefinde megen Dorssked, Sygelighed og Egenindighed, da gjorde han vel i, først at sørge for, om mueligt, at Legemets Sundhed kunde forbedres, og maaskee deri søge Dorsskedens Kilde; hvis det ikke lykkes, da er sintet Menneske saa dorssk, at han jo ved at

abe

abe efter, kan lære Haand-Arbeider, helst vorres Siel yttret sig i den vilde Tilstand i Nyssgierrighed og Lyst til at efterabe.

Paa denne Maade troer jeg det ofte varmueligt, at bringe en vis Egevaegt ind imellem Sielens Evnerne, uden hvilken, Videnskabernes fælden læres med Lyst, thi naar en af dem er udhyret, yttret Sielen Uvillie, fordi den af denne standses i sin Videlysts Mættelse.

Naar nu den Unge til sit 14de Aar er underviist saaledes, at han med Glæde arbejder selv, og paa egen Haand, thi stedse at have Lærenes Mening, at vide uden ad alt det han har proppet i, endnu ikke selv at have tænkt, er vel Modens Underviisning, men den er høist foragtelig. Et ungt Menneske der selv kan gjøre sig Regula detri Stykker, og udregne Tilfælder som hans egen Nyssgierrighed fører ham paa, elsker jeg høiere end den Unge, der til Examen faaer Laudabilem for Geometrien og Trigonometrien samt Algebra, dette kan være uden ad lært, hint er forsvøiet og selv tænkt.

Egen

Egen Grundfning bliver Hovedsagen i alle Underviisninger, og Lærernes Pligt er det af den foredragne Sædelære, af Historien at uddrage det som er brugeligt i det daglige Liv, Dyrerne skal foredrages saaledes, at endog den Unge kan øve dem. Fra 10de til 14de Aar foresalde mange Begivenheder, hvor Barnet selv i sin Cirkel kan øve Medlidenhed, Estergivenhed, Omhed, Taushed, Oprigtighed, og Edelmødighed. Læreren kan gjerne lede den Unge til at føle Bevidstheden over at have handlet vel, og hvilket ubetaleligt Dødsblik for en Lærer, naar han erfarer, at en af hans Lærlinge have i Sædighed udøvet en af disse Dyrer.

Den gnsldne Beskedenhed og fornuftige Tilfid til egne Kræfter, kan Læreren just i denne Alder legge Grunde til, som overalt Tidens fra 10de til 14de Aar synes mig at være den beqvemteste, til at danne det varige og gode Sindelaug; helst den Unge er fortroelig, er venstfabelig, kiender ikke Forstillelse; thi man behøver ikke endnu at lære ham, at mange af hans Medbrødre ere Tigre, der lure paa hans Undergang. Endnu, da ikke mindste Tegnet til Mandbarhed viser sig, ere Lidenskabernes svage,

foage, de ere forøvergaaende. Spølelser som lre
 dampes og ledes. Den Unge kan fatte og
 igientalde Beveggrunde. han handler vel ikke
 allene, efter Spølelse, men, endog enten for at behage
 sin Lærer som han elsker, eller for, at ligne de store
 Mønstere. Historien, haaver fremstillet for ham,
 og af disse Beveggrunde, sammmentagne, at
 føle hos sig selv Glæde, at haave opfyldt de
 Pligter, disse Beveggrunde, og alagde ham.

Det unge Menneskets oprindelige Ufkyldighed kan ikke haave sagt sig, naar den, i det foregaaende, foreslagne Maade er blevet fulgt, stedse omgivet med gode Forældre, gode Tjenestefolk, Meddisciple, hvis Læge og Handlinger ere blevne styrede af en god Lærer og Ven, kan Sielens Færdigheder ikke andet end være gode, og tillige de overvægtige hos denne Unge. Han haaver endnu ikke kunnet danne sig efter den snedige og brusende Verden; han haaver for det meste haavt med sine ukunstlede jevtralderende at giøre. Thi fornustige Forældre vide at vælge den for deres Børns Alder passende Omgang, de lade dem ikke fra 12 til 14 Aar omgaaes med Gamle, hvis Lyster, Rønsker, Laster, Tale, saa let optages af de Unge. Hvilket gyseligt Syn, at see Børn i denne

Alder at tage Deel i Verdens Udspreddelse, at vænnes til den store Verdens Orkesløshed, og høie Værd den sætter paa Ranglerier. Det unge Menneske fra 14 til 18 Aar kan tids nok blive nødt til at omgaaes med den Verden, hvis Snarer, Krumninger, falsk Glimmer, han af egen Deeltagelse skal lære at kende; thi naar han skal styre sig selv, da gielder det at kunde vælge det Sande og forkaste det Blændende og Falske.

(Fortsættelsen følger.)

Anekdote.

For nogle Aar siden blev en Tapetmager i Paris spillet en besynderlig Streg, som visselig fortjener at anmærkes. En Ubekendt af god Anseelse kom ind i Bodden til denne Tapetmager, som er en riig Mand, han havde et velindpakket Malerie under sin Arm, og spurgde om Prisen af adskillige Meubler, som han saae i denne Bod; endelig købte han noget, og bad Tapetmageren at legge det købte til

til Side for ham og tillige forvare Maleriet, som han betroede ham, fordi han endnu havde noget at forrette i Nabolauget, hvorefter han vilde komme og afhente begge Dele. Strax derefter kom en prægtig Kareet for Boddøren, en til Synne ladende fornem Herre steg ud af samme og spurgte Tapetmageren om adskillige Vare; endelig blev han Maleriet vaer, som den Ubekiente havde ladet staae. „Hvilket „Mesterstykke! ndraabte Kienderen, min „Herre, hvad vil De have derfor?“ Tapetmageren undskyldte sig, at det ikke tilhørte ham, men at en Ubekjendt havde betroet ham det til Forvaring. „Nu got, sagde Kienderen, jeg maae have det Stykke, det er af „en af de beste Mestere; veed de hvorledes: „tael de med deres Ubekjendte, jeg vil give „100 Louisd'or derfor, og de skal have 4 „Louisd'or til Erkiendtlighed, i Alten kommer jeg igien forbi, mag de det saa, at jeg „faaer det, det skal ikke fortrinde dem at have „bevist Marquien af *** (her nævnede han „et opdigtet Navn) en saadan Tieneste. „Og derpaa steg han i sin Bogn og foer bort. Strax derefter kom den Ubekjendte, og Tapetmageren afhandlede ham Maleriet for 2000 Livres og troede altsaa endnu, at vinde 400 Livres

Livres derpaa; men Hverken Marquien eller Maleriehandleren lode sig see; begge havde op-
tænkt denne List for at snyde Tapetmageren.

Paa Den Korsika er det en gammel Sæd-
vane, at naar blant Folk af den ringere Klasse
en Mand døer, løber alle Naboeffer derhen,
og prygle Enken dygtig af. Dette skal lære
Konerne at bære Dmsora for deres Mænd. Ef-
ter denne Ceremonie byde disse samtlige Koner
den Afdøde velkommen og hilse ham, da han
nu ikke besvarer deres Høflighed, saa tage de
ham i Brede, lægge ham paa Sengedækket,
og slynge ham i et Dvarteerstid i Veiret, og
gribe ham igien. Dette har allerede reddet
mangen Mand's Liv, som man havde holdt for
død, da han dog ikkun laae i en Bedøvelse.

Selskabets Antal bestaaer nu af 652 Medlemmer.

Trykfeil i No. 23.

Pag. 183. S. 15. Larebaaden, læs: Baaden
— 184. — 21. Larefiskerne l. Fiskerne.

Borger = Bennen.

No. 27.

Fredagen den 30 Januar 1789.

En Samtale.

(Indsendt fra en af Selskabets Medlemmer.)

Borgeren. Nu, mine Benner! maae I ret kunde glæde Eder, naar I i Eders Almanaker seer, at det er vores gode Konges og Hans og Landets elskelige Prindses Fødselsdag, for det forbigangne Aar, hvori Kongen og Hans Tronfølger har udgivet for Eder saa mennefskerlige som ypperlige Forordninger, saa vel Eder selv, som Eders Børn vedkommende, hvorved i ere giorte lige alle Kongens Undersaatter I naturlig og billig Frihed, som enhver god Undersaat har længe ønsket Eder; og som selv gode og fornuftige Landsmænd har tilraaet det Kongen i den Commission, som vores gode Konge har sat, for at undersøge Eders Trang og Tarv.

DD

Bonn

Bonden. Ja Gud velsigne Kongen, Prindsen og alle de gode Mænd som har villet os vel, at vi som den ringeste Stand i Landet har kunnet erholde en billig naturlig Frihed og Rettighed, liig Kongens øvrige Undersaatter, og at vi ikke mere skal blive anseet som Skabninger af et andet Slags Mennesker, skjønt vi ere mere eensfoldige, og mindre oplyste end de andre Stænder.

Adelsmanden. Ingen Fornuftig anseer Bonden for en ringe og lidet agtet Mand, en god Bonde er en nyttig og duelig Borger i Kongens Stat, som man agter og elsker.

Bonden. Kan nok være, naadige Herre! men det er nok i al Sandhed de mindste som har tænkt saaledes.

Adelsmanden. De mindste, siger Du min Ven! ja i visse Maader har Du ret, jeg siger derfor ikke alle, men nevner kuns de Fornuftige; af Daarer er altid den største Mængde, men dem agter en viis Regiering ikke; Du seer at vores kloge Regiering har tænkt anderledes, og har fulgt de Kloges Raad, som fierde Friderichs tredive Aars Regiering

giering beviste i Gierningen at have været de sande gavnlige for Landet.

Bonden. Jeg har hørt at der og har været en god Konge, som de har kaldet Christian den fjerde, som vilde os stakkels Bønder vel, men kunde ikke trænge igiennem dermed; saa og en Frederik den fjerde, som gav en Forordning ud, hvori vi bleve fri for Fødestavnet, denne Forordning, siger man, staae endnu ved Magt, men den har ikke frugtet noget for os, da man alligevel har solgt os med Grundden, lige som Træerne der ere vorne paa den.

Borgeren. Da nu i de viise Forordninger som til Eders Vel ere i forrige Aar udgivne, alting er sadt saa godt og rigtig ud af hinanden, at I fuldkommen kan være betrygget. Værer derfor fornøiede, I ingen vil i Fremtiden vove at iludere dem, uden Lovens Torden vil træffe ham.

Bonden. Gud ske Lov derfor! jeg er en gammel Mand, som for min Deel ikke kan have saa lang Tid at leve; men jeg har Børn og Slægt, og disse kan høste Frugten deraf, det glæder mig.

Adels=

Adelsmanden. Den sildigste Slægt vil velsigne dette Aar, og anfette det med gyldne Bogstaver i Tidernes Bog, for Danmarks lykkeligste Perioders Beqvæmdelse, hvori der er lagt Plan og Anlæg til Fædrelandets bestandige Floer; da Bonden, som Statens Styrke, har nydt fuldkommen Menneſke Retigheder, lig sine lykkelige Brødre, hvorved de selv er bleven, tilligemed Staten, stærk, fast og lykkelig. Gud velsigne Kongen og Hans Søn! lad dem leve længe, see og nyde Frugterne af deres viise Plans Udførelse.

Bonden. Gud velsigne Kongen og Hans Huus, og hver Adelsmand som tænker som de, og alle dem der som gode Borgere har hiulpen til den gode Landboe-Sags Udførelse.

Borgeren. Jeg ønsker det med alle gode Undersaatter: Længe leve Kongen! længe leve Kronprindsen! Deres Fødselsdage være længe velsignet blant os til sildigste Slægter.

Alle tre. Gud velsigne Kongen, og længe leve vores elſkte Kronprinds! 1788, ſtaaе du altid ſkreven i den danſke Hiſtorie, ſom

som det lykkeligste Aar for den danske Lov-
givning.

Statistiske Efterretninger om China.

Det Chinesiske Folk har i dette hele Aars Hundrede været en Gienstand for de Europæiske Lærdes Nysgierrighed. Et Land, hvor den lærde Mandarin har Fortrinnet for den krigeriske, maae naturligviis interessere vores Lærde. Dette er maaskee Aarsagen til de mange Lovtaler man har gjort over denne Nation. Nogle andre ere derimod gaaet for vidt i deres Dadsdel, og paaستااer, at det er et Folk fuld af Ceremonie, List og Bedragerie. Det bedste bliver vel at holde Middelveien imellem disse forskjellige Meeninger.

Indvaanerne kalde deres Land ikke China, men Tschon-Koue. Folkene i Kochin-china og Siam kalder dette Kongerige Cin, og herfra kan det Europæiske Navn vel have taget sin Oprindelse.

Førend at Chineserne ved Europæernes Handel fik nøiere Kundskab om Geographien, troede de at deres Kongerige laae midt i Verden, og at alle øvrige Kongeriger, af hvilke de antage 72, uden nogensinde at have seet eller talt dem, laae rundt omkring deres Rige, ligesom Drabantere, for at forskjønne Planeten. Europæernes Kundskaber og Færdigheder satte dem i saa stor en Forundring, at de ikke kunde begribe, hvorledes man, uden Hielp af Chinesiske Bøger, kunne bringe det saa vidt. Den Betragtning, at de ikke vare de eeneste i Verden, der havde Dine at se med, ndmyggede dem ikke lidet.

De Chinesiske Stater strække sig over 900 Mile fra Sønden til Nord, og henved 1500 Mile fra Østen til Westen. China skilles fra Tartariet ved den berømte Muur, der er henimod 500 Mile lang, imod Westen begrændses det af uhyre Bierge og Udørkener; imod Sønden og Østen omgives det af Havet. Hele Landet deles i 15 Provindser, hvoraf de fortrinligste indeholder mange og skjønne Stæder. Provindsen Pe-tche-li er den fornemste i Riget, og Peking, hvor Keiseren efter de tartariske Uroes

Urpeligheder residerer, er Hovedstaden i samme.

Der er intet Rige i hele Verden, hvor saa uhyre et Antal Mennesker lever i eet Selskab og behandles efter lige Love. Thi efter en Fortegnelse, som paa den forrige Keisers Befalning offentlig blev bekiendtgiort, beløb Antallet af hans Undersaatter, i denne Keisers ottende Regierings Aar, sig til over 200 Millioner. De fornemste Aarsager til saa uhyre en Folkemængde ere vel især følgende:

- 1) Børnenes Kierlighed til deres Forældre, der endnu er saa almindelig iblant denne Nation, og de Fortrin en Fader nyder, da Børn ere Chinesernes største Rigdom.
- 2) Den Skam, der hviler paa dem, som døer uden Efterkommere.
- 3) Den almindelige Skik iblant Forældrene, at henvende deres fortrinligste Dismærke paa Børnenes Givtermaal.
- 4) Adoptioner, ved hvis Almindelighed ingen Familie saa let kan uddøe.

- 5) At det tilstædes Soldaten at givte sig.
- 6) Paalæggenes Uforanderlighed.
- 7) Den stedsevarende Fred som dette Rige nyder.
- 8) Uvidenhed i Henseende til Fordommene om ulige Ægteskaber.
- 9) Indbyggernes almindelige Bløefærdighed, og at de ere ubekjendte med Ga-lanterie og dens Følger.

(Fortsættelsen følger.)

Da adskillige af Selskabets Medlemmer som et vare tilstæde i Generalforsamlingen, have været saa ædelmodige at sende Gaver til Selskabets Fattigbøsse, saa haver man fundet fornødent at bede, at om nogen for Fremtiden vil vise samme Ædelmodighed, deres Gaver da under Forsegling maatte tilstilles Selskabets Meddirekteur Hr. Pastor Manthey, som haver Selskabets Fattigbøsse i Forvaring. Saa priselige Exempler paa Menneskevenners Sindelaug ere ligesaa takværdige som efterlignelsesværdige.

[Selskabets Antal bestaaer nu af 666 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 28.

Fredagen den 6 Februar 1789.

At danne unge Menneskers Sindelaug
fra 10 til 14de Aar.

(See Nummer 26.)

Hvor dybt at gode og onde Færdigheder ind-
prenter sig hos de Unge, kan best erfares i
Daarekisterne, naar man med grandskende
Die betragte de Gales gode Luner, her viser
Mennesket sig i sin Nøgenhed; her brækker
det Sindelaug frem, Mennesket imodtog i sin
første Ungdom. Den Onde, Arrige, Lum-
ske, er det baade i de gale og flege Luner;
den Gode, Estergivne, Fortroelige bliver det
i de gode Luner, naar den forstemte Maskine
esterlader Hvile for Forstanden selv at styre sit
Legeme. Jo! kiære Forældre og Ungdoms
Ledere, de Eder betroede Børn, have Ret
til at takke eller forbande Eder, for det onde
E
eller

eller gode Sindelaug, I til det 14de Aar har
 ver givet dem. Sindelaugget bliver hele Livet
 igiennem saadan som det til denne Alder er.
 Af Verdens Sysler henrives det ikke gandske,
 thi Banerne ere blevne til Natur, Legemet
 og Sielen ere opvoxne efter disse Baner.

Skulde det unge Menneffe i denne Al-
 der fra 10 til 14 Aar vise Egenfindighed,
 Gienstridighed, Lumskhed, da raader Fornuf-
 ten til at straffe en fornuftig Skabning, ikke
 med dyriske men fornuftige Straffe. Hvo
 skulde glemme at vores hele Underviisning
 gaaer ud paa at forsyne Sielen med Kræfter,
 ved hvis Hielp den til alle Tider kan tømme
 Sandfeligheden eller Legemets Egenraadighed.
 Man maae, naar der skal straffes, vel under-
 søge Bevæggrundene som drev den Unge til at
 forsee sig, for derefter at bestemme Straffens
 Haardhed. Er han forledet af en Eldre, da
 kan og bør ikke Ungdoms Uforsigtighed straffes
 som Ondskab; skulde derimod den Unge ved
 Bøgn og Falsked forbinde sande Bevæggrunde,
 og paa denne Maade at vilde unddrage sig Læ-
 rernes Opsigt og besnære dem, da er det viise-
 lig, den første Gang dette merkes, høist nød-
 vendigt med det Gode at stræbe efter at udpille
 Aar=

Marsfagerne til denne Forstillelse, thi med Haardhed at gaae denne Forstillelse i Møde, er at gjøre det Onde værre, fordi at indprente Frygt, afdrager Hjertet ifra den der straffer paa denne Maade.

Vilkaarlig Herredømme skyer alle Unge, blind Adlydelse er imod deres Natur; Overmagten erhverves ikke saameget ved Frygt, som ved Fortrin i Siels Kræfter og ved Fortrolighed.

Den byriske Prnglen, Bitterhed i Straffene, have fordærvet utallige unge Hjertes. Der kan jo straffes ved at vise den Unge mindre Fortroelighed, ved at trække hans Medlæringer frem, at vise dem Kierlighed, Godhed, at give dem flere Belønninger, lade dem vide hvorfor den Unge straffes. Naar i disse Straffe den nøieste Upartiskhed og Vilighed bliver iagttaget, vil vist den Unge vogte sig for oftere at udstaae den Sielegræmselse, som flyder af den Harm, at see sig saaledes fornødret, ja hans Meddisciple selv vil nyke ham. Derimod Prngl quæler Eren; Legemet gjør sig haardsør derimod, og Prngl virke til Forbittrelse, thi hvor koldfindig end

L

Lærerne foretage denne Handling, troer dog Disciplene stedse at han gjør det for at stille sin Brede. Anderledes haver det sig med de Straffe hvorved Sielen lider, helst naar Lærerne, strax efter at de ere overstandne, viser sig den straffede Unges Ben, de forbittre ikke, men afføde Fortrydelse over sig selv, og fører den Unge til at indsee at have handlet Uret. Prygl derimod opvækker fielden hos den Unge kolde Tanker om at have fortient dem. Man kan endog fra Dyrene slutte sig til, hvorledes Prygl opvække Had og Arrighed, helst naar de uddøles i Utide. En afrettet Skudhund bider fra sig, naar han faaer Prygl, og ikke er sig Forseelse bevidst, træffer man ham paa frisk Gierning, tager han taalig imod dem. Prygl Hesten, blot for at tilfredsstille egne onde Luner, og Du vil erfare hvor opbragt han bliver, ja Du taber aandske hans Venskab. Lad Finnen sige Dig hvorledes han vilde krybe under sin Slæde, naar han mishandlede sit Kendsdyr, vender den sig ikke om for at hevne sig; og dens Puf paa Slæden lærer Finnen at han haver mishandlet Dyret. Dyrene kan ikke skiule deres Hevn, kan ikke giemme og vende Planer længe hos sig, der forsikke Hevnen, men det kan Mennesket, derfor er det høist

heist strafværdigt, uforfkyldt at mishandle den Unge: Du gjør ham haard, ond, hevngier-
rig, og maatte den Unge ikke ønske aldrig at
have været i saa grusomme Hænder.

Fortroelighed og Oprigtighed imod Læ-
rerne, Fryghed og Glæde i at lære, ere Hov-
vedsdiemedet, som Underviisningen fra 10de
til 14de Aar skal trage efter; naar disse op-
naaes, udpilles Egensindigheden let. Næste
Periode lærer os den Unge at kiende, naar han
fely beagter at handle, og at imodstaae Ver-
dens Anfald paa ham.

Statistiske Efterretninger om China.

(See No. 27.)

Hovedstaden Peking er en regelmæssig
Kvadrat, som deles i tvende Stæder, hvoraf
Chineserne behoe den ene og Tartarerne den
anden. Uden at regne Forstæderne har Sta-
den 6 Miil i Omkreds. Gaderne ere lige,
brede og lange, og udjirede med Kramboder.
Man

Man har her, ligesom i alle andre Stæder, Markskrigere og fine Bedragere, men man har ogsaa et meget paapassende Politie. Fruentimre faaer man her aldrig at see, de boe i den bageste Deel af Huset. Om Natten er det gandske stille paa Gaderne, de ere lukkede, og det tillades ingen at gaae paa dem, uden ved vigtige Forsald, derfor hører man heller intet til hemmeligt Mord eller Overfald. Skjønt dette strenge Politie er meget besværligt, saa har det dog sit Gode i Henseende til den offentlige Sikkerhed.

Deres Bygningskonst har ikke hævet sig over det Middelmaadige, og selv Kaisereus Pallads er kun mærkværdigt formedelst dets overmaade store Omkreds, og for de Bærelser, hvori de største Kostbarheder og Rigdomme glemmes; disse tilhører Kaiseren allene; thi den offentlige Skat staaer under Opsigt af et særdeles dertil bestemt Tribunal.

Skjønt Provintsen Pe-the-li ligger under den 42de Grad, saa ere dog alle Floder i samme 4 Maaneder igiennem saa stærk tilfrosset, at man kan fære over dem med de sværeste belæssede Bogne. Hvad der endnu her ved

ved er det forunderligste, saa føles her dog alligevel ikke halv saa meget til Kulden, som man om Vinteren føler i Europa. Man kan ikke forklare dette anderledes, end af den uhyre Mængde Salpeter, som findes adspredt i denne Provinds, og af Himmelenes Klarhed, da man hele Vinteren igiennem neppe seer en Sky.

I Nanking er det bekjendte Porcellain-Laarn, der er 200 Fod høit og overklædt med en grøn Fernis. Nang-tcheou er en af de skønneste Stæder i den Provinds, hvor Nanking er Hovedstaden. Kaiseren har her et Lusthuus, som indeholder saa mange Sielsheder og Skønheder, at man kunne opfylde en heel Bog med dets Beskrivelse.

Et af Stæderne i Provindsen Ho-nan er berømt formedelt det Laarn, som den bekjendte Tcheou-kong lod opbygge, for der at agte paa Stjernernes Gang. Man finder der endnu et Instrument, hvoraf han skal have betient sig. Han levede meer end 1000 Aar for Christi Fødsel, og Chineseerne tillægge ham den Ære at have opfundet Compasset.

Provindsen Chan-si har mange Wiinsbierge, og Druerne ere de beste som vore i denne Deel af Asien. Skiont det vilde være en let Sag for Chineserne, af disse Druer at tilberede en meæret god Wiin, saa giøre de dog hellere Kosiner deraf, hvormed de drive en udbredt Handel i alle Provindserne. Man finder ogsaa i disse Bierge et Slags Steenkul, som vel i Begyndelsen ere meæret vanskelige at faae i Brand, men som siden give en desto heftigere Ild.

(Fortsættelsen følger.)

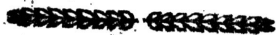
Ved Direktionens Forsamling i Mandags den 2 Februar, indløb en Skrivelse saaledes lydende:

Fra en Medlem i Understøttelse-Selskabet sendes her indlagt 5 Rixdaler til Understøttelse.

den 27 Jan. 1789

For hvilke 5 Rixdaler den ædelmodige Giver herved paa det forbindeligste takkes, saavelsom og de øvrige velsindede Borgervenner, der siden General-Forsamlingen have indsendt frivillige Gaver til Selskabets Fattighusse, som staaer hos Meddirektøren Hr. Pastor Manthey i St. Pedersstræde.

Selskabets Antal bestaaer nu af 673 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 29.

Fredagen den 13 Februar 1789.

Religionens Historie.

Howledes Skaberen haver nedladt sig til sine fornuftige Skabningers Fatteskreds, og ved sandfelig Midlers Hielp tilladt dem fra Alder til Alder at indsee hans Raadslutningers Virkeliggjorelse, sigtende til det hele menneskelige Kiøns Frelse her og hidset, er med andre Ord at betragte Religionens Skiebne, fra det Dieblif den tillige med den menneskelige Fornuft nedsteeg fra Himmelen. Begge disse vilde Skaberen at de skulde uafbrudt arbeide paa Fornuftiges Lyksalighed, hvis overhaandtagende Sandfeligbed stedse vilde føre dem vild fra Fuldkommenheds Maalet ud iblandt dyriske Lyster og Skiendigheder. Skaberen, overskuende sit Arbeide, da han efter vores Svaghed syntes at hvile, sagde: alting er godt, alt Skabt er sadt i den Stand, at det

S f

ikke

ikke kan vige af fra den evige Lov, jeg foreskrev dem, Gud Herren han sagde fremdeles: alt er godt. Endog fri handlende Skabninger vare saaledes skabte, at de frivilligen kunde have adlydt de dem foreskrevne Love, de kunde vedblive at være Skaberens Billede paa Jorden, hver i sin Kreds, fornuftige, gode Herrer, til hvilke Skaberen, kiendende deres Evner, vovede at betroe Regimentet over den dem anviste Plet af Skaberens Eiendom, den hele Klode. Fornuften nedstyrtet fra sin Tro-
ne af Lidenskaberne, trak hele Menneffelighedens Fald efter sig, og Adam fødte Børn sig fuldkommen lige, der sandsest brugte deres Fornuft, som om den var bunden til Jorden for evig, og ikke skulde tilbage til Skaberen som gav den. Lidet kiende vi til Fædrene før Syndfloden, deres Siel syntes som Verden selv at være i sin Barndom, saa vare deres Indsigter, saa deres Nødvendigheder. Sandseligheden syntes dog ikke saa gandske at have Overvægten, helst da Enochs Wandel og ærefulde Hensart overbeviste dem om, at eet almægtigt Væsen vaagede over deres Handlinger; de stode ikke gandske under den blinde Skiebnes Magt; dog Vanarten var voxet til saadan Lyngde, at den sine Traad som

Religionen ved svage Skimt gav deres Fornuft til Ledfagelse, brast; Menneskene vilde ikke føle dens Værd, og fortiente end ikke det første Sted iblant Dyrene, og nu var Mennesket ikke godt, han forseilede Siemedet hvort Gud havde skabt ham, han forstyrrede i sin Areds Naturens Orden, han foragtede endog de af Forsynet ham givne 120 Aar til Bedring, og ved Syndfloden blev Verden 1656 Aar efter sin Skabelse, truet med at vende tilbage til den uhumiske Tilstand, hvoraf den ved et Bliis var udrevet. En Deel af Jords

det 24 Seculo før Christus.

dens, næsten fornyede Overflade, modtog Noa selv ottende tilligemed alle Dyr og Skabninger, der med

ham vare indelukte i Arken; Var nu vel ikke Menneskene og fornyede? nei, fri Skabninger kunde ikke omskabes. Bevæggrundene hvorefter de skulde handle var det Gud forstærkede, og det ved at indjage een saa overvættets Frygt for hans Straffedomme, at man næsten skulde have troet, at de mindende Udtryk ikke i Hartusende skulde have kundet udslukkes af den menneskelige Erindring; det er sandt, Frygten drev dem til, ved et overmaade høit Taarn at sætte sig i Sikkerhed for en muelig Syndflod, men Tilliden til deres Skaber var fors

svun

svunden, og syntes ikke at være vendt tilbage til Menneskene igien, førend med Frelseren selv. Allerede i det 22 Aarhundrede før Christi Fødsel var Religionen tvende Slags: Spiren til den sande Troe, Frygt og Erbødighed for den Gud, Noe Afkom dyrkede med Offringer, som siden viisde sig som Jødernes Gud; Den anden Religion var Afguderie, der med de dhriske Mennesker traaf Verden omkring, og som vi under utallige Gestalter finder imellem Brødre, hvis Oprindelse og Skiebne vi ikke kiende til. Lad end være vi allerede finder talt om Kongeriger, saa er det meget uvisst, om en Nimrod regierede over Mennesker eller over hældige Rovdyr, og næsten finde vi i Tharrah Huus den renere Religion, qvalt af Afguderie. I det 20de Aarhundrede før Christus, beslutter den Almægtige i Abrahams Person at vise sandfælsige Mennesker, hvorledes de burde holde sig tillidsfuld til ham, ja han lader et vist Antal af Mandkøn omskiære, for ligeledes sandfælsigen og for bestandig at siige dem, at de vare bundne til at dyrke ham og ikke Afguder. Ild fra Himmelen fortærede Sodoma og Gomorra til Vidnesbyrd for sit udvalgte Folk, at han var mægtig til at straffe baade dhriske handlende Mennesker, saa og dem som forlode ham,

ham, for at ligne disse. Ege til det 15 Aarshundrede for Christus, haver Gud ved synlige Mirakler, i Abrahams, Isaaks og Jacobs Familie, viist Jøderne, at han var en mægtig Gud, ja den eneste der saaledes tog sig af Menneffene; thi slige Handlinger hørte Jøderne aldrig at fortælle om de hedenske Folkeslag, som de ofte blandede sig med. Endnu efter at Moses havde indrettet Jøderne til en Stat, givet dem 1554. for Christi borgerlige Love, ja udvalgt Jødsel. en egen Stamme til at vaage over den sande Gudsdyrkelse, der var bunden til et vist Sted, til visse Ceremonier, saa bleve just Jøderne; thi vi tale om Almuen, besteede af een Religion, ikke den ulig, der er herskende i enhver indrettet Stat; nemlig Skikke bleve helligholdte isteden for Religionen selv, og Jøderne tabte, lige til kort før Christi Tider, ikke den Enst, at forene deres Religion med Afguderierne.

(Fortsættelsen følger.)

Store Kongers Enfsalighed.

En af de største Regentere, der haver siddet paa en christelig Throne, Preussens
Fris

Friderich den 2den siger i et Brev af 13 August 1777: Jeg reiser herfra til Slesien, hvor jeg skal beskæftige mig med Retsfærdigheden, over den maae vaages og atter vaages. Finants-Indretninger maae jeg der foretage; eftersee de nye dyrkede Landstrækninger; Handelsfager skal afgjøres; Tropperne eftersees, og Ulyksalige lindres.

4 September 1777.

Jeg er kommen tilbage fra Slesien, hvor jeg havde Anrsag til at være fornøiet. Agerdyrkningens Fremgang er merkkelig; Manufakturernes blomstre; til Fremmede have vi solgt Pærreder for 5 Million Rigsdaler, og Klæde for 1200,000 Rigsdaler. Man har fundet en Cobolts Mine i Biergene som forsyner hele Slesien. Vi gjøre der ligesaa god Vitriol som de Fremmede. En anden vindskibelig Mand frembringer ligesaa god Indigo, som den fra Indien. Man forandrer Jern til Staal med Fordeel, og det paa en lettere Maade end den Reaumur foreslaae. Folkesmængden er der steget fra Aar 1756, da Kriegen rasede, til 180000 Mennesker. Endelig alle de Plager, der næsten havde ødelagt dette elendige Land, findes der ikke mere Spor til; det er som de aldrig havde været; og jeg forsikrer dem, at jeg føler en sand Glæde

de

De over at see en Provinds at have forvundet
saa store Ulykker.

Store Kongers daglige Liv.

11 October 1773. Friderich siger: Jeg
var i Provindsen for at afskaffe Livegenskab,
at ophæve barbariske Love, at udgive fornuftigere,
at aabne Canalen som forener Floderne
Weixel, Neue Warte, Oderen og Elven, at
igien opbygge Byer, der have været ødelagde
siden Pesten 1709, at opbrække til Ploieland
20,000 Moser, at indføre Politie i et Land,
hvor man knap kiendte Navnet. Derfra drog
jeg hen til Slesien, for at trøste mine stakkels
Ignatianer, over den Haardhed Paven viisde
imod dem, og for at stadfæste deres Orden.
Jeg lod dem udgiøre et Corps for hver Pro-
vinds, hvor jeg beholder dem og stræber at
giøre dem nyttige for Fædrenelandet, i at ind-
rette deres Skoler til Nytte for Ungdommen,
til hvis Tieneste de gandske skal opofre sig.
Jeg har anordnet 60 Landsbyers Anleggelse i
Over-Slesien, hvor der før var Hede. Hver
Bye bestaaer af 60 Familier. Jeg har ladet
giøre brede Veie hist og her i Biergene, for
at lette Landhandelen. Evende af Jlden øde-
lagte

lagte Byer, som før bestod af Træhuse, skal opbygges af Muursteen og hugne Steen. Jeg taler ikke til dem om Tropperne, denne Materie er jo næsten forbudt i Fernai. De mærke let, at i at indrette alt det, haver jeg ikke siddet med Hænderne over Kors.

Anekdote.

Man veed af Historien, at Ludewig den 14de, Konge i Frankrig, efter alle svage Fyrsters Exempel, besad en stor Hang til Despotismus. En Dag maatte een af hans Gesandtere, der en Tid lang havde været ved det Tyrkiske Hof, gjøre ham en vidtløftig Beskrivelse over Storsultanens uindskrænkede Magt og Herredømme; og Ludewig fandt saa stor Behag deri, at han pludselig og ligesom henrykt udraabte: Det kalder jeg at være Konge! Herpaa svarede Gesandten ganske tørrt: Sire! Jeg har ikke været længe i Tyrkiet, og dog bleve i den Tid, jeg var der, to Storsultaner qualte, og fire bleve affadt. — En herlig Lærdom for Despoten!

Selskabets Antal bestaaer nu af 691 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 30.

Fredagen den 20 Februar 1789.

Religionens Historie.

(See Nummer 29.)

Dette allene syntes den Almægtige at have opnaaet med det Jødiske Folk, at det troes lig, uden selv at have Nytte deraf, ligesom Bierget gienmer Guldet, gienmte de hellige Skrivter, hvori Guds Forsorg hos dem før Moses, under ham, Domsmerne, Kongerne, lige til den sidste Prophet, 411. før Christi Fødsel, er optegnet, hvora af Christne vilde lære at kiende de underfulde Forberedelser, som den evige Wiisdom havde giort fra Slægt til Slægt, for sin aabenbarede Religion, indtil den med nye Himmelglands omgivet, frembrak tillige med den Himmelsendes Frelsers egen ærefulde Komme her paa Jorden.

Den sande Religions Skiebne under Jøderne i Palæstina, fra Moses til Nehemia's Tider, det er i et Tidrum af 1143 Aar, er let beskrevet.

Jødernes Gud blev i sin Tempel dyrket med de af ham foreskrevne Offeringer. Under værker og Plager holdte Jøderne stedse i Frygt for Affald, og dog naar mindste Seier og Lykke smiilte til dem, blandede de stedse Afguderie med den rene Religion, Propheter forudsige Folket ofte nok Straffedomme for deres Halsstarrighed, og for deres Laster, da de glemte reent, at Gud hellere vilde dyrkes med rene ubesmittede Hjerter, end med Mad Offerere. Omfider da Gud iblant det jødiske Folk merkede, at have vundet nogle, der festede Lid til hans Forjættelse, lod han for dem beskiendtgjøre Løfter om en tilkommende Befrier, der ved sin himmelsendte Lærdom skulde igien sætte Fornuften paa sin Throne, saaledes, at Mennesket kunde lære at tæmme Sandseligheden, og ved Hielp af de Udsigter Religionen fremstillede i Evigheden, rodfæste den Tanke hos Mennesket, at et hengivet og fra Laster ubesmittet Hjerter var den eneste Dyrkelse, Gud forlangte af Mennesket.

Evige

Evide maae disse Sandheder være, og værdige til, af en opløst Forstand at nedlægges som en Gave, rigtig brugt for Algiverens Fødder, siden at saa mange Aarhundrede maatte forløbe inden disse Sandheder bleve dybt og uudslukelig indprentede i Menneskeligheden.

Jøderne vandrede næsten hen i det tykteste Mørke lige til Christi Tider, og saa af dem vidste, at igiennem dette bilde den evige Raadslutning brække frem, der i Christi Person skulde udsende Fred og Lykke over hele Menneskeligheden. (411 Aar før Chr. Fødsel)

I denne Tid falder Roms og Grækenlands Opkomst, ja i det 4 Aarhundrede før Christi Fødsel synes Grækerne at have bragt det videst i Konst og Oplysning, og disse stæbne Folkeslags Religion fortjener vores Opmærksomhed; elskede Gud ikke ligesaa vel Grækerne som Jøderne; haver han end ikke umiddelbar værdiget dem at aabenbare dem sin Villie, saa kunde de jo af Verdens Skabning kiende hans evige Wiisdom, Magt og Godhed.

Disse Sandheder kan uden al Tvivl af føde en Religion, og have Grækerne erkendt disse

disse Guds Egenffaber, faa haver jo Gud ved
 Hielp af deres egen Granskning, tilladt dem
 at efterforske ham i Naturen, hvor han jo al-
 drig Fiuler sig for dem, der rettelig leder ef-
 ter ham. Mon ikke hine Græker have sun-
 det og tilbedet ham, naar de tale følgende
 Ord: „ At jeg siger Sandhed skal Du erfare,
 „ dersom Du ikke venter indtil Du seer Gu-
 „ dernes Skikkelse; men det bør være dig
 „ nok at see deres Gierninger, for at tilbede
 „ og ære dem. Betænk vel, at Guderne
 „ ikke aabenbare sig for os paa anden Maade,
 „ thi de træde ikke frem for vore Dine, naar
 „ de meddele os Begiæringer, og han som
 „ vedligeholder hele Verdens Orden, hos
 „ hvilken alt er smukt og godt, som ikke lader
 „ dem der raadføre sig med ham, blive raad-
 „ vilde, men giver dem Sundhed, gjør dem
 „ usorfrænkkelige, og uden at seile, hastigere
 „ end man kan tænke, hjælper dem. Af ham
 „ sees de største Ting at gøres, men den Be-
 „ styrende er dog usynlig for os. Er der
 „ noget menneskeligt der er deeltagende i den
 „ guddommelige Natur, er det virkeligen
 „ Menneskets Siel. Vi vide tilforladeligen
 „ at den regierer Mennesket, og selv sees den
 „ ikke. Overveie vi dette, bør vi ikke fors-
 „

„ agte det Uhyrlige, men lære at kiende dets
 „ Magt af det som skeer, og ære Guddoms
 „ men.“ (Fortsættelsen følger.)

Noget om National-Skikke.

Vi spiser vores gode Fastelavnsboller
 Fastelavns Mandag, og ikke mange har tænkt
 paa, hvorfra denne Skik kan være kommen.
 Vore Børn glæder sig ved denne gode Mandag,
 for det kiere krydrede Brød, og fordi de har
 Frihed at fornøje sig samme Dag. Vore Gader
 der vrimler af Haandværksvende, Drengene,
 og en vrkesløs Folkemængde; og mange troer,
 at det er ingen Skam at begaae nogen Daarlighed
 samme Dag; thi, heder det, det er
 dog Fastelavn hvor det gaaer. Man seer snart
 ingen Dag flere beskienkede og fulde Folk, end
 Fastelavns Mandag vrimle paa Gaderne, og
 vore Gadevægtere ere gierne allermeest beskief-
 tige denne Aften, med at bringe fulde og
 uordentlige Mennecker i Raadhuus Arresten,
 for der at sove deres Ruus ud, som de dog be-
 gynder gierne med den saa kaldede hvide Tirsdag
 igjen, og sielden endes førend Uffe Onsdag.
 Alle Dandsboder og Kroehuse ere op-
 fyldte med en støiende Mængde, og høres
 gierne dette Fryderaab: den glædelige Fastelavn!

lavn! Vores Geistlighed har tit fra Prælestolen tordnet imod denne Uffik; men Skikken er bleven den samme alligevel. Men nu til Skikken; hvorfra har den vel sin Oprindelse? en lærd Mand vilde kanske udlede den fra Odins Tid, og ligne den ved Grækernes og Rommernes Bacchanalia eller andre gamle hedenske Feste eller Offerstikke; men jeg troer at man kan finde den meget kortere, jeg mener at den er kommen til os med vores Forsædres gode Catholiske Troe, og er gaaet over til os som en Levning af deres Fastetid, som begynder i denne Uge endnu i de Catholiske Lande, da Kiødspiser i 7 Uger ere forbudne, nemlig i de syv Uger for Paaskefesten.

Munkene, som i Følge deres Ordensregler ingen Tider maae spise Kiød, vidste dog meget got at skaffe sig behagelige Retter, hvorved de trivedes ret got, og kunde see ladskede og feede ud. Almuen vare ikke heller nogle Taasser, de lærte snart noget af Munkenes Bagværkslavning, at giøre sig velsmagende Kager, Klumper og Boller. Bagerne rafinerede Opfindelsen, og skaffede os dette velsmagende Faste-Brod, ligesom de skaffer os Julekager.

Hvem der veed noget, hvorledes det er gaaet til for Reformationens Tid, de veed ligesledes

ledes hvor mange Uffikke der vare indførte, som vare helligede ved Overtroe, Bankundighed og Ryagesløshed. For at faae Almuen til at bære det haanlige Præsteaag, tillod Paven og Geistligheden Almuen en Deel daarlige og barnagtige Skikke, selv i Kirkerne, nemlig ved at klæde sig som Hanswurst, Harlequiner, at dandse Fastelavn igiennem Kirkerne og at insultere Jøderne Fastelavns Mandag, naar nogen traf for dette Narre-Selskab, hvor de havde een udklædt som en Jøde, som skulde forestille Judas, som var behængt med bare Pialter. Af dette Narre-Optog, hvormed Fasten begyndte, har formodentlig Carnevals Lustighederne deres Oprindelse, hvorved de Fornemme har vildet distingvere dem fra den gemene Pøbel, og fra disse Skikke har vi endnu vores Fastelavns Løben, Piffen og andre flige Narrerier. Skjønt Reformationen blev indført, blev dog mange gamle Skikke ved, da de nye Reformatorer lettere kunde faae Folk til at troe en forbedret Lærdom, end faae dem afvante deres gamle daarlige Skikke og Lustigheder. I Anledning af denne Materie kan jeg ikke andet end meddele Publikum en Anekdote, som jeg nylig har læst i en tydsk Journal og udfreven saaledes: Søndagen Domini-

ca Laetare vulgo, Dødens Søndag kaldet, som indfalder i Midten af Fasketiden, var Brugen i en Deel Lande som i Böhmen, Schlesien og den største Deel af Tydskland, at Ungdommen begrov, som de kaldte det, Vinteren, som de lignede ved Døden, nu imod Foraarets Begyndelse, og havde dertil forskiellige, som man kalder, Folkesange. Lutherus lod en Sang med forestaaende Titel udgaae, som han raadede til, at bruge isteden for de sædvanlige, saaledes: Doctor Luthers lechter Gesang zum Valet dem Römischen Pabst, gemacht für die Kinder zur Mitfasten, anstatt dem Todt auszutragen, den leidigen Pabst aus der Kirche damit zu jagen. Denne stod i de geistlige Sange, korrigeret ved Morten Luther. Trykt i Wittenberg 1525.

En Tradition siger: Luther lod, da første Gang denne Sang blev syngt af Børnene i Wittenberg, den Pavelige Insignat bære og kaste den i Elven. De Lider, de Skikke. Sangen selv, naar man betænker hvem Forfatteren var, og i den Tid den blev skreven, kan ikke andet end behage, formedelst dens Naivitet.

P. B.

Borger = Bennen.

No. 31.

Fredagen den 27 Februar 1789.

Religionens Historie.

(See Nummer 30.)

Hvo tør paastaae, at den hedenske Almue var gandske blottet fra disse herlige Sandheder, ja at de endog kun umærkeligen blandede sig ind i Lovgivning og Sæder, da Almuen stedse maatte holdes til at ære Draclerne, hvor Statsmanden svarede igiennem Præsterne: dyrk Guderne paa den af Staterne foreskrevne Maade; saa at Religionen var i det hele kun en Stats-Indretning, bunden til visse Ceremonier, og til visse hellige Personer, som vaagede over den udvortes Gudsdyrkelses Jagttagelse.

I det hele kan vi ikke nægte, at jo
baade hos Græker og Romere viser Fornuften
H h sig

sig til Ære for Religionen, hvorledes denne kiempede igiennem utroelige Banskkeligheder, for at kunde sammensætte en naturlig Religion, uden hvis Hielp den ikke vovede at foreskrive forfinede Menneſker Love, der ſkulde værne om de borgerlige Dyder, og tryggiøre enhver Lem i Staten for Laſters Overfald og Tyrannie. Jøder derfor adspredte over 600. før Christi Tider, og beſtandigen iblant Perſer, Egypter, Græker og Romere, ſaae tildeels ſaamegen Bederſtyggelighed inden i Skidtet af Afguderiet, at de ikke andet, end kunde falde paa at dyrke deres ene ſande Gud, der ikke yndede ſaadanne Ugudeligheder, ſom Hedningernes laſtefulde Guder.

Sandelig! vi maae atter beundre den evige Wiisdom, der ikke allene vilde, at Jøder, levende i Adſpredelſen, ſkulde ſnarere holde ſig til ham, end da de ved Jeruſalems Tempels Pragt bleve forledte til at ſætte al Gudsfrugt i udvortes Skikke. For menneſkelige Dine kan ingen anden Årſag angives, til at de adspredte Jøder, levende iblandt de meeſt forfinede Folkeſlag, endda vedligeholdte de vigtigſte Begreber af deres Fædrenetroe, end at de paa Græſk kunde læſe deres hellige

Bager; en Fordeel Hedningene ikke kiendte, og eet Fortrin hvoraf Jøderne vare stolte; dernæst den Overtroe der besteede alle Jøder uden Forskiel, at deres Bibel var en Afgrund af Sandheder, ingen Forstand, ingen Evighed kunde strække til at udtømme, hvorfor man maatte anvende al sin Tid paa at udgranske den.

I Følge disse Grunde foragtede Jøderne i Hiertets Eenfoldighed, alle muelige menneskelige Videnskaber, og vare Jøder blot af enfoldig Stolthed, herved naaede den evige Wiisdom, at den græske Bibel blev af saa Eenfoldige stedse læst, og aldrig forandret eller forfalsket; hvilket neppe vilde have havt Sted om 100,000 Barnabas, Philoer og Josepher havde læst den og forklaret den, disse havde givet Jøderne nye Lærebnyninger, udsmykkede med de berømteste Verdsligviises dybeste Lærdomme; De havde omskrevet, afkortet, forandret Bibelen, og de adspredte Jøder havde stridt imod Christi Lærdom, isteden for de vare villige til at antage den.

Omgang med hine Grækere havde lært de adspredte græske Jøder en vis Finhed og Anstændigheder i Sæder, hvortil Christi vensnesfulde

nesfulde og ømme Sindelaug saa nøie passede. Dernæst var den Tanke ogsaa besynderligen dybt rodfæstet hos Jøderne, just da de Adspredte ikke mere udgjorde en Stat, at de vare Guds Folk, naar de nu saa adsplittede kunde holde ved deres Fædrene Troc, var det en let Sag for Gud, under deres tilkommende Konge, at samle dem i eet Rige, der skulde overvinde endog de meest glimrende Stater.

Saa sandselig vare alle Jøders Forventning om en Frelser's Komme, til den Tid, da

4000 Aar efter Berd. & tabelse. 754 Aar efter Roms Opbyggelse. Guds Søn nedsteeg fra Himmen og vandrede som Jesus Kristus i Jødeland. Vi foredrage ikke her Religionens Sandheder, ei heller omstændeligen dens

Historie, blot dens fornemste Hændelser iblant dens Fiender og Venner. Spaadommene om Christi Fødsel, Opdragelse og Manddom, viser Historien os at være blevne opfyldte. Johannes havde omvendt mange Jøder, gjort dem villige, til selv at indsee, hvorledes de af Propheterne forudsagde Kiendemærker passede paa den, han selv erkjendte og tilbad som Menneskets Frelser. Hvorfore ogsaa Johan-

nes

nes i manges Paasyn, da den Hellig Aand svævede over Christus, døbte eller indfødte ham til sit vigtige Lære-Embedet, i hvilket han skulde overtynde al Verden om, at han var den himmelske Faders virkelige Søn, i hvilken han havde Velbehagelighed, og baade den Lærdom han bekiendtgjorde, de Under han gjorde, den Død han for det hele menneskelige Kion skulde lide, var Gud velbehagelig og efter hans fattede Raad.

Jøderne vidste af deres hellige Bøger, at den Almægtige af og til sendte slige himmelske Sendebud, hvis Lærdomme ikke kunde andet end være sande, siden de kom fra Sandheden selv. Christus fremsatte ingen anden Lærdom end den, Jøderne kunde, naar de vilde læse det gamle Testamente ordret, selv finde, enten udtrykkeligen fremsadt eller peget paa, i deres hellige Bøger, nemlig: At en Gud skulde som Fader, Søn og Hellig Aand, dyrkes, og det med lige Dyrkelse. I Hensigt til sin egen Person lærte Messias, at han var Guds Søn, der formedelst det ham egne Forhold til Faderen, kunde med Rette kalde den Almægtige sin Fader, at han allene kunde be-

kiendte

Kiendtgjøre Menneskene Faderens Natur, Egens-
kaber, Raad og Gierninger.

(Fortsættelsen følger)

Statistiske Efterretninger om China.

(See No. 28.)

Canton er Hovedstaden i Provindsen
Quang-tcheou, og er een af de rigeste og
meest befolkede Stæder i China. Her er Op-
laget for den hele indiske Handel med Euro-
pæerne. De uhyre Penge-Summer, som de
frømmede Skibe aarlig bringe til denne Stad,
have trukken en Mængde Kjøbmænd fra alle
Provindser hertil, og man finder i deres Ma-
gazinér de prægtigste Sager og de skønneste
chinesiske Manufakturvarer. Staden selv
ligger ved en seilbar Flod, og er ved Canaler
forbundne med alle nærliggende Provindser.
Det store Antal Baade og Skibe, som Dag
og Nat bedække Floden, danne her et Slags
svømmende Byer. Alle disse Baade ere fæ-
stede

stede ved hinanden, og en utroelig Mængde Mennesker, tilligemed deres Koner og Børn, ere deres Beboere, der, saasnart det dages, enten begive dem paa Fiskerie eller dyrke Jorden. 4 til 5 Mile fra Canton ligger den berømte Landsbye Fochan, den største og folkerigeste paa hele Jordkloden. Man kalder den en Landsbye, fordi den ikke er omgivet med Mure, og ikke haver sin egen Gouverneur, skjønt den driver stor Handel, og indeholder flere Huse og Mennesker end Canton selv. Den har tre Mile i Omkreds, og een Million Indbyggere.

Det Chinesiske Tartarie, eller den Strækning af Landet, der ligger langs med den store Muur, tilhører ikke Staten, men er Keiserens private Eiendom, som han har arvet efter sine Forsædre. Indkomsterne deraf ere bestemte til hans huuslige Fornødenheder; thi de offentlige Indtægter kommer ham slet ikke ved, de gaaer alle i Skatkammeret, hvoraf igien alle Staats-Udgifterne bestrides. Man tæller paa Keiserens Godser over 180,000 Faar, som ere fordeelte i 225 Hiorde. Ligesaa meget Hornqvæg, 100 i hver Fold; Antallet paa andre Dyr af alle Slags er ligesaa

faa anseeligt. Disse Riigdomme have giort mere Indtryk paa Tartarerne, end al Pragt og Herlighed ved Hoffet i Peking.

I enhver Bye i Provindsen Tong-king finder man et Tempel for Confucius; paa det skønneste Sted i dette Tempel staaer hans Statue, omgivet med hans Skolarers Statuer, som man anseer som Halvguder, de staaer omkring et Altar i en Stilning, der tilkiendegiver den Verbødighed og Høiagtelse, de have havt for deres Lærer. Alle Stadens Magistrats Personer forsamle sig her hver Nye-Maaned, og bringe et Slags Offer, som bestaaer i Foræringer til Alteret, s. Er. Røggelse. Den Verbødighed man bærer for hans Skrifter er næsten Afguderie.

China er alt for stort et Rige, til at alle Provindser skulle have et og det samme Clima. I Peking er det om Vinteren overordentlig koldt, da det derimod i de sydlige Provindser er umaadeligt hedt. Luften er der i Almindelighed meget sund, og Menneskene opnaae en høi Alder.

(Fortsættelsen følger.)

Selskabets Antal bestaaer nu af 705 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 32.

Fredagen den 6 Martii 1789.

Religionens Historie.

(See Nummer 31.)

Jøderne kunde vel ikke tvivle paa, at Gud kunde meddele sin Villie til sine Sendebud, hvilke de igien kunde undervise Menneſkene om. De vilde være blinde, naar de ikke ſaae, at Christus var et langt ypperligere Sendebud end Moſes, han var ikke den Almægtiges Søn. Fremdeles lærte Frelseren i Overeensstemmelse med Propheterne, at alle Menneſker uden Forſkiel, ikke Jøderne allene, vare af Gud bestemte til at nyde den evige Salighed. Frelseren kom for at ſkaffe Menneſkene Forladelse, for at forbedre dem, for at give dem Midler i Hænde, hvorved de kunde erhverve ſig det chriſtelige Sindelag, Gud fordrer. Havde Propheterne ikke ofte nok raabt

I
paa

paa rene ubesmittede Hjerter, talt om en almindelig Gudsdyrkelse, om Christi Rige; ved alt dette vilde Jøderne ikke andet end tænke og vente et verdsligt Rige. Endelig da Christi Lærdom fordrede imod ham og Gud erkjendtlige og hengivne Hjerter, for al den Medhielp de i hans Ord og Guds Forberedelser for samme kunde hente, lærte han tillige, at han og Gud vilde blot dyrkes i Aand og Sandhed, i Lydighed og Hengivenhed til ham, i Lydighed og Kierlighed til Verdens Skaber, som viste sig i Troens Frugter eller i alle de christelige Dyders Udøvelse, der skulde saaledes forædle Menneskeligheden, at Himmels Rige for ham kunde siges at have taget sin Begyndelse her i Verden, og igiennem Døden at oversættes i det evige Liv.

Til intet andet sigter hele Christendommen, end til at gjøre alle Verdens Skabninger og Beboere til Børn af een Familie, der enige og lykkelige som Brødre, leve sammen under een fellede Fader, deres Skaber, og under hans Søns Baretægt, der til evig Tid stedse vil blive det hele Menneskelige Rigs sikkerste Tilflugt, beste Ven og Raadgiver, saa at Skaberens anden Gang kunde sige om Mennesket: og det var godt. Hvorfore Frelseren,

da han havde udført det her i Verden paatag-
 ne Vrende, oplært de Enfoldige, beskien-
 met de indbildte Biise, svækket Ondskaben,
 sat de christelige Dyrer i deres fulde Lys, op-
 flammet mange til at udøve dem, selv efter-
 ladt sig det fuldkomneste Exempel, forsonede
 han os ved sin Død med den himmelske Faa-
 der, at vi med Frimodighed kunde tilbede
 ham, med Tillid vente os hans Velbehag, og
 da kunde nu og Frelseren sige: nu ere Pro-
 pheterne fuldkommede, nu er min himmelske
 Faders Villie udført, han er herliggiort ved
 mig og jeg ved ham. Efterat han havde ud-
 staaet sin smertelige Død, og viist os de Lidel-
 ser vore Synder havde fortient, opstod han
 fra de Døde efter sin egen Forudsigelse, styr-
 kede og underviste endnu nsiere de Lærere, der
 siden allevegne skulde forplante hans Lærdom,
 forsikrede dem om den ypperlige Lærer, der og
 siden kom; den Hellig Aand, hvis kraftige
 Medhielp de aldrig savnede, hvorpaa han selv
 opfarer til Himmelen, og paa den meest over-
 tydende Maade lærte os Menneffer, at da
 han, et Menneffe som vi, gik ind til evig
 Glæde, kan vi og, naar vi træde i hans Fod-
 spoer, troelig holde os til hans Lærdom, og
 til de Midler han har efterladt os, hvorved
 vor

vor Svaghed styrkes, til at indgaae til samme evige Glæde.

Hvorledes denne Christi Lærdom, vores Religion, vores Salighed, dette Lys giennemtrængte med sine Straaler til os igiennem 36 Menneskealderne, det skal Historien sige os.

(A. Chr. 40.) Romernes milde Regiering imod alle Religioner som vare dem ligegyldige, naar de ikke hindrede Lydighed imod deres Love; ja de store Friheder, Jøderne nød overalt i det romerske Rige, gjorde, at Apostlerne snart reiste omkring iblant de adspredte Jøder, da Jødeland foragtede Frelseren og hans Lærdom. Man tænke sig ingen Jøder iblant Hedningene; hvorledes vilde Christendommen da have kundet arbeide imod Magten, alle dens sandselige Tilhængere vilde snart være blevne udryddede. Jødernes Antal var langt større uden for Jødeland i det hele Romerske Rige, der kunde det store Synedrium ikke forbyde Christne Lærere at lære i Jødiske Synagoger, ja at oprette sig Meenigheder, hvori Jøderne, ikke blændede af Skilkenes Nag, vare villige til at gjøre Overgang fra Jødedom til Christendom.

De Romerske Dyrigheder bekymrede sig aldeles intet om, i hvor mange Secter Jøderne deledede sig indbyrdes, naar de kunns vare roelige Borgere; i de største Byer blomstrede Christi Religion, da Jødeland alt mere og mere giæredede sin Undergang i Næde, og Millioner uden for Palæstina sagde, da Jesu (A. 72.) iusalem blev af Kaiser Titus ødelagt: er ikke saaledes Christi Spaadom blevet opfyldt, og see vi nu ikke at vores Troe er sand, at Gud ikke vil dyrkes med Ceremonier og Offringer, siden han udrydder denne Gudstjeneste; vi vil derfor vedblive at dyrke denne trofaste Gud i Aand og Sandhed.

Den Apostoliske Tidsalder, som ender sig med Aar Christi 140, var Religionens Seier her paa Jorden, de Christne nødte til at dæmpe Begierlighed efter Rigdom og Ære, ernærede sig ved tarvelig Bindskibelighed, frembare for Gud og Frelseren rene Hierte, og med deres dydige Wandel endog maatte af- tvinge deres Fienders Berømmelse og Velvil- lighed. (Aar Chr. 140) Er ikke Statholder Plinius Brev til Kaiser Trajan et talende Beviis?

Men

Men og fra denne Tid af begyndte man hverken at lære Religionen i sin første himmelske Tjenst, ei heller beholdt den den store Indflydelse og Magt, den efter sin Bestemmelse burde have over Sæderne. Rundt omkring i det Romerske Rige vare smaa christelige Menigheder, der bestode af flere Familier, der forenede sig sammen under en af dem selv valgt Sælsørger, der paa de fastsatte hellige Dage indrettede en vis Gudstjeneste, forrettede Sacramenterne, og opdroge Børnene i den christelige Lærdom.

Harde de Christne steds opdraget deres egne Tilhængere, havde Religionen ikke saa hastig maattet vige for menneskelige Tilfætninger og Spidsfindigheder, saa havde der været flere troe Arbeidere i Høstens Tid; nu derimod da den var for Døren iblant de adspredte Jøder, begyndte en Justinus og flere Hedenske Berdslygviser at forene Christendom med deres Philosophie. Intet naturligere, end at Christendom maatte give efter for det, Justinus i 30 Aar havde beskæftiget sig med. Philosopherne antog ikke Christendom fordi det var den eneste himmelsendte Lærdom, men fordi de sandt, at den stemmede overeens med deres

deres Wiisdom, jo mere altsaa disse Halv-Christne kunde dreie Religionen til at ligne, snart Platon, Stoikerne, jo mere bvælige vare de Verdsligvise, ja opløste Hedninger, til at forene Christendommen med deres Tærebegninger, til at taale de Christae, hædte og omgaaes dem. Gnostikerne have i Besynderlighed viist sig ivrige i at forene Christendommen efter deres Granskninger.

(Fortsættelsen følger)

Statistiske Efterretninger om China.

(See No. 31.)

Bjergene i China indeholde Jern, Tin, Kobber, Svælsølv, Guld og Sølv. Gamle og erfarne Statsmænd have længe forhindret at disse Miner ikke bleve aabnede, fordi de, ei uden Grund, frygtede for, at ikkun Luxus derved vilde tage verhaand, Folket blive Dvandt til Lædighed, og Agerdyrkningen tilligemed Manufacturerne blive forsømte.

Man maae beundre den Bindskibelige-
hed, hvormed Chineserne have vidst at benytte
sig af deres Søer, Damme og Floder. Et
af deres største Værker i dette Slags er vel
den berømte Canal fra Canton til Peking.
Denne Keiserlige Canal, som man pleier at
kalde den, er 600 Franske Mile lang, og fra
den ledes en Mængde mindre Canaler, som
sammenbinder Stæder, Godser og Landsbyer.

I China ere maaskee flere Mennecker
end i hele Europa, men hvad Europa i Almin-
delighed ikke behøver at frygte for, kan for
China indtrefte i hvert Aar, nemlig: en slet
Høst, Misværet og deraf opstaagende Mangel
paa Levnetsmidler. Afsondret fra alle Folke-
slag, og liggende ved Asiens yderste Spidse,
maae dette Rige brødsøde sig selv, og det
uhyre Antal af Indvaanere kan ikke regne paa
nogen Tilførsel.

(Fortsættelsen følger.)

Borger = Bennen.

No. 33.

Fredagen den 13 Martii 1789.

Religionens Historie.

(See Nummer 32.)

Ikke uden til Tab for Religionens Tjenhed, blev den paa denne Maade kiendt iblant de oplyste Romere, hvis Dyrigheds - Personer ikke meget imodsatte sig den, fordi de engang vare overbærende imod alle Religioner, og overlod det ene til den menneskelige Videlyst og Nysgierrighed, at eftergrundstke enhver Sects Grundsaetninger og vaesentlige Forskiel, enten i Vaerdom eller Gudsdyrkelse.

Dyrigheden kunde ikke laengere vaere li-
gegyldige imod de Christne. Da hedenske
Praester og Joder skareviis begyndte at angive
de Christne for saadanne, der foragtede Keiser-
ne og Lovene; til Ulykke bleve slige Misdaer-
R f deres

deres Gods et Rov for graadige Dyrigheder, da den ubetydelige Rest kom i Skatkammeret. Her er da Grunden til de Christnes Forsølgelser og Ulykker der ikke bleve over hele Romerske Rige endnu paabudet, førend under Decierne, hvilket syntes at indskrænkes til

(N. Chr. 249.) Alexandrien og Egypten. Men overalt stod det i Dyrighedens vilkaarlige Magt naar han vilde forsølgge, han skulde kun lade dem have Fred, naar ingen angav nogen for at være Christne, aldrig kunde der fattes gierrige Dyrigheds-Personer paa Angivere.

I en Tid, 70 Aar fra Decius af til Constantinus den Store, fra 249 til 312 var Religionens Tilhængere udsatte for store Trængsler, thi just da rasede al verdslig Magt og Rænker imod dem. Saa mægtig var Religionen blevet, uformærkt i en 6 Menneſke-Aldere, at dens Fienders vældige Pile, der med alle Kræfter bleve skudte ud imod de Christne, dsvede disse med deres Standhaftighed i Lidelserne, saa de faldt døde ned for Religionens Altarfod. Intet Middel var ønskeligere for Religionens Udbredelse end Forsølgelser, den luttrede de tilbageblevne Christnes Troe, og viste alle

Hed=

Hedninger, at de Christnes Troe var langt mægtigere end al verdslig Wiisdom, da den gjorde dem glade i Døden, og overbærende ja milde imod deres Fiender. Slige Kræfter kunde kans komme fra Gud, disse ligesom paa en høitidelig Raade syntes at nedsendes fra Him- melen paa Ketterstederne over Martyrerne, da de efter gjort Bøn til deres Gud bleve desto frygtere.

Romerne bleve fiende af at forfølge, thi det var til Slutningen ikke at beholde andre Undersaattere, end Angivere, Dyrigheder og Bødler tilbage. (A. 312.) Constantin den Store, der vilde regiere hele Verden, mæ- kede nok, at han, uden at have Navnet af Enehersker, regierede over den, ved at vise sig som Christen og Christenhedens Forsvar; det var med andre Ord, at vinde maaskee $\frac{2}{3}$ Dele af det Romerske Riges Borgere, saa store og udbredte vare de Christnes Meenigheder.

Religionen eller denne Samling af evige Sandheder var underlig bleven fordeelt imellem Christenhedens utallige Secter, der dog alle i Aand og Sandhed dyrkede Gud; de ærede alle Biblen som en Bog af en besyn- derlig

derlig Oprindelse, men de troede, at Gud og hans Raad med Menneſkene kunde kiendes, ikke allene af hans eget Ord, men og af Verds- ligviſes Skrivter. Verdens Ordning, og Grandſkningerne herom, omſattes ſaa ofte imellem hinanden, at de underligſte Lærebeg- ninger fremſtode; nogle gjorde Materien hvor- af Verden var ordnet, til lige evig med Gud, andre gjorde Tanker hos Gud til Aander, ja Raadſlutninger til Soner, ſelvſtendige Væ- ſener; endeel kunde ikke blive ved Biblens egne Ord, de ſagde: Faderen var en Perſon, ligeledes Sønnen og den Hellig Aand, ſige tre Perſoner vare forenede i eet Væſen der udgiorde hele Guddommen; og nu, hvor utallige bleve ikke Afvigeliſerne? nogle lærte trende Væſener, trende Guder; andre eet Væſen, een Perſon, under forſkiellige Navne os bekiendte.

De ſom havde arvet Lærdommen igieng- nem en uafbrudt Række af Lærere, der havde imodtaget Lærdomme af Apoſtlerne, fremsatte følgende Troes-Bekiendſe for de Eenfoldige, vidtløſtigere var den for de Lærdere: „ Jeg troer paa Gud Fader, almægtig, uſynlig, ſom ikke kan undergaae Lidelſe, og paa Jeſum Chriſtum, hans eneſte Søn, vor Herre, ſom er

er fød af den Hellig Aand og af Jomfrue Maria, korsfæst under Pontio Pilato, begravet, paa tredie Dag opstod fra det Døde, opsteeg til Himmelen, sidder hos Faderens høire Haand, derfra skal dømme Levende og Døde; og paa den Hellig Aand. Paa en hellig almindelig christelig Kirke, og paa Syndernes Forladelse, Regemets Opstandelse."

Det hele fjerde Aarhundrede igiennem blev Geistligheden saa at sige sonderrevet i mange Samsund, fordi den ene, Athanasius, vilde have visse oplyste Kirkelærere forbandede som Kiettere, under Navn af Arianer; For at vise deres Kietterie; fik han det med Hosius saaledes maget, at paa det Nicoeniske Møde skulde de Kiettroende herefter kiendes derpaa, at de sagde om Sønnen, at han var af lige Væsen med Faderen, de som ikke vilde det, skulde ansees for Kiettere. Personligt had fattede da Kirken her et Ord, som den oplyste Deel reent forkastede, og nu nærmer vi os med stærke Skridt, da Kiettroenhed, Troesbekiendelser, Formularer, Terminologier, Ordgaader, bleve Religionens Omhyldning, men tilsidst holdt man sig til disse og glemte Væsenet. (A. 381.) Theodosius den Store

fast

fastsatte en Troes-Bekjendelse, der vedvarede næsten til det Tridentiske Møde, og i samme findes ingen Sandheder saaledes foredragne, at man skulde troe, at Religionen maatte have Ret til at styre Menneskets Sæder. Den Christelige Sædelære, ja en Christens Vanddel blev indsluttet i Kirkemødernes Love, der bare Navn af Canones. Det som mange forsamlende Bisper, paa et ordentlig sammenkaldet Kirkesmøde, besluttede enten i Troens Artikke eller i Hensigt til en Troendes Liv og Levnet, blev anseet for uryggeligt, ligesaa himmelsendt, som om det var hentet af Guds Ord. Den Tanke var herskende, at Guds Aand selv styrede mange Bispers Overeensstemmelse og Samtykke, ja den menneffelia Myndighed og rettroende Bispers Mening. Kirkens vedtagne Troe finder man i det femte Aarhundrede allerede at ansøres med samme Erbødighed, med samme Tillid til disses bevisende Kraft, som om man anførte Biblen selv.

(Fortsættelsen følger)

Statistiske Efterretninger om China.

(See No. 32.)

Det har ogsaa stedsse været en Hoved-
Bienstand for Chinas floge Ministre, endog i
de mindste Stæder at anlægge store Kornmagas-
iner. Men dette hjælper dog ikke altid, thi
naar Høsten i en Provinds haver faaet et slet
Udfald eller er aldeles mislykkedes, saa maae
dette først ved Provindsens Mandarin meldes
il Hæffet, og inden det nu kommer for Reiser-
en, og Kommissarier blive udnævnt, ere
naaskee alt Hundrede Tusinde døde af Sult ;
nien Skylden heri ligger nok for størstedelen i
Shinesernes store Tilbsielighed til Ceremonie.

De første Pommerantser kom fra China,
og Portugiserne vare de, som forplantede dem
il Europa. Man vil sige, at det første Po-
nerants træ, der kom fra China, endnu findes
i Lissabon i Grevens af St. Laurent's Huus.

Man har troet, at Chineserne forsømte
n Deel af deres Jorder, men man tænkte vel
ikke paa, at Denne slittige Nation endog veed
at anvende Bunden af deres ferske Søer og
Dams-

Damme, til at frembringe adskillige Bønder-
Arter og Frugter, der findes paa de meest ud-
søgte Chinesiske Taster; men som vi da rigtig
nok ikke kiender til. Raadet og Keiseren selv
foregaae Folket-heri med deres Exempel, thi
de Søer og Damme, der tilhøre Staten, ere
gandske bedækkede med disse Frugter, og synes
derfor ikke at være Opholdssteder for Bønderne,
men snarere at ligne vidt udstrakte Enge.

Tælgtræet er et af de mærkværdigste i
China, det er saa stort som et Kirsebærtræ
hos os, og dets Frugt indeholder i en Skal
tre hvide Korn af en lille Nøds Størrelse.
Den Skal, som omgiver hver af disse tre Nøds-
der, har alle Tællens Egenskaber; Farven,
Luften, Materien er den samme. Chineserne
gøre smaae Lys deraf, hvortil de ikkun bruge
en enkelt Bøge. Forstode de den Kunst at
rense denne Materie saaledes som vi i Europa,
saa ville deres Lys vel ikke eftergive vores i
noget.

(Fortsættelsen følger.)

Borger - Bennen.

No. 34.

Fredagen den 20 Martii 1789.

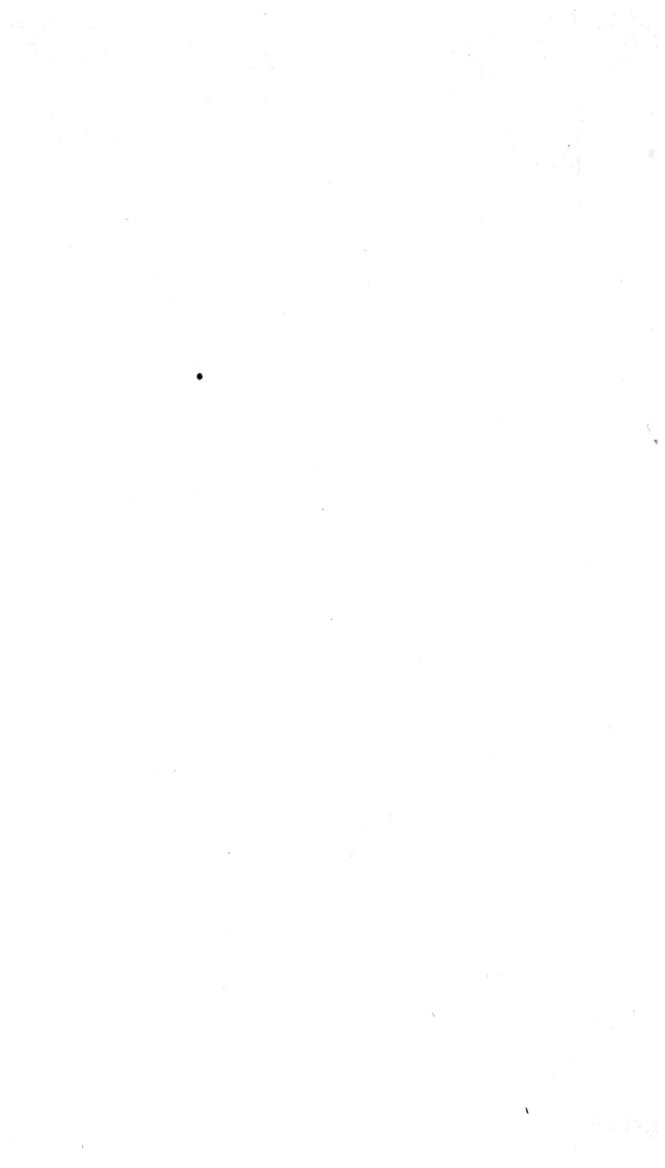
Religionens Historie.

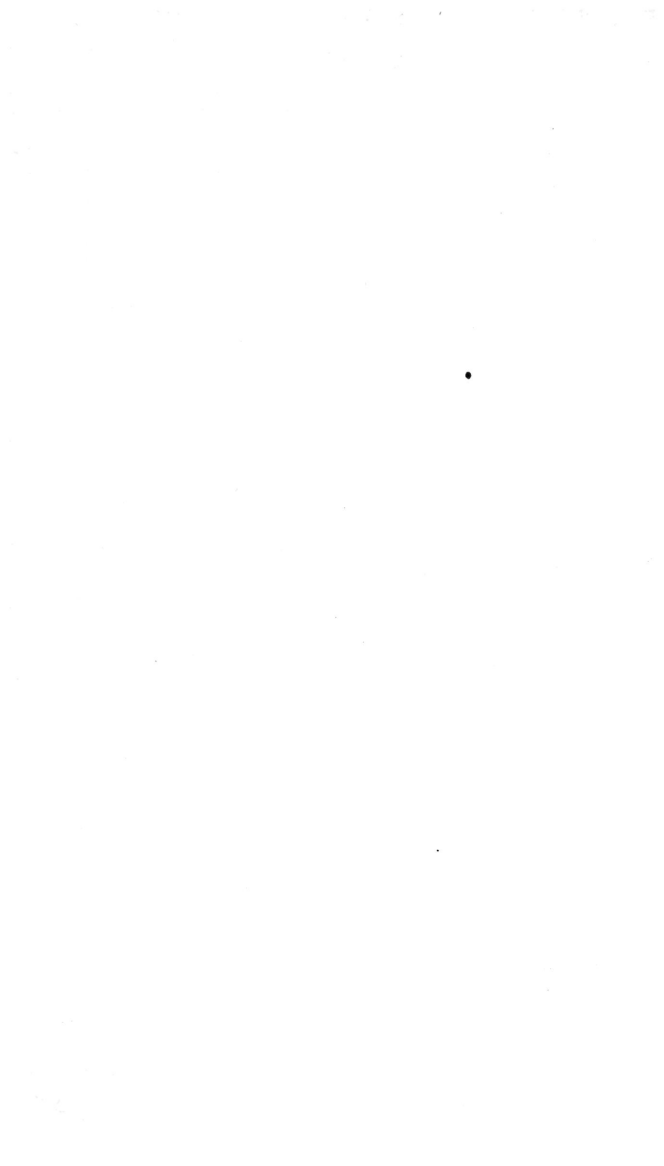
(See Nummer 33.)

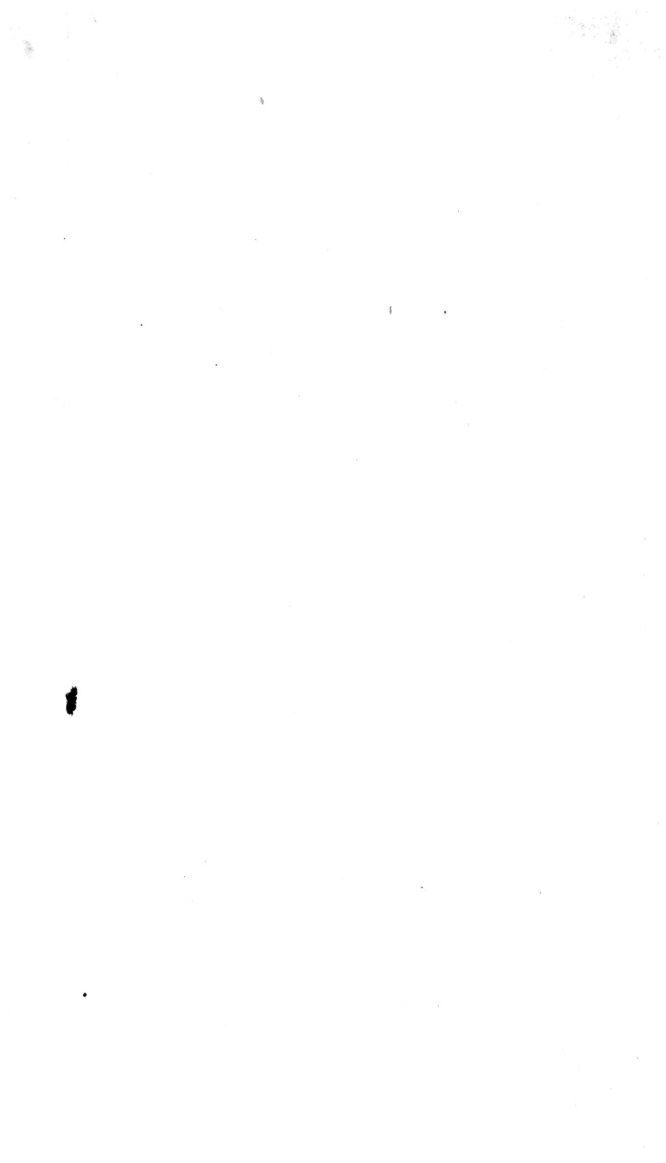
(N. 401.) **N**an vel Religionen nogensinde have mere Aarsag at skiele sit blyesfærdige Afsyn, end over de Optoge Theophilus af Alexandrien, og hans Søstersøn Cyrillus Alexandrinus opkom i Kirken, den første imod den ærede Chrysostomus, da hin for at vinde Tilhængere og for at styrte denne, maatte bifalde Skare af Munke, der paastode et Afguderie midt i Christenheden, nemlig, at Gud burde man tillegge Menneffelige Legemer; og Cyrillus, for at styrte Nestorius, paastod, at den guddommelige Natur var sødt af Jomfrue Maria. Det var nu Religions - Artikel at kalde Maria Gud-Moder, hvo der ikke vilde, tabte Haabet om den evige Salighed. Dog fortæner denne

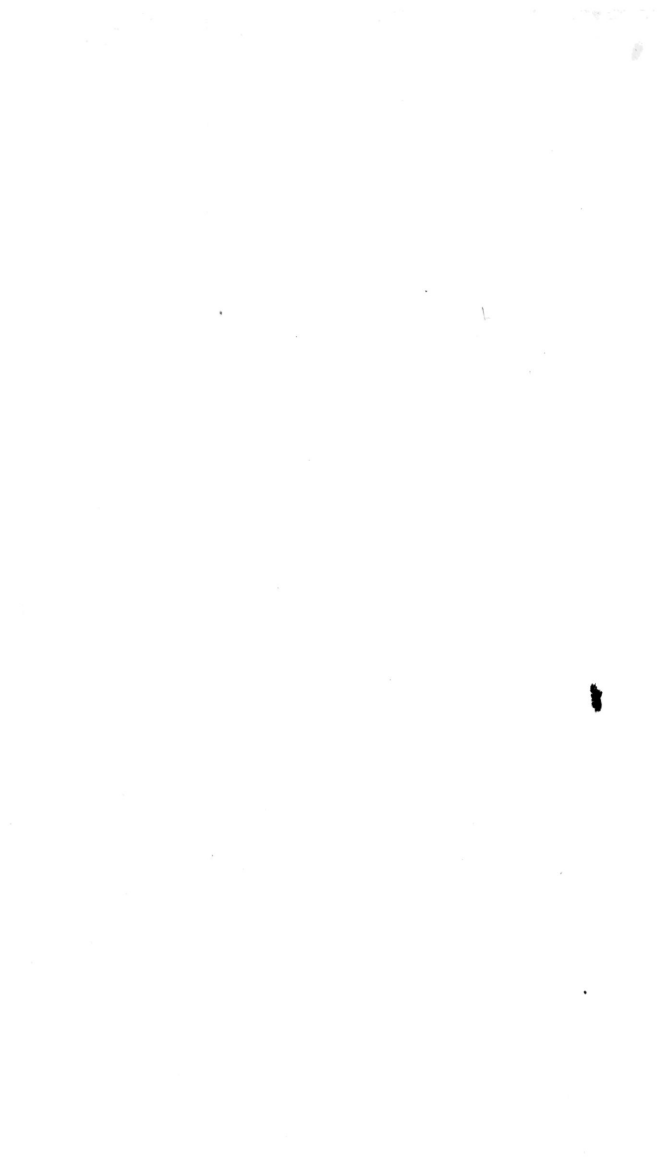
Tidsalder endnu vores Agt, da Theodoret og Chrysostomus saameget arbejdede paa Religionens Fremme, helst iblant Almuen; kuns Skade at de maatte rette sig efter deres Tidens Smag, og søie de eenfoldige og mægtige Munkke, der havde ombnyttet Gudsfrøgt med Sange, Bønner, Fasten, udenad lærte Troesbekiendelser, tilsyneladende Afholdenhed, der gik ud paa at begiære, og synde i Smu og Løndom.

Ikke mere hentede man Religionens Sandheder af Bibelen, men af visse Mænds Skrifter, der vare komne for Orde, det var mere tilgiveligt at fordreie Frelserens Ord, at giøre de af ham af Templet udjagne Duer, Præster, Berelere, til dem som købte Geistlige Embeder, end at forklare vrangeligen et Synodus. Den for Religionen saa skadelige Kaiser Justinian, og hans for Menneffeligheden bestemmende Regiering, hændedes i Ordtrætter, snart om Christi Legeme kunde undergaae Forraadnelse, eller om man ikke skulde Kertroenhed at fordømme den store Origenes, der allerede var død for 300 Aar siden, som den der var Kilden til fleres Bildfarelse. Hos ham fordømte man, at han
 havde

nu veed man at det blot er Naturen og deres Clima, som de have at takke for denne kostbare flydende Materie, der giver deres Arbejder saadan en Skønhed.

Denne Firnik er et Slags giftigt Gummi, der flyder af visse Træer, og for hvis skadelige Uddunstninger Samlerne med største Forsigtighed søge at vogte sig.

Chineserne forstaaer den Kunst af de største Træer at gjøre Dvergtræer, saaledes at 14 Mars gamle Cedert træer ikke ere høiere end 2 Fod, uden at deres Grene eller Blader have noget uproportioneret ved sig. Men ogsaa vores politiske Gærtnerere i Europa forstaaer den Kunst af Mennecker at gjøre moralske Dværge.

Man har i China et meget overordentligt Dyr, som i Skabning næsten ligner en Rotte, men er saa stort som en Elephant. Det boer i mørke Huler og skyer altid Lyset.

Den smukkeste Fugl i disse Egne, og maaskee i hele Verden, er Guldhønen. Dens Fjær synes at foreene alle muelige Farver, røde og gule ere dens Vinger og Rumpe, og en
 skøn

ffion Fierbustt prynder dens Hoved. Kiødet af denne Fugl skal smage endnu langt bedre end Fasankiød.

China har endnu et andet merkværdigt Dyr, der fører en stærk Muskuslugt ved sig. Det er et Slags Gied, hvis Kiød smager meget godt. Det nærer sig af Slangar, ffiont disse ere langt større end det selv, saa falder de dog i Søvn af den stærke Muskuslugt, saas snart Dyret ikkun nærmer sig. Derfor ffien-der de Chinesefer, der arbeide i Skovene, intet bedre Middel at vogte sig for Slangerne, hvis Bid i Almindelighed er dødeligt, end at de altid føre nogle Unzer Muskus med sig.

Det ffionnefte fireføddede Dyr, som Chineseferne have, er en Slags Hiorte, der ikke er større end en almindelig Hund hos os. De rige Chinesefer betale det meget dyrt og fører det som en Sieldenhed i deres Hauger.

(Fortsættelsen følger.)

Borger = Bennen.

No. 35.

Fredagen den 27 Martii 1789.

Religionens Historie.

(See Nummer 34.)

Den Synd, Gud ved Sinai Bierg strafede sit Folk saa haardelig for, udøves overalt i det 8 Seculum i hele Vesten, ja man ombøndte Hedninger til Christne, ved at saae dem til at tilbede Billeder. Vi vil ikke tale om flere latterlige Optøge i Christenheden, at man udelukte dem af Christenheden som antog Antipoder, og fornemmelig vare de uhykkelige, som vovede at tænke efter, om Kirkens Værdom var grundet i Bibelen. Troens Formularer vare af Guds Aand inspirerte, helst naar de vare stadfæstede af Paven. Denne Petri og Pauli Esterfølger begyndte at vore meget i Vælde, og nærmede sig til, selv at blive en geistlig Afgud. Den store

M m

Kais

Kaiser Carl (A. 814.) berigede ham, men i sit Land begyndte saa meget som mueligt at indbyde Religionen til at fæste Boepæl hos sig, i det han stræbte at fremme en svag Green af Oplysning, og at indføre Skoler, opmuntre Lærde, rense Kirken fra Misbruge. Al hans Stræben var blot et Blus, der med hans Død forsvant, og næsten ingen merkelige Følger efterlod sig.

Paverne i Rom havde saalænge skrevet sig Christi Statholder, at de næsten havde faaet Hævd paa, at fordre den blinde Lydighed, Christus, Kirkens eget Overhoved, ene kan fordre.

Hvorledes skulde den sande Religion, som ikke vil boe uden i rene Hierter, kunde opholde sig iblant idel geistlige Trætter, om geistlig Høihed, Ære, rige Indkomster, Billed-Dyrkelse, Munke-Lant og Rettigheder? Man betragte kun det Urigtige i de Stykker, hvorover Westen og Osten vare uenige, og for hvilke den agtbare Photius, det niende Aarhundredes meest lysende Stierne, udstod saa megen Kummer. Hvor beklageligt for Mennesket naar det kalder følgende Punkter Religion.

gion. Hele Christenheden streed 1) om og hvorledes den Hellig Aands Udgang fra Faderen skulde læres. 2) Om Fasten paa Løversdagen var christelig. 3) Om Fastens Bedevarenhed imellem Paaske til Pindse. 4) Om Præsternes Skieg skulde rages. 5) Om Geistligheden maatte giøre sig. 6) Om de Døbte skulde salves paa Panden, og om man ikke dertil kunde bruge reent Vand; og endelig Hovedhiulet, der dreiede alt dette, var Rangsstriden om den romerske Stoels Høihed og Ærefrem for den Constantinopolitanske. Er det ikke ynkeligt at giøre slikt Tant til Saligheds Sag? I øvrigt blev Paven stedse mægtigere, hans Breve havde jo Kirkeloves Magt, og en Geistlig under Navn af Isidorus Mercator gjorde af disse en Samling, hvilken snart blev vigtig, da den i de efterfølgende Aarhundrede blev mere forbindende end Biblen selv.

Endnu hist og her vovede man at imodsette sig Paven, naar han efter eget Tykke vilde af- og indsætte Biske, affkaffe og give nye Kirkelove.

I dette Aarhundrede kom ved Ausgants Hielp, den christelige Overtroe til os her i Norden.

(A. 901.) Paa det tiende Aarhundredes Teppe farer Overtroen, tyf Uvidenhed frem og tilbage for os. Skyggen af den sande Religion kan vi neppe opdage; Thi hvorledes skal man af Geistlighedens Skiendigheder slutte, at den er til, for ved Raad og Vandel at vise, hvorledes Religionen viser sig i rene Sæder. Var ikke Rom selv med alle sine Helgene, hellige Paver og disses Bissoppersker en sand Afbildning paa Hedningernes lidderlige Lege eller Mysterier, da de vare nedstunkne til Dyriskhed. Endog Gudstienesten, betyngt med Skikke, tilligemed Geistlighedens paatagne Vigtighed og Høihed i at øve hellige Ubespil, syntes at fremkalde Hedningernes Bacchanalia. Uvidenhed maatte nødvendigen sønaste hele Christenheden. Bibelen læste man ikke, derimod bleve Pavers, Kirkesøders, Bispers Breve, Beslutninger, Love, ærede som guddommeligt Udsigende. Hellighed eller en Christens Gud tækkelig Vandel lod man bestaae i Fasten, Syngen, nøie Jagttagelse af Kirkelovene, blind Lydiighed imod Geistligheden, og, en villig ja ivrig Villeddyrkelse. Endelig tabde endog den sunde Fornuft sit Herredømme over Christenheden. Man tiltroede Paven Ret til at optage afdøde Christne

Christne i Helgenernes Tæl. Canonisation at
 fortjene Helgen-Navnet, og at blive tilbedet
 efter Døden af alle Troende, erhverves for føl-
 gende Fortienester: 1) at have været en flittig
 Kirkegienger, vist sig ivrigt i de offentlige
 Bønner, Sange og Guds-tionsflige Optøge.
 2) Flittigen at have afgivet til de Fattige og
 Kirken; endelig 3) at have næsten tilbedet
 Geistligheden og fortaugt dens Rænker. Den-
 ne Taushed og Endighed blev strax efter Døden
 belønnet med Rygter om de Mirakler, den Af-
 døde havde gjort, om de mange hellige Synet
 han havde havt, og flittig forudsagt Christen-
 heden kommende Ulykker, hvis den ikke ærede
 og berigede Guds Tienere. Man læse fra denne
 Tidsalder flere Tingsvidner paa en Helgens
 Kamp med Dievelen, som Dienvidner bevidne
 de alle Stridens Heflighed, da som oftest Die-
 velen flygter, naar han blot hører et Sprog
 af Bibelen, eller en Kirkefaders Udsigende.
 Tingsvidnerne lære og i Mængde, hvor mange
 ulægelige Sygdomme en saadan Hellig helbre-
 dede, med et Sul, ledsaget af en Bøn.
 Præsterne vilde og have Misdæderne paa de-
 res Side, naar disse for Retterne skulde af-
 legge deres Bekjendelse, saa havde Geistlig-
 heden indbildt de verdslige Dommere, at
 Guds

Guds Domme viiste sig strax paa en Løgner og Falskner, han brændte sig paa gloende Jern naar han var skyldig, men ikke naar han var uskyldig. Præsterne gave Misbædernes Olie, og herved fik de den gode Samvittighed. I slige Tider kan man ikke vente nogen sand Religion, thi hvorledes skulde man tilbede den Gud, man var for overtroiske til ret at lære at kiende, og for uvante til at tænke, for at fordybe sig i hans Fuldkommenheders Eftergrundskning. Af afrettede og af slavisk Frygt nedtrykte Christne, kan man ikke haabe og fordre Dyrer.

(A. 1001.) Iaiennem Mørket og Rædslerne, som skulde hele Christenheden, kunde Religionen ikke nedsende veldædige Straaler, der enten trængte ind til Menneskets Hierte, eller som oplyste hans Forstand. Religionen saae med medlidende Oiekast need paa Menneskelighedens forvædte Tænkemaade, opholdt sig hist og her i nogle Dale, og forlod reent Rom, hvor Overtroen som en mægtig Skynsgud blev dyrket. Pave Benedict den niende bluedes ikke ved, til sine Lysters Mættelse, at indføre hedenske Koglerier i Gudstienesten, og den berømte Pave Hildebrand Gregorius den syvende

fyvende bragte Pave : Magten, og med den hele Geistlighedens Bælde eller Hierarchiet paa sin Spidse. Naar Paven affadte Konger, løsladte Undersaatterne fra deres Endighed, satte Rigerne i Band, ved at tillukke Kirkerne, i flere Maaneder at standse al Gudstieneste, og offentligen fra alle Prædikestole at overlade Landene til Dievelen, saa troede Erkebisper og deres Bisper, hver i sin Cirkel at kunde udøve samme Magt. Denne Hildesbrand tvang den tydske Kaiser Henrik den 4de at staae om Vinteren, uden for Pavens Bolig, med bare Been, indtil Paven frilod ham og gav ham Naade for hans Dine.

(Fortsættelsen følger)

Statistiske Efterretninger om China.

(See No. 34.)

De Chinesiske Heste ere slette ; de have hverken den Anseelse, Styrke eller Hurtighed, som de Europæiske. De der ere bestemte til

til Krigstienesten, ere saa frygtfomme, at de tage Flugten ved den blotte Brindſken af tartariſke Heste, og derfor er det heller ikke aundt over, at Chineſerne ſaa tidt ere bleven overvundne af Tartarerne.

Man har i China en Slags Tiger uden Hale. Dette er blant alle Dyr det vildeſte og i at løbe det hurtigſte. ſiger man for det og kryber op, paa et Træ, ſaa begynder Dyret at ſkrige, hvorpaa da ſtrar flere komme til Raadſe Jorden til Side, undergrave Træet ſaa at det maade falde, og gjøre Mennesket til Bytte. Chineſerne have opfundet en Liſt, for at udryhde det; de ſtikker nemlig ſtore Væl rundt omkring i Jorden, bag hvilke de efterabe Dyrets Skrig, ſtrar lade ſig nogle tilſyne, ſom da enten bliver ſkudt eller dræbt.

(Fortsættelſen følger.)

Borger = Bennen.

No. 36.

Fredagen den 3 April 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

Født 1481, udvalgt Tronsfølger i Danmark 1487, i Norge 1489, i Sverrig 1499. Regent fra 1513-1523. Flygtning til 1532. Fange til 1559, da død 78 Aar gammel.

Naar Jordens Konger imellem Modgang og Haan tumles af deres Lasters og Handlingers naturlige Følger, da burde Menneskeligheden nøie agte paa disse Alherrens talende Advarstler, og heraf lade sig lede til grenselsøs Hviagtelse for dem, naar de med hin Preussens anden og Danmarks fjerde Friderich nedsende fra Tronen Retfærdighed, der ene værner om det menneskelige Selskab, og holder det sammen i alle sine Føininger.

En

Der

Derimod bør de nye Kongerne i Lænker
Medlidenheds-Taarer, aldrig glemmende, at
deres Liv føres imellem Afgrunde, paa hvis
Rand dandsse lokkende Sirener, og af hvis
Dyb opstige fortryllende Røste.

Undersaattere bør stedse erkiende, at
Konge = Værdighed er ikke dannet efter en en-
felt Mands Skuldre. Af Regenterne bør de
fordre blot det urnggelige Forsæt, stedse at
vilde det Gode, dette Forsæt skal understøt-
tes og virkeliggøres ved Folkets Fornuft og
Redelighed. Naar Kongerne bruge og styre
disse Kræfter til et godt Diemed, kan Lande-
nes Enkfsalighed opnaaes.

Opyille vi de henfarne Tidens Teppe,
da see vi hist og her, egenfindige, lastefulde,
grusomme Regenteres Skiebne, der, om de
end døde i Purperet, førte de et Liv langt
under Dyrenes; uvidende om deres høie Be-
stemmelse, kiendte de ikke deres Magt, uden
ved uindskrænket Sølen i Bellyster, at hen-
flæbe deres Levetid imellem Snydom, Kied-
somhed og Smigrerens eklende Lovtale, der
ere blevne til Bane og ikke mere kildre Dret.
Andre Tyranner derimod, som Nero, see vi
lig

sig Misbædere at slye, at skielve for det mindste Blads Bevægelse, at skiule sig i Kør, og at drikke Vand af sin hule Haand, og af de Millioner, der før skielvede for ham, at have en eneste Slave med sig, af hvis Haand, som den største Belgierning, han maae tiltrygle sig Døden. Andre slæbedes langs ad Roms Gader, og med Nadslerne udkastedes i Tiberstrømmen.

Christendommen skyldte vi, at Jordens Guder aldrig saaledes mishandles. Christue kan ikke andet end ære Guddommens Præg, men affslye det Diadem et paahængte Skiendigheder.

Trænge vi med philosophisk Die ind til de hemmelige Kræfter, der saaledes rumle Regentere, mærke vi snart, at de fremavles af en fordærvet Opdragelse, der kaste dem ind i Verdens Hvirvler, uden Kompas og Kort. Saalænge Roms Kaisere ikke bleve fødte og derfor anseete som opdragne til Tronen, men som retskafne Borgere oplærdes og handlede, bleve de som Kaisere Roms Belgiorere. Men da Ødselhed og vellystige Dage havde indført og hævdet Smigrenes og Rigdoms Enevælde, da blev Forskiellen imellem Stænderne, Egenfindiga

Indigbeds Værk, fra nu af maatte den Kinæ
 ære dem der arvede rige Fædre, og disse
 ophøiede Store bleve hule Afgudsbilleder, som
 man tilbade, for de Rigdomme, de vare syldte
 med. Men og da beayndte Troner at gaae i
 Arv. Den sunde Fornuftis Røst var qvalt,
 dens Bydende foragtet, og Menneſket trængte
 ikke til Opdragelse, for at æres og blive vældig.
 Til Uheld for Menneſkeligheden glemte man,
 at Menneſket fødes mere Dyr end fornuſtig.
 At blot ved Opdragelse kommer han til fuld
 Brug af de moraliſke Evner, der ere Virknin-
 ger af Siel og Legeme, opvorne og forſnede
 tilhobe.

De menneſkelige Videnskaber indſadte
 ſig ſelv til de Riges Opdragere, og Diemedet
 blev at behage og følge hine fordærvede Lærere.
 Fyrſterne maatte indſuge deres Lærdom, ja de
 maatte ære de Kettigheder og Baner, ſom de
 havde ved Velde ophøiet til urnggelige Love.
 Rigdom ſkulde nu af Jordens Beboere æres
 langt over Dyden og Fortienester, om diſſe
 lærte Smigrerne, at de fulgte hint Legeme ſom
 dets Skygge, og diſſe Skygger vare nu ganſke
 uadſkillelige fra rige Familiers Afkom. Hi-
 ſtorien lærer, hvorledes til alle Tider ſtore og
 rige

vige Navne vare berettigede til at regiere, og visse Stænder bestemte til blindt at trælle og adlyde.

(Fortsættelsen følger)

Skildring af den Engellske Staatsminister Pitts Karakter.

(af den bekiendte Hr. v. Archenholz's Annalen der Brittischen Geschichte des Jahres 1788.)

Det hører til et af dette Aarhundredes politiske Phænomener, i en Alder, hvor man efter Lovene endnu neppe kan forvalte sine egne Anliggender, at see et ungt Menneske ved Spidsen af et mægtig Riges yderst forviklede Regieringsform, og dog tillige at forestaae denne høie Post med Ære og Berømmelse. Den unge Pitt, hvis Existens Nationen neppe kiendte til; der endnu ikke havde haft Tid til at gjøre ærgierrige Udkast, eller til at lære at kiende den med Klipper bestrøede Wei, der fører

fører til Rigets høieste Værdigheder, at Kiende, førend han, da han endnu neppe havde forladt sin Hovmester, og forinden han endnu kunne ordne og med et sandsynligt Haab sammenligne sine Ønsker, paa engang saae sig ved Enden af den uhyre Løbebane, der fører til Værgierrigheds høieste Maal, som kun en brittisk Undersaat kan opnaae. Begavet med store Talenter og Kundskaber, der tillige veilededes af store Dyder, naaede han dette Maal. Hans Sæder vare endnu usfordærvede; men hans Erfaring var derimod ikkun nye. Ingen Sielkræfter var i Stand til at bøde paa denne Mangel, de indgød ham snarere en alt for stærk Selvtillid, og den unge Mand troede at kunne undvære Alderdommens kostbare Erfaring. Ofte dømte han uden at prøve; talte ikke sielden ved de offentlige Forhandlinger gandske bestemt om Sagen, som han ikke forstod; streed imod Overbevisning, og holdt sin Egensindighed for Standhaftighed. Hans Smigrere bestyrkede ham i denne Fordom, da derimod alle Retskasne med Bedrøvelse betragtede den store Mand, der saa forsetlig kastede en liden Skygge paa sin ædle Karakter. Uden denne for en Minister altid betydelige Feil, ville den Vrefrygt, han ved sine Dyder af-
 tvang

wang Nationen, stedsse have bleven uden Grændser og foreenet med Kierlighed.

Hans udvortes Anseelse har intet behageligt ved sig, og hans noget tvungne Manerer, forenede med en vis Kulde, ere mere tilbagestødende end tiltrækkende. Vergierrighed synes i hans blomstrende Alder at have gjort ham ufølsom for Elskov; endog Forlystelser, de være af hvad Slags de vil, have intet tillokkende for ham; selv ved venskabelige Giestebuder, omringet af Munterhed og selskabelig Glæde, er han dybsindig. Hans første, hans eneste Fornøielse ere Statsfager, hvortil han utrætteligen opofrer alle sine Timer. Hans Grundsatninger ere ædle, og deres trænge Udøvelse opvække Beundring. Den iældenste Uegennyttighed er et Hovedtræk i hans Karakter; derfor uddeler han og de af ham afhængende Tjenester med det fløgeste Balg, og uden Henseende til egen Fordeel. I Middelpunkten af umaadelige Rigdomme er han fattig, lever sparsomt i sit Huus, og jager med Nationens Skatte. Af sin store Fader arvede han det overordentlige Talent, at regiere en Folkforsamling, og skjønt han deri ikke fuldkommen har naaet ham, saa bliver han

han dog ikke af nogen levende Britter overtruffen i denne svære Kunst. Som Taler er han, endog midt i hans Bestalenheds Ald, tydelig og bestemt. Han taler længe, uden at være vidtløftig, uden for mange Igientagelser, og uden at lade noget Argument blive uberørt. Han er kold og alvorlig i Dmngang, men fuld af Barme og igiennemtrængende ved Debatterne i Parlamentet, hvor han vælger Talekonstens meest passende Figurer, og snart vender sig til Tilhørerens Forstand, snart til deres Indbildningskraft.

Saaledes er den nærværende fornemste Brittiske Minister beskaffen. Dette er nogle med upartisk Haand udkastede Træk, af det store Skilderie over hans Feil og Dyder.

Da man ugierne er kommen i Erfaring, at nogle af Medlemmerne i det forenede Understøttelses Selskab skal være paabyrdet at imodtage de 5 Blade af Borgervennen, som førend Selskabets Stiftelse er udgivet under samme Navn, hvilket er ganske stridende imod Institutet. Saa ønskede man den eller de, som disse Blade ere paabyrdede, behageligst ville tilkiendegive Directionen, ved hvem slikt er skeet, paa det at samme for Estertiden kunde forebygges.

Borger = Bennen.

No. 37.

Fredagen den 10 April 1789.

Skilberie af Christian den Anden.

(See Nummer 36.)

Rongerne selv nøde paa visse Vilkaar at Afgættelse og Anseelse, saa længe de værnede om den Grundlov, at arvelig Adel og Rigdom var alle Staters Grundvold. Heraf skulde Fyrsters Wandel, Love, Straffe og Overbeviisninger, ledes.

Rongers Liv blev ofte konstig Tvang. Bellyst og blide Dage blev den Cirkel, inden hvilke de skulde leve; aldrig kom de ind i Folkets Kredse, der omgiver hin og holder den sammen. Folkets Trang, Sved, Møie, kunde de ikke see igiennem Bellystens Taage, der er sammenpakked om dem, hvor de gaae og staae.

Regentere derimod, hvis Skiebne vilde, at de ikke skulde opdrages i Bøllystens og Overflødigheds Kredse, men lod dem hardes ved en borgerlig Opdragelse, og der at gjøre dem bekiendt med Menneffeliighedens virkelige Kaar, og med dennes mange og vigtige Fordringer til de Rige og Mægtige. Disse Fyrster betragtede Konge-Værdigheden med opklarede Sinne; de saae med Brede, hvorledes mange smaae Tyranner vare i Begreb med at sammentvinde det kunstige Nag, de vilde legge paa dem; ja med Ynkssomhed erføre de, at Sandhed aldrig lydede igiennem Patriotistkælende Boldsmænds Rænker, Statuta og Baner. Disse Fyrster søgte, men segnede, at Millioners Tærn svæver om Tronen, der ikke fremmedes, naar Vælden blev brugt til at forsvare de Dyrger af Rigdom og Titler, som de der nærmest omgave Tronen rugede over. O! disse Fyrster bedrøvedes, da de bleve overbeviste om, at almindelig Lykfsaligheds Sæd udsaaes beleiligt imellem de Store og Riges Klager over Privilegier og Baners Ringegættelse, og gavnrige Forandring.

Slige borgerligtænkende og handlende Konger ere satte paa en steil Klippe, hvorfra

de oversee deres Lande, og belave sig paa, at afvende Landet truende Modgange. Men de der omgive dem nærmest, de arbeide desto ivrigere paa, at gjøre Jordmonnet under deres Fødder slibrig, og en uventet Omstændighed støder dem, med deres borgerlige Raadgivere, let ned ad Klippen, ved hvis Fod Folket staaer og vil fange dem i deres troe Arme, men Regenten er uden Redning inden han kommer til dem.

Saaledes greb Bønder og Borgere Christian den Anden i Faldet. Men Adelen og Geistligheden vare i Besiddelse af den Høide, hvorfra han faldt. Dem var det let at hindre Folket fra, at bestorme deres Rettigheder og Baner.

Hadde man med upartiske, Sandhed elskende, og grandstkende Historiekskrivere at gjøre, var det let at fastsætte Christians Værd. Nu derimod ligger Sandheden skjult under Kietter Had, fornærmet Adels-Stolthed, Partie-Kaserie, ækkel Digt og Smiger. Faa af Christians og Benners egne Vidnesbyrd tale for ham. Ja næsten den hele Alder han levede

vede med, skjelder, og nedbeder fra Himmele
Hevn og Ild over ham og Raadgivere.

Langt fra at vi gandske vilde retfærdig
gøre Christians Minde, vi vil blot prøve paa
at male ham saadan, som Upartiskhed fordre
det. Naaskee vil det blive klart, at naa
man overveier Følgerne af hans stedse overfly
dende Galde, og deraf opkomne utæmmelig
hastige Sind, Følgerne af hans forsømte Op
dragelse, og de Omstændigheder hvorimod han
kiempede, maatte hans Tænke- og Handle
maade blive mandig, men hastig og for e
Dieblig ubøielig haard, dybskuende, men oft
fremfusende, og derfor af Kortseende mis
kiendt. Han maatte elskes af Borgerstanden
hvis Slaver han var, og af Bonden, hvi
Befrier fra Slaveriet han stedse bør kaldes
og derfor hades af de Mægtige, der sank til
bage til deres uhumiske Tilstand, ligesom disse
høvedes. Kort, affyelige vare af og ti
Christians Midler, men ofte vare hans Die
mede roesværdige. Hans Planer vare fo
tilige, Tidernes Smag kunde ikke taale dem
han glemte, at det er saare let at rette sig ef
ter denne, men overmaade farligt at vilde dann
den efter sin Egenfindighed.

Christians Planer ere i de sildige Tider, da Oplysning og Forfinelse havde banet Veien, blevne udførte, og have forsikret Verden Held og Lykkeligbed; ja de der udførte dem den Værd der tilkommer Menneſſelighedens Velgiørere. Og disse samme Planer bleve Misgiøringer i Christian den Andens Haand, og straffede ham, der undfangede dem, med Efterstræbelse, Oprør, Flugt og evig Fængsel. Siden alt hvad han tænkte og foranstaltede fik, i Følge Tidernes Raahed, Anstrøg af tyrannisk Grumhed.

Vi skal da følge Christian den Anden i hans Opdragelse, Regiering, Flugt, Fængsel og Død.

Opdragelse.

Fra 1481 — 1499.

Det Aar Kong Hans tiltraadte Regieringen over de trende Nordiske Kongeriger, blev hans Søn Christian født, af Moderen Christina, en Datter af Churfyrst Ernest af Sachsen.

Forældrene opholdte sig for nogen Tid i Nyborg, hvor Sønnen i de spæde Aar forblev

blev under Moderens Opsigt, indtil det var fornødent at tænke paa hans første Underviisning. Christian bliver tinget i Kost hos en Bogbinder i Høibrostrædet, hvor en Kannik kom til ham, for at oplære ham i Donnat, i Mexándri Puentia, og flere saadanne usle Bøger. Thi paa denne Tid hængsled Børn af alle Stænder 15 til 20 Aar i Skolerne, med at lære usle Skolebøger uden ad, og bleve meget haardt og ilde behandlede, hvilken canonisk Opdragelse Prinds Christian maatte imodtage.

Christians store Nemme gjorde ham dette stive Liv kedsommeligt. Bogbinder-Konen mærkede det, og hun var kiendt ved Hoffet, kunde ikke være uvidende om, at Dronningen kiedede for sin Søn, og at der af andre Aarsager ikke herskede den beste Forstaaelse imellem de Kongelige Forældre. Birgitte forudsaae, det tunge Ansvar hun var udsadt for, at kunde til begges Fornøielse have vaaget Die med en vild og ildsindet ung Prinds. Hun overtalede da Kong Hans til, at sætte sin Søn i Kost hos hans Læremester. Her var Christian reent uden Opsigt, og just i de vigtigste Tider, naar han legede. Naar Kanniken maatte daglig være i Kirken ved Sang og Messe, satte Chri-

Christian Huset paa Loftet, og paa sunde muntre Drenges Viis, foretog med sine Legees Kammerater de meest farlige Lege. Canniken satte Prindsen ofte til Rette, men efter at have faaet af ham følgende Svar: at smaa Folk holde sig til lave Steder, Herrer derimod til høie og steile; vovede han ikke at lade Prindsen være ude af Sigte, lod ham derfor gaae med i Kirken iblant de andre Skoledrengene.

Christians første Opdragelse bestod i uophørlige vrantne Advarsler, slavisk Tvang, unyttig udenads Læsning. Med saa Ord, baade hans Siels og Legems Opdragelse blev forsømt. Kirkens Troe, Sange, Gudstienstlige Skikke, var al den moralske Forfinelse Christian modtog. Himmel! hvilket Compas at seile med paa Livets Søe.

Kong Hans tog ikke sin Søn bort fra Canniken, fordi han troede, at han spildte sin Tid med intet at lære, men fordi det krævede ham, at hans Søn skulde holdes lige med Skoledrengene. Christian skulde tilig vide at han var Prinds. Langt fra at denne var den eneste Feil, Faderen begik i sin Søns Opdragelse.

dragelse. Den værste var, at Kong Hanses egen Wandel var ikke for hans Søn ønskelig.
(Fortsættelsen følger)

Balance over Indtægt og Udgiwt
fra 1 Nov. 1788 til 31 Januar 1789.

Indtægt.	R. D. S.	Udgiwt.	R. D. S.
1788 ultim. Octob. efter Balancen i U- gebl. N. 17. i Be- holdning		1788 d. 2 Dec. for Ugebladets Tryk- ning	43.2.
2 Obligat. 150. per Cassa 2.5.9½.		1789 d. 31 Jan. Bogholderens og Budets Gage, samt Skrivematerialer	77.3.
Udst. Restanc. 27.5.3.		Extraord. Udgiwt	1.5.
	180.4.12½.	Restancer ved Dvar- talets Slutning	65.4.14.
Fra 1 Nov. 1788 til ult. Jan. 1789. som af Selskab. Medlemmer deels er og deels skal erlægges	450.1.4.	per Cassa i Obligat. og rede Penge	483.3.10.
1788 d. 27 Dec. ved Gen. Forsamlins- ger indk. i Sattig- Kassen	23. 7½.		
Extraord. indkom- men	15.		
Renter for et halv Aar af Capital 150 Rd.	3.		
Summa	672 R. 8ß.	Summa	672 R. 8ß.

Lüchow,
Formand.

Karlebye,
Kasserer.

Jacobsen, Madsen.
Revisores.

Borger = Bennen.

No. 38.

Fredagen den 17 April 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 37.)

Vel haver Historien, igiennem Adel og Geistlighed beriget, og vældig under Kong Hans, overantvordet os denne Konge lovsjunget, for Forstand, Gudsfrugt og Dyd; men Grandfæren kan desuagtet ikke male ham anderledes, end enfoldig, lumsk vellystig, og bestandig hevngierrig, der ofte brød ud i Raserie; og aldrig fortjener han Navn af en god Egtesælle og god Fader. Havde han været klog, havde han med mere Omhyggelighed ledet sin Sønns Gld og store Næmme; derimod straffede han ham med ubesindig Haardhed, og det kan skee fordi Moderen kielede for ham.

Omſider overantvorder Faderen Chriſtian til en fra Brändenborg forſkrevet tydſk Latiner, ved Navn Conrad. Denne Mand kiendte ingen høiere Grad af Indſigt, end at kunde ſkrive og tale Latin, dernæſt i latinſke Ordtrætter ved ſpidsfindige Haarkløverier, at kunde bringe ſin Modſtander til at tie. Saaledes blev Chriſtian ſadt paa Beien til at blive en Academisk Lærer, han fulgte, og med ſit Lærer til Doctor-Promotionerne, hvilke lang fra ikke viſe Videnskaberne i deres ſand Glands. Chriſtians Hukommelse blev beproppet med Ord, latinſke Talemander og Navne; men ſom tænkende Væſen maatte han udvikle ſig ſelv, han maatte lære ſig ſelv at tænke og handle, og dette lærte han i deres Omgang, der ſmigrede meeſt hans Ungdoms Fryghed. Og diſſe vare den unge opporende Adel, om hvilken denne Tids Hiſtorieſkriver ſige, at deres Sæder vare toilesløſe, deres Ungdoms Vaar henſtoi i idelige Udfpredelſer, der hindrede dem fra al Stadighed, ja at de ikke anſaae det for Skam, om Natten at foranſtalte ſtoiende Optoge.

Chriſtian lod ſig let forlede til at tage Deel i dette Sværmen. Naar Fader og Lærer

reken fød, bestal han Slotsvaaten, og sværmede omkring med sine Medaldrende. Disse alle vare vilde og muntre, men for Nedrigheder beskyldes de ikke.

Rigets Raad fandt denne Støi saa vigtig, at de som Medregentere advarede Faderen om, at afholde sin Søn fra denne Nattes tummel. Faderen kalder Sønnen for sig, tiltaler ham paa det haardeste, og beskylder ham for store Laster. Sønnen, sig intet af sigt bevist, taug. Kong Hans antog denne Taushed for Tilstaaelse. Prygler og slaaer sin Søn i største Brede. Slige Kevselseregientoges oftere. Kunde denne Behandling rodfæste i Sønnens Hierte Kierlighed og Fortroelighed til Faderen? Kunde ikke sliq forbitrende Haardhed let af Christians Ild danne ond Hastighed imod dem, der ikke kunde tvinge ham? Og var da Christians medfødte Munsterhed en Misgierning?

Christian blev desuagtet ved at sværme med sine kiere unge Venner, og Faderen asstraffe, og Raadet at bespeide Christians Beie. Christian tænkte tilig, er det ved saadan

dan Tvang og Frygt, at Raadet vil gaae hos mig Tanken at handle selv.

Under disse Omstændigheder maatte Christian lægge sig efter Forstillelse, han maatte udsvæve i Løndom, maatte taale alt af sin Fader. Hentede Kielen Trøst hos Moderen, omgikkes Borgerfolk, skuede sine Speidere, Adelen.

Den unge Prinds hørte af denne eller anden Flok Borger: De skal aves af Rigsraadet ligesom Deres Fader.

Christian blev i Tænkemaade ved slig Opdragelse tilbageholden, utæmmelig. Hans Mod vorte ligesom han merkede, at man vilde betage ham hans fri Villie. Christian lærte igiennem Modgang, overladt til sig selv, hverken elsket af Konge eller Adels, at tænke og handle efter egne Grundsætninger, han lærte sine egne Siels Kræfter at kiende, og fik Tilid til dem. Af sin Læremester Conrad lærte han Latin, Fransk og Tysk; skrev gode Breve, og fornsiede sig til visse Tider meget over alvorlige Samtaler. — Christians Videnskab var stor.

De Rige og Adeliges Ydmngelse blev tilig en Gienstand for hans Tænkekraft, og Raad, han hentede hos Borgerne, de fandt et sikkert Sted i hans Hierte.

Denne Tænkemaade udviklede sig alt mere og mere, da han blev sendt af Faderen til Norge, for der at stille Oprøret, eller rettere, for at være under Bisp Carls af Hammers Opsigt, da han ikke vilde krybe for Rigets Raad, men vedblev sin egen Maade at leve paa.

Christians Manddom.

Fra 1499—1513.

Prinds Christian fulgte med sin Fader omkring paa hans Reiser i Provindserne. Aar 1497 var han med ham i Stockholm. Her var det for Christian, der selv havde udviklet sig, og iblant sine Eigemænd lært at tænke, let at indsee Faderens Feil, hvorledes han blottede sin egen Svaghed, i at vise Qvindagtig Medlidenshed imod de oprørske og herskesyge Sturer. Steen Sture valgte Kong Hans til Rigets Hofmester, og det som var endnu uforsigtigere, han forlenede ham med saameget

get Guds, at hans Indkomster bleve større end Kongens egne, om han havde været ene Sverrigs Konge. Den eenfoldige Kong Hans lod sig krone til Konge over et Land, hvis Bælde ikke kunde gives ham, men som var fordeelt imellem mægtige Familier, der lod Kongen høre Navnet og Skylden.

Lydske Herrer, som vare med Kong Hans, nærværende ved Kroningen, raadte til mere Haardhed, og dog ikke at belønne Oprørere. Christian indsaae dette Raads Rigtighed, udspedede den oprørske Adels hemselige Miner, og kunde ikke agte og ære dem, der ikke i Hjertet tænkte paa at lyde ham som deres Konge, hvortil de godvilligen hyldede ham, nemlig efter Faderens Død strax at være deres Konge.

Man sætte sig nogen Tid i Prinds Christians Stilling. Vidste han andet end at Sverrig havde godvilligen valgt hans Fader til Konge? var han ikke selv udkaaret til Tronsfølger? havde ikke Stænderne forbundet sig ved Fed, at udgiøre eet med Danmark? De Svenske, som handlede imod given Fed, maatte jo Christian, som et tænkende ungt
Mens

Menneske, hade. Thi at Dannedarfs Ri-
gets Raad tyrantiserede over Sverrig og
Norge; det var en Felt, Christian haabode
at kunde rette, og saaledes at høve ved ret-
færdig Behandling de fleste af Sverrigs Klager.

Christian var Dienvidne til den moegen
Falskhed, der blev viist hans Fader, og hvor
lidet Sverrigs Adel vilde erkende andre Love
end deres Gordeel og Herkeshge; han saad i
den or øriske Svenske Adels lutter Misdædere,
der i ter Lovenes burde straffes. Christian
saae if Erfarenhed, at hans Faders Mildhed
giorde de smaae Tyranner dristigere og gandske
qualte de ringere Stænder i Sverrig. Han
besluttede hos sig, set pæd streng Retfærdighed,
stedse efter Lovenes Budy, at forsikre sig Sver-
rig, og denne Plan sadte han strax i Værk i
Norge.

Dette Riges Fortroliahed vaaidt han,
og han styrkede det paa en Maade, der var
imodsadt den, hvorpaa hans Fader lod sig lode
af Adel og Geistlig.

Var 1500, var Prinds Christian med sin
Fader i Ditmarsken; og ved det der lidte Ne-
dere

Borger = Bennen.

No. 39.

Fredagen den 24 April 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 38.)

Kongen i sit eget Land laae ligesom bestormet paa Slottet i Stockholm. Kong Hans lod sin Egtfælle blive tilbage, han iler selv til Kiøbenhavn, for at hente Magt at tæmme Oprørerne med, og Dronningen udstod af sine egne Undersaatter den allerhaardeste Besejring. Aaret 1502 trak op med Uveir = svangre Skyer over Dannemark. De rige og listige vendiske Steder havde sluttet Forlig med Oprøreren Steen Sture, forsynede ham med Provision og Ammunition, ja de lovede sig endog selv til Krig imod Dannemark. Kong Hanses Broder, Hertug Friderich i Holsteen, vilde ingen Hielp sende ham. Af Norge var næsten en fjerde Deel ophidset til Oprør af

Steen Sture. Stockholms Bne og flere Stæder i Sverrig vare i Oprørernes Hænder. Slottet, hvorpaa Christians Moder var bestormet maatte overgive sig, og forladt af sin Mand maatte hun begive sig i et Kloster, hvor hun forblev næsten 4 Aar i Oprørernes Hænder.

Under disse Omstændigheder sendte Kong Hans sin Søn til Norge, for der at stille Oprøret, at holde Landet roligt, og der fra at gjøre Indfald i Sverrig. Maaske tvivlede man paa Christians Evne til at udføre dette store Værk, og derfor sendte man ham underordnet Bisp Carl af Hammer.

Nu slap Christian fra fortreidelige Opfynsmænd, der i alle deres Handlinger viste qvindagtig Udfærd. Christian, da han blev allene, viser sig strax som Mand, og udbillede sig sin store Bestemmelse i Møde. Breve fra Faderen til Bisp Carl overleverer han ikke; han vilde først kende ham, og aldrig vild han ham underordnes. Sønnen, som sa ofte skeer, tænkte og handlede imodfat til Faderen, til hvilken han nu i sit 20de Aar ikke kunde have megen Fortroelighed.

En af Faderens største Yndlinger, der
 da skammelig havde misbragt hans Fortroeligs-
 hed, havde Kong Hans ladet hænge, og de
 Raadgivere han havde om sig, syntes reent
 at styre ham efter deres Egensindighed. Her-
 til kom, at det var for Prinds Christian,
 som inderlig blev elsket af sin Moder, haarde
 at erfare, at Faderen førte et høist mistænke-
 lig Liv i Kiøbenhavn, med andre Koner, og
 end sin Dronning paa 4de Aar i Sverrig
 udstaae saa megen Frygt og Nød i Fiendernes
 Hænder. Sønnen havde ligesaalidet Aarsag
 til at have uindskrænket Fortrolighed til Fa-
 deren som til hans Raadgivere.

Christian gik altsaa og heri sin egen Bei-
 t udvælge sig sine Raadgivere. Men Christian
 vidste ved sin mandige og kloge Opførsel i Norge
 at vinde Faderens Fortroelighed og de norske
 Hjærter. Ved sin Ankomst til Norge udspeis-
 er han snart Sagenes sande Tilstand, han
 mærkede at Oprøret ikke var almindeligt, at
 nogle saa af Adelen vare blot svensk sindede.
 Med Klogskab og Hurtighed griber han Hers-
 af Hyttesad, Oprørets Anfører, iblant Al-
 nuen. Da dette var standset, lader han ved
 offent

offentlige og ubemærkede Undersøgelser efter
 spore Opstandens Begyndelse. Jiler, da
 Dette var foranstaltet, med sin Krigsmagt
 imod Sverrig, behandlede dem, som sadte
 sig til Modværge, som Oprørere, vil ikke give
 Nardon. Hans Plan, maae vi ikke glemme,
 maatte være tværtimod Faderens. Hans feige
 Mildhed affødte idelige Oprør, Christians
 strenge Retfærdighed skulde quæle dem.

Steen Sture sammensamler en Hob
 Krigsfolk under den ædle Aages Anførsel, imod
 denne unge Kriger. De fordobler Martschen,
 og overrumpler den danske Leir i sin beste
 Søvn. Holdt! siger Aage til Trompeterne,
 det koster Dit Liv, støder Du ikke til Allarm;
 thi det var uædelt, at man skulde forraske en
 Konge-Søn og saa mange brave Helte. De
 Danske grebe i Norden til Vaaben, Slaget
 var heftig, og de Svenske vege.

Christian vedblev i Sverrig at fløise
 faste Slotte, at afbrænde Herregaarde, han
 blev sin Grundsetning troe, at Oprørere skulde
 føle deres Misgiernings Tynge.

Egentlig have vi ikke med Kong Hanses Historie at gjøre, men da den er Sielen, der gav Christians Foretagende Liv, maae den altsaa vedrøres. Imedens Christian skaffer Ro og Lydighed hvor han soer frem, saa afsøder Kong Hanses feige Foranstaltninger idet Oprør i Sverrig. Han modsætter Oprørerne Rigsraadets Dom i Dannemark over dem, udvirker, at Kaiseren erklære Oprørerne i det tydske Rigets Act, men disse vedbleve at forsterke sig i Sverrig, at indtage Stæder, og forjage de Danske.

Prinds Christians raske Skridt standsedes ved Faderens Uvirksohmhed, han maatte være roelig i Norge.

Aar 1504 følger han sin fangne Moder fra de svenske Grændser til Dannemark, og hvor inderlig maatte det ikke smerte ham, ja sammenpakte Hevn i hans fyrige og retfærdige unge Bryst, at Oprørernes skændige Udfærd imod hans Moder ikke blev straffet. Christian vender tilbage til Norge, hvor han forblev æret og elsket af alle til 1510. Ikke mange ere de Handlinger, som Historien har optegnet os om denne unge Herre, i disse
 nt

ni Aar; dog nok som vise hans Klogskab, Mod og Retfærdighed. Hoved-Anføreren for Oprøret, Herluf Hyttedad, overantvortes til tvende af de berømteste norske Adelsmænd i Bevaring, med Forord, at hvis de lode ham løbe, skulde de selv bøde med Livet. Erfarenhed lærte Christian, at disse Adelige bare Erbhødighed og Frygt for ham, de bevogtede Oprøret med utroelig Omhyggelighed, og derved lærte den øvrige Adels, at Christian maatte adlydes, hvortil Adelen imod Valg-Kongens Børn endnu ikke var vandt, disse vare deres Eige.

Hadde Christian fulgt blindt sin Faders Villie, kastet sin Fortrolighed paa Bisp Carl og Hammer, og givet ham Herluf Hyttedad i Forvaring, var denne undkommet og Oprøret langt fra ikke qvalt.

Aar 1508 havde Prinds Christian gyltige Aarsager til, at lade Bisp Carl fængsle, og i denne Bispes Behandling fremskinner just Christians Klogskab og Retfærdighed. Undersøgelserne havde beviist, at det andet Oprør i Norge var stilet imod Prindsens egen Person. Medvilderne bleve grebne, Bispen blev

blev angivet at være Oprørets Hoved. Prindsen opfordrer Bispen at møde, for at forsvare sig; han, slaget af sin Samvittighed, flygter til Christians Fiender, Bispens Venner de Svenske, og nu lod Christian ham efter-sætte og fængsle, paa det at han kunde dømmes af den geistlige Ret, hvorunder han allene stod. Christian forespørge sig ofte i Rom, om Forholds-Ordre i denne Bispens Sag; Paven's Svar lidebliver. Endelig overantvorder han Bispen i Trundhiem Carl i Bevaring, og Bisp Carl dør paa Reisen. Kong Hans, i et af sine Breve denne Sag angaaende, troede Bisp Carl skyldig, siden han ikke vilde møde for Kongen, da han var indsejnet til Herredagen i Wardbiery. Han roser sin Søn i samme Brev for, at han aldeles intet havde befattet sig, enten med Bispedømmets Indkomster, eller Bispens og Tjeneres Midler og Eiendomme. Faderen stadfæstede alt det, Christian havde foretaget med Bispen, og formaner ham at vedblive, ikke at lægge nye Tvingder eller Skatter paa Almuen. Christian var af Faderen næsten indsadt til Konge over Norge i Faderens Sted.

Saaledes lærte man nu Christian ret at fiende i Danmark. Efterat Norge ikke allene var rolig, men endog Prinds Christian ganske hengiven, opkommer paa eengang et Rngte, at der vare store Uroeligheder i Bergen. Hans festædernes Factorer stræbte at hindre Hollænderne fra, at faae varig Handel i denne Rye.

(Fortsættelsen følger.)

Unmeldelse.

Foruden de i første Quartals affattede Ballance anførte, 2de Østersøiske Obligationer, med Kongl. Garantie, hver paa 75 Rdlr. No. 3541 og 3542, er end videre af 2det Quartals i Bladet No. 37. anførte Beholdning i rede Penge 333 Rdlr. 3 Mk. 10 ß., anskaffet 4 ditto Obligationer, ligeledes hver paa 75 Rdlr. under No. 3543, 3544, 3545 og 3546, som i Følge Foundationen er deponeret i Banquen. Overskuddet 33 Rdlr. 3 Mk. 10 ß. forbliver per Cassa, indtil det bliver completeret med saa meget, at en Obligation derfor kan erholdes.

Borger = Bennen.

No. 40.

Fredagen den 1 Mai 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 39.)

Christian elskede Frihed, og vidste, at uden denne kunde Handel ikke blomstre, han sender Bisp Walchendorf til denne Bye, for at undersøge Uroelighedernes Kilde. Bispfen kommer tilbage med den Efterretning, at Oprøret havde været let at dæmpe. Fortæller denne af Bidelyst brændende unge Herre, hvilken vigtig Bye Bergen var, og at han der kunde hente de sande Begreber om Vindskibelighed og Handel. Handelstederne i Dannemark vare reent døde. Christian besluttede at reise derhen. Men da han var munter, vilde han og vide, om han der kunde have Forlystelser. Walchendorf forsikkrer ham, at han havde seet der en hollandsk ung Pige, hvis Skønhed,

Ar

hed,

hed, Blyesfærdighed og indtagende Bæsen
gandffe vilde indtage ham, og denne, kaldet
Dyvekke, var en Datter af en Kiøbmands
Enke Sigbrit, der for Dyrhedens Skyld i Am-
sterdam var flyttet til Bergen.

Christian kom til Bergen, opholdt sig
der længe, var elsket af Borgerne, omgikkes
dem meget, gav dem igien Enstigheder paa
Raadhuset, og trak til disse Dyvekke og Mo-
deren, hvis Rngte var ei-besmittet i Bergen.
Bergens Borgers Kiærlighed for Christian,
de herlige Kundskaber om Fiskerierne og Han-
del, som fremlyse af Christians Forordninger,
vidne noksom om, at han lærte mere i Bergen
end at elske.

At Christian elskede en ung elskværdig
dydig Pige, at han fandt Behag i hendes
Moders Omgang, der kunde fortælle Hollæn-
dernes Skikke, Keenlighed, Farvelighed,
Vindskibelighed, Handel og Søefart, gjør
ikke Christian Skam. Det første var et Be-
viis paa Estergivenhed imod Naturens Stem-
me, og det sidste var en Følge af hans Bide-
lyst, som i hans Opdragelse var saa lidet ble-
vet stillet tilfreds med Kundskaber om Verden.

Chris

Christians Fjender sætter saa sorte og tykke Farver paa denne Handling, at de ælle, og vifer, at de ere sadte paa, for at sværte ham. Vi have fulgt det Sande.

Denne Kierligheds = Handel, at Christian tog Datter og Moder med sig til Opslo, formaadte hverken Adelen i Norge eller Danmark, ei heller Faderen, til at forandre de meget gode Tanker, de havde fattet om Prinds Christian; alle vare eenige om 1510 at kalde ham til Danmark, for at hielpes Faderen i sin Svaghed, at bære Regjerings = Byrden.

Uldrig vare Udsigterne glædeligere for noget Land, end just nu for Danmark. Folket saae sin Konge svækket af Sygdom, at drage om med sin Søn og Eftersølger fra Provinds til Provinds, for at hævde Lovene og at værne om Retfærdighed. Christian sadt ved Siden af sin Fader paa Dommer = Sædet. Faderen tilspurgte ham ofte om hans Mening, og det kunde ikke andet end glæde ham og hele Folket, at denne unge modne Mand i sine Svar viste sig ikke allene retfærdig, men og mandig. Folket elskede Christian, da hans Mod lod dem haabe Befrielse fra de mange smaa

smaa Tyranner, som under Kettighedens, Haandsæstningers, geistlig Rets Skygge havde paalistet Menneffeligheden Aaget. Og Bolds- mændene skumlede og sukkelede.

Mon Christians ti Aars Regiering, hvortil vi nu nærme os, kan fortiene Navn af et sieldent Mønster paa Baragtighed i at bringe Egevoegt tilbage imellem de overmægtige og fortrængte Stænder? udmærker denne Regiering sig ved en Lovgivning, der ophøier Lovgiveren over Tidernes Tænkemaade og Kaa- hed? seer man i samme allevegne Lovene med Strengbed at overholdes? indfører den ukiendt Orden og Bindskibelighed, sikker selvstændig Handel og Seilads? frembyder den floge Forbund med fremmede Magter? indretter den Skolevæsenet paa en tænkende Fod? vil den at de som studere ikke skal være fra Ungdommen af Tryglere, og stedse nødes til at være det? paalægger den Skatter, Byrder, der bæres af alle Stænder, og meest trykke de Skuldre der have Kræfter til at bære dem? Skienker den Trælbundne og som Fæe solgte Bønder deres Fri- hed, giver dem Borger- Ret? da om alt dette med Sandhed kan siges om Christians ti Aars Regiering? Er da Christian den grusomme for-

foragtelige Tyran, hvis Minde skal udstettes af Kongers Tal; hvis Love skal brændes; hvis Indretninger med Rod oprykkes? Saa handlede Friderik den første, og hans Minde er ikke mere. Men Christian skal leve, for at beskjemme dem, der haane sig selv i det de haane ham. Gustav, miskiend ikke længere Din Lærer! Han stræbte 1513-1522 at sætte Dit Rige, ja hele Norden paa det høie Sted, hvorfra Engelland og Holland den Gang begyndte at arbejde sig i Veiret, og at komme i Besiddelse af gavnlig Oplysning, Frihed og rüg Handel. Christian havde langt større Planer end Du, og hvad Du for Dit Folk lod oplæse 1778, befalet af Dig i 6 Aar. Det haver Christian allerede 1522 tænkt og udført, afregn blot Forskiellen imellem det 16 og 18de Aarhundredes Oplysning og Sæder.

Gustav! Du kan ikke hade Christian, ikke hade det Folk han styrede. Du ofre ham Medsyns-Lærere, og beklage de Oprørere og Uvillige han maatte stride imod.

Christians Regiering, fra 1513—1523.

Christian den anden blev af Danmark og Norge stadfæstet at være deres Konge.
Med

Med andre Ord, han maatte under Sed forbinde sig til at hævde Adelens og Geistlighedens Rettigheder og Privileger; han maatte være Middelst, til at forsikke tre tusende mægtige Familier, Ret, til, uindskrænket, vilkaarlig at behandle en Million trældende Familier, disse skulde bære alle Byrder, hine derimod være de herskende, være fri for store Skatter, og nyde Landets Fedme i Ro.

Christian, som saa nøie kiendte Landets Trang, maatte underskrive, at han ikke vilde foretage endog den klogeste og retfærdigste Forandring, hvis den stred imod Privilegier. Kiøbstæderne maatte ikke ophielpes. Bønderne ikke erkiendes for det, de af Skaberen ere skabte til, at leve her paa Kloden, som fri moralisk handlende Skabninger.

Saadanne grusomme Baand bandt Haandskriften Christians Hænder med.

Kunde Christian, med sin Fyrighed, Skarpsindighed, gode Kundskab om Landets Trængsler og disses Kilde, med sit Had til Bolds mænd, i Hjertet samtykke en Haandfæstning, der gjorde ham til den meest uvirksomme

me og foragtelige Mænd i Riget, der tvang ham til, at laane Dien, Dren, Arm og Willie, hos Raadet og Geistligheden.

Nei! Christian vilde ikke blot bære Navn af en tilshneladende Regent, sadt af Adelens Naade, som, naar de traf deres skabende Land tilbage, faldt hele Konge = Værdsigheden sammen.

Christian vilde af Guds Naade være Folkets Regent, han følte, at han var sadt til at staae i Gabet for Folket, at afsvende fra dem de Mægtigeres Udsuelfer, Bold og Uretfærdigheder. Han vilde være Folkets Belgiorer, og berige det, ved at indføre Bindskibelighed, sand Handel og Agerbrug. Han følte, at han havde Kræfter til at bortjage de onde Baner, Kertigheder og slette Love, hvoraf Landene hidtil havde været trykte, som at et Uveir, der svævede over dem, og som de troede at være uafvendelig.

Christian vilde være Konge for at bringe det derhen, at Folket kunde boe under retfærdige Loves Beskyttelse, og betale til Kronen Skatter, lignede efter enhveres Kræfter.

Aldrig saasnart begyndte Christian at regiere som Konge, førend og strax Adels, Geistlighed og de mægtige Wendiske Stæder; hvis Handel han vilde skaffe sit Land, blev hans dødelige Fiender; og da disse allermeest have skrevet om Christian, vide vi let, hvorledes de male ham. Altsaa Christian betragtet som Konge 1513. Sverrig sønderslidt af indvortes Uroeligheder, vilde ikke hylde Christian til Konge, og dets uroelige Adel, der ingen Love kiendte, uden deres Fordeel, var blevet overmodig, under Kong Hanses feige Regiering, og hans utidige Rutten med Forlehninger, giordte alt, for at unddrage sig Kong Christian, hvis Regimente i Norge ikke kunde behage Aristocrater, men vel Borgeren og Almuen, disse sagde i Sverrig ofte nok til den ophidsende Adel: under Christian haver vi ingen Nød.

(Fortsættelsen følger.)

Borger = Bennen.

No. 41.

Fredagen den 8 Mai 1789.

Skilberie af Christian den Anden.

(See Nummer 40.)

Endelig saameget vigtig kunde den Ære et
jeller ansees for, at være Sverrigs Konge, Kong
Christian vilde jo have gandske ladet den svenska
Krone fare, imod at Sverrig betalte ham
3000 Stokholmske Mark aarlig, stod ham
ie med Undsætning, om han skulde af nogen
ingribes.

Det var Christian blot om at gjøre at
have Sverrig, fordi han kunde da have Ryg-
en fri, og destobedre tvinge de vendiske Ste-
er, der vare hans Hovedfiender, fordi de
idsagede hans Land, qualte al selvstændig
handel og Søefart. Ja det som værre var,
orsterkede stedse hans Fiender, og oprørte

Holsteen og Sverrig ligesaa ofte, som Christian vilde sætte deres fordærvelige Handel paa hans Lands Grændser. De vendiske Stæder vare Christians Banemænd, og den Dæmning der mødte, hindrede Dannemarks Tilvæxt i Handel og Vindskibelighed. Ja de ere det endnu.

Sverrigs Stænder havde forbundet sig til, enten at hylde Kong Christian, eller og at opfylde de omtalte Billaar, og ingen af Delene vilde de beqvemme sig til. Christian opvoren i Harmen mod disse Gienstridige, blev nu selv en Gienstand for deres oprørske Sindslaug; skulde sin Hevn, men bearbejdede den i Stilhed. Var Planen da affæhelig, at han vilde gjøre Sverrig til en roelig Nabo, det ikke, naar en misfornøiet Adelsaldt paa, skulde kunde sætte Danmark imellem trende Jld, imellem Holsteen og de Vendiske Stæders Uvillie, og til alletider nære Oprør i Norge. Var det Sverrigs Ulykke at miste de store uroelige Hoveder, der brugte hele Riget, som Dievelen de besadte Legemer; og Sverrig, befriet fra denne onde Giering, blev under kloge Konger lettere til et roligt Rige, end Danmark, hvis Adelsallene pønsede

paa,

paa, at værne om deres for Landet trykkende Privilegier. Noget denne Plan at dæmpe Gieringen i Sverrig bestieftigede Christian, har lod dette Land i rum Tid i Ro, indtil han med Eftertryk kunde høre dets udvortes mange Sygdomme.

Christian vilde af Stænderne lade sig hylde til Hertug i Holsteen, hvortil han var født. I denne indbildte selvstændige Staat mødte han strax Vanskeligheder. Adelen lydede deres Hertug Friderich, Kong Hanses Broder, der stedse havde ladet sit onde Sindelag til Dannemark see, og aldrig afslagde det, endog som Konge; hvis eneste Niemed var at berige det Gothorfske Huus, og om muligt, at blive som uafhængig af Dannemark, at dette endog skulde knæsfaldende bede om dets Provindses Venfkab.

Den Holsteenske Adel fordrede af Christian sine Privilegier stadfæstede, og Christian fordrede disse Ord for Ord nævnte, at han ikke i Blinde skulde stadfæste det, han siden maatte fortryde. Adelen blev vreed, paa stode, at deres Privilegier vare over Kongen, at han skulde vide, at det var den Holsteenske Adel,

Adel, der havde gjort Kongen af Danmark fra Greve af til Hertug.

Christian var for flog til at brække med Holsteen, thi det var at brække med de vendiske Steder, og at forstærke Oprørerne i Sverige. Christian stadfæstede sine Undersaatters arrigste Fiender, Adels Privilegier, og maatte dog siden erfare, hvorledes Hertug Friderich og den Holsteenske Adel vidste at foreene sig med den tyske Adel, og at forjage Christian fra sin Fædrene-Trone, for at beholde deres Privilegier uantastede. Paa de Vendiske Steder kunde Christian ikke forlade sig, forgieldet imodtog han Landet, der var udspilet imellem de store Familier, og herskesygerige Geistlige.

Saa vare Christians Benner, da han tiltraadte Regieringen. I hans Fædrene-Rige var han omgivet med Speidere, der udgjordte eet med hans Fiender, som alle strede for Privilegier, ethvert nyttigt Foretagende fik strax Anstrøg af Grusomhed. Den slaviske Tænkemaade, hvori Adel og Geistlighed holdt Borger og Almue, gjorde ham det næsten umueligt, at rokke ved Jordens Beherskere,

Here, Adel og Geistlige. Disses Rettigheder, naar Almuen end vovede at tænke over dem, ansaae de for Guds Straffedomme, ingen Dødelig kunde afvende.

Christian, saaledes forladt og forhadt af Naboerne og af de Mægtige i hans Rige, havde eene sin Forstand at forlade sig paa, han stræbte da at forsikre sig fremmede Magters Vennskab. Men hvor mange af Europas Fyrster vare saameget Mænd, at de ikke skrækkedes over Christians Plan, at aflaste Adels og Geistlighedens Aag. Hendrik den 8de i Engelland, Kaiser Carl den 5te, nærede lignende Planer i deres Bryst, de vare og Christians fande Venner.

Næret efter Regjeringens Tiltrædelse fik Christian den største af alle Livets Lyksaligheder, nemlig en Ægtefælle, hvis Mod, Standhaftighed og Klogskab vi vilde ønske, tydeliger til efterlignelsesværdig Exempel at kunde fremsætte, end nærværende Plan os tillader. Kaiser Carls Søster, Elisabeth, bar over med Christians Svagheder, klagede aldrig over hans Opførsel imod hende, men affagde al timelig Glands og Bælleynet, for

for i Modgang at følge sin Mand. Model til velopdragne Børn kunde hun ikke andet end være elsket af hele Verden, men med Eiegenlydighed ansees af en overmodig Adels, hvis Privilegier vare dem kiere end alle Dyder.

Allerede 1514 seer man Følgerne af Christians lange Ophold i Bergen, at han der havde lært, hvad den sande Handel var, og hvorledes de Wendiske Stæder udsugede Danmark. Han befoel, at ingen fremmed Kjøbmand maatte drage ind i Landet, og købe Oxen, ei heller Borgerne at købe dem for fremmede Penge, af Løbekræmmere vilde han intet vide, ei heller maatte Tydskere fiske paa Landets Fiskerleier og Bænke.

Diemedet af denne Forordning var herlig, han vilde at de danske Kjøbmænd skulde selv have Fordelen af at sælge disse saltede Bævere, enten til Bergen, til Sverrig eller paa de almindelige Torve for Hollænderne, i Malmø og Helsingør; denne Fordeel reev han de Wendiske Stæder ud af Hænderne, og Fiskerierne befriede han for Afgiøvt, hvilket var saa meget desto nødvendigere, som at de Wendiske Stæders Handel med Fisk var betydelig,
da

da hele Norden var catholsk, og maatte forløbe deres egne Sild saltede af disse Wendiske Idsugere.

Vel var Engellands Venſkab Chriſtian vigtig, men ikke forlangede han det, naar det fulds erhverves med hans Undersaatters Skade og Tab. Kong Chriſtian lader fordre af Engelland, ikke allene Godtgjørelse for 10 hans Undersaatter af Engelliſke borttagne Skibe, forbyder endog Engelliſke at handle paa Island, hvis de ikke betalte Kongen den fastſadte Afgift, og endelig at han vilde have ſamme Rettigheder for hans Undersaatter i Engelland, ſom Hanſefstederne nød. Man ſeer, at de Danſkes Handel ikke var ſaa ubetydelig: Chriſtians Fordring løber op til henved 30000 Pd. Sterling for borttagne Skibe, en ſtor Capital dengang, ja man ſeer tillige, at Geiſtliche og Adelige vare Skibsrederne.

Med Engelland blev ſtattet en Alliance, der ganſke var til Fordeel for de danſke Undersaattere.

(Fortsættelsen følger.)

Middel at tilberede en Slags Kitt, som kan udhoide baade Ild og Vand.

Man kan betiene sig af denne Rit til alle Slags baade Metal- og Leerkar, som bruges i Ild eller Vand; sa den stopper endog Hullerne i Bunden af Beeg-Kiedler, Thee-Kiedler, Ollkrucker o. s. v.

Til en halv Pot sød Melk kommer man noget Blinædike, sætter den over Ilden og lader den gandske tyndt løbe samme. Naar Barmen har aftaget og Melken er bleven kold igien, saa skiller man Osten fra Ballen. Denne Balle blandes med 4 eller 5 godt pidffede Eggehvider, og hertil føies endnu saa meget stødt og fint sigtet lædsket eller ulædsket Kalk, som behøves, for at denne Masse, naar den vel udrøres, kan blive til en temmelig tyk Deig. I Steden for Eggehvide kan man og tage Dreblod. Naar denne Deig først ved Luften og siden ved Ilden er bleven ret tørret, saa imodstaaer den baade Ild og Vand.

Borger = Bennen.

No. 42.

Fredagen den 15 Mai 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 41.)

Ligemaade vidste Christian at treffe en lige Forening med Frankrig. Med Rusland indgik Christian ikke allene Benskab og Forbund, om Bistand imod Folkets Fiender; han udvirkede endog fri Fart for hans Undersaattere paa Rusland, og forskaffede dem Byggepladser og fri Religions-Ovelse.

Da nu saaledes ingen Hindringer kunde lægges de danske Handlende i Veien af fremmede Magter, lagde han Accise og Told paa alle Vahre, være sig fremmede eller egne Undersaatteres, og denne Skat blev allene brugt til Rigets Gields Afbetaling.

Saameget foretog Kong Christian sig i hans første Regierings Aar til Landenes Vel og Flor.

Det paafølgende Aar 1518, var ikke mindre riigt paa floge Foranstaltninger; han indkaldte, efter sin Gemaltinde og Siegbrits Raad, hollandske Familier til Amager, der snart omdannede denne Morads til en Hauge, ja han boesadte Familier paa Sprogø, dette grusomme Sted for Rejsende, og fornedrende Sted for Eierne. Disse trak over til Botgæ i Falster, og have der endnu efterladt hollandsk Dragt, Keenlighed og Haugelyst høitvænde Kirkesogne, videre forbød Slaveriet disse Bindskibeligheids Grene at gribe om sig. Hellsinger vilde ikke imodtage Hollændere. De handlede med Hansfestædernes Penge, og levede ved dem.

Hvo skulde have tænkt, at endog nye Familiers Boesættelse skulde have fortient Christian Adelens Uvillie, og at denne skulde have været saa forblindet, og styrke de Bønder paa disse Steder i deres Uvillie og nedrige Rænker imod Hollænderne. Christian vilde fiske i de

es Venighed, for selv at stige i Beiret, og dette var ikke flogt.

Bybøkkerne, understøttede af den hollandske Adels, ja den hele handlende Adels i Danmark, vover at klage til Christian, hvorledes han understod sig, tværtimod deres Privilegier, at paalægge Accise, Told og Postpenge, de vilde ikke give mere, end som gammel Skik var.

Christian svarer dem sagtmødig: de kunde vel ikke forlange andre Friheder, end hans Undersaatters havde; disse betalte til Kongernes høie Nødtørst, uden at vægre sig, de paalagte Told og Afgifter; de kunde da ikke befries. Kongen lagde endnu til, at de maatte advare de af deres Kjøbmænd, som tværtimod Fed, tilførte Oprøret i Sverrig Hielp, at de lode dette fare.

De Wendiske Steder igientog snart efter samme Klage, men Christian forandrede ikke sit Forsæt.

Svenskerne, ved Sturernes Opmuntringer vare deelte i tvende Hobe, een holdt med

med Rigets egen mægtigste Udel, den anden var Dansk findet, og enig med Erkebisp Gustav Trolle. Christian forlangte, at Spliden skulde afgjøres ved venlig Sammenkomst og Mellem-Megling, som og blev besluttet 1517 til Holmsted at skulde holdes. Svenskens listige Hovedpaastand var, at ingen Danske maatte have Slot og Forlening i Sverrig; i denne Tid var da Stilstand imellem Sverrig og Dannemark.

1516. Endnu hvilede Norden under den pavelige Stols Bælde. Kirkeretten var i fuld Magt. Den aandelige Magt kunde døve det verdslige Sværd. Den rene hellige Kirke var langt hyperligere end den syndige Jord. Paven havde Referatet i det himmelske Statsraad, kunde altsaa der oplæse hvilken Forestilling han lystede.

Kort, Jordens Konger vovede endnu ikke gandske at unddrage sig ham, helst hans politiske Forbindelser, kunde til hans Tieneste væbne saa mange Fyrster. Ja Samvittigheds Herredømmet var endnu i Geistlighedens Hænder her i Norden. Dette maae man ikke glemme.

glemme, for ret at bedømme en Deel af Christi-
ans Handlinger.

Paven trængte til Penge. Bygnings-
Regningerne for St. Petri Kirke vare hans
Kasse for store, de skulde udbetales med Ver-
dens Synder, indsvøbte i Bredens Rigdoms-
me, som hans Legater indsamlede overalt.
Dette for Torderige saa glædelige nye Aar ind-
traf 1516, og Angelus Anenbaldius bragte en
utømmelig Skat af Syndsforladelse med sig;
til denne betroer Christian sine Venners An-
tal i Sverrig, samt hvorledes han paa hans
Regne skulde stemme Hierterne, da Kongen
var af den Meening, at i at uddele Synds-
forladelse, kunde man ikke tillige styrke Dross-
erne. Men Kongen traf just paa en Forræ-
der, der forraadte ham ganske aldeles i Sver-
rig, og gjorde det siden umneligt, at bringe
Gemytterne til Forlig og Enighed. Denne
Afladskræmmer ophidsede ogsaa nogle af Ades-
len til, at irettesætte Christian, for hans Om-
gang med Dyvelle, hvilken Næsvisshed blev
straffet. Raadet vilde prøve paa, om de
havde Magt over Christian.

Risbstæden Engelholm anlægges, og Christian vedblev stedse efter Lovene og foregaaende Rettergang at straffe de Mægtige, som havde mindst mistænkelig Handel med Oprørerne i Sverrig. Det nærmede sig til det fastsadte Aar, at alle Stridigheder skulde venlig afgjøres med Sverrig. Christian vedblev blot at love sig til, med Magt at tvinge Oprørerne, der ikke kunde andet end være, siden de Wendiske Steder bestyrkede og opmuntrede dem. De forudsaae under Christian deres Handels Udælgelse, og 1517 gjorde Christian et mærkeligt Skridt, til at naae dette priselige Niemed. Da han troede sig bestyrket paa sin Trone, thi Oprørerne i Sverrig haabede han let at tæmme, sadte han sig for, at gjøre Kiøbenhavn til en Handelsstad, der kunde maales med de beste i Europa.

Klagerne vare mange fra hans handlende Undersaattere. De Wendiske Steder tvang dem til at sælge deres Varer, til de af dem satte Directeurer, og det for en ubillig lav Pris, ja endog skar dem paa alle muelige Maader. Christian vilde ikke længere, at hans Undersatter skulde være Lybekernes Slaver. Han lod da bekendtgjøre, at Tol-

den,

den, før erlagt i Helsingør, skulde nu erlægges i Kiøbenhavn, og at ingen andensteds, end til Kiøbenhavn, maatte indenlandske Kiøbmænd føre deres Varer, han lovede, naar de derpaa bekyndte at deponere nogle hundrede tusende Gylden, til denne Handels Grundføstelse, og lovede andre handlende Nationer, som vilde gjøre Opdag i Kiøbenhavn, store Privilegier.

O! Danmark, Din holsteenske-sindede Konge foretog de store Rigdomme, Reformationen gav Kronen. Hvorfore ikke brugt den til at udføre denne store Plan. Danmarks Handel havde været selvstændig og urokkelig. De mindre Hansesteder leve af Landets Fedme.

Burde Rigets Adels ikke have hjulpet en saa stor Konge, der lagde saadan Grundvold til Rigernes Velstand? O nei! de vilde heller handle i Compagnie med Lybekkerne; udtolkede alle disse Foranstaltninger til Indgreb i de Wendiske Steders Privilegier, og til Gierrighed paa Christians Side, fordi han indsatte den kloge Siegbrit til, at have Opsigt med Tolden. Hun, der havde opvakt disse gode Handelsplaner hos Christian; hun, der

der vilde gjøre Danſke til Hollændere; hun, der vilde dæmpe Kiøbernes Udfugelse og Overmod i Hanſeſtæderne; hun, der vilde, at Alenſbaldus ſkulde ſtraffes ſom Forræder, og beviste at han var det; hun, der paa ingen Maade fortrinligen berigede ſig; hun, der næt Dronningens og Kongens Venſkab, var daglig om dem. Hun beſkyldes forhaanes af alle, og hvorfore: hun var en Her. Unbefkern ſagde, at hun af Had til deres Skibe ſkaffede dem ſnart Modvind, ſnart Havblit; hun havde Dievle i Flaſker, ſom naar Proppen blev taget af, fløi ud, og foraaſagede ſnart Jordſkielv. En ſlap ud og forſkrækkede hele Kiøbenhavn. Den ſunde Fornuſt finder i diſſe Beſkyldninger ikke andet, end at Steg brit i Klogſkab overgik ſine Medaldrende.

(Fortsættelsen følger.)

I næſte Blad vil Borgervennen kunne glæde de ſamtlige Medlemmer af det foreenede Underſtøttelses ſelskab med Efterretning om en Lykke, ſom fra Begyndelſen har været Formaalet for deres varmeste Ønſker, og hvoraf de vil kunne love ſig at ſee deres Haab med Sikkerhed opfyldt og deres Beſtræbelſer fuldkommen belønnet.

Borger = Bennen.

No. 43.

Fredagen den 22 Mai 1789.

Den afvøde Kongl. Historiograph og Profes-
sor Schlegel, siger i hans 1773 udgivne Ef-
terretning om det Kongel. Danske Landhüus-
holdnings Selskab, iblant andet følgende:

„ Der Dänischen Nation gebührt der
„ Ruhm eines sehr thätigen Eifers fürs allge-
„ meine Beste. Es darf nur eine gemein-
„ nützige Einrichtung bekannt gemacht, nur
„ ein Anlaß zur Wohlthätigkeit gegeben wer-
„ den, so finden sich Wohlthäter in Menge,
„ oft solche, die auf immer verborgen bleiben,
„ oft solche, die ein ansehnliches zur Versor-
„ gung ihrer Nebenmenschen entrichten, ohne
„ selbst begütert zu seyn. Dies zeigen ver-
„ schiedene seit wenig Jahren gleichsam von
„ selbst entstandene Stiftungen in Kopenha-
„ gen, die sich blos durch fortdauernde Mild-
„ thät

„ thätigkeit von Höhern und Geringern er
 „ halten.“

Herpaa ere indtil denne Dag, ikke allene Landhuusholdnings - Selskabet, men ogsaa en Mængde andre, saavel nyere som ældre, nyttige og velgiørende Stiftelser og Indretninger, de meest talende Beviser. Det er naturligt, at et Folk, der er saa lykkelig Aarhundrede igiennem at have staaet under en mild og velgiørende Regiering, ogsaa besjæles af dets Regenteres forelysende Exempel, og at saaledes Hovedtrækket i Fyrstens Karakter bliver egen for Folket.

Oplivede af saadanne Følelser, og styrkede ved den upaatvivelige Tillid, at ugenyttige og ivrige Bestræbelser for det almindelige Beste aldrig i Danmark forseile deres foresatte Maal, have det foreenede Understøttelse Selskabs første Stiftere uafsladelig fulgt deres Niemed med Mod og Virksomhed, og med saa lykkelig en Fremgang, at ikke allene deres Medlemmers og Ugebladets Abonnenteres Antal af alle Stænder nu er steget til 730; men at de endog have været saa lykkelige, at selv den hele høie Kongelige Familie haver

været

værdiget deres, for Medborgeres Vel saa
 roefaste og ivrige Bestræbelser, den huldste
 Opmærksomhed, og ved Allerhøist og Høist
 sammes Tiltrædelse, givet denne Anstalt den
 meest grundede Værighed, og saaledes ved
 dette høie forelsende Exempel opvakt det
 store Haab, om Selskabets videre Udbredelse
 og deraf flydende Gavnlighed.

Med en Glæde, som tilfredsstiller vore
 Ønsker, belønner vores hidtil havte Iver, og
 opfylder vore Hierte med den varmeste Tak-
 nemmelighed, forkynde vi altsaa Selskabet
 herved paa det høitideligste den Lykke, at

Hans Majestæt Kongen,

Hendes Majestæt Dronningen,

Hans Kongelige Høihed Kronprindsen,

Hans Kongelige Høihed Arveprinds

Frederik og Hendes Kongelige

Høihed Prindsesse Sophie Fri-

derica,

Hendes Kongelige Høihed Prindsesse

Lovise Augusta med Hendes høie

Gemal, Arveprindsen af Schles-

wig Holsteen Sønderborg, Høi-

fyrstlig Durchlaughtighed;

allernaadigst og naadigst have behaget at give os og vores Stiftelse det fuldkommenste Beviis paa Deres huldeste Bisald, ved saavel strax at skienke vores Fond en mild Naadegave, saa og naadigst at bestemme og forskikke os et anseeligt aarligt Bidrag. Ewig velsigne Forsynet, Hans Majestæt Kongen og det hellige Kongelige Huus, der saa faderligen understøtter, beforder og saaledes optager i sin mægtige Beskyttelse, denne Anstalt, hvis Hiemted eene er at understøtte og vederbygge den af deres Medborgere, som uskyldt ere nedstunkne i Armod, og som saaledes ere værdige til deres lykkeligere Brødres velgjørende Forsorg.

Paa denne Maade see vi os i Stand til at opfylde det af Selskabet saa længe uittredens Ønske, ved en trykt. Liste at gjøre det bekjent med alle dets Medlemmer, som saavel ved ordentlige, som overordentlige milde Bidrag have forbundet sig til denne velgjørende Indretnings Befordring; efterat vi nu ere saa lykkelig, at kunne give denne allerede i Trykken givne Liste med den høie Kongelige Families Navne, der ikkun hidtil har fattes os og hvorfor vi indtil nu have holdt den tilbage.

Fuld af Tillid til den Godgjørenheds
 Mand, der saa meget udmærker vores Nation,
 anbefale vi fremdeles enhver Menneskeven, at
 arbeide paa det forenede Understøttelse Sels-
 kabs Tilvæert og Flor, saa at den Grund, der
 nu ved Hans Majestæt Kongen, det hele Kon-
 zelige Huus og Selskabets samtlige nu værende
 Medlemmer er lagt, maae evig vedligeholdes,
 forbedres og rodfæstes.

Der findes ei paa hele Jorden,
 Et Land som lignede vort Norden,
 I ædel anvendt Gævmildhed;
 Thi naar ad den Betrængtes Kinder,
 Den kummerfulde Taare rinder,
 Saa føler hver Medlidenhed;
 Hver viser da sit ømme Hierte,
 Og lindrer Brødres tunge Smerter,
 Med redebøn Velgjørenhed.

O Du! som ingen Dren forlader!
 Som er din Skabnings ømme Fader
 Hvis Hensigt kun var Kierlighed;
 Du som Betsignelse udgyder,

Du

Du lagde mange ædle Dyder,
 I danske Sønners Hierte ned.
 De føle nu den sande Glæde,
 At trøste dem, som sorgfuld græde,
 Med uførtroden Miskomhed.

At vore Fyrster selv os lære,
 At vi, liig dem, bær Dyden ære,
 Derover glæder Dannemark sig!
 Hæld følge dig du Kongestamme,
 Høit luer hos dig Dydens Flamme,
 See Glædens Zaarer signe dig!
 Tag da mod Folkets glade Tone,
 Som takfuld stiger til din Trone,
 Og see Nationen fryde sig:

Hæld os vor gode Fyrste skionner,
 Paa den Forladtes stille Bønner,
 Og gjør ham glad og lykkelig.

μ.....υ

Indsendt.

Som Medlem af Selskabet tror jeg mig
 pligtig at lade Borgervennen tale, da jeg til-
 lige taler Borgernes Sag, uden mindste Egen-
 nytte, og saa meget mere og med desto større

Frimodighed; da Selskabets ædle Hensigter er almindelig Nytte, og Borgervennen ligesom har givet enhver et Bink, at tilbyde sin Tjeneste, vil jeg først, førend jeg forelægger Publicum min Plan, lade Selskabet bedømme dens Værd, da jeg er overbevist, at Selskabet for det meste bestaae af Medlemmer, der baade have Indsigt til at overveie dens Nytte, og have Gode og Kræfter til at udføre den, naar de finde den giørlig og antagelig.

Brendsel er ikke Kiøbenhavn en ubetydelig Artikel, og koster aarlig en anseelig Summa, der for størstedelen udgaaer til Fremmede, og kunde vi finde nogen Raad derfor, gjorde vi baade os selv og Efterkomnere ikke en liden Fordeel, og skulde det ikke være mueligt, ligesaa vel hos os, som hos de tolte Hollændere, at benytte os af vore egne Landes Tørv, der brydes os i Overflødighed, om ikke i alt, saa dog for størstedelen) og for at komme nærmere til dette Maal, forelægges Selskabet et Forslag til et Interessentskab, der mægtelig med Fordeel efter den nøieste Overbeviisning troes at kunne indføres, helst da Forslaget er saaledes, at enhver uden Risiko kan tage Deel deri, endog med temmelig visse forudsæende

søende Fordele. Dette skal være nok sagt, d
 Forlaget sælges hos Bogtrykker Holm, i stor
 Giesstræde No. 218, paa Adresse-Contoiret
 og hos Selskabets Bogholder i store Kongens
 gade No. 68. for 4 Skilling; Interessent
 skabet eller dette Selskabs ædelmodige Bestra
 belser til Fordeel. Paa ovenansførte Stede
 behåge enhver der haver Villie, Lyft og Con
 senten at tegne sig paa en dertil henlagt Ind
 bydelses-Liste, eller at indsende deres Navne o
 Boepæl o. s. v. efter Forlaget, og dette ska
 overbevise Forfatteren, om det finder Biesfal
 eller ikke, da man troer, enhver med Glæde
 vil tage Deel i Landets Vel og Lyksalighed.

Borger = Bennen.

No. 44.

Fredagen den 29 Mai 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 42.)

Angterne om Luthers Prædiken kom ind i Norden, og opvakte blot Nysgierrighed. Almen vidste intet deraf. Svenskerne tilbød alles ikke til den fastsatte Tid nogen Mellem- andling. Christian var i Faderens Live hylset til Konge, efter hans Død strax at tiltræde, men ingen taledede om hans Kroning. Naar uligviis at Stilstanden gjorde ikke Sverrig et uafhængigt Rige, og Christian var stedse af den Meening, at Oprørere ikke fik Ret til at blive Regenter, fordi de vare Oprørere.

Christian nærmede sig nu til at udføre sin Plan, at straffe disse Oprørere. Han tog Kopperne Skibe bort, som forsynede Oprørerne

K
r

rerne med Ammunition, gav Bybækkene Bæ-
 xerne igien, vilde blot lære dem, at holde det
 indgaaende Forbund, ikke at fejle paa Sver-
 rig, indtil alting med hans Rige var bragt til
 Endelighed.

Steen Sture, som uden Kong Chri-
 stians Vidende ikke allene havde indfadt sig selv
 til Hoved for Oprørerne, men endog til For-
 stander for hele Riget, tog af sammes Skat
 sammenkalder Raadet, og viste sig som det
 han vilde være, Rigets Konge. Ja, han
 gik endog saa vidt, at han lod fængsle de Bis-
 per og Mænd, som holdt med Kong Christian
 der af Sverrigs Raad var godvilligen hylde
 til Kong Hanses Efterfølger i Riget.

For Forbrydelsen imod Bisperne, sto
 Steen Sture ikke under den Verdslige Ret
 men under den Geistflige, hvorfor ogsaa Pa-
 ven lod ham dømme og bandsætte. Derved
 maae man ikke glemme, at Paven var Fry-
 sternes Raadgiver, og at hans Raad i verds-
 lige Sager havde megen Vægt over Almuens
 Paven, i sit Svar til Christian, fandt ikk
 allene Steen Sture som Forbryder imod det
 hellige Kirke, men at han endog som Oprør-
 aldri

aldrig kunde have den Ret til Sverrigs Krone som Christian. Hvorledes vilde Kong Gustav have behandlet en af sine Generaler, om han havde opkøbt sig til Forstander for Finland, og stræbt at overbevise Europa om, at Gustav var en Tyran, som ikke holdt Tro og Love. Hvorfor stedse afmale en retmæssig Kæmpe som Tyran. Gustav, den hede Taler, er sjelden troværdig Historiker. Læs Kong Christians Udskrift til Sverrig, der bevise hans Ret, til at tvinge Oprørerne, og sig da ikke længere, at Christian som Tyran indtælle sine Rettigheder.

Steen Sture faaer paa en Herredag menige Mand og Raad til at give sig en Magt, de ikke besad. Tugen vare af Christian løsladte fra deres Haandfæstning, og ingen angav Aarsager, hvorfor de ikke vilde krone den hyldede Kong Christian. Steen Stures Tilhængere, Meenederne imod Christian, tale aldrig, om det Forhold de stode i, til Kong Christian. De underskrive derimod, at de under Steen Stures Forstanderskab vil staae ham bide imod Landets Fiender, de Danske; dernæst at Gustav Trolle, der havde forsvaret Christians Ret i Sverrig, skulde erklæres for

Ris

Riæts Fiende, og affattes fra sit Bispes Dømme.

Steen Sture gjorde sig paa denne Maade selv til Konge og Pave. Begge disse Forbrydelser vare dog vel saa vigtige, at de kunde vpirre Christian til Brede? Hans egen Ære hans Pligt som Konge at holde over Troe og Love, hans Lands Røe og Vel fordrede af ham, at standse disse Oprørere, helst hvis han nogenfinde skulde kunde vente at udføre sin vigtigste Plan, at betage de Wendiske Steder Kræfter, til at trække Riæts Hænderne til sig, og stedse at paaføre Dannemærke Krig, lige i dets Skød.

Åar 1518 begynder da Christian med Magt at tæmme Oprørerne. For den hellige Freds-Engel eller den sande Oprørsdievæl, den pavelige Afladskræmmer Arcemboldus, var nu her i Norden ikke længer Høst, da Krig og Aflad ikke kan følge sammen; han vilde derfor tilbage til Rom med Rovet. Christian lod ham og Broder søle, at det ikke bør gaa ustraffet bort, at holde med Oprørere, og at forraade i disses Hænder den rette Konges Sag. Tjebekkerne havde ventelig med et Sølvtaffel

be

bestukket Arcembold, han havde og lykkeligen forenet dem med Oprørerne i Sverrig.

Dronning Elisabet kunde ikke af Arcembold vindes; hun tilskriver ham derimod venligen, at han maatte melde hende, hvad han til Beste for hendes Mand havde, efter bekrøet Anslag, udrettet i Sverrig. Arcembold mærker, at hans Forræderie var kiendt, han flygter hemmelig ud af Landet, og efterlod sig et Brev til Christian, der vel skulde bevise hans Uskyldighed, men er ikke andet, end jeistlig ekelt Bæv, der just beviser hans sorte Falskhed.

Christians første Forsøg paa Sverrig var ikke lykkelig, han geraadede endog næsten Hungersnød med sin Armee, maatte næsten til denne af Oprørerne tiltrygle sig Føde. Han bringer det endelig derhen, at Steen Sture vil indgaae Fred med ham, skikker ham Gisler, og med disse seiler Christian til Dannemark, med den første søielige Vind, og paa denne Maade flap for at leve paa Oprørernes Naade.

Oprøreren Bisp Baldenaf havde Arcembold, igiennem Paven, forkaffet Befaling, at Christian skulde indsætte ham i sit Bispedømme. Havde nu Kongen behandlet Arcembold haardt?

Var 1519 vilde Christian tømme Oprørerne i Sperrig, Adelen og Geistligheden i hans Riges, imod hine lader han en Flaade kjøbse; disse paalægger han en Skat, der havde dette sær Gode med sig, at den der ejede meest, betalte meest; det var den saa kaldte Rumpeskat eller Skat af hvert levende Huusholdnings Dyr. Christian troede ikke som nu, at vore Hollænderier skulde betale mindre, end en Huusmands Koe, der er hans Børns meste Underholdning. Adelen burde have skammet sig over, at udskrige denne Skat som ubillig; Dannemark saae den aldrig siden saa klog. Til denne Skat svævede Kongen endnu et Paabud af Tiendepenge af alle Indkomster.

Fremdeles stræbte Christian at hæmme Geistlighedens Misbrug, i at holde Almissebørns Børn, eller deres egne til unyttig Skolegang, da de aldrig bleve til Nytte for

Widenskaberne, fordi deres Barndom og Ungdom var tilbragt i Tiggerie, der alletider rødfæster Lyst til Lediggang i de unge Hjertes, og gjøre Sielene uskikkede til at imodtage ædle Følelser.

Christian byder, at ingen maae gaae i latinsk Skole, uden de som have Formue, til at lise deres Kost, thi siger Kongen: Byerne blive ellers fulde af Betlere og Legiggjængere. Geistligheden sadte sig stærk imod de paalagte Skatter, vilde alle hde Kongen ivrige Bønner for hans Vaabens lykkelige Fremgang, dernæst tilbød de sig at give en liden Summa af deres Arvegods. Er det Land ikke lykkeligt, hvis mægtige Stænder ere omgiærdede med Privelegier, der befrie dem fra at bære Landets Nød og Byrde.

Kong Christian faaer Undsætning fra Frankerig, lader hverve tydske og skotske Soldatere, anholder til sin Tieneste fremmede Skibe i Sundet, hoortil han som Herre over Østersøen havde Ret; slutter Forlig med Lybekkerne, under Hertug Friderichs Mellemægling. Lybekkerne forbandt sig til, ikke

ikke i et heelt Aar at vilde giøre Sverrig Tilførsel.

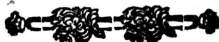
Christian haabede, i Folge saadanne Foranstaltninger, omsider at kunde tvinge sine oprøriske Undersaattere i Sverrig.

Aar 1520 i Februari, lader Kongen sit Manifest udgaae imod Oprørerne. Heri beviser han uimodsigeligen, at efter Sverrigs Love var han deres Konge, da Kongens ældste Søn altid er Konge, og Kong Hans var jo Sverrigs Konge. Dernæst havde Sverrig forpligtet sig til Kong Christian, enten at vilde krone ham til Konge, eller og betale de engang vedtagne 13000 Mark aarlig. Hertil kom, at jo Oprørerne havde indfadt sig selv til Pave over Sverrig, i det de affadte Erkebisp Trolle; og endelig maatte jo Christian straffe den Bold, de udøvede imod de af deres rette Konge sadte Embedsmænd.

(Fortsættelsen følger.)

Trykfeil.

No. 42. Pag. 328. Lin. 4. læs: 1515. Lin. 11 læs: Bøtse. p. 329. Lin. 7. l. Laste: p. 331. L. 6. l. Berdens. Lin. 9. l. Arcemboldus. pag. 332. L. 8. l. lave. pag. 333. Lin. 5. l. begyndte. pag. 334. Lin. 4. læs: Arcemboldus.

Borger = Bennen.

No. 45.

Fredagen den 5 Junii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 43.)

Christian havde af Paven faaet Befalning at sætte hans Vandbrev over Sverrig i Virke-
løshed, og at straffe dem, der havde mis-
handlet Erkebispem.

Christians Armeé rykker i den strenge
Vinter op imod Sverrig. Oprørets Hoved,
Steen Sture, falder. Efter hans Død blev
Adel og Almue tvivlsraadig. Christian vin-
der Almuen og Borgeren, han kommer for
Stokholm, hvor Steen Stures Enke havde
besat Slottet. Byen selv gjør længe Mod-
stand; endelig da Christian lover Svendskens
et fredeligt og retfærdigt Regimente, overgi-
ver Byen sig, og de Svenske tilstode godvillig-
gen,

gen, at Christian stedse havde været dere Arveherre og Konge.

Christian havde aldrig lovet Oprørerne at eftergive Kirkens og Paven's Ret. D imod Erkebisp Trolle udøvede Misgierninge stode Gierningsmændene aabne for. Ilige maade maatte Hovedmændene for 7 Aars Oprør og Blods Udgydelse ikke vente, at de skulde have Deel i den Mildhed, Christian lovede den uskyldige meenige Mand.

Var ikke Hierarchiets grusomme Samvittigheds Herredømme og blinde Iver nokson haanet og foragtet, vi vilde over Stockholm Blodbad have Aarsag til at udstøde Forbandelser over denne Kirkens Bælde. Den vidste jo at berolige Fyrster midt i deres Tyrannie den lærde dem at giøre Hevn og Uretfærdigheder til lovlige Vaaben, kuns at de bleve brugt for at værne om Kirkens Rigdom, Bælde og Ære.

Lidernes Smag undskylder langt fra ikke Christian, ei heller hans længe hos sig giante hevnfulde Sind til Oprørerne. Endnu

mindre kan Roms Afsad befrie ham fra Mens
 neskælighedens Harm.

Maaskee ynke vi ham retteligen, om vi
 her erindre os hans sjaelige Helbred, hans
 herved forstærkede bitre og hastige Sind; og
 at han maaskee haabede, ved at henrette 70
 vigtige Oprørere, skulde han kunde quæle al
 Sæd til Krig imellem Naboer: Rikærne, hvor
 ved aartlig flere Tusendes Liv var blevet til Of-
 fer for Krigens Luer.

Diemedet var roesværdigt. Midlerne
 til at opnaae det, gruesomme og utilstrækkes-
 lige, Følgerne ustandselige, og Christian der
 trax efter Blodbadet vredeedes paa sine Raad-
 givere, fortrød denne gruesomme Beslutning,
 han tabte alles Hjærter, og maatte ene skaffe
 sig Endighed, ikke ved Fortroelighed og Tillid,
 men ved Frygt.

Gustav! stands lidet, og overskue nu
 Christians Løbebane, gaaer Du ikke med ham
 ved Haanden, svæver hans Planer Dig ikke
 for Dine, naar Natten fremkalder hos Dig
 Følgerne for Dit Land, af den uheldig bes-
 yndte Krig, samt Dine mange Maader at
 blive

blive enevældig paa, for da besto lettere at
 skiule ødsel og planløs daglig Vandel.

Kom snart tilbage fra den Forblindelse,
 at herlige Taler, prægtige Løfter, vel ud-
 tænkte Rænker, skulde varigen binde Under-
 saatternes Hjærter til Regenten.

I Enden af Aaret 1521 var hele Sver-
 rig i Oprørernes Hænder, disse valgte sig Gu-
 stav Wasa til Anfører. Wel vedblev der
 mageløse Admiral Norbye at forurolige Sver-
 rig, men Oprøret i Landet kunde ikke dempes,
 baade Adelige og Geistlige bleve styrkede af de
 vendiske Stæder. I Dannemark, hvor alt var
 roeligt under Christians Scepter, mødte han
 dog hemmelig Esterstræbelse og Uwillie. Disse
 Hindringer uagtede, arbeidede han utrætteli-
 gen paa Landets indvortes Velstand og Flor
 Han haabede stedse ved Kaiserens Hielp omst-
 der at kunde bringe det saavidt, at Holsteer
 og de Vendiske Stæder bleve svækkede saaledes,
 at deres Usmagt tvang dem til at være lydige
 og ordholdne, og at han saaledes kunde faa
 fri Hænder til at straffe sine oprørske Under-
 saatter i Sverrig.

(Fortsættelsen følger.)

Anmærkelser.

Med en sand Fornøielse kan Borgeren
 nu vedblive i ethvert Blad at meddele
 den forhaabede Tilvæxt, saavel af Medlem-
 mer i det forenede Understøttelses Selskab, som
 og af de, der til Cassens Beste have abons-
 teret paa dette Ugeskrift, og saaledes vil det
 Dag ikke lidet glæde Selskabet at erfare,
 at ogsaa

Hans Excellence Herr Geheimeraad og
 Statsminister, Greve af Bernstorff.

Han Excellence Herr Geheimeraad og Ober-
 hofmareschall von Numsen,

Hendes Naade, Frue Geheimeraadinde v.
 Numsen,

Hr. Justiceraad Rønnemand, Justice-Sec-
 retair i Høieste Ret, og

Hr. Brygger Ancherfen

formedelst et overordentligt aarligt mildt Bi-
 drag, som overordentlige Medlemmer have
 deeltaget i denne Stiftelse; at end videre

Hr.

Hr. Professor Sevel,
 Hr. Hofviolon Schnabel, og
 Hr. Organist Frieberg

have ladet sig indskrive som ordentlige Medlemmer; og at endelig ogsaa

Hr. Professor Wandal,

Hr. Legations Secetaire Merbiz, og

3 endnu ubenævnte Benner i Falster have anmeldt sig som Abonentere af Ugeskriftet Borgervennen; saa at, foruden de høie Kongel. Herkaber, der ere Selskabets høieste Belgiorere, sammes Antal af ordentlige og overordentlige Medlemmer, saa og Ugebladets Abonnentere, nu i alt beløber sig til 742.

Da der i det forenede Understøttelses-Selskabs Fundation er fastsadt, at der aarlig skulle holdes 2 Generalforsamlinger, den ene i December, og den anden paa Selskabets Stiftelsesdag, den 4de Junii, saa have Medlemmerne med Billighed i Gaar kunnet vente sig en høitidelig Forsamling, hvortil Directionen ogsaa med Fornøielse ville have foranstaltet det Nødvendige, dersom samme havde seet sig i Stand, til at kunne indrette alting saaledes, at det egentlige Niemeed for sig en

Sants

Sammenkomst ikke var bleven forfeilet. Imid-
 ertid er ogsaa denne tredie Kvartals Indkass-
 ing, formedelst forskjellige Omstændigheder,
 og imod Directionens Ønske, igten bleven
 forhalet, hvorved samme har seet sig forhin-
 ret i, at kunne forelægge Forsamlingen den
 nye Ballance; end videre har den af saa man-
 ge iblant Selskabet ønskede Fortegnelse over
 Medlemmerne, af allerede bekendte Aarsager,
 naattet blive tilbage, uagtet dens Bekiend-
 telse, før end Generalforsamlingens Holdelse,
 var meget nødvendig, da der i Følge Constitu-
 tionen skal udvælges en nye Direction, og de
 Bælgende altsaa deraf i Forveien burde under-
 rettes om denne Foreenings samtlige Medlem-
 ner; og endelig ønskede Directionen at see
 den allerede til Trykken afgivne Fortegnelse
 formeret med end flere velgiørende Deeltageres
 Navne, og hertil synes den, efter den høie
 Kongel. Families huldeste Tilrædelse, alle-
 rede erfarede anseelige Tilvært, at give et vel
 grundet Haab. I øvrigt agter Directionen,
 naasnart den meer omtalte Liste haver forladt
 Pressen, ufortøvet at lade samme tilstille de
 samtlige Medlemmer, og derpaa uden videre
 Ophold at foranstalte en Generalforsamling.

Indsendt
fra Forfatteren af det forhen bekiendtgjorte Forslag.

Efter det i No. 43. bekiendtgjorte Forslag have allerede endeel anseelige Borger meldt sig, med ligesaa anseelig Deeltagelse, hvoraf man med Glæde seer, at dette saa nyttige Forslag ikke er optaget med Uegnyldighed men tvertimod med en Varme, som end mere bestyrker Forfatterens Meening om hans Forslags Gavnlighed. Da nu Aarets Tid, hvori den beqvemteste Undersøgelse kunde skee, er forhaanden, vil man anmode enhver, der finder det antageligt, og ønsker at bidrage til egen og Efterkommeres Nytte og Fordeel, saas snart muelig, at melde sig, da man tillige ønskede i næste Blad at kunde bestemme en Forsamling.

Borger = Bennen.

No. 46.

Fredagen den 12. Junii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 45.)

De Wendiske Steders martytærende Handel paa Christians Riger, stræbte han ved en Log Forordning at standse, hvis de rige Unersaatter havde vildet indseet Landets Beste, og hjulpet Christian, thi selv var Kongen forættig, til at kunde give den lange Credit, Englekkerne gav. En Hindring, hvorunder Færenelandets Handel endnu sukker. Christians Mangel paa rede Penge var ingen Følge af hans Overdaadighed, og Adslen endnu mindre Uorden, endog hans Fiender vilde helst lade ham for al for grandseende Sparomsighed, men hans idelige Krige medtog store Penge, helst for en Konge, som hverken Adelen eller Geistlige vilde hjælpe, og som maatte

36

have

høve sine Indkomster i Korn og Fødevarer :
 og i faa rede Penge. Ja som havde det i
 Betalning, for hans utrættelige Nøie, f
 sit Lands Flor, at Adel og Geistlige sagd
 alle hans Planer sigte ene til at undertving
 os, for at vinde menige Mands Gunst d
 ikke havde Forstand til at kiende ham.

For os, som hverken beherskes af Ha
 me imod Christian, og som ei ere forblindet
 af Egennytte og indbildt Ret til at herske ov
 vore Medmennesker som Slaver, staaer Chr
 stians Foranstaltninger og Forordninger i
 andet Lys, end for den Alder Christian da
 nede. Christians Forordning om Brag o
 Hielp i Skibbrud er et Mesterstykke. D
 Retfærdighed og Billighed tale deri høiere en
 i Forordninger, der giøre Brag til Privile
 giers Eiendom. Var det grusomt, at Chr
 stian lod ved Strandbredden oprette Galger
 hvori de bleve hængte, der uskikkeligen høyd
 behandlet Skibbrudne, eller som vare de Ben
 disse Steders lønnede Hælere, i at fremm
 deres Smuglen, helst om de vare Kongelig
 Soldbetientere?

Lad end være, at Oprøret i Sverrig inderlig krænkede Christian, at de Lybsskes Dumristighed, i at hjælpe de Svenske, harmedeam; ja at han inderlig smertedes over at se, hvorledes hans Farbroder Hertug Fridrich, tilligemed den hele Holsteenske Adelsorden, saaledes eet med hans Fiender, saa kunde disse Rodgange vel ikke andet end skynde ham til at fortsætte sin Reise til Keiseren, for at hente Raad og Hielp. Dog opfadte han denne Reise nogen Tid, for at ledsage sin elskte Moder, Kirstine, til sit Hvilested. Da denne ærgelige Skyldighed var forbi, iler han med den lidende Følge til sin Svoger Keiseren, og efter Sædvane i hans Fraværelse betroede Riget til sin Gemalinde, hvis tagne Beslutninger i hans Fraværelse han stedse stadfæstede; saa vidste hun sin Mand's Planer, og saa vel vidste hun at handle med dem overeensstemmende. Lybekkerne kunde aldrig af hende faae andet Svar, end det, der passede til Christians Plan med dem, deres Svækkelse.

Af Keiseren fik Christian ikke allene en Befaling, at Holsteen skulde tages i Forlesning af ham, og ikke som før, af Stiftet Lybæk; ja han fik Keiser Carl ganske afvendt fra de

De Wendiske Stæder. Saaledes lod det til at Christian, naar han kom tilbage, vilde al vorligen være betænkt paa, at skaffe sig Roe først ved at tæmme Holstenerne, dernæst ved reent at dæmpe Lybekernes Mod. Han gjorde den første Begyndelse til denne Plans Udførelse, ved at fordre af Hertug Friderich, at tage Holsteen af ham til Forlening, og at forlange andre reiste Stridigheder bilagte; de Wendiske Stæder tilskrev han haarde Forbud, ikke at sende Svensken Hielp af Skibe, og ei heller at handle paa Sverrig eller Danmark.

Saaledes havde da Christian 1521 aldeles ingen at forlade sig paa uden Norge og Keiseren, samt Borgere og Bønder i Danmark. Christians Lov, udgivet 1521, forskrede ham og disses Yndest. Christians Lovgivnings Aand, ukiendt i Danmark for og efter hans Dage, vidner om megen Erhødighed for Frihed, megen Nidkierhed for at indføre Ligevægt imellem Stænderne, den taler mandigen Retsfærdigheds Sag, udbreder Handelsfrihed, gavnrig Vindskibelighed, og alt seer man flyde ud af Lovenes eneste og sande Kilde, af Kundskaben om det Folks Kræfter og Trang der skal adlyde.

Driftigen kan man opfordre enhver Dansk, ja flere Landets Lovkyndige, til at vise, naar Lovgivningen var bedre end under Christian den Anden. Ingen ældre Love i Dannemark kunde denne Konge følge, og fordi han havde begaaet denne Feil, ikke at blive ved det fordærvelige Gothiske Gamle, blev og hans Lovbog brændt.

Inden Reformation nogensteds havde havt Følger, indførte Christian en Lov, som paa ingen Steder haver fulgt paa Reformationen. Vi skyldte Christians Minde at gjøre Læseren bekiendt med Christians almindelige Lov, den bestaaer af 141 Artikler. Vi vilde her bringe dem i Udtog.

1ste Art. Alle skulde vide, at Geistligheden var fornemmelig til, for at lære og veivise Almuen i Lærdom og Vandel.

2. Biske skal være anstændige klædte, og ikke som Gjøglere, at lade Tromme og Pibere gaae foran for dem.

3. Hvorledes Messe anstændigen og sømmeligen skal holdes.

4. En Erkebisp maatte i det høieste have 20 beryebnede Karle til at følge sig, og ingen

Geist

Geistlig maatte holde høiere end tvende pæ
Mynder, og 2 Koppel-Støvere.

(Fortsættelsen følger.)

Indsendt af en Ubekjendt.

At tage Deel i Landets og vore Med-
menneskers Vel, paaligger enhver Veltæns-
kende. Den veltænkende Patriot, som i No.
43 har giort Forslag, om et Oplag af Tørø
fra Provindserne, ønskes Held; det var at
ønske, denne Plan blev sadt i Værk, og en
duelig Person blev affendt, for at undersøge,
hvor Tørøen best og beqvemmost kunde bekom-
mes, da der ikke heller vil mangle Interes-
senter, som tager Deel deri. Det er nok
bekjendt, den store Mangel der sidste Winter
herskede for Brændsel, da endog Tørøen ko-
stede 8 til 10 Sk. Sneseen, og endnu tager
Bonden 5 Sk.; saa det er at formode, at
denne Plan vil kunne blive til største Nytte
for enhver Indbyggere.

P. N. B.

Indsendt.

I Anledning af Indbuddelsen og Forslaget til et Interessentskab, til Lørvs Anskaffelse fra de danske Moser, til Brug her i Staden, isteden for Brændet, som aarlig stiger i Prisen, erindres: at fra Hietting og flere Stæder som grændser til Vesterhavet, udføres og affættes til Holland og Hamborg aarlig en betydelig Deel af den bekiendte særdeles gode Lørv eller Klyne fra Moserne i den vestre Egn af Jylland; og et unendeligt større Quantum var at faae fra disse og mange andre store og utømmelige Moser, naar derpaa blev alvorliggen arbeidet, og nogle Bekostninger anvendt, eftersom der i disse Moser kan graves i en Dybde af 10, 16, 20, ja vel somme Stæder 30 Fod, og dog ikke naage Bunden eller mærke Forringelse i Boniteten; og dersom den øverste første Skorpe blev med Orden planeret bag efter Gravningen, vilde det vel blive mueligt om 10 Aar igien at grave Lørv paa samme Sted, ifald det i Betragtning af Beliggenheden blev agtet tienligt. Dersom et Selskab af gode dansktænkende Borgere foreenes om, at begynde og fortsætte dette nyttige Foretagende, og at skaffe os her et Oplag af denne overmaade gode Lørv, da vilde vist nok Brændet

demangelen afhielpes, og om faa Aar tilveie bringe os utænkelige Fordele her i vores umættelige Kjøbenhavn. G.

Anmeldelser.

Siden forrige Fredag ere formedelst aarlige overordentlige Bidrag, som overordentlige Medlemmer af det forenede Uuderstøttelses Selskab, end videre tiltraaet:

- Hr. Grosserer Saabye.
- Segl, Flagbug og Compasmager Koch.
- IJenkræmmer Ritter.

og som ordentlige Medlemmer:

- Herr Etatsraad og Kasserer Falbe.
- Regimentsquartiermester Plum.
- Doktor Meza.
- Professor Stanley.
- Controlleur Lufft.
- Kjøbmand J. Schisz.
- L. V. Lange, Oldemand for Malerlauget, og
- Th. V. Lange, Malermester.

Da nu allerede 6 Uger ere forløbne med at indkassere Kvartals-Afgivterne, for Ugebladet: Borgerevnen, og mange endnu ere ubetalte, saa ønskede Direktionen meget, at samme, formedelst den nær forestaaende Generalforsamling, og det i samme til Selskabet aflæggende Regnskabs Skyld, nu uden videre Ophold og med det førderligste maatte indkomme.

Borger = Bennen.

No. 47.

Fredagen den 19. Junii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 46.)

Skolemesterne anbefales for alt en ustraffelig Vandel, og at de skulde giøre sig ligesaa stor Umage med fattige som rige Børn. Dernæst at geistlig og verdslig Dyrighed skulde især vaage over, med geistlige Vicarier og Præbender at forsynne Skolelærerne, at de kan have rigelig Underholdning.

Deres Alder bestemmes som vil til Geistlige Embeder indvies.

Præsterne skal være Magistri eller Baccalaurei, først i den hellige Skrift.

Hvorledes Præsterne skal forrette deres Søndags Tjeneste.

9. Enhver Præst skal boe ved sin Kirke, og ikke i Kiøbstæderne, og lade deres Præstegaarde staae øde.
10. At Gudstieneste og Sang skal ordentlig og omhyggelig holdes.
11. Alle enkelte Stole skal hver Løverdags udflyttes af Kirken, denne feies og toes, disskures og toes.
12. Om Kirkevænger, og hvorledes de skulde hver Michelsdag aflægge Regnskab.
13. Præster maae afstaae deres Kald, men ikke uden i deres sunde Dage, og det i fem Præsters Overværelse.
14. Intet Gods, Gaard, Jord, i Kiøbstæderne, tilhørende Kirker, Kloster eller Riddere, maae staae ledig eller øde, dertil skal skaffes Beboere, eller og det sælges til Borgere som vil beboe det.
15. Ingen Geistlig eller Verdslig maae gaae med andre Vaaben, end de som ere brugelige daglig.
16. De øde Jorder, som Eieren ikke vil sætte Beboere paa, ere forbrudte til Kronen.
17. Ingen Præst eller geistlig Prælat maae købe Jordegods, uden han vil giøte sig.
18. Ketten skal være Præsterne behjælpelig i at hævde dem deres lovlige Indkomster.

9. Ingen Sager, af hvad Navn nævnes kan, tilkommer Bispen eller geistlig Mand at dømme i, uden verdslig Ovrigheds Mellemkomst, det maatte være Egteskabs Sager.
10. Landemode maae ikke af Bispen sammenskaldes, uden med Kongens Vidende, det maatte være Kirketienesten ene angaaende.
11. Ingen Geistlig Rets Dom maae paadømmes, eyten i Rom eller uden for Riget, den skal ageres og endes for den af Kongen sadte Kammerret. Denne Kammerret skal dømme over Geistlig og Verdslig, og bør ingen Sag vare længere end et halv Aar. Landstings- og Rigsstæds-Ret skal ind for denne Ret; de Sager, Cantsleren haver paadømt, skal og ind for denne Ret. Kammerretten skal følge med Kongen hvor han i Dannemark reiser omkring. Fra denne Ret kan appelleres til Kongen og Rigs Raad.
12. Fra Universitetet skal indgives Liste, paa den som studere udenlands, hvilket ingen maae, uden de have taget Baccalaurei Graden.
13. Ingen maae gjøre Testamenter inden Gielden er betalt, til Kloostere skal gives i Guld

Guld og Sølv, og ikke Jordegods. Testamentet skal gøres i 7 Vidners og Herredsriverens Overværelse. Til Præster og Geistlig maae ikke de Dændes Gods gives i Forvaring. Den skal være ved sund Sands som vil testamentere.

24. Af uvillige fire Dannemænd i hver Bys skal Godset efter en Afdød tages i Forvaring, der hvor Arvingerne ikke ere tilstæde; dernæst gøres trende Opsskrifter paa det efterladte Gods; en Opsskrift skal liage hos Godset, een skal de selv have, og den tredie gives til den som bliver ved Godset.
25. Naar nogen, som ligger for Døden, vil gjøre Testamente, da skal de nærværende strax forsegle alle Kister, og overantvorde Nøglen til Huset i en Skindpose, forseget, til Hustruen eller den Afdødes Arvinger.
26. Moder kan sidde med umyndige Børn i uskiftet Boe, dog skal al Godset beskrives, og hun erstatter Børnet det, som maatte forkommes, samt hvert Aar at gjøre Regnskab for Børnenes næste Slægtninger.
27. Om Børn som ikke Børge have. At Børger skal aflægge aarlig Regnskab.

28. I at vælge Børgere imellem Brødre skal ikke sees paa Alderen, men paa den som er duelig og sikkerst aflægger Regnskab.
29. At Børgene skal inden Maanedes Dag erstatte det, der forkommes for Myndlingen.
30. Hvorledes skal forholdes med pandtsat Gods i Arv.
31. Efter Præsterne skal ikke Bisp arve alle, men Arvingerne nyde de trende Dele, og den sidste Deel uddeles til Bisp, Sielmesse og nærmeste Hospital, og om end en Præst ikke bliver berettiget, da giver dette ikke Bispen Ret til at være Præstens eneste Arving.
32. Ingen Geistlig maae drive Kjøbmandskab, deres Bønder kan sælge deres Korn i Kjøbstederne, og købe hvad de behøve til deres Gaarde.
33. Bønderne skal betale ordentlig Løn til deres Karle, og de bør ikke taales, som allene vil tiene ugeviis for Dagløn og Kornfæd. Præsterne eller Geistlig maae ikke holde Pebersvenne, der allene paa denne Maade lade sig udlete.
34. Ingen maae antage Tienestekarle, uden han foreviser Skudsmaal fra den han sidst tiente

tiente hos, og i ringere Tid end et halv
Aar er ingen pligtig at skifte.

35. I Lehnene skal forordnes Dommere, som
skal aflægge Eed, og hvert Aar møde Kon-
gen og forsvare sine Domme. Eeden ska-
være kort, der sværges blot ved Gud og
alle Helgene.
36. Landsdommerne, for at dømme om Ting-
dagene, skal have i Rente en Skieppe
Korn af hver Boendes.
37. Et Dommerhuus skal indrettes der hvor
Retten skal holdes hver tiotende Dag.
38. Hver Boende skal give 2 Skilling til
Hielp til dette Huus.
39. Herredsdommeren skal have tvende af de
agtbareste Dannemænd med sig i Retten,
raadføre sig med dem. Lehnsmanden skal
bøde for en uretsfærdig affagt Dom, da
han haver Ret til at affætte og straffe Dom-
meren.
40. Herredsdommeren skal skaffe sig en god
Skriver, som og skal tages i Eed, og til-
ligemed Dommeren sættes af Kongen.
41. I Dommerhuset maae ingen komme bes-
væbnet.

(Fortsættelsen følger.)

Anmeldelser.

Efter at Autor til det allerede bekiendte Forslag, angaaende et i Kiøbenhavn oprettende Læse-Magasin fra Provindserne, uden at navngive sig, at for dette Ugeblads Udgivere yttret sit Ønske, at dette Blad at bekiendtgjøre hans omtalte Forslag for alle Selskabets Medlemmer, og nu end videre forlanger paa samme Maade at underrette Selskabet om det ønskede Bifald, som dette hans Forslag har opnået; saa at den for det første til Fond bestemte Kapital nu allerede ved Subskription er sammenbragt, og han altsaa uden videre Forhaling ønsker Interessenternes Sammenkomst: saa har man billigt en ikke kundet tage i Betænkning at opfylde denne hans Forlangende, der fuldkommen er overensstemmende saavel med Borgervennens Patriotiske Hensigter, som med Ugebladets Natur. Bekiendtgjøres derfor altsaa de Interessentere i hiin nye Indretning, som tillige ere vores Selskabs Medlemmer, herved, at den omtalte ubenævnte Autor skriftlig haver henvendt sig til Hr. Jens Karlebye, Kongl. Hof Bildhugger og Steenhugger, og derved formaaet ham til at laane de for sig en Sammenkomst af Interessentere nødvendige Bærelser, i hans tilhørende Gaard, beliggende i Nye Kongensgade, paa Hjørnet af den

Phis

Philosophiske Gang No. 333., hvor da alle Sufkribentere, som agte at tage Deel i denne Forsamling, næstkommende Torsdag den 25 Junii om Eftermiddagen Klokken 4. behage at indfinde sig.

Ligeledes i denne Uge er Antallet paa de overordentlige Medlemmer i det Forenede Understøttels Selskab ved en mild Deeltagelse af

Hans Excellence Hr. Geheimeraad og Statsminister Greve af Schimmelmaun, og

Hans Excellence Hr. General Major von Wegener,

saar og de ordentlige Medlemmers Antal ved Tilstræbelsen af

Hr. Pastor Thye,

— Nathæi, Hørkræmmer,

— Bruun, Hørkræmmer,

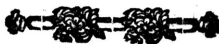
— Forvalter Randerup,

— Christ. Christensen, Urtekræmmer,

— J. Nielsen Raahede, Malermester,

og endelig Abonenternes Antal ved

R. S. S. Tarkel, Kispmand paa Den Arnis, bleven formeret saaledes, at Selskabet indtil i Dag har den Fornøielse at tælle 760 Medlemmer.

Borger = Bennen.

No. 48.

Fredagen den 26. Junii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 47.)

2. Tarten for Skrивeren.
3. Hvorlænge Dommeren skal sidde Dom til Landsting.
4. Hvorledes en ved Landsting paadømt Sag skal 10 Dage efter udstevnes til Kammerretten, hvis een af Parterne ikke ere fornøiede, og da inden trende Uger møde for samme.
5. Hvorledes Landsdommernes Beviis, han skal give fra sig, skal stiles, hvori han paa een af Parternes Begne forlanger Opspel til Kammerretten.
6. Tingsførerne skal overalt bekiendtgigre, hvad der ved Landsting foretages.

47. Ingen maae, naar Dommeren sidde Dom, giøre Ulyde, og ingen maae sværg ved hellige Ting i Retten, hvis saa skæer skal han derfor betale, af hvad Stand han end er, til de Fattige, en Mukt.
48. Mulcterne, faldne ved Retten, skal Dommeren forvare og Skriveren holde Regnskab over.
49. Dommerne skal holde Messe inden den sidde Dom.
50. Dommerne skal taus høre Sagerne for svare, og beskikke den allerusleste Forsvar
51. Om Stevning, samt Stevningsmændenes Paategning paa samme, hvorved megen Meen-Eed kunde forekommes, og mange Trætter bilægges. (man læse Lovbøks selv; vi lovede kun et Udtog.)
52. Hvorledes de skal forholde sig, som stevnes, fra den ene Provinds til den anden.
53. Stevnes nogen i Retten, og taber det Indstevnende Sagen, da skal Kongen bøde 40 Mark for Trættekierhed, og de Indstevnte skal have Kaast og Tæring daglig.
54. Haardelig skal de multeres som ikke møde i Retten efter imodtaget Stevnemaal. Prælat og Ridder bøde 100 Mark for hver Gang, en anden bøde 50 Mark. Er bøde

bøde Bøde 3 Mark, og alle Kaast og Tæring til dem som stævner.

5. Kommer nogen drukken i Dombuset, skal han, hvis han ikke godvilligen gaaer ud, sættes paa Band og Brød een Nat.
6. Haardelig skal de Indstevnte straffes, som ikke vil fremkomme med deres Documenter, men opholde Retten.
7. Om Drab og Baade. Kirken maae ikke imodtage nogen Dræber, inden Landsdommeren haver kiendt, om Drabet kan affosnes med Penge.
8. Hvorledes skal forholdes, naar Drabes ren ikke findes.
9. Om Brev, som Landsdommeren skal give Dræberen.
10. Opregnes de Mord, som der skal bødes for.
11. Baadedrab bestemmes, naar derfor skal betales 50 Mark til Kongen.
12. Hvorledes skal forholdes med Manddræberen og de som huse ham.
13. Den Leide, Manddræberen skal have, for at nyde Fred til at forsvare sig.
14. Naar een er forviist Landet for Drab, paa hvilke Vilkaar han da igien kan komme til sit Fædreneland.

65. Hvorledes Fredsbrev skal stiles.
66. Om Vidner. De to soerne Mænd, der sidde med Dommeren, skulle afhøre alle Vidner, og reise til dem, som for Skyldom ikke kan komme til Retten og udstæde Skriveren under deres Haand det passerede.
67. Forekommer en priisværdig Forsigtighed ved Vidners Føring, heri hersker megen Kundskab om Rettergangs Forhold.
68. Vidners Eed. Profossen skal være til stæde, og strax affkiere Meen = Eederen i tvende Fingre han oprakte, da han soer Dette Middel synes kraftigere, end den nu brugelige Tummel af Ord.
69. Naar alle Vidner ere hørte, skal Sagen paadømmes.
70. Landsdommere skal dømme i alle Sager undtagen i de om Markeskiold og Skovskield.
71. Om Vidnesbyrd. Sogne-Stof Tingvidner gielder ikke, blot Herredsvidner.
72. Om Tyverie, hvorledes derom skal inqværes af Kongens Embedsmænd og Profos og i gode Mænds Overværelse maae alle randsages efter Tyvekoster.
73. Overmaade mennesskelig er Loven at straffe Tyve, her skal agtes paa Pers
net

nens Røgte som beskylde, om han er gammel eller ensfoldig, og om han haver stiaalet af Nød. Alle Slags Tyve skal beskikkes Forsvar.

74. Om Tyveklaafer. Hælerne straffes haard, helst naar de boe i Bye med Tyven, og ere kiendte med ham, og handle med ham.
75. Hvo som afhugger Træer om Dagen, straffes med Ragen, men have de stiaalet om Natten, da skal de straffes langt haardere.
76. De som stiele af offentlige Steder og Kirker, straffes paa Livet.
77. Hvorledes at behandle dem, der vare Tyvenes Medvidere, først med Lempe at udfritte, siden med Piinsler, dog Lemmerne uskadte.
78. Om Trolddom. Troldqvinder skal pidskes og forjages Byen, og bøde for den Skade de tilføie.
79. De, som søge Raad hos Troldqvinder, efter ofte at have været advaret, skal miste Huden.
80. Hvilke enhver selv maae pandte, uden at adspørge Dommeren.
81. Hvo som haver Kongens eller Dronningens Beskiermelses-Brev, skal lade det læse

læse ved Herreds Ting og paa Raadstuen,
og de skal straffes paa Livet, som vover at
ansalde den der haver dette Brev.

(Fortsættelsen følger.)

Anmeldelser.

Daß der Hr. Pastor Maurenbrecher eine aus
der so beliebten Sammlung seiner heiligen Reden zurück-
gebliebene Predigt besonders abdrucken lassen, und den
Vorthail davon aus eigener Bewegung der Casse der
vereinigten Unterstützungs Gesellschaft geschenkt hat,
ist aus den hiesigen Adresse-Zeitungen bereits bekannt
worden. So sehr die gedachte Gesellschaft durch dieses
ausgezeichnete Merkmal des Beyfals des Herrn Pasto-
ris Maurenbrechers erfreuet worden; so erkennet sie
das Nachahmungswürdige Beispiel, welches Sr. Hoch-
erwürden von ihrer bekannten edelmüthigen Neigung
zum Wohlthun auch ihr gegeben, und dadurch den
Fond einen nicht geringen Beytrag auf einmal zuzuwen-
den, die Güte gehabt haben, mit der lebhaftesten Dankbar-
keit, und es ist derselbe also auch ein sehr angenehmes
Geschäfte diese schuldige Dankverbindigkeit hiedurch öf-
fentlich zu bezeigen. Vielleicht wird auch diese Gabe
jezt und in der Folge noch zu einen Wink, daß auch
andere geschickte und liebevolle Menschenfreunde, auf
eine ähnliche Weise des Instituts gedenken, und als-
dann

ann wird auch noch der Dank, der Nachkommen
 em ersten Urheber immer mit gewidmet seyn.

Von der Auflage dieser schönen Predigt sind noch
 Exemplare vorhanden, die bey den Buchhalter der Ge-
 sellschaft in No. 68. in der grossen Königsstrasse, und
 ey den Boten in der St. Petrisstrasse No. 130. in
 weisem Schwan, in Goldpapier gebunden für 1 Mk.
 und ungebunden für 12 Sch. zu haben sind.

I de sidst forløbne 8. Dage har det foreenede Un-
 erstøttelses Selskab atter glædet sig over følgende Til-
 ægt: som overordentligt Medlem:

Sans Excellence Hr. Geheimeraad von Raben-
 Levezou,

og som ordentlige Medlemmer:

Frøken Helene von Trolle, Stiftsdame i Walløe.

Frue Justitsraadinde Kraft i Sorø.

Jomfrue Anna Hansen, Kammerjomfrue hos
 Kammerfrøken von Møsting.

Herr Georg Nissen, Kongel. Fuldmægtig ved
 General Postkassen; og

Herr David Møller, Skræddermæster.

Derimod har Selskabet igjen den 13de Junii
 ormedelst en ved en Suffocation forarsaget pludselig
 Død.

Død, tabt et Medlem i Herr Cancellie - Secretar Adolph Sibiger, Secretair i det andet Departement Comptoir i Admiralitets og Commissariats Collegium. Han var født i Kiøbenhavn den 28de Septembe 1752. Hans Fader har i mange Aar staaet i denn Etats Tieneste, og han selv har fra Ungdommen o dannet sig til disse hans Embedsforretninger; for han Iver i denne Tieneste blev han den 25de Septembe 1777 benaadet med Carakteren af en virkelig Konge Krigs Cancellie-Sekretair, og den 15 October 178 indsat til Chef i forbemeldte Comptoir. Han giøvel sig i Julii 1785 med Jomfrue Margaretha Carolin Holm, en Datter af Hr. Koffardie Capitain Holm. Dette korte Egteskab avlede han 1 Søn, og efterlade desuden en høitsrugtsommelig Enke, der tilligeme hans bedagede, meget svage Moder, begræder han tidlige Tab.

De af de hidtilværende ordentlige Medlemmer som af en roesværdig Belgjørenheds Drift, og for en mere at befordre saa god en Sag, have meldet sig for overordentlige Medlemmer, skal i næste Blad navnli for Selskabet blive bekiendt.

Borger = Bennen.

No. 49.

Fredagen den 3 Julii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 48.)

32. Den Sag, Kongen haver befalet Doms mere i, maae ikke standses, men skal paa dømmes.
33. Hvorledes der skal forholdes med Huusfred, Gaardsfred, og Herreværk, og ders paa dømmes.
34. Tyve, naar de undløbe, paa hvad Maade de straffes.
35. Om Drifteqvæg, hvorledes hiemles.
36. Fred paa Alfare og Skovveie.
37. En Bonde maae handle paa Torvet med Wildt, Fless, Sæfiss.
38. Embedsmænd skal haardelig straffes, naar de paalægge Undersaatterne Told og Skat,
Ecc af

af de Vahrer og Weed, der købes indbyrdes fra Provinds til Provinds.

89. At Bønderne maae seile hvor de vil med deres Vahrer, og købe de Vahre selv de behøve.
90. Fri Skatteb nder maae f re deres Vahrer til hvilke Købstæder i Danmark dem lyst.
91. Om Markeder at holde.
92. Om Maal og Vegt. Det som bruges i København, skal bruges hele Landet over, og i Købstæderne skal Bonden see efter, hvilket Maal han skal rette sit Landgilde: Maal i T ndetal.
93. Ingen maae sælge Øren til Fremmede, de undtagne som have Stald = Øren, da skal de drive dem til Ribe.
94. Om Kornhandelen.
95. Enhver kan holde Stald Øren.
96. Hver Bonde skal i det mindste legge to eller flere Humlekuler til sit eget Brug.
97. Ingen maae straffe Bonden, fordi han ikke i Høstens Tid kommer til tilsagde Jagt.
98. Ingen Lang: Egt maae paalægges nogen Bønder.

99. Betaler Bonden ikke sin Landgilde efter trende Terminer, da maae Hosbonden tage det ud af Boen, og opsigge ham Gaarden.
100. Ingen Jord maae være øde, de nærmeste Bønder skal drive den, og findes Besboere, skal den strax udlægges.
101. Det er uskikkelig, at der fordres ligesaa meget i Skat af de Bønder, der have lidet Tillæg, som af de der have meget. Lehnsmændene skulde med tolv Bønder tage omkring og ligne Skatterne paa Gaardene.
102. Ingen maae have tvende eller flere Gaards Jorder under en Gaards Navn, uden at han skatter for saamange den bestaaer af.
103. Om Aftægts Huse og Gaarde paa Bøndernes Eiendom.
104. Paa deres egne Gaarde maae Bønderne bruge Fiskeriet, samt paa deres egne Skove at fede deres Sviin, uden at afgive Oldengield.
105. Bonden maae ei anderledes Skove end til egen Jildebrand, og af Bindsælder maae han sælge til Borgere og Kuldbrændning, samt tage Oldengield af de Sviin der gaae paa hans Skove.

106. Tømmer til Bygning og Vogne skal Bonden have, og Stedet skal anvises han hvor han det maae hugge; hugger han ti Upligt, sættes nærmeste Arving til Gaarden som vil vogte Skoven.
107. Paa hvilke Skove ingen maae hugge inden Skoven er deelt.
108. Meget unødigen skal man lade det komme til Sed paa Markeskield, (hvilket er høist viselig, hvis man ikke vil spøge med Troe og Love, ved at forringe Sedens Værd).
109. Mark skal ikke rebes, men loddes, tares. Jordens Leie bør saa lidet muelig fornylles. (Christian havde ingen Lov Commission.)
110. Samme Ret som Bønderne have i Jylland og Fyen, skal Bønderne og have i Sieland, Falster, Lolland og Møen, at nemlig disse stakkels Christne - Mennesker skal ikke sælges og bortgives som andre uskikkelige Creature; de maae flytte fra et Gods paa det andet, og der skal gives dem Forlaug.
111. Om Almisse. Sterke og Føre skal ikke gives Almisse, kuns de som af soerne Bønder og Kierere have faaet Tegn, som de skal bære

til Bevist at de have Bræk, hvorfore de ikke kan arbejde.

112. Ingen maae betle til Hielp til Mand-
drabs-Bøder.

113. Forsigtighed med Brand-Breve.

114. Dommeren skal dømme ved Retten om nogen er fredløs, og da ved Tinget bekiendtgjøre det, da ingen maae selv straffe.

115. Spedalske Folk maae ei anderledes bede om Almisser, end ved at udække tvende Kieppe, for ikke at smitte med Anden eller Berørelsen.

116. Kirkeværgerne maae allene i Landsbyes Kirkerne ombære Tavlen.

117. Om gode Veie og Broer, som Herredsviis skal indrettes og holdes istand.

118. Ingen maae ligre over Agre, og skal Kongens Fogeder eengang om Aaret eftersee Veiene i sit Herred, og strax lade dem istandsætte.

119. Faa Klosterske skal have Tilladelse til at udsende Bettel-Munke.

120. Om Kuler affides til deri at kaste Madfær.

121. Naar Kongen reiser, skal Bonden være pligtig til, at sælge hans Tienere Levnets-Midler.

122. Ingen maae paadigte Kongen noget, eller indføre falskelig nye Tidender, hastraffes med Huden, som deri gribes.

123. Ingen maae sælge Sild til Fremmede uden med Kongens Bevilgning.

(Fortsættelsen følger.)

Indsendt.

I Følge Bekjendtgjørelsen i Ugebladet Borgervennen No. 47., blev den 25de Junii af Interessentskabet for et Lørve-Oplags Anskaffelse fra Provindserne, ved Pluralitet, efter Forslaget, udvalgt 5 Commissarier.

Denne Commission har vel, foruden den Efterretning fra Hietting i Jylland, som findes i No. 46, Correspondence paa Aalborg, Skanderborg, Ny og Silkeborg, men da samme ønsker saa meget som mueligt at spare bekostelige Reiser, og da tillige de største Antal af Interessenterne ere Medlemmer i de forenede Understøttelses Selskab, saa troer man meget saa meget mere Tillid herved at kunne anmode enhver, som har personlig Kundskab, eller sikker Correspondence paa de Stæder i Provindserne, hvor

Mængd

Kængde af Tørv eller Tørvemoser findes, at bidra-
e deres til saa god en Sags Oplysning, baade i
henseende til Tørvens nu værende Priser, i Løs-
ler Sneise, saavel som sammes Bonitet.

Interessentskabet vil til alle Tider lade dette
ære sig en hellig Lov, mere at see paa Landets
Beste og Priserne Løttelse, saavel her i Staden,
om i Provindsstæderne, end paa egen Fordeel.
Hierne vil man, for Transportens Skyld, overlade
Tørven paa Vesterkanten i Jylland, til Holland og
Jamborg, naar man kun kunne faae de nødvendige
Efterretninger om flere Steder paa Østerkanten,
hvorfra tilstrækkelig Forraad kunne erholdes. Endnu
vindres, at da man nogenlunde kiender Bondens
og fleres Tænkemaade, naar de skimte Haab om
for Affætning, der tillige maatte bruges den for-
løbne Vaersomhed, for at undgaae Landprang og
Priserne Stigende.

De altsaa af Selskabets Medlemmer, som
ned nogen Slags hertil passende Efterretning vil
være Interessentskabet og Commissionen, vilde beha-
jelligst henvende dem til Herr Grosserer Marcus
Berhardt Holm, ved Nye Børs No. 85.

Anmeldelse.

Forsynet har ei allene saaledes velsignet de forenede Understøttelses Selskabs Ønsker og Bøstrelser, at det nu inden et Mars Forløb har samlet sig til et Antal af 768 veldædig sindede Medlemmer men det har endog iblant disse opvakt adskillige, de af egen Drift have været saa adelmødige, dobbelt ja tredobbelt at formere deres, dem, som ordentlig Medlemmer tilkommende aarlige Bidrag; og saaledes ører og agter Borgervennen nu, som overordentlig Medlemmer:

Hans Excellence Sr. Geheime Conferenz-Raad og
 Oberpræsident, Grev von Osten,
 Hans Excellence Sr. Geheimeraad von Brandt,
 Sr. Justitsraad Reinhard,
 Sr. Justitsraad Zum Hagen,
 Sr. Anders Lassen, Isenkræmmer, og
 Sr. Magnus Valentin, Kjøbmand.

Endvidere haver anmeldt sig som ordentlig Medlem
 Sr. Major von Wilster, Commandant paa Rosenborg Slot.

Borger = Bennen.

No. 50.

Fredagen den 10. Julii 1789.

Skilberie af Christian den Anden.

(See Nummer 49.)

124. Bønderne maae skikke deres Børn til Kjøbstæderne, for der at tigge. I deres eget Sogn skal være Skoler, der skal deres Sognepræst eller Sogndegn lære dem først paa Dansk Vater noster, Ave Maria og Credo, og siden at læse og skrive dansk. Vil Bønderne have deres Børn til Præster, da maae de selv besørge deres Kaast, og da skal de lære de af os for Kjøbstæders Skolerne forordnede Bøger.

125. Den der er indsat til Degn skal vedblive, og ikke gaae ud til Søes og forsømme sit Embede.

126. Bønderne maae lade deres Børn i Kist
stæderne opdrage til hvad de vil, men bliv
de hjemme skal de holdes til Bøndegier
ning.
127. Børn, hvis Forældre bortdøe, skal
Børgen besørge oplærde.
128. Kostbare ødste Gilder og Brylluppe
skal affaffes, helst imellem Bønderne, i
maae ikke bede saamange Giester at de det
til skal bruge Laderne.
129. Paa hver 2 a 3 Miil skal indrettes Her
berger.
130. Herbergeer-Huse skal saa meget muelig
være ved Domhuse.
131. Tært skal der være paa Betalningen
Herbergeer-Husene.
132. Hvad Bønderne skal betale i Herbe
gerne.
133. I Herbergerne skal bruges det anbef
lede Maal.
134. Embedsmændene skal have forbrudt d
res Hals, hvis de ikke strax for Tempeli
Betaling skaffe Skibbrudne Folk Hielp
135. Ansattes Biergeløn i Dagpenge fra
til 24 Skilling daglig.
136. Ingen anden maae bierge end de dert
leiede Folk, og ere de Skibbrudne ikke v

Penge, da modtages af Godset i Betaling.

37. De Vahrer, som ved at ligge, kunde fordærves, skal sælges og Pengene samt det andet usolgte Gods oplægges, indtil Eieren efter et Aars Forløb kunde opspørge det.

38. Alt Braggods skal oplægges Aar og Dag, om Eieren skulde melde sig, (saa christelig handles mange Stæder ikke Braggods) kommer efter den Tid ingen Eier, da tager Kongen $\frac{1}{4}$ deel, og de øvrige Parter til Fattige og Embedsmænd.

39. Ingen maae vanke omkring og søge efter Braa, thi disse pleie gierne at dræbe de Skibbrudne for at plyndre deres Gods.

40. De som forsee sig med Plyndring eller Skibbrudnes Drab og Mishandling, de skulde hænges og det ved Strandbreddene, derfor skal der opreises Galger omkring ved Stranden. Alle Skippere, som forlange, skal have Afskrift af denne Strandnings Anordning.

Saadanne herlige Love, som vores Tids Alder maae skamme sig ved at have glemt og at være for svag til at holde i Kraft, de
udgav

udgav Christian. Dog havde de en væsentli-
 Feil, de vilde indføre Liqevægt imellem Stæ-
 derne, og streng Retfærdighed; de vare stærk
 Garn, som uden Persons Anseelse holdt For-
 brøderen fast, og ikke tillod ham som et Spin-
 delvæv at brække igiennem. Adelen beviste
 at Lovene vare imod deres Privilegier, d
 hjalp deres Med-Interessentere, Lybekkerne
 til at ivre med Kynd i mod dem, og Almue
 vilde man have indjaget Skræk for dem, ve
 at ubasune Lovgiveren som Tyran, og Devi-
 set var de Galger, der ved Strandbredden
 bleve opreiste, til Affkye for dem der mishand-
 lede de uheldelige Skibbrudne. At indfør
 og havde Menneskekierlighed bliver stedse e
 Grusomhed, naar Adelenes Fordeel ikke dei
 med kan bestaae.

Inden vi nærme os til den oprørske o
 forræderiske Maade, paa hvilken den Hol-
 steenske og Indiske Adel, forenet med de ver-
 disse Stæder, stiller Christian ved sine Fa-
 drene Riger, maae vi med nogle faa Ord vise
 at Christian handiede viiselig, da han lo-
 Oprørerne i Sverrig have Roe, indtil han a
 sin Svoger Kaiseren og Engelland havde faae
 den Hielp, han med nogen Vished kund
 haabe af dem, for saaledes at tømme Holste-
 nern

terne og Eubekkerne, at de ikke mere havde Kræfter til at hielpe de Svenske og handle tro-
 øs midt inde i Rigets Indvolde.

Christian var ikke uvidende om det i
 Aaret 1521 imellem Engelland og Kaiseren op-
 rettede meget hemmelige Forbund, efter hvil-
 let de begge Aar 1524 skulde fra forskjellige
 Kanter falde ind i Frankerig, for ganske at
 svække denne deres eneste Fiende. Christian
 havde Løste om, i disse trende Aar at faae til-
 strækkelig Hielp fra hans Venner, og siden at
 idgiøre fælleds Sag med dem. Paven var
 Christians Ven, denne vældige aandelige
 Fyrste, hvis Venskab de fleste Fyrster endnu
 beilede til.

Et uventet Tilfælde tvang Henrich den
 3de og Kaiseren allerede 1523 lat begynde Kri-
 gen imod Frankerig, derved blev det dem
 umueligt at undsætte deres tro Allierede i
 Norden*).

Chri

*) Man læse Christian den andens Brev til Kon-
 gen af Engelland, assendt fra Odense Janua-
 rii 1523 i Manuskript.

Christian lod ikke Oprørerne i Sverrig 1522 saa gaanske være i Noe. Ved alle Lehnsmændene lod han de omkring i Sverrig paa Landet sig yttrende uroelige Hoveder haardt straffe, og ved den hurtige Sæhelt Sører Norbys lod han Sverrigs Kyster saa vel bevogte, at Lybækkerne ingen Undsætning kunde faae ind i Sverrig. Stokholms By og Slot, undsaadt af Norbye, var og endnu Christian Indig.

Christian indsaae let, at saalænge Oprøreten Gustav ikke havde en Flaade, og ingen Hielp kunde faae fra de Vendske Steder, var næsten hele Sverrig indsluttet, og Oprørerne ikke mindre end farlige Fiender. Der gialdt blot om at tvinge Lybækkerne til, at holde indgaaet Forbund, at de ikke foruroeligede Christian, imedens han drog imod Oprørerne. En engelsk og hollandsk Flaade, forenet med en dansk, kunde i Bund og Grund have ødelagt Lybækkernes Handel og Flaade, og givet Christian fri Hænder. Denne var Planen, og Egennytten gjorde den ønskelig for Engælenderne og Hollænderne, den østersøiske Handel kunde paa denne Maade rives ud af de vendske Steders despotiske Hænder.

Aaret 1522 bortgik for Christian med utilstrækkelige Seire over Oprørerne; indtil Bybefkerne midt i Aaret sendte Sverrig 9 Krigsskibe til Undsætning. Christian forudsaae nu Uveirets Komme, haabede paa Kaiserren og Engelland, han gjorde imidlertid alt hvad der stod i hans Magt, for at svække Oprørerne, men han var for svag, helst hans egen Adel var imod ham, enig med Hertug Friderich og de vendiske Stæder. Adelen var uwillig i at sende ham Krigere, Korn, eller at gjøre ham Fremlaan i Penge. Det var ene ved Tolden og dennes Førgelse ved frie Handel og Kjøbstædernes Flor, at Christian i Tiden kunde vente at faae saadanne Indkomster, der gjorde ham paa en vis Maade uafhængig af Adelen. I den Tilstand han og Rigeets Kasse var, kunde intet med Klem foretages.

(Fortsættelsen følger.)

Anmeldelse.

Siden forrige Nummer haver Selskabet den Fornøielse at ses sig formeret ved følgende ordentlige Medlemmer:

- Hr Cancellieraad Kortsen,
- Hr. Regimentsfeldtkiær Willbrecht,
- Hr. Lars Hansen, Brændeviinsbrænder, og
- Hr. Niels Jøger, Blyetækker.

Balance over 3die Qvartals Indtægter og Ud gifter fra 1 Febr. til 30 April 1789.

Indtægt. R. M. S.	Udgiøt. R. M. S.
Efter Balancen i Ugebl. N. 37. var Beholdn. den 31 Jan. 483 3.10.	For Ugebladets Tryk- ning i dette Qvart. 60. 4.
Udft. Restanc. 65. 4. 14.	Bogholderens og Budets Gage, samt
549. 2. 8.	Skrivematerialer 87. 3.
Hertil kommer som af Selskab. Med- lemmer deels er betalt, deels skal erlægges, fra 1 Febr. til 30 Apr. 471. 4. 15.	Restancer ved Qvar- talets Slutning 67 2. 6
Extraord. Tilskud 25.	Utsaa i Behold 830. 4. 1
Summa R. 1046. 1. 7 $\frac{1}{2}$.	Summa R. 1046. 1. 7

For hvilken Beholdning 6 Obligationer a 7 $\frac{1}{2}$ Rdlr. per stk. (see Ugebladet No. 39.) allerede er anskaffede, ligesom og i dette Qvartal 4re saadann Obligationer dog ikkun paa 70 Rdl. stkt. under No 7102, 7103, 7104, 7105., ere indkøbte og i Banquen deponerede.

Lüzow,
Formand.

Karlebye,
Kasserer.

Jacobsen, Magen
Revisores.

Borger = Bennen.

No. 51.

Fredagen den 17. Julii 1789.

Skilderie af Christian den Anden.

(See Nummer 50.)

Christian, denne Sædmand for Narhuns
redes Høst, var betænkt paa at give Kiøbs-
æderne i Dannemark samme Dyrighed, Form,
handels Brug og Friheder, som Stæderne i
holland og Nederlandene vare blevne blom-
rende ved, disses Vindskibelighed og Handel
ar dengang uden Lige, med disse Stæder
laatte Christian indflette sine Stæder, for at
inde Kræfter imod de Vendske Stæder, der
ilde drive al Handel som Monopolium. D-
t nærværende Alder vilde agte paa denne Chris-
tians Klogskab, han tumlede ikke med Rigets
See og Vel efter Calculer og Lustplaner, den
svigelige Erfarenhed var hans tro Veileder,
See han

han brugte de Midler der havde opløst og betaget andre Nationer.

Kong Christian der endnu ikke kund andet end vente Engellands og Kaiserens Hiels vedblev at udføre sin Plan, gandske fra Riden af at svække de Bendske Stæder. Ha skabte ved Forordning, som blev høvdet og ikt henlagt, af Hellig tre Konger 1522 de dansk Riøbstæder.

Denne i 140 Capitler deelte og se Riøbstæderne udgivne Lov, indeholder de fles Artikler af den Lov, vi for 1521 have med deelt Læseren i Udtag, vi kan altsaa befrie fra at igientage dem, blot her sætte Artiklernes Indhold, da Læseren selv kan slutte sig t Indholdet. De nye Artikler ville vi derimod meddele noget vidtløftigere.

Man vil læt see af denne Forordning at Christian reiste som en klog Mand, de kunde bedømme Indretninger og Manglerne og som vidste ved idelig Dmgang med lærde o oplyste Nederlændere at henegne deres Land Gode og Skikke paa det ubehøvlede Land ha regierede, og som han først maatte opdrage o
for

orfine, inden det kunde taale at styres; thi
 t legge Skatter paa, bortgive Embeder, imod-
 ge sig selv i Forordninger, rutte med Sta-
 ens Marv, er ikke at regiere. Men at op-
 rage enhver Alder, raade, straffe, belønne,
 udføre Tarvelighed og Bindskibelighed, er at
 regiere.

- Artikel. Hvert tredie Aar sættes en nye
 Scultus i hver Kiøbstæd som er over Bor-
 gemester og Raadet, han forestiller Kon-
 gens Person, han skal have 4re eller 6
 Svenne hos sig, der skal underrette ham
 om alt hvad der skeer i Byen, og som stren-
 gelig udfører hans Befalning.
- Hvorledes Scultus skalde møde Kongen,
 naar han nærmede sig Byen, at overlevere
 paa sine Knæ Kongen en hvid Stok, til
 Beviis paa den af Kongen ham givne Fuld-
 magt.
- Ingen uden Borgere af Byen kunde væl-
 ges til Scultus, Borgemester og Raad.
- Scultus imodtager selv af Kongen Byens
 Statuta.
- Den Eed, Scultus ene skal sværge Kon-
 gen, og ikke Rigets Raad.

14. Ingen maae i Drukkenſkab lades for Retten.
15. Ingen maae true eller undſige Dommerne, det er Scultus, Borgemeſter og Raad.
16. Skriverens Embed.
17. Ingen maae gaae bevæbnet i Retten.
18. Ingen maae daglig gaae bevæbnet.
19. Om Mulcten.
20. Om Stevning.
21. Hvorledes de ſtraffes ſom ere ſtevnte og ikke vil møde for Retten.
22. Om Kongens Brev og Befalning nøie adlydes.
23. Om Kongens og Dronningens Beſtjers melleſebrev.
24. Om Vidner.
25. En fortreffelig Flog og retfærdig Artikel, der befaler Skudsmaal om Vidnerne.
26. Hvorledes med oprakte Fingre ſkal vidnes.
27. Vidnets Eed beſtaaer af 4re Linier.
28. Hvorledes bevæge Vidnet til at vidne Sandhed.
29. Hvorledes der ſkal forholdes med Meent Eeder.
30. Hvad der ſkal i Sagen foretages, naar Vidnerne ere afhørte.

31. Hvorledes en Sag skal appelleres.
32. Hvad der strax skal siges, naar Parten ikke er fornøiet med Dommen ved Byetinget.
33. At der kan appelleres fra Scultus, Borgemeester og Raad 3: Byeting til Kongen.
34. Hvorledes Scultus skal skrive med den Sag, der fra ham af skydes ind under Kongens egen Dom.
35. Om Drab.
36. Om Leide for Drab.
37. Fanger, som sidde for ærlig Sag, skal løslades, naar Fyrster ride igiennem Byen.
38. Om Trætte, hvoraf kommer Mands Død.
- 39 — 44. Om Mord, Huusfred og Gaardfred. Om Manddrab, hvorfore ikke skal bødes; om Baadedrab hvorfore skal bødes. Om Tyverie og Trolddom.
45. Scultus's Magt til at pine Misdædere.
46. Om Hælere og hvorledes falske Anklagere skal straffes.
47. Ingen Haandværksmand maae fare omkring paa Landet, og arbeide, men de have Lov til paa Landet at boesætte sig.
48. Fremmede Kræmmere, der paa Landet sælge alting ud i Smaat, maae ikke taales.

49. Ingen maae smugle Korn ud af Landet, de skal dermed til Kiøbenhavn, Malmøe, Helsingør og Landskroone.
50. Ingen Bissekrømmer maae taales.
51. Ingen maae gjøre Landkiøb.

(Fortsættelsen følger.)

Indsendt.

Med foreenede Kræfter skal vi stræbe at støtte Dig!

Saaledes lyder Borger = Vennens ædle Tankesprog. I Tillid til denne, gjør en af Selskabets ordentlige Medlemmer dette Spørgsmaal: om der ikke iblant saa talrig en Forsamling, som Borgervennen, skulde kunde findes Emploi for een Mand af dets Interessentere, som formedelst enhver ærefier værdige Aarsager seer sig nødsaget, enten strax eller til næste Michaëli, at entledige sig fra sin Condition han for nærværende Tid befindet sig udi? Manden kan skrive og regne saaledes, at enhver Embeds- eller Handelsmand kan bruge ham. Handelen, saavel i det udvidende som i det ind-

skrænk

frankede, har været hans Hovedlærdom. Det indiske Sprog er han mægtig, og det engelske forstaaer han nogenledes, foruden dansk som er Modersmaalet. Udi hans ledige Timer har han lagt sig efter det Theoretiske Juridieum, og det Practiske her i Staden i samme Fag, er ham ikke heller fremmed.

Selskabets Bogholder Mr. Hviid, i store Kongensgade No. 68. anviser Manden, som kan forevise de beste Bidnesbyrd om sin Opsørsel og Duelighed.

Anmeldelse.

Selskabets Tilvært bestaaer for denne Uge af følgende ordentlige Medlemmer:

- Hr. Laurentius Bartholin Smidt, Herre til Nørre Elkær i Bendsyssel,
- Herren, Oldemand for Smedkerlauget,
- Hallander, Tømmermester,
- Smidt, Murmester,
- Lars Hønsle, Skibstømmermester, og
- Prokurator, Carl Schrøder.

Borger = Bennen.

No. 52.

Fredagen den 24. Julii 1789.

Skilberie af Christian den Anden.

(See Nummer 51.)

52. 53. Ikke taales Forprang, Opkøb af Fremmede med Oxener og Huder.
  54. Hvorledes skal forholdes med Fiskeriet i Øresund.
  55. Ingen maae skibe Gods i ulovlige Havne, undtagen Bønderne ved de nærmeste Ladestæder til indenlands Handel.
  56. Bønderne maae sælge hvor de lyst.
  57. Straf imod ulovlig Told og Beskatning.
  58. Tarvelighed i Kjøbstæderne befales ved Barsel og Bryllup.
  59. Ingen maae sælge Klæde ukrympet i Alent, tal men vel i hele Stykker.
  60. Hvorledes Borgersønner skal tilholdes at lære læse, skrive, regne, og Haandværk,
- I ff
- son

som Klædefabriksrer, Skoemager, Bævere, hvilke sidste meest anbefales.

61. Om Pøblingerne i Riøbstæderne, ikke at maae tigge til deres Kaaft.

62. Tjenesteløse Karle at skulde fæstes fra halv Aar til halv Aar.

63. Om Postene at gaae fra Bue til Bue.

64. At alle, som forlange, skal anvises Byggeplads, de skal undervises i Bygning, og at de skal mure Gaardene, i det mindste Gavlene til Gaden.

65. Hvorledes og naar Markederne skal holdes.

66. Enhver skal blive ved sit Haandværk, dog ham uformeent at rede med Riøbmænd.

67. Ingen Haandværksmand, som sætter sig ned paa sit Haandværk, maae paa nogen Maade besværes med Billighed.

68. Lappegierning i Haandværk maae Gamle ene bruge.

69. Ikke maae de rige Borgere staae sig sammen og opløbe de nødvendige Varer saaledes, at de Fattige skal tvinges til at løbe af dem, ei heller maae Fattige være Opløbere for de Rige. Men der skal med alle Varer være Torv, at de Fattige kan faae for Markeds Priis.

70. Om Bnesfladder og nye Tidender.
71. Om løse Qvinder, disse skal boe paa et eget Sted for sig selv i Bnen, klæde sig reenlig og vel, men ikke tilstødes at gaae med Raabe, at de kan kiendes fra andre Danneqvinder.
72. Qvinder, som holde til med en Karl, maae boe hvor de lyst. Ingen skal straffes fordi de gaae ind til en løs Qvinde.
73. 74. 75. At skaffe al Slags Uadsel ud af Bnen. Om Bøddel og Rakkere. Ingen maae gjøre ureent paa Gaderne.
76. At holde Husene rene, feie, vaske overs alt hver Loverdag og Hellig Aften. Egne Bognmænd med tætte Bogne skal holdes til at bortkiøre Skarnet sammenseiet i en Hob.
77. Om gode Veie ved Kiøbstæderne.
78. 79. Om Pramkarle og soerne Drage samt deres Tæxt for Lossen og Læden (sligt fattes os).
80. Om Bognmænd der altid skal være færdige til at kiøre, de nyde 1 sk . dansk for hver Miil paa egen Tøring.
81. Engang hver Aar skal fra alle Kiøbstæder en Borgemester og en Raadmand, møde i Kiøbenhavn, for at overlægge med hinanden, hvad der kunde ved fælles Hielp udføres

res til Beste for hver Bne. (Erklæringer
giøre nu alt)

82. Geistlige Sager at skulde handteres her i Riget.
83. Om Kammerretten.
84. Derhen høre Riqets Cantslers Sager.
85. Om Riqets Indsegl.
86. Om de Sager som ikke kunde vindes ved Landsting.
87. Ingen Geistlig maaz blande sig ind i de Sager der ere for en geistlig Ret.
88. Hvilke Kloostere maae tigge.
89. Skienke Degnene maae ikke taales, de ginge omkring ved Maaltiderne og bestensede Giesterne med Bievand.
- 90—92. Om Tavledragere, Spedalske og Bettlere.
93. Hvilke Fattige der maae gives Almisse. Den Bnen skal være en vederhæftig Mand der skal eftersee, hvo der er syg, svag og værsdig Almisse, den skal han give et Legn, som skal bæres paa Brystet, og til ingen anden Omløbende maae gives Almisse.
94. Om Jordegods som Ridder og Kirker have i Kiøbstæderne.
95. Om øde Jorder i Kiøbstæderne.

96. Ingen Cleri maae kiøbe Forbegods, og
 hvø som vil skienke til Kirken skal ikke giøre
 bet i Gods.

(Fortsættelsen følger.)

De Lærdes Krige.

En Signelse.

Naar store Potentater fører Krig med
 hverandre, saa pleier Begyndelsen til Stri-
 den, i Almindelighed at være meget ringe.
 En misundelig Fyrste griber med Begierlighed
 den første beste Leilighed, hans Naboe enten
 ved en ringe Forsømmelse, eller ved et formeent
 Indgreb i hans Rettigheder, giver ham, til
 at begynde en større Feide. Man skriver for-
 nærmende Deductioner, hvori man beviser,
 at Contraparten er den Fornærmende. Denne
 bliver da utaalmodig, lidt efter lidt kommer
 det til større Fiendtligheder; man udruster sig
 til Strid, man søger at vinde Allierede, eller
 og man kiser dem. Dog bliver Krigen end-
 nu i Begyndelsen ført med nogen Skaansel,
 eller,

eller, som Franskmændene udtrykker sig, med Courtoise, indtil endelig Forbittrelsen paa begge Sider stiger til det høieste, og man uden videre at skaane, myrder, brænder og plyndrer. Naar nu tilsidst begge Parter ere blevne fattige nok paa Folk og Penge, og ved deres egen Svækkelse have bidraget til at formere deres smilende Naboers voxende Styrke, saa lægger Bredden sig, og man slutter en evig Fred, som man ikke agter at holde. I den hele Mellemtid er ingen værre faren, end de Folk, der maae betale den Krig, som gjør dem fattig, og som forstyrre deres Roelighed, Velstand og Fremgang i Cultur. Den var derfor en menneskekierlig Mand, der gjorde det Forslag: at man burde søge at opfinde et Middel, hvorved strax i Begyndelsen af Kriggen, paa een afgjørende Dag, begge Armeer saaledes med Rup og Stup kunne ødelægges, at Kartetscher og Lænkekugler kun maatte være Legetsøi derimod. Dette var at begynde hele Handelen bag fra, at fremskynde den sikke Udvikling, og imidlertid at redde mangen Familie, der ved Krigens langsomme Fremskridt ville have fundet sin Undergang.

Som en Elskere af høie Signelser, har jeg skrevet dette, for nu at kunne giøre Anvendelsen. I vore nyere Lærdes Pennekridge gaaer det fuldkommen til, som blant ovenmeldte Potentater. En Mand, der gjerne gad have Tilladelse, til offentlig at yttre sin Meening ligesaa oprigtigt som en anden, træder frem og siger nu engang noget saadant. Til Uheld er maaskee det, han siger, godt, og grunder ogsaa hans Rettighed til et eller andet Føllet i Videnskabernes Hærredomme. Et Par firskaarne ved Off. og Defensiv-Alliance, og især ved Commerce-Tractat forbundne Naboer, der, til Mennesselighedens Bedste, nu engang have foresadt sig, ganske allene at blive i Besiddelse af hiint fede Føllet, og ikke at lade nogen komme derpaa, som ikke hører til deres Qvæg, erfarer neppe, at Manden vil tilegne sig Rettigheder derpaa, førend de kaster ham Handsken for Foden, og udfordrer ham til Kamp. Han ønsker at afgiøre alting i Mindelighed, og beder indstændigt, at man dog vil overlægge, at han ikkun forsøger gamle og almindelige Rettigheder, at her ikke handles om Monopolier, eller om nogen privat Mand's Eiendom. Han begynder at bevise, man svarer ham med Grovhed. Han finder

Allie

Allierede; Sagen drives hist og her, først med nogenlunde Skaansel, dernæst med Stiklen, endelig, naar alle stridende Parter ere bragte til det Yderste, med saa rasende en Hestighed, at det er en Vnk at see derpaa. Læsefolket maae betale svære Krigsomkostninger i Penge og Kiedsommelighed, og de lærde Agre og Enge ligge forsømte, indtil endelig Kæmperne, kiede af Striden, med saarede Hoveder og Hierter, og ikke sielden forarmede for en stor Summa almindelig Agtelse, uden derfor at have afgjort hvem der har Ret — nødes til at tie.

Annældelse.

Af de hidindtil værende ordentlige Medlemmer i det forenede Understøttelses Selskab, have end videre til dette Instituts beste, erklæret sig som oversordentlige Medlemmer.

Herr Doctor Münter, Pastor ved St. Petri
Tydske Meenighed.

Herr Professor Adler, Tydsk Hof, Præst og
Pastor ved Friderichs Tydske Kirke.

Herr Grosserer Marcus Gotthardt Solm.

Som ordentlige Medlemmer ere indtraadte i Selskabet

Hr. Organist M. E. Grose.

— M. Green, Juvelerer og Guldsmed.

— Johannes Caspersen, Ankersmed.

— P. E. Huphoff, Uhrmager.

— Fr. E. Schæffer, Bogholder, og

— Morten Hallager, Skoleholder.

